АЛЕКСЕЈ

ПУШКОВ

ПОСТСКРИПТУМ

МОЖЕ ЛИ ПУТИН ПОМОЋИ РУСИЈИ?

КАРИЋ ФОНДАЦИЈА

Alliance BK Group d.o.o. | Алфа БК Универзитет

Београд, 2015

Белешка у времену

Загледана у велике српске задужбинаре породица Карић је још давне 1979. године основала Социјални савет у Пећи који је временом прерастао у Карић фондацију са визијом трајања у далекој будућности. Данас је фондација модерна институција која гради мостове са народима света, а истовремено чува традицију Срба.

Преко четрдесет година водимо се идејом да сачувамо своје корене и добра материјалне и духовне културе нашег народа. Дубоко верујемо да је очување писма, језика, историје и културне баштине најсигурнија и најбоља врста промоције једног народа. Док живи матерњи језик, док живи историја, уметност и традиција, жива је и брига о националном идентитету нашег народа. Свака књига коју издаје Карић фондација је брижљив одабир аутора и дела како из српске културе тако и цењених уметника и стваралаца из региона, Европе и Света. Ако смо одговорни према народу и држави као појединци и не препуштамо забораву сва духовна добра једног друштва, једне нације, тада смо на сигурној и чврстој степеници на путу за вечност. Дакле нека ова књига буде сведочанство и белешка у времену која је данас пред вама, а сутра и убудуће пред вашим потомцима.

Карић фондација

ПРЕДГОВОР

„Карић фондација“ представља књигу Алексеја Пушкова „Постскриптум – Може ли Путин помоћи Русији?“ на српском језику. Појављивање овако запажене књиге, још из пера руских аутора, код нас није тако често, а што се тиче писца – реч је о једном од најагилнијих руских ауторитета у светској политичкој и експертској елити, и то не само у области спољне политике и међународних односа.

Широк круг читалаца, поред оне стручне и политичке публике, пронаћи ће у Пушковљевој књизи бриљантне анализе, бритке оцене, изванредна расуђивања и врсна закључивања, што одликује овог аутора, који је прошао чувену школу аналитичара Кремља. Међутим, оно што је карактеристично за сваку тему које се у овој књизи Пушков латио, а што произилази из природе и снаге самог аутора, јесте то што је она испуњена неумитним историјским фактима и непобитним чињеницама с којима је практично немогуће не сагласити се. И без обзира на то што је књига Алексеја Пушкова крцата тим чињеницама, или баш управо због тога, она ни на тренутак не умањује пажњу читаоца – напротив. Питак језик којим је писана и високопрофесионална преданост доводе до тога да читалац остаје без даха и не може да је испусти из руку. На тај начин једна, у великој мери, стручна књига, постаје узбудљиво штиво из којег има шта да сазна и сам да закључи.

Пушков покреће толико важних, интересантних, актуелних светских и руских тема да је из тог обиља у предговору могуће поменути само неке. САД су, разуме се, незаобилазна прворазредна тема, али „силазећа сила“ са својим „председницима рата“, у које је укључен и актуелни председник Барак Обама. И Обаму прати „америчко проклетство“ – и он ништа друго није могао постати, упркос Нобеловој награди за мир, коју је добио настављајући да води ратове!

Пушков нам поручује како је глобална криза приказала САД као финансијског гиганта на глиненим ногама. Ту су и други закључци о важној, искључиво америчкој теми око које се данас ломе копља. Тако Пушков пише – ако је раније „свет у Америку гледао с усхићењем“, „данас је гледа другим очима као резултат изгубљеног поверења читавог света“. Америчка империја невероватно брзо троши време.

Још пре двадесет година сматрала је да је дошао крај историје и да је она постала једини и неспорни хегемон и да јој нико није потребан да спроведе ту хегемонију. „Данас је већ јасно: сведоци смо њеног краја. Америка је направила исконски промашај свих империја – поверовала је да је способна да заустави време у тренутку своје највеће моћи. Али никаква сила није у стању да заустави историју и она све више окреће леђа Америци", констатује аутор. Настављајући о нашем новом веку, Пушков утврђује да се у њега уливају све мутације светског система, у којем у први план избија Кина – ово је „век Кине", вели он, век мултиполарног света, а „још су 1998. године говорили" да је ово „атлантски век".

Да поменемо и за нас тужни и трагични либијски рат, који је Запад повео тако што је „заобишао" резолуцију СБ УН, па томе Пушков посвећује одабране стране. Реч је о нама пријатељском народу и пријатељској земљи, не само у добру него и у свим нашим недаћама и несрећама. И док читамо странице о страдању Либијаца, као да поново читамо странице о страдању нашем.

Пушков ову књигу није посебно писао за српског читаоца, а уверићете се – као да јесте. Он доследно, као црвену нит, кроз целу књигу провлачи наша страдања, агресију НАТО, отимање Косова и Метохије, крвави пир ОВК и његових главешина, и говори да је то САД и алијанси послужило као модел за бојишта Ирака, Либије, Сирије... Не оставља Пушков по страни ни оне лоше услуге Бориса Николајевича Јељцина на наш рачун, учињене Западу „зарад тапшања по плећима". Русији је потпуно измакла из руку ситуација на Балкану, а Јељцин је помогао Американцима да Милошевићу наметну НАТО. Тако се он из Келна, са самита Г8, вратио празних руку, не добивши ни отпис дугова, ни технологију, ни инвестиције којим су га мамили. „То је поучна прича за сва времена и за све власти", закључује Пушков и додаје како је Јељцин стално говорио: „Бил и ја о свему можемо да се договоримо". Да, о свему, али увек је то било у корист САД. Слично се понашао и говорио први човек перестројке Михаил Сергејевич Горбачов, који је идентично разговарао са САД и Реганом, али не само на штету грађана Совјетског Савеза него и Југославије.

Поред бројних међународних тема којима књига обилује, читаоци ће се уверити колико она много говори и о унутрашњим

догађајима у Русији – још од доба „архитекте“ совјетске перестројке и још више преко деведесетих година („а отуда су корени свих наших проблема“), па скоро све до наших дана. Пушков сматра да тек треба да се ваљано оцени улога Владимира Путина у очувању територијалног интегритета Русије успостављањем контроле над Чеченијом као угаоним каменом. Друго важно достигнуће Путина јесте ограничавање утицаја олигархије у политичком животу земље и напуштање убитачног либералног економског курса. Путин је означио и нове приоритете спољне политике земље, за разлику од „бескичмењачког западног курса Јељцина“. Као најснажније Путиново обраћање јавности, Пушков с правом издваја Путинов минхенски говор 2007. године, чија се исправност потврђује данас. Тако Пушков повлачи две главне координате Русије. Не случајно Путина назива „председником стабилизације“, а Медведева „председником модернизације“, доводећи то у политички и идеолошки континуитет, где једно без другог не иде. И то је онај магистрални руски пут који је изнедрио и трасирао наш велики словенски братски народ.

Александар Пушков (1954) професор је престижног МГИМО, оснивач и руководилац „Постскриптума“, по мишљењу многих најбољег аналитичког програма на руској телевизији, председник Савета за стратешко планирање, председник Комитета Госдуме за међународне послове. Поред осталог, Пушков је аутор више књига, бројних научних публикација и аналитичких чланака у руским и светски водећим листовима и часописима.

Београд, октобар 2015. г.

Драгомир Ј. Карић
Народни посланик и заменик председника српске парламентарне групе пријатељства са Руском Федерацијом

БАРАК ОБАМА ИЗМЕЂУ РАТА И МИРА

ПРВИ ПОРАЗ НОВОГ ПРЕДСЕДНИКА

У октобру 2009. године боравио сам у Мароку, где се одржавала World Policy Conference, коју је организовао IFRI – француски Институт за међународне односе. Тих дана тамо се налазила и државна секретарка Сједињених Држава Хилари Клинтон. Из Марока, који је арапска земља, посебно се добро видело какви су резултати политике Обамине администрације на Блиском истоку за првих десет месеци његовог боравка у Белој кући. А ти резултати били су мали.

С једне стране, у арапском свету се, као и раније, на Америку гледа као на силу број један. Хилари Клинтон је у Мароку привукла изузетну пажњу, а новине су на све начине истицале да САД подржавају Мароко када је реч о питању Западне Сахаре. Речи Хилари Клинтон којима она подржава план решавања тог проблема кроз давање аутономије Западној Сахари цитиране су у читавој мароканској штампи и у свим издањима вести. *То је изгледало као пресуда врховног судије, пресуда господара земаљске кугле,* који је дошао и рекао своју реч, и та реч има веома велику тежину. Али проблем је у томе што представа о Сједињеним Државама као о господару земаљске кугле знатно одудара од оног што је америчка дипломатија била способна да уради за тих осам до десет месеци.

Пре Марока Хилари Клинтон је боравила у Израелу и Пакистану. Њена посета је и у једној и у другој земљи доживела неуспех. Барак Обама је мандат почео тако што је, како се изразио, пружио руку муслиманском свету. Да би доказао да је та рука пружена озбиљно, покушао је да изврши притисак на Израел, на премијера Бенјамина Нетанјахуа, да замрзне изградњу насеља у Источном Јерусалиму. То је кључни проблем у решавању блискоисточног питања: док се не замрзне градња насеља, Палестинци ће одбијати да седну за преговарачки сто.

Као што је познато, та насеља су нелегална јер територија на којој се граде, према резолуцији Уједињених нација, припада Палестинцима. Палестинци се позивају на међународно право, а Израел на потребу осигурања безбедности. Обамин задатак састојао се у томе да макар замрзне изградњу тих насеља како би стране селе за преговарачки сто, али у томе није успео.

Фактички, Нетанјаху се према Обами понео као према неком неозбиљном човеку ког треба саслушати због тога што је председник Сједињених Држава, а који уопште не разуме Израел, не разуме могућности произраелског лобија у Сједињеним Америчким Државама и који се пред њим, Нетанјахуом, појавио с некаквом чудном идејом о прекиду изградње насеља.

Требало је видети Нетанјахуово лице док је фактички одбацивао Обамин план. Заправо, на речима га је некако и подржао, рекавши: да, ми се слажемо с идејом стварања палестинске државе, али је притом изнео 15 услова. Уколико их Арапи испуне, Израел ће се сложити са стварањем палестинске државе. Проблем је у томе што ти услови у потпуности блокирају сам план и били су неизводљиви за Арапе.

Хилари Клинтон је, полазећи на Блиски исток, покушала да постигне некакве помаке у ставу израелског руководства уочи Обамине посете. У томе није успела, али неуспех је почела да приказује као успех. Говорила је да то што се Израел не креће у правцу у којем жели САД не значи да ће САД одустати од покушаја да га у том правцу покрену. Међутим, Нетанјаху чврсто стоји на својим позицијама, а иза њега стоји израелско друштво и већина Израелита. Иза њега такође стоје веома утицајне снаге, које у Сједињеним Америчким Државама заступају интересе Израела.

Дакле, можемо рећи да је то први веома озбиљан Обамин пораз. Хилари Клинтон је покушавала да направи добру атмосферу, али игра је очигледно била лоша. По свему судећи, Обама је прецењио своје могућности у погледу утицаја на Израел. Очигледно је сматрао да ће његову политику притиска на Нетанјахуа подржати амерички владајући кругови. Али амерички владајући кругови нису подржали Обаму. Резултат је био потпуни ћорсокак. Палестинци и Израелци остали су на почетним позицијама. Израел помало маневрише да Обаму и Клинтонову не би баш сасвим ставио

у незгодан положај, стварајући привид да је спреман да нешто разматра. Међутим, Обама заправо није успео да помери десничарски оријентисану владу Израела с позиција које је заузела.

Други задатак пута Хилари Клинтон састојао се у томе да се сломи јако антиамеричко расположење у Пакистану. У тој земљи постављају се велики захтеви према САД, а у последњих 20 година САД су веома активно учествовале у пакистанским пословима. Међутим, резултат је разочаравајући: у Пакистану је порастао тероризам, влада је нестабилна, на северу је почео рат с талибанима. При томе, Пакистанци оптужују Сједињене Државе за све грехове – постојеће и непостојеће. САД је земља која је Пакистан довела у садашњу несрећну ситуацију, ситуацију у којој је земља захваћена терором и ратом – такво је мишљење јавности у Пакистану.

Хилари Клинтон је то мишљење покушала да промени. Имала је састанке и са елитом, и с војним службеницима, и са студентима, али из Пакистана је отишла са снажним осећајем најдубље кризе у јавном мњењу у погледу односа са Сједињеним Државама. Другим речима, *није успела да побољша имиџ Америке машући Обаминим портретом.* У Пакистану од Обаме очекују поступке који ће доказати да Америка не користи Пакистан само за своје средњоисточне игре већ да се заиста труди да му помогне. Али то се засад не види. Пораз који је Хилари Клинтон доживела није само на нивоу маркетинга – ради се о озбиљном поразу који је показао да су могућности Обамине администрације на Блиском и Средњем истоку веома ограничене.

P.S. Почетком септембра у Вашингтону је под покровитељством Барака Обаме с великом помпом одржан састанак Нетанјахуа и палестинског председника Абаса. Администрација САД је свечано најавила први искорак у решавању блискоисточног сукоба. Али, без обзира на оптимистична уверавања администрације, преговори су дочекани са свеопштим скептицизмом. Стране не само што нису имале заједничке ставове о главним питањима која је требало регулисати већ ни израелска влада није отклонила главни проблем који је иритирао Палестинце – намеру да настави изградњу израелских насеља око Јерусалима на територији која припада Палестинцима. Под притиском Обамине администрације, Израел је увео приврe-

мени делимични мораторијум на своју градњу, али је јасно означио датум када ће он престати да важи – 26. септембар 2010. године. По општем мишљењу, преговори и размишљања о непостојећем искораку били су потребни Обаминој администрацији да би лепше изгледала пред новембарске (2010. год.) изборе за Конгрес САД. Осим тога, одсуство великих спољнополитичких успеха – изузев, можда, добијања Нобелове награде за мир – захтевало је од Обаме да створи макар привид таквог успеха.

„Пошто је позвала израелског и палестинског лидера 2. септембра у Вашингтон ради обнове непосредних преговора, влада САД је отпочела нови чин у оквиру фарсе коју представљају ти преговори", скептично је у свом уводнику писао лондонски „Фајненшел тајмс" (The Financial Times, August 23, 2010).

Заиста, привидно „помирење" две стране под погледима Обаме и Клинтонове представљало је само велику маркетиншку акцију америчке дипломатије и ништа више од тога. Они нису отклонили настали осећај да Обама на Истоку неће успети да савлада први пораз који је претрпела његова политика.

ПАРАДОКСИ БАРАКА ОБАМЕ

Десетог децембра 2009. године Барак Обама је допутовао у Осло на доделу Нобелове награде за мир. Уручивање награде скривало је двоструки парадокс, који није промакао ниједном озбиљнијем посматрачу савремене међународне политичке сцене.

Први парадокс био је то што је Обама добио награду не урадивши апсолутно ништа. И, треба поменути, сам је признао да награду, по свему судећи, добија ни за шта – само за намере и планове.

Други парадокс био је то што се Обама, као и његов претходник Џорџ Буш, претворио у председника рата, иако је у Белу кућу ступио као „председник мира". У недостатку алтернативе, наставио је да води војне операције у Ираку, па чак и да интензивира војне операције у Авганистану. Наслеђе Џорџа Буша буквално виси над главом Барака Обаме, који је на власт дошао с поруком мира, у лику председника који жели да учини свет напреднијим и мање крвавим. Чињеница да је Нобелов комитет Обами уручио награду де-

вет дана након што је овај одлучио да пошаље још 30.000 америчких војника у Авганистан не представља само парадоксалну већ и скандалозну одлуку.

Тако су они који су од самог почетка говорили да Нобелов комитет чини веома велику грешку тиме што бира Обаму за добитника награде за мир добили додатну потврду своје оцене. У лето 2012. године број америчких војника у Авганистану достићи ће 98.000. При томе је перспектива рата у Авганистану најнеизвеснија и сада је већ потпуно нејасно зашто Америка ту води рат.

Када је Савет безбедности УН у октобру 2001. године дао зелено светло САД за спровођење операција у тој земљи, полазио је од тога да ће то бити операција ограничена и временски и у погледу циљева. Првобитно је њен смисао било уништење јединица Ал Каиде на територији Авганистана, помоћ у хватању Бин Ладена и других вођа те организације. Треба обратити пажњу на чињеницу да од 2003. године америчка администрација Бин Ладена уопште не помиње. Стиче се утисак да је он или погинуо, или се *скрива и извршава веома важне налоге америчких специјалних служби.* У сваком случају, потпуно је нејасно зашто је задатак хватања Бин Ладена био у потпуности издвојен од циљева које је себи постави Вашингтон, при томе током мандата две администрације. Да ли је то све што је остало од Бушових захтева да му се лидер Ал Каиде испоручи жив или мртав – „dead or alive"?

Већ 2007. године појавила се сумња да је Бин Ладен убијен, а да се звучни фрагменти његових претходних говора и наступа користе за прављење лажних порука које је тобоже дао Бин Ладен. Савремена технологија омогућава да се тако нешто уради. Упадало је у очи и то што су сва његова обраћања која је свет чуо у последње време била веома магловита. У њима није било навођења ни конкретних датума, ни конкретних догађаја. „Бин Ладен" је покретао филозофска питања, размишљао о противречностима између ислама и западног света. Да би такви текстови кружили интернетом, није потребан жив Бин Ладен. Текстови су потребни да би се оправдао наставак америчких војних операција на Средњем истоку.

С гледишта политике САД према Авганистану, Барак Обама се скоро ни по чему не разликује од свог претходника. Првог јануара 2009. године, у обраћању на војној академији Вест поинт, где је као

председник САД укратко изложио њену суштину, Обама је рекао да је потребно проширити војне операције да би се у ту земљу донео мир. У принципу, тиме су се раније бавили и Британци, а затим и Совјетски Савез – повећавало се војно присуство да би се постигао мир. Истим путем ишле су и америчке администрације. И Велика Британија, и СССР, и САД једна за другом упадају у „авганистанску клопку", покушавајући да реше то питање истим путем – повећањем броја својих оружаних снага у тој земљи. Све то је дало само негативне резултате.

Експерти који познају Авганистан једногласно говоре да такво повећање Америци неће донети ништа осим изгубљеног рата у будућности, а чињеница да је Обама, који шири своје војне операције на Авганистан, због којих је гинуло – и гинуће – и цивилно становништво, добио Нобелову награду за мир, представља увреду саме идеје те награде. Истини за вољу, Обамин саветник господин Акселрод саопштио је да председник проводи много времена „размишљајући о томе како би могао да се створи безбеднији светски поредак". Али размишљања још увек нису политика.

Шта из тога следује Русији? Она је, наравно, заинтересована да у суседству буде демократски Авганистан, у којем не би било радикалних исламиста (бар не на власти). Таласи радикалног ислама имају тенденцију да се шире регионом, па и да иду на север – у бивше совјетске средњоазијске републике. За то Русија није заинтересована. Али подржати Обаму у његовом на пропаст осуђеном рату могуће је само уз озбиљна ограничења.

Прво, ни у ком случају не треба да шаљемо војнике у Авганистан. Ако их тамо пошаљемо, *упашћемо у исту клопку у којој се већ налазе Американци и њихов мирољубиви председник.*

Друго, наша сарадња у тој војној операцији мора се ограничити на транзит војног и невојног терета, о чему смо се већ договорили с Американцима у лето 2009. године. При томе не треба да повећавамо ту сарадњу у виду испорука војне технике или слања руских стручњака, то јест, у том рату треба да стојимо по страни. Подршка може бити строго инфраструктурне природе.

Треће, потребно је обратити пажњу на то што под изговором рата Американци задржавају своје војно присуство у средњоазијским републикама. САД су 2010. године с Киргизијом

закључиле нов уговор о стварању такозване транзитне базе на аеродрому Манас. Заправо, то је иста она америчка војна база која је доскора била у Манасу. У Таџикистану Француска држи своје авионе „мираж“. НАТО је заинтересован да се инсталира на „осетљивом месту“. Пред том чињеницом не смемо затварати очи ради рата с веома нејасном перспективом.

Још нешто је важно: ако су САД изабрале стратегију конфронтирања са знатним делом муслиманског света – то је њихова ствар. Као земља која се граничи с великом бројем муслиманских држава, морамо бити крајње опрезни према ономе што је Самјуел Хантингтон, аутор „Судара цивилизација“, назвао „муслиманским ратовима“. Русија у њих не сме да се увлачи. Она то себи не може дозволити.

НОБЕЛОВА НАГРАДА ЗА МИР ЗА „ПРЕДСЕДНИКА ЗЕМАЉСКЕ КУГЛЕ“

Као политичар, Барак Обама је, несумњиво, дете XXI века. Тај век, тек што је отпочео, громогласно је најавио да ће бити другачији од претходног. Док је XX век био век великих и крвавих идеологија, грађанских и светских ратова, век Берлинског зида и атомске бомбе, XXI век ће, судећи по свему, такође бити преломан, али у другом смислу. У XX веку Афроамериканац никада не би постао председник САД. Заправо, тај политички коректан назив тада није ни постојао – црнце су у Америци називали црњама. За победу црнца у борби за Белу кућу било је потребно да се поклопи неколико врло важних фактора.

Као прво, крајње непопуларан одлазећи председник. Ту улогу је сјајно одиграо Џорџ Буш, који је код већине Американаца, који иначе нису волели политички Вашингтон, изазвао напад одвратности према традиционалној елити.

Друго, слаб конзервативни кандидат који је у себи отелотворавао све карактеристике Америке која је одлазила у прошлост. То је био сенатор Џон Мекејн, заслужни али остарели војник који се појавио као реинкарнација Буша млађег.

Треће, озбиљна економска криза која је у очима становништва требало да дискредитује класичне лидере из редова беле мањине и бираче припреми за радикално новог председника – новог у свему, почев од порекла и погледа, па све до боје коже. И тада је на сцене наступила глобална финансијска криза, која се на Америку обрушила у септембру 2008. године, а заједно с њом и сам Обама, који је земљи обећао управо оно што је тражила – нове одговоре на нове изазове.

Најзад, Обама је и као кандидат и као председник постао оваплоћење нове вишерасне Америке, у којој незадрживо расте број становника који говоре шпанским језиком – такозвани Латиноси, у којој су Афроамериканци ојачали и бројчано и социјално, где су се, као у новом Вавилону, помешале све расе и сви континенти.

Али ни све то још није било довољно. Потребно је било слабљење САД, толико нагло да примора Америку да се одрекне илузије униполарног света у којем она влада док се сви остали потчињавају, радо или мање радо. Ти који се не потчињавају упознаће на својој кожи сву моћ деснице Божје.

Ту улогу новог Вијетнама одиграо је Ирак. Наравно, у Ираку САД нису претрпеле потпуни и коначни војни пораз, тамо није погинуло толико Американаца (крајем 2009. било их је „само" пет хиљада). Али управо Ирак, у који су војници САД ушли противно одлуци УН и где је резултат инвазије била погибија десетина хиљада, ако не стотина хиљада Ирачана, представљао је невиђени морални пораз Америке.

Требало је брзо спасавати углед – и Америка је пронашла Обаму, сина беле Американке и Африканца муслимана, црног либералног политичара који није имао никакве везе с белом елитом устоличеном на челу земље.

Тако је Обама добио битку за Белу кућу.

То, међутим, никако не објашњава зашто је добио Нобелову награду за мир. Јер, за победу на изборима, чак и у најмоћнијој земљи света, награда се баш и не даје. Председник Нобеловог комитета, бивши председник Норвешке Турнберн Јагланд овако је објаснио ту одлуку: „Ову награду додељујемо не за оно што би се могло догодити у будућности, већ за оно што је учињено у прошлости. Надамо се да ће за њега (Обаму) то бити подстицај за подухвате." Реакција је била задивљујуће једнодушна од САД до Блиског истока.

„То је једноставно неумесно. Председник Барак Обама управо је примио Нобелову награду за мир. Уопште није јасно за шта. Да ли зато што се помирио с Хилари Клинтон?“, писао је конзервативни „Вол стрит џорнал“.

Изненађујуће је то што се са десним америчким дневником сложио и лидер групе Исламски џихад, активан у сектору Газе, Халид ел Баташ. Он је изјавио да та награда „није оправдана ни с гледишта ауторитета, ни с гледишта достојанства и морала“.

„Њујорк тајмс“ је такође изразио чуђење: „Пошто су амерички војници размештени у Ираку и Авганистану, име председника Обаме чак није ни фигурирало на списку могућих победника до последњег тренутка.“

А бивши пољски председник Лех Валенса отворено се чудио: „Обама? Тако брзо? Пребрзо. Није стигао ништа да уради.“

Можда је најупечатљивији коментар дао један амерички карикатуриста: „Ове године се награда за мир додељује председнику САД Бараку Обами за његове огромне напоре усмерене на то да не буде Џорџ Буш.“

Додељивање Нобелове награде за мир Обами веома је редак случај у савременој историји да се сви чуде – од Валенсе до џихадиста.

Ево зашто: свима је потпуно јасно да Обама током протекле године није учинио баш ништа што би могло да оправда то што му је додељена та често оспоравана, али ипак веома симболична награда – ако се, наравно, не рачуна огроман број говора које је одржао с позивима на мир, сарадњу и међусобно разумевање. Добрих говора, али ипак само говора. Сложићемо се да лидери читавог света држе лепе говоре, али да ли би за њих требало додељивати Нобелову награду?

Од осталог, Обама није учинио, као што је речено, ништа. Можда није стигао, али у сваком случају није учинио. У Авганистану се води рат као што се и водио, датуми повлачења трупа САД из Ирака су нејасни, а амерички генерали већ отворено оповргавају Обамино обећање да ће их повући до лета 2010. године; што се тиче Ирана, ту такође нема помака. На Блиском истоку осећај ћорсокака такође се интензивирао. Сигурно је за све то Обама и добио награду за мир? Фарса, рећи ћете, али немојте журити. У XXI веку фар-

са ће постати суштина светске политике, и то не само у САД. Фарса у облику виртуелне стварности и виртуелних достигнућа постаје њена универзална појавна манифестација и главни садржај.

Замислимо се мало: па због којих конкретних дела је управо Обама изабран за председника?

Одговарам: не због дела, него због речи. За разлику од много помињане Саре Пејлин, која је била убеђена да добро познаје Русију, пошто ју је видела с једног од острва Аљаске, Обама никад није управљао ни државом, па чак ни неким градићем. Да, он је неколико година био сенатор, али се на тој функцији није прославио баш ничим, ниједним законом, ниједним амандманом који би носио његово име. Једино што је заиста урадио током читаве своје каријере било је то што је организовао афроамеричку заједницу у Чикагу. Током три месеца он је одржавао скупштине црначког становништва и редовно помагао у ношењу торби старим Афроамериканкама. Обама који носу торбе старијој црној жени – то је фотографија која је била објављена у свим америчким новинама. Других друштвено значајних фотографија практично нема.

Међутим, Барак Обама сјајно говори. Управо зато су му и дали Нобелову награду за мир. Због речи. Због новог тона којим Америка разговара са светом. Због новог лика. Због лепих апела. Због предизборног говора у лето 2008. године у Берлину, у који је дошао да освоји Европу, што уопште није било тешко у атмосфери владавине бледог, агресивног и очигледно приглупог Буша. Тамо, у Берлину, пошавши стопама Џона Кенедија, који је у јеку најинтензивније хладноратовске кризе изговорио своје чувено „Ich bin ein Berliner" (Ја сам Берлинац), Обама се заклео на верност вредностима које су биле заједничке са Европом, а на које је Бушова администрација потпуно заборавила.

Управо је ту успео да очара Европљане.

Обама је, већ на месту председника, то исто покушао да понови на Истоку годину дана касније, када је 11. јуна 2009. године говорио у Каиру. Обративши се муслиманском свету, декларативно је том свету пружио руку искреног пријатељства. Такав говор муслимани заиста одавно нису чули од лидера САД. У Каиру је Барак Обама потврдио: он није Буш. Он не плаши муслимански свет новим крсташким ратовима. Он не сматра да су они који нису с Аме-

риком аутоматски против ње. Спреман је да говори и да се договара и с једнима и с другима, на пример с Ираном. Али, познато је да главни проблем за муслимане уопште није Иран, према којем се Арапи односе хладно, ако не и лоше, већ палестинско питање. А ту је, као и досад, ћорсокак.

Није у потпуности успело ни с Русијом. Обамин говор у Москви, у руској економској школи, био је исправан и паметан, али није оставио нарочит утисак чак ни на младе слушаоце. Москва, како кажу, сузама не верује. После Клинтона и Буша не верује она ни речима – превише тога је изречено с америчке стране, а премало смо тога видели у пракси од Америке.

А шта је са самим Обамом? Он је, према сопственим речима, био „затечен и збуњен". Као што је рекао аналитичар Мајкл Каус , најмудрија одлука за Обаму била би да се потпуно одрекне награде уз речи да још није имао прилике да изврши оно што је замислио. Али, Обама је прихватио награду, што њега лично и његову администрацију ставља у отежавајући положај. Десница је и онако већ критиковала Обаму зато што прима аплаузе у читавом свету практично ни за шта. И Нобелов комитет је, по свему судећи, својом одлуком потврдио да су у праву, уручивши му виртуелну награду за чисто виртуелна достигнућа. За намеру, труд и покушаје. Али не и за резултате. То и јесте тријумф новог доба – доба победе виртуелног, фиктивног над реалним и истинским.

Међутим, уопште се не ради само о вештини убеђивања Барака Обаме.

Либерални Запад је тако дуго и очајнички чекао повод да опет од свег срца заволи Америку, а његови лидери, као што су Саркози или Браун, чекали су могућност да јој узврате љубав европских друштава која су се од ње окренула. Обама либералном Западу даје такву шансу и неважно је шта је стигао да уради. Постоје информације да је Нобелов комитет фактички одлучио још у јануару 2009. да Обами додели награду, чим је овај ступио у Белу кућу. И то је индикативно. Дали су му награду само зато да би у новом свету, где су приметно ослабиле позиције САД и где им рукавицу бацају и Кина, и Русија, па чак и Иран, сачувао руководећу позицију Америке. То је била награда не само председнику САД – то је била награда човеку кога на Западу веома желе да виде на месту председника читаве земаљске

кугле. А када се даје награда испуњена смислом, шта има везе шта је Барак Обама стигао, а шта није стигао да уради.

ВОДИ ЛИ АМЕРИКА ДВОСТРУКУ ИГРУ?

Посета државне секретарке Хилари Клинтон Русији у марту 2010. године објашњавана је тиме да је она морала да осигура потписивање новог уговора о смањењу стратешког офанзивног наоружања између Русије и Сједињених Америчких Држава до 12. априла 2010. Тога дана је у Вашингтону требало да се одржи самит о нуклеарном разоружању. Као што је познато, свет без нуклеарног наоружања омиљена је идеја Барака Обаме. И до тог датума важно му је било да добије практичну потврду успеха труда који је улагао .

Обама је досад (а прошло је већ више од једне године како се налази на власти) имао мало успеха на спољнополитичком плану. То је чудесан пример америчког председника који је на власт дошао с правим замислима, али коме је изузетно тешко да их спроведе у живот.

У спољној политици Обаму су дуго времена пратили исти неуспеси. Узмимо само његове покушаје да с мртве тачке помери процес на Блиском истоку. Ништа, осим говора у Каиру, одржаног у јуну 2009. године, не би могло да се упише у Обамину заслугу. Напротив, може се говорити о пропасти његове блискоисточне иницијативе. Његова најважнија идеја да ради обнове преговора између Палестинаца и Израела Тел Авив мора да прекине изградњу нових насеља на окупираним територијама (пре свега у Источном Јерусалиму) није била само одбијена – њу је премијер Израела Бенјамин Нетанјаху демонстративно одбацио. Притом је Обама од израелског премијера добио више шамара. Нетанјаху је од самог почетка говорио да Израел неће обуставити изградњу насеља. А за време посете потпредседника Бајдена у марту 2010. године у Израелу су изјавили да ће Тел Авив градити 1.600 нових кућа на територији Источног Јерусалима. Био је то други јавни шамар Бараку Обами.

До лета 2010. године председник САД није имао реалног напретка у Авганистану. Обећање да ће почети с повлачењем у јулу

2011. године било је без озбиљног основа. Од пре извесног времена у Обамином окружењу почело је да се говори да је то, наводно, оријентациони датум и да се ради о почетку процеса који би могао да траје много година. Сугерише нам се мисао да Обамина жеља да се што пре разреши средњоисточна криза не мора обавезно бити спроведена у живот. У Ираку се ситуација нешто побољшала, али сви се слажу да би, уколико се отпочне с повлачењем америчких трупа, Ирак поново могао да се врати у стање квазиграђанског рата, а развој догађаја би ту могао бити негативан.

Обама је такође ступио у Белу кућу с идејом дијалога с Ираном о питању нуклеарног програма. Његова замисао је била да створи довољно подстицаја за Иран који би га приволели да одустане од нуклеарног оружја. И где је сад тај дијалог? Нигде – нема га, не води се. Треба признати: томе је допринело и понашање Техерана, који није показао склоност ка компромису, али и Обамин предлог дијалога био је неуверљив, несигуран, пропагандни. Напротив, САД и ЕУ пошле су путем доношења најоштријих санкција против Ирана. А санкције, као што је показала историја с Ираком, пут су за рат. У ситуацији с Ираком такође је прво спроведена веома интензивна реторичка паљба, затим су донете санкције да би касније отпочела војна акција. О војном сценарију за решавање иранског проблема у САД се стално говори, а Израел константно даје наговештаје како се спрема да изврши удар на иранске нуклеарне објекте.

И најзад, Барак Обама је дошао с мишљу о изградњи посебних односа с Кином. Чак је и путовао у Пекинг с понудом за стварање такозване велике двојке (G2), где ће САД и Кина сносити главну одговорност за економске, финансијске и геополитичке проблеме целог света. Али Кинези су Обами јасно ставили до знања да нису спреми да деле одговорност са САД и да заједно с њима носе то бреме. Штавише, уговор о продаји оружја Тајвану у износу од шест и по милијарди долара довео је до политичке кризе између Вашингтона и Пекинга.

Дакле, нигде, изузев у односима с Русијом, политика Барака Обаме досад није дала резултата. Због тога је и било важно закључење уговора о стратешком офанзивном наоружању. Под притиском САД уговор је замало био потписан у децембру 2009. године, када није одговарао интересима Русије. Али *не можемо да*

изаћемо у сусрет Обами искључиво због жеље да му се допаднемо. Такво искушење је увек обмањивало Москву. Својевремено је у њега пао Горбачов и потпуно је изгубио партију против западних лидера. Затим се исто то догодило и Јељцину – изгубио је све што се могло изгубити против Клинтона. С доласком Обаме почели су опет да нас увлаче у ту игру.

Још један аргумент у корист опреза огледа се у томе што САД, по свему судећи, *имају две спољне политике.* Једну декларише Обама, а другу реално спроводе потпредседник САД Бајден, ЦИА и други ресори. Постоји несклад између Обаме и знатног дела његовог тима који делује по класичним канонима, или како кажу у САД, „они обављају свој посао". Чак се не бих ни зачудио да је изјава Тел Авива о изградњи нових насеља у Јерусалиму била договорена с Бајденом.

Није искључено да већи део Обаминог тима води двоструку игру. Оно што говоре и чине људи из његовог окружења најчешће не одговара ономе што говори Барак Обама. Дакле, имамо посла с председничким кабинетом с двоструким дном и не можемо бити сигурни да је Барак Обама носилац праве спољнополитичке идеје САД. Могуће је да ту идеју носе његови потчињени, који спроводе спољну политику коју сам Барак Обама пориче.

„ОРУЖЈЕ ЗА СИРОМАШНЕ": ЗАШТО ЈЕ ОБАМА ЗА НЕНУКЛЕАРНИ СВЕТ?

У мају 2010. године у Вашингтону је одржан самит о нуклеарној безбедности, који је широко рекламиран у медијима. Домаћин самита био је председник САД, а гости су били представници 46 држава и руководиоци неколико међународних организација.

Домаћин је састанку дао тон рекавши да се „20 година од завршетка Хладног рата сусрећемо са суровом иронијом историје, ризик од нуклеарне конфронтације остао је иза нас, али је ризик од нуклеарног напада порастао".

Према Обами, главне претње су ширење нуклеарног оружја и опасност од тога да оно доспе у руке терориста. Током обраћања неколико пута је позитивно оценио партнерство с Русијом. Медведев

се сложио да смо односе између земаља, иако нису ни били проблематични, за последњу годину успели да побољшамо. Како је рекао председник Русије, „успели смо да променимо атмосферу и има резултата. Драго ми је што сам учествовао у томе".

Један од кључних практичних резултата форума било је потписивање руско-америчког протокола о уклањању вишка плутонијума за оружје, као и изјава Украјине и Мексика о намери да се одрекну свих својих резерви високообогаћеног уранијума . Бела кућа је саопштила да је један од главних резултата самита било обећање Кине да ће се прикључити санкцијама против Техерана.

Међу циљевима тога самита било је јачање нуклеарне безбедности, спречавање да нуклеарно оружје доспе у руке терориста, придобијање нуклеарних сила да се прикључе процесу разоружавања. Наравно, таква иницијатива није имала противника, изузев Северне Кореје и Ирана, који нису били позвани на овај форум, пошто се односи између САД и тих земаља налазе у стању интензивног конфликта.

За Обаму је овај самит имао посебан значај. У атмосфери читавог низа унутрашњих проблема и одсуства успеха у Авганистану, Ираку, на Блиском истоку, као и притиска на Иран који није давао резултате, била му је потребна велика спољнополитичка победа. Обама је рачунао да ће тим престижним самитом зарадити поене како у самим САД, где је у последње време опозиција приметно ојачала, тако и у иностранству, где се према њему односе много хладније него на самом почетку његовог председничког мандата. Али смисао самита није се ограничавао само на личне циљеве Обаме. Иза кључне Обамине идеје – идеје ненуклеарног света, која изгледа као потпуна утопија – скрива се рачуница дубља од оне која би се могла уочити на први поглед. *Идеја ненуклеарног света је параван за дугорочне стратешке циљеве САД.*

Ради се о томе да идеја ненуклеарног света сама по себи није ни нова ни револуционарна. Штавише, она уопште не припада Бараку Обами. У САД је о томе први пут почело да се говори за време Реганове власти. При томе, то нису биле либералне демократе (којима припада Обама), већ конзервативни „јастребови" типа Пола Ницеа (један од главних саветника за питања разоружања током мандата пет америчких администрација), који је стајао иза развоја мно-

гих програма наоружања. Ако се Обама сада вратио на идеју коју су још осамдесетих година XX века лансирали републиканци (и коју је и сам Роналд Реган ценио, говорећи да је потребно „изумети обрнуто нуклеарно оружје", тј. одрећи га се), онда значи да има посебне разлоге за то.

Који су то разлози?

Први разлог: САД имају огромну надмоћ над свим другим силама у области конвенционалног наоружања. Конвенционално (ненуклеарно) наоружање којим располажу САД представља високопрецизно и високотехнолошко оружје које има огромну разорну моћ. Америка је заинтересована за то да нуклеарно оружје оде у заборав, пошто јој постојећи потенцијал конвенционалног наоружања које поседује омогућује апсолутну премоћ у војној сфери и неоспорну војну хегемонију.

За данашњу војну хегемонију САД изазов представља само то што у свету постоје нуклеарне силе које су недодирљиве. САД против њих не могу примењивати своје оружане снаге, ма како оне моћне биле, због ризика од нуклеарног рата. Јер, земље које поседују нуклеарно оружје могу узвратити нуклеарним ударом, ако не на саме САД, онда на њихове савезнике или америчке објекте у иностранству.

На тај начин нуклеарно оружје у одређеном степену доводи у равнотежу државе које су неупоредиве по својој моћи, као што су САД и Кина. Годишњи војни буџет Кине износи свега 90 милијарди долара, а САД 360 милијарди долара (седам пута више). Ипак, то што Кина поседује неколико стотина бојевих глава, размештених на стратешким носачима ракета и способних да гађају територију Америке, чини је нерањивом за САД. Када Кина не би имала нуклеарно оружје, ситуација би била сасвим другачија. Управо због тога запажамо следећи парадокс: не само амерички либерали попут Обаме већ и амерички „јастребови", политичари са константном конзервативном прошлошћу, иступају за нуклеарно разоружавање.

Нуклеарно оружје је оружје сиромашних. Државе које се не налазе на највишој тачки технолошког развоја помоћу нуклеарног оружја осигуравају своју безбедност не трошећи превелика средства на конвенционално наоружање. Високопрецизно и високотехнолошко ненуклеарно оружје је оружје богатих и јасно је због чега

САД у принципу одговара ненуклеарни свет и зашто је Барак Обама кренуо истим путем као и Роналд Реган, као и зашто се за то залажу потпуно различити политичари – од „јастребова“ до релативно умерених.

Други разлог због којег је за Обаму посебно важна идеја ненуклеарног света садржан је у томе што је Америци важно да поврати улогу моралног лидера, коју је изгубила за време Џорџа Буша. С чиме би још председник САД могао да се обрати осталом свету пошто је окупиран Ирак и пошто су САД биле принуђене да наставе тај рат (из којег не могу једноставно изаћи, остављајући све у стању хаоса)? И то пошто су САД од Буша наследиле Авганистан и ирански проблем!

Управо зато је у априлу 2009. године у Прагу Обама изашао са идејом изградње ненуклеарног света. То му омогућује да се наметне као председник земаљске кугле, а не само нови председник који чисти Аугијеве штале које су остале после Буша. Сада он почиње да изгледа као амерички владар који земљи враћа делимично изгубљено морално и етичко лидерство. И на идеју демократије, која је много пољуљана делима Буша и Чејнија, али која је упркос томе задржала део привлачности, Обама додаје још и идеју борбе за ненуклеарни свет. За САД је то згодна пропагандна акција, а за Обаму – сјајан лични маркетинг.

Трећи моменат: Обами је важно да у свету створи такву атмосферу и такву политичку динамику која ће омогућити да се појача притисак на Иран како би се та држава натерала да одустане од свог нуклеарног програма. *Обама очигледно не би желео да започне војне операције против Ирана,* мада га на то подстичу радикали, како они у самим САД, тако и знатан део израелског политичког естаблишмента. Обама на својим рукама има већ два рата – у Авганистану и Ираку, као и један „полурат“ у Пакистану. У таквим условима за Обамину администрацију било би непромишљено, ако не и погубно, да шири зону војних дејстава још и на Иран.

Зато је за Обаму крајње важно да осуди Иран на међународну изолацију. Ни Кина није случајно одустала од своје прећашње позиције у вези са санкцијама против Ирана. Ако је раније Пекинг и одбијао да разматра такву могућност, у мају 2010. године први пут је допустио могућност да би и Кина могла да им се придружи (истина,

уз низ услова, од којих је најважнији тај да нове санкције не погађају цивилно становништво земље). Али, уз све ограде, једна чињеница је очигледна: у јуну 2010. године под притиском САД Кина се придружила новим санкцијама. Тако Обама ствара атмосферу око нуклеарног оружја која подстиче друге земље да подрже ту идеју, као и да помогну Америци да изолује Иран, који многи оптужују да припрема прављење нуклеарне бомбе.

Иста политичка динамика потребна је Обами да би блокирао путеве даљег ширења нуклеарног оружја. Сада у свету има већ девет држава с нуклеарним наоружањем (седам признатих и две непризнате). Израел, према западним подацима, има око 200 бојевих глава, Северна Кореја свега две-три, при чему су оне размештене на крајње непрецизним носачима ракета. Упркос томе, појава нуклеарних бојевих глава у Кореји потврђује тенденцију ка ширењу нуклеарног оружја. Уколико Иран направи нуклеарну бомбу, за њим могу кренути Египат и Саудијска Арабија. Није искључено да ће се интензивирати апели за одустајање од нуклеарног статуса у Јапану и другим државама. Зато у тој области САД подржавају практично све државе с нуклеарним наоружањем, укључујући Русију и Кину.

Русија је, као и Америка, заинтересована да заустави ширење нуклеарног оружја. Овде се наши циљеви подударају са америчким. *Али Русија мора бити изузетно опрезна када подржава процес који покушава да покрене Барак Обама.* Потребно је сагледати циљеве које имају САД и схватити да без нуклеарног оружја можемо остати практично разоружани пред Американцима, који су апсолутно надмоћни у односу на нас у области конвенционалног наоружања.

Не можемо предњачити у погледу нуклеарног разоружавања у условима када читав низ држава на речима прокламује идеју, а у стварности уопште није спреман да се разоружа. То не желе да учине ни Кина, ни Индија, ни Пакистан, ни Израел. Русија треба да схвати да та идеја, ма како била лепа, скрива реалне стратешке циљеве Америке, који подривају нашу безбедност. Племенитост идеје „нуклеарне нуле" не може избрисати чињеницу да живимо у реалном свету у којем државе следе сопствене интересе. Зато не смемо пасти на лепоту те утопије.

САД И АВГАНИСТАН: СТОПАМА СОВЈЕТСКОГ САВЕЗА?

У јулу 2011. године америчке трупе морају отпочети напуштање Авганистана. Тај датум одредио је сам Барак Обама десет дана пре него што ће му бити уручена Нобелова награда за мир 1. децембра 2009. године. Тада је изјавио: „Прво ћемо повећати наше војно присуство у Авганистану на 100.000, а затим ће након једне године тих 100.000 почети да напуштају земљу." Обамино обраћање изазвало је потпуно супротне реакције. Часопис „Шпигл" писао је да је нови председник одржао говор којим би могао да се обрати и председник Буш и који га у ствари позиционира као „председника рата". Представници Нобеловог комитета тврдили су супротно: да, Обама повећава амерички контингент, али само зато да би нешто касније почео са његовим повлачењем из Авганистана. Логика Нобеловог комитета је била да та намера представља потврду мирољубивости Обамине спољне политике.

Али, за самог Обаму није било главно то да ли ће га историчари назвати „председником рата" или „председником мира", већ нешто сасвим друго: шта да се ради с Авганистаном. У јесен 2010. године – мање од једне године пре планираног повлачења трупа – ситуација у тој земљи нашла се у потпуном ћорсокаку у којем се и пре тога налазила. Сва заклињања у то да само што није дошло до напретка нису била ништа више од пуког заклињања. Колико се може просудити, неуспех у Авганистану изазвао је скандал: амерички генерал Макристал, који је руководио трупама међународне коалиције у Авганистану, изразио је отворену критику Барака Обаме и његовог тима у часопису „Ролинг стоун". Суштина критике била је то да Обамина администрација има лошу представу о томе шта ваља чинити у Авганистану. Због тога га је Обама сменио с позиције команданта и на ту дужност вратио генерала Петреуса, који је већ раније командовао јединицама НАТО у Авганистану. Одмах су се појавиле гласине да би генерал Макристал могао бити кандидат републиканаца на следећим председничким изборима у САД, тим пре што би потенцијални кандидати – Мит Ромни и Сара Пејлин – могли да не добију потребну подршку у самој републиканској партији, а да не говоримо о читавој земљи.

Тако је криза политике Обамине администрације у Авганистану постала очигледна не само на нивоу војних операција и стварања ефикасне власти, способне да контролише територију земље, већ и на нивоу кадровских решења. Скепса је почела да расте и у Демократској странци. Демократе инсистирају на чињеници да Америка плаћа превисоку цену у Авганистану с потпуно нејасном перспективом. У пролеће 2010. године три представника демократа у Конгресу, предвођени председником Представничког дома Ненси Пелози, заложили су се за доношење амандмана који би одредио тачан датум повлачења америчких трупа из Авганистана. Демократама је досадило да чекају обећавани успех: они желе да сигурно знају када ће америчке трупе почети да напуштају Авганистан.

Још лошије стоје ствари у табору савезника Америке. Холандија је саопштила да ће повлачење својих трупа започети у јесен 2010. године, Канада се спрема да у потпуности повуче свој контингент током 2011. У кључној земљи НАТО – Немачкој – на Ангелу Меркел већ од 2009. године јавност врши притисак да се обустави учешће немачких војника у авганистанској операцији. Нова влада Велике Британије такође је дала до знања да нема намеру да бесконачно држи британске трупе у Авганистану.

У време када је Обама држао свој програмски говор о Авганистану, тачан датум почетка повлачења трупа који је објавио могао би да буде тактички циљ. Тај циљ је могао бити да умири критичаре, како америчке администрације, тако и европских администрација, које су од ње тражиле некаква решења за Авганистан. Тада је Обама рекао: почећемо да одлазимо у јулу 2011. године, пошто се постигне напредак путем повећања војног контингента на 100.000 војника. Али самим тим он није отклонио проблем, већ га је само одложио за будућност.

Џорџ Буш је Обами направио не само ирачку већ и авганистанску клопку, а нови мирољубиви председник у њих је упао обема ногама. Од њега су очекивали два врсте резултата: прво – војни, који би довео до слабљења талибана и јачања владе у Авганистану, а затим – политички, који би требало да се огледа у стварању способне власти у тој земљи, што би омогућило почетак повлачења трупа.

Али Ирак је већ показао колико је тешко постићи такав циљ. Током предизборне кампање Обама је обећао да ће 2011. америчке

трупе почети да напуштају Ирак. Међутим, што се више приближавала 2011. година, то је мање било сигурно да ће то бити могуће. Опште је мишљење експерата да ће, чим ослаби војно присуство САД у Ираку, у тој земљи бити обновљен грађански рат, да ће се интензивирати терористичке активности и да влада може пасти или да, у сваком случају, неће успети да контролише ситуацију. Било је чак и претпоставки да би власт могле да освоје радикално настројене шиитске вође које уживају подршку Ирана, непријатељски настројеног према САД.

Развој догађаја потврдио је те бојазни. Последња недеља августа 2010. године показала је да ће Америци бити изузетно тешко да напусти Ирак. Администрација САД није ни стигла да заврши свој широко рекламирани план повлачења војних јединица одатле и смањи присуство америчких трупа у тој земљи на 50.000 војника, чији је задатак био осигуравање безбедности и борба против тероризма, кад су се у осам главних градова Ирака – од Киркука на северу до предграђа Багдада – огласиле веома снажне експлозије. Резултат тих терористичких аката био је исти као током најгорих месеци америчке окупације 2005–2007. године: више од 100 убијених и исто толико рањених, а то је био тек почетак – последња недеља августа била је најкрвавија за последњих неколико година.

„Mission Unaccomplished" – Мисија није испуњена. Такво су мишљење о повлачењу војних трупа САД дале британске новине „Фајненшел тајмс". „Оружане снаге САД остављају за собом уништену земљу", писале су новине. „Осим људске патње, рат је нанео индиректну штету и ауторитету Америке. Понижене у Ираку, САД сада изазивају мањи страх код својих непријатеља и побуђују мање љубави код својих пријатеља" (The Financial Times, August 23, 2010).

Заиста, мисија није испуњена. Да је испуњена, командант оружаних снага Ирака не би изјавио да ирачке снаге безбедности неће бити у стању да осигурају безбедност до 2020. године! Чак и кад бисмо претпоставили да је то свесно преувеличавање, изјава је индикативна. Она показује, пре свега, у каквој се клопци налазе САД у Ираку: не може се бесконачно остати, али ни отићи, остављајући земљу препуштену самој себи, такође није могуће.

Ситуација у Авганистану још је гора од оне у Ираку. После девет година вођења рата, како признају и у САД и у Европи, није постигнут

никакав напредак. Тако се потврђује да су тачна била упозорења која су се више пута чула од стране познатих руских политичара и експерата: Русија се ни у ком случају не сме вратити у Авганистан, ма колико нас молили западни партнери. Као што је познато, питање „техничке подршке" међународној коалицији у Авганистану, на пример у виду слања хеликоптера с нашим пилотима, више пута је постављало руководство НАТО. За време свог боравка у Москви у децембру 2009. године, генерални секретар НАТО Андерс Фог Расмусен назвао је сарадњу у вези са Авганистаном скоро главним питањем у односима између алијансе и Русије и инсистирао на проширењу те сарадње.

Говорећи крајем маја 2010. године на седници Парламентарне скупштине НАТО у Риги, Расмусен је апеловао на делегате из 27 земаља чланица алијансе: *Морамо победити у Авганистану, можемо победити у Авганистану и победићемо у Авганистану, уколико испољимо неопходан ниво заједништва.* Управо томе је био посвећен лавовски део његовог говора, али у ватреним апелима провлачила се нота очајања, а судећи по реакцији сале, већину учесника седнице није успео да убеди.

Тамо је Расмусен предложио Русији да активније учествује у авганистанском рату. Али ми смо већ били изашли у сусрет западној алијанси: од јесени 2009. године преко наше територије свакога дана је прелазило до 600 контејнера с наоружањем за јединице НАТО у Авганистану. Такође смо се сагласили са сарадњом с НАТО у пребацивању оружаних снага у Авганистан. То је била граница до које смо могли ићи у подршци напора САД и НАТО – били смо већ у Авганистану. Сада је на самом Западу критика тог рата достигла кулминацију.

„Американци и њихови савезници добијају све битке, али губе рат", писао о томе у јулу часопис „Шпигл". „Безнадежност рата у Авганистану била је посебно очигледна последњих недеља. У градићу Марџа на југу Авганистана на хиљаде британских и америчких војника је, уз огроман труд и велике губитке, извојевало победу над талибанима. Али ако се боље погледа, изгледа да то баш и није нека победа. Данас, после снажне офанзиве јединица НАТО, Марџа није ослобођена и није мирна. Трупе НАТО у ствари не контролишу град, пошто се противник, који је разбијен на мање јединице, постепено враћа и поново га преузима. Акције трупа предвођених САД

граничe се с безизлазношћу и сјајан су пример свега што се дешава у Авганистану већ скоро девет година“ (Der Spiegel, 22 Juli, 2010).

Данас чак и на Западу мало ко верује да ће Барак Обама постићи победу у Авганистану. Судећи по свему, његов главни задатак од сада неће бити да постигне победу, већ да часно оде. Али ако пођемо од онога што се у тој земљи догађало, онда Обами чак ни то, највероватније, неће поћи за руком.

КО ЖЕЛИ ДА УЗМЕ АМЕРИКУ ПРЕДСЕДНИКУ ОБАМИ

У САД је против Обаме отпочела побуна – то се другачије и не може назвати – деснице и крајње деснице. Они су основали покрет под називом „Tea Party“ (Чајанка) – као подсећање на прво иступање Американаца против енглеске доминације 1773. године. Тада је група побуњеника прерушена у Индијанце избацила више од две стотине тона енглеског чаја у бостонску луку у знак протеста против бесцаринског увоза тог производа. Био је то почетак Америчке револуције. Данас партија Чајанка организује сопствену револуцију ради свргавања Барака Обаме.

„Вратимо Америци њену част!“ – под таквом паролом у главном граду САД недавно је одржан масовни митинг који је организовао овај крајње десничарски друштвени покрет.

„Желимо да спасемо земљу тако што ћемо је узети од председника Обаме!“, позивала је на митингу најблиставија звезда тог покрета, бивша гувернерка Аљаске Сара Пејлин. Усхићено јој је аплаудирала гомила од 300.000 људи, снабдевених плакатима са сликом Обаме којем су доцртали брчиће Адолфа Хитлера. Организатор акције, политички ТВ коментатор крајње десничарског усмерења Глен Бек, трљао је руке: акција је потпуно успела! „Предуго је Америка тумарала у мраку“, рекао је. „Дошло је време да изађемо на светлост.“

„Показујете ли ви нама шипак, господине?“, питао се један од Шекспирових ликова. Нема сумње: партија Чајанка бесно показује шипак Бараку Обами. Финансијске рачуне покрета плаћају нафтни

магнати ултраконзервативних погледа браћа Чарлс и Дејвид Кох. Њихово богатство износи 35 милијарди долара. Значи да са средствима за постизање главног циља – свргавања Обаме – покрет неће имати проблема.

Десничарски популисти који предводе тај покрет, као уосталом и његови учесници, мрзе Обаму онако како само у Америци умеју да мрзе. Барата се свакојаким поређењима, не само с Хитлером већ и са Стаљином, Обами се каче разне етикете – све до оптуживања за комунизам.

„САД! САД!", урлала је гомила на митингу у Вашингтону. Ултрапатриоте покрета Чајанка убеђене су да земља мора добити другог лидера. Само политичар као што је Сара Пејлин, убеђени су, може Сједињеним Државама вратити изгубљену част и достојанство. С њом ће се Америка вратити у златни век кад је управљала светом, а њеној економији нису претиле никакве невоље. Штампа Сару Пејлин назива „ватреном заступницом конзервативне Америке" – и то је веома тачна дефиниција. Јер партија Чајанка је пре религиозни, фанатични него рационални и политички покрет.

Да, Сара Пејлин ништа на зна о спољном свету и нема представу о историји, а и њени поклоници мало шта знају и мало о чему имају представу. Али зато је за њих, као и за њу, Америка изнад свега! И уз то, Пејлинова је бела, а не црна, а то за присталице партије Чајанка, па и не само за њих, такође има велики значај.

Крајњи десничари имају озбиљне намере. Већ данас њихови кандидати на изборима за Конгрес потискују искусне републиканске кадрове, а понегде и односе победу над њима. Данас су десничари претња не само за демократе већ и за републиканце, које сматрају превише умереним. Мислили сте да је противник Барака Обаме на изборима 2008. године Џон Мекејн крајњи десничар? Заборавите на то. У очима љубитеља чаја Мекејн је умерени слабић, а његови ставови већ почињу да бивају чвршћи да би под притиском здесна задржао своје место сенатора из Аризоне.

Ради се не само о побуни америчке крајње деснице, која, узгред буди речено, подсећа на политичку побуну која је 1980. године довела на власт Роналда Регана. Ради се, пре свега, о томе да Обама није испунио наде које су се полагале у њега. Обама се милионима америчких бирача чинио као некакав чаробни штапић који ће у

трену поправити све што је током свог председничког мандата урадио Џорџ Буш млађи. Повући ће трупе из Ирака, завршити рат у Авганистану, средити економију и учинити да целом свету поново застане дах од узбуђења при помену речи Америка. Али, то се није догодило. Иза радикалних парола партије Чајанка скрива се данас крајње непријатно освешћење да, уместо економског оздрављења, Америку највероватније чека наставак рецесије. Штавише, *Америка је одједном постала свесна,* писале су француске новине „Фигаро", *да ће у средњорочној перспективи скоро сигурно изгубити своју лидерску позицију у свету, а изгубиће је, пре свега, у односу на Кину, која би, по мишљењу експерата, већ за 15 година засигурно могла постати водећа економска сила света.*

Сетите се парола "Yes, We Can" (Да, ми можемо) – то је била главна предизборна парола Барака Обаме. Том паролом он је запалио ентузијазам бирача, дао им наду за брзи излазак из кризе. Прошле су две године и сада Американци постављају питање: а можемо ли? Испада да у економији не можемо, у Авганистану не можемо, па и да мирно напустимо Ирак такође нам не полази за руком. Када се Обама кандидовао за председника, бирачима је био непознат. Био је новајлија у елитном Вашингтону. На изборима му је то ишло у прилог. Људи су поверовали да ће променити власт, приближити се народу, учинити да вашингтонска бирократија одвојена од реалности помогне људима у тешким годинама кризе. Обама то није успео да уради – данас је сваки десети Американац без посла, људи не могу да исплате куће купљене на кредит, а перспектива је, у најбољем случају, магловита. И друштво губи поверење у Обаму. При томе, председник може да говори колико жели – и он, као и раније, говори лепо, али мало ко га слуша. „Превише се ослања на памет, не успева да отвори душу и да почне да говори с народом онако како су то чинили Реган или чак Клинтон!", објашњава новинар близак Белој кући. Другим речима, од председника се очекују емоције, а Обама одговара само сувим фразама. Он говори да му је потребно више времена, али његови противници више не желе да слушају позиве на стрпљење. Потребни су им поступци – данас и одмах. Управо то Обама не може да им пружи.

ПУЦЊАВА У АРИЗОНИ И ПОДЕЉЕНО ДРУШТВО

Главни догађај унутрашњеполитичког живота САД у јануару 2011. године није била трећа годишњица од доласка Обаме на власт, већ пуцњава на обичне људе у Аризони. Озбиљно су повређени члан Представничког дома, демократа Габријела Гифордс, шест особа је погинуло, а више од десет рањено.

То ново масовно убиство изазвало је у САД оштру полемику. При томе, како десничарски, тако и левичарски коментатори заузели су исту позицију. И једни и други су користили патетичне оцене и високопарне формулације. Писали су да је то био „пуцањ на америчку демократију", „атентат на најсветије право америчких грађана – право слободног окупљања и комуницирања са сопственим законито изабраним представницима у органима власти", „атентат на темељне америчке слободе". Сви учесници дискусије користили су високопарне фразе и избегавали да сагледају срж проблема.

Још једном су САД покушале да убеде свет да је учињени злочин био дело појединца психопате и манифестација зле људске природе, коју нико не може предвидети, а још мање контролисати. Чудно је то што чак и највећи интелектуалци у САД одбијају да у редовним масовним пуцњавама виде дубоку болест и ненормалност америчког друштва. То је једина земља на свету у којој сами грађани – без видљивог разлога и озбиљне основе – произвољно пуцају на друге грађане (наставнике, ученике, сопствене другове из школе, колеге с посла) и често после тога окончавају живот самоубиством. Уосталом, те масовне пуцњаве су већ постале предмет ненамерног извоза: такав случај десио се у пролеће 2011. године у једној бразилској школи – први пут у историји земље!

У САД, како се каже, „на седам невоља један је одговор". Својевремено су покушавали да нас увере да је председника Џона Кенедија убио усамљени злочинац Ли Харви Освалд. Затим су нас уверавали да је Роберта Кенедија такође убио усамљени злочинац Сирхан Сирхан. Иста прича поновила се и у случају убиства Мартина Лутера Кинга, лидера покрета за грађанска права црнаца и обојеног становништва. Затим је „усамљени злочинац" пуцао

и на Роналда Регана. При томе се све време понавља да се ради о „појединачним случајевима, неиндикативним и потпуно некарактеристичним за Америку". У реалном животу догађа се све супротно – масовна убиства и пуцњаве, као и политичка убистава, веома су карактеристични за САД.

То говори да се у америчком друштву, без обзира на његову спољну демократичност, скрива дубоко притајена болест. Може се претпоставити да та агресивна реакција појединих грађана на амерички политички систем (овде не говоримо о ситуацији када су појединци за постизање циљева користили конкретне политичке завере, као у случају са Џоном и Робертом Кенедијем) представља резултат мржње која постоји у друштву према систему власти. Многи у САД имају осећај да се политички процеси одвијају далеко од њих, да о свему одлучује уска вашингтонска врхушка која се налази у Белој кући, Сенату, Представничком дому и америчким службама, било ЦИА било ФБИ, а грађани који живе у Аризони, Невади, Небраски, Вајомингу итд. немају с пословима тог врха власти ни најмање везе и никако нису у стању да на њу утичу. Управо је такво расположење помогло Бараку Обами да победи на изборима 2008. године, пошто су многи у њему видели човека који нема везе с традиционалном вашингтонском елитом и способног да обнови политички систем.

Покушај убиства истакнутог члана Конгреса Габријеле Гифордс и пуцњава у Аризони десили су се у тренутку када је у Америци неповерење према америчкој политичкој бирократији и према Вашингтону као центру власти дошло до врхунца. Последњих година, можда као никада раније, грађани САД почели су да иступају против такозване велике владе. Партија Чајанка, позната по изражавању крајњег незадовољства администрацијом Барака Обаме обичних, белих, радикално настројених Американаца , одражава став оних који се осећају све удаљенијим од центара доношења одлука. Не говори се случајно у САД о партији Чајанка и доњем десничарском конзервативном покрету као о новој „десничарској конзервативној револуцији", која није усмерена само против Барака Обаме или демократа, већ и против читавог врха америчког друштва.

Иронија историје је у томе што је Барак Обама објавио да је његов главни задатак превазилажење раскола у америчком друшт-

ву. Током предизборне кампање он је говорио много о томе да „САД морају напустити стање грађанског рата“ у области идеологије, одустати од крутог конфронтирања политичких сила, о томе да му је намера да помири демократе и републиканце, конзервативце и либерале. Али, Обама то није успео да учини. Чак напротив: од његовог доласка у Белу кућу конфронтација се још више интензивирала.

Америчка штампа пише да америчко друштво никада није било тако дубоко подељено као сада. Масакр у Аризони постао је само један од знакова социјалне олује која сазрева у САД.

ФИНАНСИЈСКИ ГИГАНТ НА ГЛИНЕНИМ НОГАМА

У пролеће 2011. године за Обамину администрацију главни проблем није био рат у Либији и Авганистану, већ огроман државни дуг, који је достигао ниво годишњег бруто домаћег производа (БДП) земље. У априлу се десило нешто чега није било никад раније. Од 1941. године, што значи већ 70 година, рејтинг агенција „Стандард енд Пурс“ саставља кредитне рејтинге Сједињених Држава. Оцена је 70 година била иста – три А (ААА), која означавају да је ситуација стабилна. Први пут је 2011. године агенција дала негативну оцену САД. То значи да у наредне две године постоји озбиљан ризик од наглог погоршања финансијске ситуације земље.

Тим поводом су британске новине „Фајненшел тајмс“ писале: „Заљуљао се стуб ослонац читавог послератног глобалног финансијског система.“ И то је заиста тако. Конгрес САД је донео одлуку да државни дуг земље не сме прећи 14 трилиона 300 милијарди долара. Али већ у мају–јуну било је јасно да ће САД премашити тај енормни износ.

У САД и у целом свету почело је да се говори да Сједињеним Државама прети дефолт за којим ће следити стрмоглави пад долара и крах светског финансијског система. Страх је појачавало и то што демократе и републиканци никако нису могли да се договоре о томе од чега ће се заправо покривати тај ужасни дуг. У мају 2011. године влада САД је позајмљивала 42 цента од сваког долара који је трошила.

И мада је Барак Обама изјавио да је оптимистички настројен, Ерскин Боул, који је био на челу кабинета администрације Била Клинтона, изразио је уверење да „Стандард енд Пурс“ не преувеличава, већ напротив, умањује размере претње.

Огромни дуг, који је сада постао главна тема у Америци, почео је да се акумулира одавно. О њему је почело да се говори још за време Реганових мандата, али су затим навикли да живе на ресију, јер тако је згодније. И већ за време Буша млађег, када су САД трошиле ненормалне количине новца на наоружање и плаћале по неколико милиона долара за сваки дан окупације Ирака, потпредседник Чејни је уверавао земљу да је све у реду и да је нормално живети на ресију. Сада се проблем чије је решавање одлагала администрација за администрацијом надвио над Бараком Обамом. Да, САД су, као и раније, гигант, али у финансијском смислу то је гигант на глиненим ногама. И док то раније није било очигледно, сада дефинитивно јесте.

Последице могу бити најнеочекиваније. Како је писао британски аналитичар Гидеон Рахман, Запад, а пре свега САД, не може једноставно да се одрекне средстава за скупе војне операције у иностранству, а рат у Либији би могао бити последњи талас америчког интервенционизма. „Западни савезници ратују у условима све већег смањивања финансијских ресурса“, писао је Рахман. „Време када је председник САД могао једноставно да каже како ће Америка урадити оно што је замислила ‚по сваку цену‘, завршено је. Адмирал Мајк Мален, председник комитета начелника штабова, већ је изјавио да највећа претња за националну безбедност потиче од буџетског дефицита“ (The Financial Times, June 13, 2011).

За последњих пола века САД су навикле да играју глобално. Навикле су да троше огромна средства у војне сврхе: на крају прве деценије XXI века на САД је отпадало 46 процената укупног војног буџета у свету. Трошиле су на то више од наредне 23 водеће војне силе света! При томе, САД су навикле да ратују. Иако је у априлу администрација Обаме изјавила да обуставља директне војне операције у Либији, САД су заправо наставиле да учествују у рату. Одмах после те изјаве САД су на либијско небо послале беспилотне летелице које би требало да гађају циљеве на земљи, наставиле су да за НАТО обезбеђују податке ваздухопловне и космичке

обавештајне службе, а такође су донеле одлуку да издвоје 20 милиона долара на невојну подршку за либијске побуњенике. Међутим, рат у Либији, као и ратови у Авганистану и Ираку воде се на вересију. У томе је парадокс данашње глобалне улоге САД које не могу да сакрију ни усиљени оптимизам Барака Обаме ни строг израз лица Хилари Клинтон. Дуг који је својевремено уништио другу државу – Совјетски Савез – било је мизеран у поређењу са садашњим америчким. Дошао је ред да САД осете колико је опасно поставити се као светски хегемон у ситуацији када мораш да живиш и ратујеш на вересију.

ШТА РАДЕ САД И НАТО У АВГАНИСТАНУ?

Пошто су у мају 2011. године у Авганистану трупе НАТО поново бомбардовале куће у којима су се налазили цивили, поново су и САД изрекле фразе које на значе ништа. „Вашингтон је најозбиљније примио информације о авганистанским цивилима убијеним за време војних дејстава", изјавио је представник председника САД Џеј Карни. Али колико пута су САД „најозбиљније" примиле саопштења о жртвама међу цивилним становништвом! Притом се ама баш ништа није променило: америчке јединице су настављале систематски да пуцају и бомбардују цивиле у Авганистану.

Није издржао чак ни председник Авганистана Хамид Карзај, који се на власти држи само помоћу оружја НАТО. Огорченост Авганистанаца и председниковог окружења достигла је тачку у којој је он био принуђен да изјави како Американцима даје последње упозорење. „Уколико се напади наставе", изјавио је Карзај, „присуство трупа НАТО у Авганистану биће сматрано окупацијом."

Заправо, они и јесу окупатори. Нико ван НАТО, а тим пре и сами Авганистанци, нема дилеме о томе. При томе је, за време совјетске окупације у Авганистану, такође гинуло цивилно становништво, али како кажу сами Авганистанци, Совјети су макар градили школе, електроцентрале и путеве, а Американци само пуцају, бомбардују и руше.

„Више пута смо говорили снагама САД и НАТО да ће некоординисане операције довести до страдања цивилног становништва“, изјавио је Хамид Карзај. „Али нико није слушао. НАТО треба да схвати да им нико није дао право да врше ударе на авганистанска села. Народ је изгубио стрпљење.“

„Губитке међу мирним становништвом услед дејстава коалиције није могуће избећи“, кратко је одговорила Карзају државна секретарка САД Хилари Клинтон, што значи само једно: у Авганистану ће и даље гинути цивилно становништво. И то не појединци, већ стотине и хиљаде. То је, може се рећи, урачунато у војну операцију НАТО и не догађа се само за време агресивног Џорџа Буша, већ и за време миротворца Барака Обаме! Тиме се поново доказује да – био на власти Обама или неко други – САД остају верне себи свуда: од Либије до Авганистана.

Шта уопште раде трупе САД и НАТО у Авганистану? Оне су тамо већ толико дуго да се изгледа нико и не сећа зашто су се тамо нашле. Нашле су се због тога што је талибанска власт, која је 2001. управљала Авганистаном, одбила да изручи Бин Ладена, оптуженог за организовање терористичког акта 11. септембра 2001. године. Другим речима, циљ војне операције коју су одобриле УН било је хватање Бин Ладена – живог или мртвог, како је изјављивао Џорџ Буш. Али, ако је веровати администрацији САД, Бин Ладен је већ убијен и нису га пронашли у Авганистану. Па шта онда тамо раде америчке трупе до сада?

Објашњава нам се да се они тамо боре са Ал Каидом и међународним тероризмом, чувајући притом од њега централноазијске републике. Али неуловљива Ал Каида је разграната организација, ако јој откинеш једну главу, израшће јој десет. У сваком случају, САД су нас већ уверile да се са Ал Каидом може борити бесконачно и, изгледа, без знатне штете по њу – од Марока до Индонезије, преко Јемена и Пакистана. Па зашто се рат активно води већ десет година управо у Авганистану? И шта САД и НАТО рачунају да ће постићи тамо? О чега год да бране централну Азију и колико год талибана да убију, одавно је јасно да је то рат са унапред одређеним исходом.

Изгледа да САД тај рат воде већ по инерцији само зато што се боје да напусте Авганистан као губитници, осрамоћени, пошто су

потрошили остатак свог ауторитета. Већ је јасно да ће доћи дан када ће свакако морати да седну за преговарачки сто с талибанима, да се с њима договарају и да их на крају крајева пусте да управљају земљом. Није случајно то што Карзај и његово окружење активно купују имовину у Дубаију и Абу Дабију: они боље од било ког другог знају колико је крхка њихова садашња власт.

Да резимирамо: цивилно становништво гине у Авганистану не ради слободе и демократије, коју Американци у сваком случају нису у стању да донесу. Њих убијају зато што САД не желе да признају очигледну ствар. Тако је било и у Вијетнаму, одакле су на крају Американци морали да оду. Колико ће још жена и деце морати да страда у авганистанским селима да би у САД најзад схватили да они воде већ изгубљен и апсолутно бесмислен рат?

БАРАК ОБАМА КАО „ПРЕДСЕДНИК РАТА“?

Одлука председника Обаме да се кандидује за други мандат била је предвидива. Демократска партија није имала другог кандидата. По правилу, у Сједињеним Државама владајућа партија на изборима увек кандидује актуелног председника, уколико он сам није одлучио да одустане од борбе.

Међутим, резултати које је Барак Обама постигао за неколико година које је провео на дужности председника у унутрашњој, а посебно у спољној политици, нису уверљиви. Вероватно је Обамин главни проблем у томе што је прокламовао идеалистички програм који се свидео америчким бирачима, али на који владајућа елита Сједињених Држава никако није била спремна.

Обама се кандидовао као миротворац и од њега се очекивало да ће повући трупе из Ирака и окончати рат у Авганистану. Он је, међутим, повлачења трупа из Ирака одложио на неодређено време, иако је обећао да ће се то догодити у лето 2010. године. Затим је повлачење трупа из Авганистана одложио за 2014. годину. Најзад је тај „миротворац“ повео рат у Либији, која је показала да се Сједињене Државе по обичају не ослањају толико на „меки утицај“ (soft power) и на дипломатију колико на крила ракете „томахавк“.

Током 2011. године постало је јасно да се спољна политика Сједињених Држава за време Обаминог мандата мало разликовала од спољне политике Бушове администрације, да је у њој више онога наслеђеног од онога што је другачије. У јануару 2008. године, за време предизборне кампање, Обама је у Лос Анђелесу изјавио: „Пре свега желим да раскинем са оним стањем свести које нас је одвело у Ирак." Како је Обама реализовао своју намеру? Бушова администрација је започела два рата на такозваном великом Блиском истоку, а Обамина администрација је, не завршивши те ратове, започела још један – рат у Либији.

Крајем деведесетих година прошлог века амерички политиколог Самјуел Хантингтон, аутор књиге „Судар цивилизација", говорио је да САД улазе у дуготрајну епоху муслиманских ратова. Његова прогноза била је тачна. После Авганистана и Ирака, Сједињене Државе су ушле у трећи муслимански рат.

Могло би се десити да то не буде коначан број. Директан утицај рата у Либији на Иран највероватније ће довести до тога да Иран не одустане од сопственог нуклеарног оружја. Нуклеарна бомба, како нас све уверавају САД и НАТО, једина је поуздана заштита од агресије споља. То значи да је након рата у Либији сасвим могућ рат Сједињених Држава против Ирана. Бушова и Обамина администрација су више пута изјављивале да „САД неће дозволити да се Иран појави с нуклеарном бомбом". Шта значи – неће дозволити? Ако Иран убрза рад на нуклеарном оружју , САД ће вероватно одлучити да је једини начин да се не дозволи прављење бомбе – извођење удара на нуклеарне комплексе Ирана.

„Сваки дан се молим Господу да почнемо с бомбардовањем Ирана", изјавио је вођа америчких неоконзерватива Норман Подгорец. Није искључено да ће његове молитве ускоро бити услишене. Као што је писао амерички часопис „Нешенел интерест", „све већи број Американаца жели да се одустане од покушаја вршења притиска и убеђивања и да се уместо тога бомбардују иранска нуклеарна постројења" (The National Interest, November/December 2010. mp. 44).

Могуће је да Обама лично и није велики поклоник политике силе у духу Џорџа Буша. Говорило се чак да он није желео учешће САД у војној операцији против Либије. Али очигледно је да су „партијски другови" као што су Џозеф Бајден, Хилари Клинтон и

друге утицајне фигуре објасниле Обами да не може себи дозволити неучествовање у свргавању Гадафија. У том случају би га сматрали слабим председником, владајућа елита Сједињених Држава би му окренула леђа и други председнички мандат никад не би дочекао. И тада се Обама, који се позиционирао као присталица мира, претворио у председника рата.

Као личност, Барак Обама се сигурно разликује од Џорџа Буша. Он је либерал, а Буш конзервативац. Буш је био, а Обама црн. Бушова жена се зове Лора, а Обамина Мишел. Међутим, Обама се у време када је Америка доживела политички пораз у Ираку и ушла у период слабости углавном показао као параван за наставак раније политике. Кад је Америци био потребан председник који би држао мирољубиве говоре и стварао имиџ миротворца, Обама је постао управо такав председник, и то не само на речима.

Барак Обама није предузео никакве мировне напоре у Либији, мада би то могао да учини. Да је Обама био прави миротворац, а не политичка марионета, могао би да буде иницијатор преговора између Муамера Гадафија и побуњеника. Могао би да подстакне Арапску лигу да иницира те преговоре, могао би да покрене УН. Обама је имао доста дипломатских могућности да заустави војне акције и да покуша да се постигне макар то да у Либији престане убијање људи. Уместо тога, Сједињене Државе су пошле најпримитивнијим, најгрубљим и за њих најкарактеристичнијим путем – умешале су се у грађански рат који се води у Либији, у циљу свргавања Муамера Гадафија.

За Сједињене Државе циљ операције у Либији био је, разуме се, политички, а не хуманитарни. Акције САД нису имале никакве везе с хуманитарним разлозима. Као и у случају Југославије, хуманитарни разлози били су параван за операције уништења војног потенцијала Гадафија и његово свргавање.

Већ у лето 2011. године, три месеца од почетка рата у Либији, велики део Американаца био је против њега. У Конгресу су Обаму прво почели да нападају републиканци – због тога што је САД увукао у дуготрајну војну акцију, дужу од 90 дана, без одобрења Конгреса. Обамина администрација је одговарала: у Либији се, наводно, не води прави рат. САД само врше ваздушне ударе и „пружају подршку“ операцијама НАТО. „Није него ¬– није прави!“, протесто-

вали су републиканци. На војну акцију у Либији током три месеца трошено је десет милиона долара дневно. А за свега два месеца цена операције достигла је 716 милиона долара! „Законодавци су", писале су о томе британске новине „Фајненшел тајмс", „све уморнији од финансирања ратова ван граница САД у ситуацији кад је америчка економија и даље тако слаба" (The Financial Times, June 15, 2011).

Једном речју, наде које су се полагале у Обаму миротворца биле су или глупост, или наивност. „Људи и десничарских и левичарских уверења сматрали су да је Америка изабрала антиратног председника, а то једноставно није било истина", писао је у америчком часопису „Њузвик" политиколог Стивен Картер. „И док је 2008. године Обама водио предизборну кампању као кандидат који брани идеју мира, за трећи мандат ће се већ кандидовати као председник рата" (Newsweek, January 3, 2011).

Заиста, као миротворац Обама није успео. Није му пошло за руком нити да прекине ратове у Авганистану и Ираку, нити да помири Израел и Палестинце. Није затворио базу Гвантанамо, мада је обећао, а тајних војних операција у другим земљама, како пише часопис „Њузвик", током његовог мандата било је чак и више него за време Буша.

Због свега тога Обама није у потпуности успео да испуни ни други задатак – да убеди остале земље да је он „анти-Буш" и да тиме поправи ауторитет САД, који је озбиљно уздрман након окупације Ирака. За време Буша у Стејт департменту је ради извршавања тог задатка чак уведена нова функција на нивоу заменика државног секретара САД, међутим, то није помогло. Изгледало је да Обама није лоше почео, али није успео да речи поткрепи делом.

Угледу САД нанета је веома велика штета. Обамин ауторитет у арапском свету је чак пао испод ионако ниског ауторитета Џорџа Буша пред његов одлазак из Беле куће.

Према подацима из анкете коју је спровела америчка компанија „Зогби интернешенел" у мају–јуну 2011. године, у шест арапских земаља – Египту, Либану, Јордану, Саудијској Арабији, Уједињеним Арапским Емиратима и Мароку 2010–2011. године однос арапског света према САД и председнику Бараку Обами нагло се погоршао.

Тако, на пример, у Саудијској Арабији позитиван однос према САД има 30 процената анкетираних, док је 2009. године тај

показатељ износио 41 проценат. У Египту позитивно мишљење о тој земљи има само пет процената, иако је 2009. године тај удео износио 30 процената.

Према томе, просечно мање од десет процената учесника анкете има позитивно мишљење о Бараку Обами, док је 2009. године, одмах после доласка Обаме у Белу кућу, ниво симпатија према њему је био знатно виши. У анкети су учествовале четири хиљаде људи.

„Многи на Западу желе да верују", писао је 2008. године сингапурски дипломата Кишоре Мабубани, „да ће садашњи напад антиамеричког расположења бити само привремена појава, изазвана тврдом политиком једне администрације која није слушала јавно мњење. Када Бушова администрација оде, све ће се променити и свет ће поново заволети Америку. Опет ће сви почети да јој се клањају и, наводно, све ће бити добро. Али то је само обична илузија" (Kishore Mahbubani. The Asian Hemisphere. The Irresistible Shift of Global Power to the East. New York, 2008, p. 131).

Једино достигнуће Обаме „миротворца" била је Нобелова награда за мир, која му је уручена пре него што је ишта стигао да уради. Та одлука је донета у јануару 2009. године, када је Обама тек ступао на дужност. Данас та награда изгледа као потпуни апсурд, а то је једино на чему му се може честитати.

ЏОРЏ ВАШИНГТОН С МАСНИЦОМ НА ОКУ

У САД расте талас скептицизма према америчкој перспективи, и то не само на пољу економије. Одлука палестинског руководства да поднесе захтев УН за признавање независности Палестине – упркос Обаминим наговарањима да то не чине – показала је да САД, како пише штампа, „престају да буду архитекте блискоисточних мировних преговора". Па и самих тих преговора, које је требало да организују Американци, по свему судећи, одавно више нема. Обама није могао чак ни да доведе за исти сто Абаса и Нетанјахуа. А то није само нека мала непријатност на блискоисточном фронту. То је сада већ нешто више, нешто што наговештава залазак Америке као светског господара људских судбина.

У предизборној години у сложеној ситуацији нашао се и Барак Обама. Обамине бивше ватрене присталице међу демократама захтевају његов одлазак и позивају на окупљање око Хилари Клинтон. Њу је и требало да изаберемо још 2008. године, додају они. Тако многе виђене личности у Демократској партији оцењују Обамин председнички мандат.

Заиста, Обама није постигао много, али његови критичари, изгледа, не траже тамо где треба. Узроци економског пада, слабљења међународне позиције САД и губитка поверења према њима у свету као према „сили број један" не своде се само на промашаје и недостатке Обамине владавине, већ су много дубљи.

Вашингтонски „обласни комитет", како понекад с нескривеном иронијом називају САД, поступа све лошије. Крајем септембра 2011. коначно је постало јасно: САД губе контролу над оним што се дешава на Блиском истоку. Више од 30 година Сједињене Државе фактички су се монополистички бавиле решавањем проблема између Израела и Палестинаца и на крају нису постигле неке резултате. Ево, упркос снажном притиску са стране САД, палестински председник Махмуд Абас ипак је поднео захтев генералном секретару УН Бан Ки Муну за признавање Палестине као независне државе.

„Поражавајућа слика догађаја који су почели да се одвијају у УН подвлачи нову мрачну реалност: Сједињене Државе су се нашле у позицији у којој ће морати да поделе или чак да уступе улогу коју су вршиле неколико деценија – улогу архитекте процеса помирења на Блиском истоку", писале су о томе америчке новине „Интернешенел хералд трибјун".

Ово се, међутим, не ограничава на Блиски исток. САД немају одговор на читав низ кључних питања светске политике, а њихова навика да се сваки пут хватају за „томахавке" ради свргавања неког наредног лидера који им не одговара изазива све већу скепсу у свету. Засад се Америци још увек дозвољава да по свом нахођењу бомбардује и осваја разне земље, али за пет до десет година може се десити да им се то више не дозволи.

Пад САД као светског хегемона почео је у Ираку и већ представља неповратан процес, хтео то Вашингтон да схвати или не. На то су упозоравали и харвардски професор Пол Кенеди, који је

анализирао законитости пада великих империја (написао је књигу „The Rise and Fall of Great Powers"), и аутор „Судара цивилизација" Самјуел Хантингтон. У Сједињеним Државама, па и у Европи, такву перспективу су одбацивали као страшан сан, „али овога пута то је озбиљно", упозорава амерички часопис „Форин полиси", стављајући чак те речи на насловну страну.

Да, овога пута то је озбиљно. И није случајно што је статусни часопис „Тајм" приказао Џорџа Вашингтона – истог оног који се налази на америчком долару – с масницом на оку. И то опет на насловној страни: „САД много губе на значају".

Амерички аналитичар Фарид Закарија је уверен: то како су у јулу и августу Амерички конгрес и председник САД напрегнуто решавали – тачније, нису могли да реше – проблем америчког државног дуга показало је да политички систем САД не ради. „Показали смо сами, целом свету и глобалном тржишту, да је наш политички систем испао из погона и да нисмо у стању да се замислимо и разумно спроводимо јавну политику", пише Закарија. „Свет је некада гледао на Америку с усхићењем... Сада свет гледа на Америку другачије. Сами смо довели у питање оно у шта свет никада није сумњао – представу о поузданости САД... Као резултат свега тога изгубили смо поверење читавог света."

Невероватно. Још пре двадесет година, после пада Берлинског зида и распада СССР, у САД су сматрали да је дошао крај историје, да од сада Сједињене Државе постају једини и неоспорни светски хегемон и да им нико није потребан да спроводе такву хегемонију. Данас је већ јасно: сведоци смо њеног краја. После 11. септембра 2001. године администрација Џорџа Буша сматрала је да ће та трагедија постати моменат почетка одбројавања до успостављања нове америчке империје која би се могла поредити с Римским царством. Да ће за покореним Авганистаном, а затим Ираком, вође свих племена и народа погнути главу пред америчком моћи, којој није било равне у читавој светској историји. Али то се није догодило. Америка је направила исконски промашај свих империја – поверовала је да је способна да заустави историју у тренутку своје највеће моћи. Али историја се никад не зауставља. Никаква сила није у стању да заустави историју и она све више окреће леђа Америци. Џорџ Вашингтон с масницом на оку представља само почетак.

РАТ У ЛИБИЈИ

ВЕЛИКА ЛАЖ О ЛИБИЈИ

Рат НАТО у Либији не само што није добио подршку јавности у Русији већ напротив – изазвао је протест и револт. О томе су говориле све анкете јавног мњења. Стварни циљеви тог рата веома су далеко од руских националних интереса. Осим тога, рат је од самог почетка био заснован на великој лажи.

Прва лаж: објављено је да циљ коалиције заштита цивила у Либији. Али када је и где НАТО бринуло страдање цивилног становништва? Кад је бомбардован Београд, то га није бринуло. Кад су из хеликоптера гађани сватови, мирне поворке или просто Авганистанци или Ирачани који би се нашли на нишану – није га бринуло. Кад је Сакашвили нападао мирни Цхинвал ракетама „град" – није га бринуло. Ниједном САД нису осудиле Сакашвилија, већ су осуђивале Русију зато што је увела јединице у Цхинвал да спасе то исто цивилно становништво. Такође, судбина цивила у Бенгазију – баш у Бенгазију, а не негде другде – изузетно их је забринула. Толико да су САД одмах организовале коалицију да у име спасавања грађана у Бенгазију почну с ликвидацијом грађана Триполија.

Друга лаж: резолуција 1973 је резолуција о „зони забране летова" над Либијом. Заправо, резолуција 1973 се претворила у оправдавање директног мешања земаља Запада у унутрашњи сукоб у тој земљи.

Савезници НАТО донели су одлуку да читаву операцију у Либији врше у оквиру резолуције Савета безбедности УН, изјавио је генерални секретар НАТО г. Расмусен. Али тешко да Расмусен није био упознат с тим да резолуција није предвиђала бомбардовање Триполија и да је директно искључивала „могућност стационирања страних окупационих снага у било којој форми на било ком делу либијске територије". Ако је ико знао да је таквих снага било на

територији Либије, онда је то био Расмусен. Још почетком априла америчка телевизијска станица Фокс њуз саопштила је да су у Либији одавно активни официри ЦИА и специјалне јединице.

„Упркос упорним уверавањима председника САД Барака Обаме да у либијској кампањи не учествују америчке копнене снаге, известан број службеника ЦИА био је активан у Либији још пре 19. марта, када су почеле војне акције коалиције", писале су о томе америчке новине „Њујорк тајмс", „ти службеници су део тајних снага Запада, које ће, како се нада Обамина администрација, моћи и да помогну побуњеницима и да онеспособе оружане снаге пуковника Гадафија." Новине су такође потврдиле да је у Либији било активно неколико десетина припадника специјалних јединица и обавештајне службе Велике Британије.

Акције САД и НАТО нису биле резултат слободног тумачења резолуције 1973, оне су значиле њено директно кршење. И мада су министри спољних послова Кине и Русије упорно понављали да одлука Савета безбедности није давала мандат за вођење таквог рата, у НАТО то никога није бринуло.

Шта се крије иза те велике лажи? Она покушава да прикрије оно што је немогуће прикрити: САД и НАТО по сваку цену стварају нови светски поредак. При томе се тај светски поредак ствара БЕЗ НАС и ПРОТИВ НАС. То што смо ми земље НАТО почели да називамо нашим партнерима није променило ствари. И није нико други до наши партнери наоружавао и наставио да наоружава, подржавао и наставио да подржава Сакашвилијев режим. Ти наши партнери као и раније сањају да Украјину и Грузију увуку у НАТО. О томе су у Кијеву и Тбилисију више пута говорили и Бајден и Хилари Клинтон. Ти партнери нам причају бајке о стварању некакве заједничке противракетне одбране у Европи, а док ми у то верујемо, они припремају размештање „незаједничке" ПРО – и у Црном мору, и у Балтичком, и у Бугарској, и у Румунији. А госпођа Клинтон је такође саопштила да ни питање размештања противракетних система у Пољској није затворено.

Ко ће нам објаснити шта ће Русија добити од тога што је НАТО активан не само у Авганистану већ води и други рат ван граница зоне своје одговорности? Данас ракете падају на Триполи, а сутра ћемо с чуђењем открити како су наши партнери одлучили да науче

памети још некога, а можда – и нас саме? Безразложан страх? Да ли је баш безразложан?

БУШ ИЛИ ОБАМА – САД СУ ДОСЛЕДНЕ СЕБИ

Кад је Обамина администрација донела одлуку да започне рат у Либији, одлучила је да се претвара да она у свему томе није у улози прве виолине. САД су се ионако налазиле у два рата – у Авганистану и Ираку – ту је и приде имиџ Обаме миротворца, који председник САД није желео коначно да сахрани. И зато је част да изврше удар на Гадафијеве позиције како би спасли побуњенике који су трпели нападе дата верним савезницима Америке – Николи Саркозију и Дејвиду Камерону.

Никола Саркози, оптерећен непопуларношћу код Француза и ниским нивоом подршке у земљи (20 процената у тренутку почетка рата), сматрао је да су бомбардовања најбољи начин за подизање рејтинга помоћу малог победоносног рата. Осим тога, бомбардовање Гадафија могло би помоћи да сви забораве да је можда он, Саркози, добио новац од Гадафија за своју изборну кампању, како је изјавио Гадафијев син. А Саркози, ког је сам Гадафи подругљиво називао кловном, одговорио је: Ви то мене оптужујете за мито?! Онда ћу вас ја бомбардовати! Нема шта, то није био одговор кловна, већ храброг мушкарца, у сваком случају мужа Карле Бруни.

За другог европског лидера – Дејвида Камерона – нови рат у којем учествују британска авијација био је начин да се докаже да Британија има спремну авијацију и да није заборавила на времена када је владала половином света. При томе је Камерон, увлачећи Британију у нови рат, фактички пошао стопама Тонија Блера, ког је сам оштро критиковао због рата у Ираку.

У праву је био Џорџ Сорос када ми је још 2004. године у Давосу говорио да рат у Ираку није ничему научио америчку елиту. Иза рата у Либији стајала је иста традиционална америчка дипломатија силе, а Обамин долазак у Белу кућу ништа није променио у том смислу.

У чланку „Ирак – јуче, Либија – данас", објављеном у новинама „Интернешенел хералд трибјун", амерички аналитичар Рос Да-

утхет се чудио: „Никакве лекције из рата у Ираку, изгледа, нису биле извучене. Тамо где је некада био ‚вијетнамски синдром', данас би требало да се појави ‚ирачки синдром'", писао је Даутхет . „Али, у данашњем Вашингтону такав синдром се не осећа. Напротив, поражавајуће је то колико се брзо двопартијска коалиција која ја подржала рат у Ираку поново створила како би позвала председника Обаму да искористи војну силу против Муамера Гадафија."

Истина, нама се објашњава да је све то ради заштите цивилног становништва од „крвавог Гадафијевог режима", да се НАТО, као и увек, руководи искључиво хуманитарним разлозима. Али зар то исто нисмо чули 1999. године, када се спремао рат против Југославије? Већ четири године касније – искључиво из хуманитарних побуда – бомбардовани су Багдад и Басра. Од тога времена у Ираку је као последица америчке агресије погинуло толико цивила колико „крвави Хусеин" није погубио за 35 година владавине.

„Два пута током протекле деценије, у бившој Југославији и у Ираку", писао је Рос Даутхет, „Сједињене Државе су проглашавале зону забрањених летова. У оба случаја била је то само одскочна даска за даљу ескалацију: масовне ударе бомбама, инвазију, окупацију..."

Да, Обама или неко други, демократе или републиканци, Америка је доследна себи. У Белој кући и за време Обаме борави дух Буша, Чејнија, Рамсфелда.

ЛОНДОНСКА КОНФЕРЕНЦИЈА: ЛИКВИДИРАТИ ГАДАФИЈА

Конференција о Либији, коју су западне државе одржале у Лондону 29. марта 2011. године, показала је да је резолуција 1973, коју су у Савету безбедности УН пропустиле Русија, Кина, Индија и низ других земаља, фактички дала зелено светло за широку оружану интервенцију у Либији и није имала ни најмање везе са заштитом цивилног становништва.

О чему се расправљало на лондонској конференцији? Не, то није било о заштити цивилног становништва. То се и могло очекивати, јер је то био само повод, још једна лицемерна фраза која је

била потребна земљама НАТО да прогурају ту резолуцију у Савету безбедности. Разматрано је нешто сасвим друго – наоружавање побуњеника у Либији како би могли да свргну режим Муамера Гадафија. Тако је главни циљ међународне коалиције која је водила рат у Либији званично био свргавање Гадафија.

Државна секретарка САД Хилари Клинтон казала је да је сигурна да ће резолуција УН омогућити легалну предају оружја побуњеницима, мада у резолуцији о томе није било ни речи.

На то је министар спољних послова Француске Ален Жипе рекао: „Подсећам вас да то није део резолуције УН." Али, под строгим погледом државне секретарке САД, он је с опрезом додао: „Спремни смо да то размотримо с нашим партнерима."

Као резултат тога, међународна заједница се нашла у ситуацији у којој је, пошто је дала сагласност за „заштиту цивилног становништва", заправо дала сагласност за вођење рата.

То се и могло предвидети. Може се претпоставити да су и оне земље које су гласале „за" и оне које су се уздржале схватиле до каквих ће последица то довести. Зато оне сносе моралну и политичку одговорност за то што се догодило у Либији. Оне нису учествовале у војним акцијама, али су фактички дале карт бланш САД и НАТО за вођење војних операција.

Сценарио је био познат и у случају Југославије и у случају Ирака, када су се такође примењивале резолуције које нису давале права за вођење војних акција, али земље НАТО, а пре свега Сједињене Државе, протумачиле су их тако као да им је та резолуција дала право да бомбардују и врше интервенцију.

Заправо, свргавање Гадафијевог режима – упркос свим изјавама Обаме, Хилари Клинтон, Саркозија, Берлусконија, Камерона – био је реалан, истински, а после лондонске конференције постао је и званични циљ НАТО, мада УН нису дале одобрење за свргавање Гадафија.

У Лондону су се такође активно разматрале варијанте о томе шта да се чини с Гадафијем после његовог свргавања. Став Италије је био да му се нађе азил где би могао бити прогнан. Министар спољних послова Италије Франко Фратини изјавио је да би такав азил за Гадафија могла бити Афричка унија. Италију је у вези с тим подржала Турска. Али западне земље, а пре свега Велика Британија,

Француска и Сједињене Државе, инсистирале су да Гадафију суди Међународни кривични трибунал у Хагу.

При томе, арапске државе, изузев Катара и УАЕ, преферирале су дистанцирање од л ондонске конференције, иако су је прво подржале. Представници Саудијске Арабије и Ирака – земаља савезница САД – одбили су да дођу у Лондон, очигледно зато што нису желели да својим присуством обележе почетак званичног „лова на Гадафија".

ПРЕЗУМПЦИЈА КРИВИЦЕ

Догађаји у Либији нашли су се у центру међународне пажње. Рекло би се да је о тим догађајима постојала права поплава информација. Гадафи је проглашен за „крвавог тиранина", Савет безбедности је применио санкције, а Међународни суд у Хагу добио је задатак да се позабави Гадафијем. Али ништа се ту једно с другим није слагало.

Како се сазнало за „масовна убиства" мирних демонстраната у Либији? Информације о Гадафијевим злочинима дошле су с истог места одакле су својевремено стизале веома поуздане информације о томе да Садам Хусеин има нуклеарну бомбу. Узгред, већ после појављивања тих оптужби, канал Јуроњуз саопштио је да нема никаквих потврда о страдањима неколико хиљада људи у Либији и известио да је у главном граду источног дела земље – Бенгазију, где би требало да су се догодила бомбардовања из ваздуха, од почетка побуне погинуло десет људи! Свега десет, а никако не неколико хиљада. Дописник руског Петог канала јавио је да у Бенгазију – упркос тврдњама опозиције – бомбардовања уопште није ни било. Из Либије нису бежали само Либијци који су се спасавали од такозваног Гадафијевог терора већ и страни радници, пре свега Египћани. Тако да у Либији није било никакве хуманитарне катастрофе, већ је посреди нешто друго – гомила лажи о томе шта се догађа у тој земљи.

Потпуно исту хистерију западни медији направили су у вези са Ираком 2002–2003. године, када је у Бушовој администрацији сазрела завера против те државе. Била је то управо завера америчког државног врха с циљем да се изврши окупација Ирака.

Администрација је обмањивала свој народ, Конгрес и штампу, као и читав свет о војном потенцијалу Садама Хусеина, који наводно има оружје за масовно уништење. Исто као што нам је у јесен 2011. године доказивано да су Гадафијеве руке до лаката у крви, тако је и 2012. доказивано да Хусеин има нуклеарно, хемијско и бактериолошко оружје, и да је он у сваком тренутку спреман да га употреби. Сва западна штампа и све телевизије ишле су наруку тој планетарној обмани, то јест били су саучесници у завери. Треба ли рећи да је од тада нагло опао ниво поверења у америчке и уопште западне медије?

Изнете су тврдње да је Муамер Гадафи бомбардовао демонстранте и пуцао на учеснике протеста, као и да је његовом кривицом погинуло две или три хиљаде људи. Међутим, када је Гадафи позвао УН да упуте у Либију комисију ради истраге оптужби упућених на његову адресу, Запад је одговорио да су све то вешти маневри и демагогија. Зашто УН нису послале комисију у Либију да разјасне шта је од тих оптужби истина, а шта неистина? Одговор је једноставан: Западу то није ни било потребно – одлука да се бомбардује већ је била донета.

Гадафија су оптуживали да је пуцао на сопствени народ. Можда и јесте пуцао, али на свим видео-снимцима из Либије видели смо људе с маскама, наоружане до зуба, који су нам с тенкова показивали знак победе. И тако се јавило питање: да ли су цивили који су узели у руке бацаче граната и „калашњикове" још увек тај „народ" или су то сада већ наоружане јединице опозиције? И да ли се у том случају ради о „насиљу над цивилима" или је ту реч о грађанском рату? Сложићемо се: пуцање у мирне цивилне учеснике демонстрација је једно, а сукоб с наоружаним јединицама које се боре за власт – то је нешто сасвим друго.

На телевизијским екранима баш и не видесмо тела. Нисмо видели ни сахране нити рођаке који оплакују најмилије. Можда је ипак, иако је убијених било, њихов број много мањи од оног који покушавају да нам прикажу? Такође је остало нејасно да ли је заиста председник Либије издао наређење да се гађају цивилни демонстранти или су бомбардоване, како је тврдила његова влада, искључиво војне базе на истоку земље у којима се чувало оружје, с циљем да то оружје не доспе у руке побуњеника?

На веома „легалном“ и веома либералном Западу, према Гадафију преовлађује презумпција кривице. Тамо се све оптужбе на његов рачун већ сматрају доказаним. Исто тако, 2002. године се сматрало доказаним да Садам Хусеин у тајним складиштима има неизмерно велике залихе ботулинуса, сарина и сомана. Онда је, огрезао у сопственим лажима, премијер Тони Блер у британском парламенту узвикивао да има сто посто тачне податке како би Садамовим ракетама с тим отровом могла бити гађана мирна и безазлена Велика Британија. И с Либијом је, ето, иста ствар. Пресуда је донета још на самом почетку: Гадафи је крив.

Њиме се бавио исти Међународни суд у Хагу, којем сви кривци долазе одозго, то јест из Вашингтона, али који с помпом одржава рочишта како би све изгледало као у суду, мада је тај суд у суштини – нова инквизиција. Тај суд баш и не жури да суди председнику Косова Хашиму Тачију, који је крив за убиства Срба и трговину органима. Разлог је то што Вашингтон свог клијента неће предати суду. Али зато судије већ пеглају тоге и пудеришу перике да би свечано започеле преки суд против Гадафија – управо преки суд, јер овај трибунал ни за шта друго није ни способан.

Ако је Гадафи већ проглашен кривцем који заслужује најстрожу казну за страдање хиљада грађана своје земље, зашто онда Џорџ Буш, Доналд Рамсфелд, Ричард Чејни и Тони Блер не седе сада на оптуженичкој клупи у Хагу због оптужби за убиства десетина или чак стотина хиљада грађана друге земље. Ко им је дао право да бомбардују Багдад и Басру? Зашто им се не суди за злочиначке наредбе?

Ако Муамер Гадафи пред неким и треба да одговара, онда то треба пред сопственим народом. Али уколико на власт у Либији дођу наоружани побуњеници, подржани из ваздуха ловцима Ф-16, а с копна тенковима „абрамс“, онда се у Триполију неће одржати суђење, већ преки суд.

ПОГРЕШНА РАЧУНИЦА МУАМЕРА ГАДАФИЈА

Триполи, 23. децембар 2009. године, 10.30 ујутро, резиденција Муамера Гадафија у предграђу Триполија Баб ел Азизија, интервју с Муамером Гадафијем за емисију „Постскриптум“. На моје питање

зашто је дао тако високу оцену Бараку Обами, лидер револуције је одговорио: „Пре свега зато што је он син Африке. Он је заиста наш син. Црнац је, али се родио у Америци. То је први црнац који је успео да постане председник САД. То само по себи заслужује велико поштовање и уважавање. Желео бих да он доживотно остане председник. То је с једне стране. С друге, Барак Хусеин Обама се веома разликује од председника других земаља. Веома је принципијелан, није сујетан нити надмен. Одликује се скромношћу и уважавањем других људи зато што он потиче из оне категорије људи који су на себи искусили сву тежину понижења и угњетавања. У потпуности делим његов аналитички приступ политици и немам на то никаквих примедби. Уколико буде наставио у том духу, бићу веома задовољан, пошто је он председник велике земље од које потиче главна претња читавом свету."[1]

Као што је познато, Обама није истом мером одговорио Гадафију. Тим пре што се након почетка војних дејстава САД и њихових савезника против Либије Гадафи обратио Обами писмом у којем га поново назива „нашим сином, благородним Бараком Хусеином Обамом".

„Чак и ако би, сачувај боже, почео рат између Либије и Америке, свеједно бих те волео. Не желим да мењам представу који сам о теби створио", писао је Гадафи у том обраћању.

Затим је Гадафи написао Обами још једно писмо чији садржај није познат. Али ни на прво ни на друго обраћање „син Африке" му није одговорио. Зато је уместо њега одговорила његова старија партијска другарица, која ни најмање није кћер Африке већ председник Стејт департмента САД Хилари Клинтон: „Бомбардовање се мора наставити све док се Муамер Гадафи не одрекне власти".

Ма шта да се скривало иза писмених апела Гадафија Обами – игра на наивност, апеловање на Обамине афричке корене или политичка рачуница – Гадафи се прерачунао. Желео је да у Обами види сина Африке, али Обама то није. Он је син Америке и Демократске партије САД и његова политичка породица састоји се од самих Гадафијевих непријатеља.

---

[1] Интервју с Муамером Гадафијем објављен је у целини у часопису „Профил", бр. 1, 18. јануара 2010.

Вероватно су Гадафију рекли да је Обама невољно дао пристанак за учешће САД у војним акцијама, а либијски лидер је одлучио да то искористи. У политичким круговима кружила је информација да се, наводно, Обама прво колебао. Али, на крају, желео то Обама или не, двама ратовима наслеђеним од Буша – у Авганистану и Ираку – додао је трећи, свој сопствени. Изјава коју је Обама дао три недеље од почетка рата да су САД прекинуле војне операције и да су све пренеле на НАТО никога није заварала. Дотад су САД ракетама и бомбама већ извршиле неколико стотина удара на објекте у Либији и повремено су настављале то да чине и после Обамине изјаве. Земље НАТО које су ратовале против Гадафија наставиле су да се ослањају на америчку инфраструктуру, авионе АВАКС, обавештајне информације добијене путем сателита и на њихову политичку подршку. Најзад, САД су задржале право да у било ком тренутку започну директне војне операције.

При томе су САД, које представља Хилари Клинтон, пажљиво пратиле да савезнике НАТО не обузме малодушност и да не одустану од главног циља. А главни циљ био је уклањање Гадафија – у директном или пренесеном смислу речи. Западним савезницима би одговарала било која варијанта: Гадафијева погибија током борбених дејстава, убиство као последица завере у његовом окружењу или добровољни одлазак у изгнанство, пошто би га одмах потом сигурно пронашли и послали у Хаг.

Због тог циља у НАТО су одлучили да Либију непрестано туку ракетама и бомбама, рушећи земљу и убијајући цивилно становништво. Генерал Мајк Џексон, који је командовао британским трупама за време рата НАТО у Југославији, својевремено је подсетио да је 1998. године било потребно 78 дана бомбардовања Србије да би се Милошевић натерао да пристане на ултиматум НАТО. А председник комитета за оружане снаге Представничког дома САД Хауард Макоун с ентузијазмом је рекао: „НАТО може да одржава зону забране летова над Либијом десет година".

Једном речју, представа коју је о Обами имао Гадафи, као и нада да ће као он председник озбиљно променити спољну политику САД нису имале никакве везе са стварношћу. Гадафи је на себи могао да осети у колико великој заблуди је био.

„ХУМАНИТАРНА ОПЕРАЦИЈА“ НА РУШЕВИНАМА МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА

Када је почетком 2011. године Барак Обама изјавио да Гадафи мора да оде, он је сматрао да ће овај с радошћу извршити његов налог. Али то се тада није догодило. „Обамина администрација је мислила да ће једним ударцем поставити Гадафија на место“, писао је амерички аналитичар Стив Чепмен. „Сматрали су да ће он или прекинути с нападима, или ће га натерати да оде с власти, или ће се десити обе ствари. Али није се десило ни једно ни друго, и очигледно да се то неће скоро десити.“

Као резултат тога циљ рата НАТО у Либији био је лов на Гадафија. Главни задатак операције – заштиту цивилног становништва – у руководству НАТО престали су и да помињу у мају. А Триполи су почели да бомбардују као да тамо живи само Гадафи.

„Чак и да су у Бенгазију спасени животи невиних људи“, писао је Стив Чепмен, „страдања постоје и у другим местима због крвавог ћорсокака у који је сукоб запао.“ Додајмо: људи су гинули не само због тог ћорсокака већ и директно од ракетирања и бомбардовања које је спроводио НАТО.

„Резултат акција држава савезница било је пружање адекватне војне подршке побуњеницима како би се спречио њихов пораз, али недовољно за престанак крвопролића и постизање постављених циљева“, писале су у мају новине „Фајненшел тајмс“.

У међувремену су се циљеви које је НАТО поставио потпуно искристалисали – смена режима у Либији путем свргавања Гадафија, по могућству с његовом физичком ликвидацијом. Тај циљ који су прокламовали лидери САД, Француске и Велике Британије није имао везе ни са каквим одлукама УН. Зато је Владимир Путин и изјавио у Копенхагену крајем априла 2011. године, за време посете Данској: „Каква зона забране летова ако сваке ноћи туку по палатама… Говорили су да не желе да убију Гадафија. Сада неки званичници говоре: ‚Да, жеља нам је да ликвидирамо Гадафија.‘ А ко је то дозволио? Зар му се судило? Ко је себи дао то право да осуди човека на смрт, ко год да је он? И сви ћуте. Морамо деловати у оквиру међународног права са свешћу о својој одговорности, с бригом

за цивилно становништво… И када ипак такозвана цивилизована заједница свом својом моћи навали на малу земљу, уништава инфраструктуру стварану генерацијама, да ли је то добро или лоше? Мени се то не свиђа."

Проблем је, ипак, у томе што је међународно право, почев од 1998. и 1999. године, систематски и циљано уништавано. Када су у пролеће 2003. године САД и њихови савезници окупирали Ирак – то је било флагрантно кршење међународног права. Када се 2008. године Косово отцепило од Србије – то је било још једно очигледно кршење међународног права. Када је фактички подржан Сакашвилијев напад на Цхинвал у августу 2008. године, задат је нов ударац међународном праву. Као последица тога, међународно право се претворило у нешто што углавном смета да би се чинило оно што је одлучено у Вашингтону или Бриселу. У вези с тим, присетимо се Бушове реченице коју је изговорио пред новинарима: „Међународно право? Не знам о чему говорите. Обратите се мом адвокату".

Одговор који је Путину дао министар одбране САД Роберт Гејтс био је пример лицемерја. Према његовим речима, НАТО није намерно држао седиште Муамера Гадафија под нишаном, али је „бункер либијског лидера сматран легитимним циљем, као и сви командни центри које налазимо".

У руководству САД увек сматрају легитимним оно што су сами одлучили да чине, чак и ако је то потпуно нелегитимно.

Одлучили су да се Косово отцепи – значи да је то легитимно.

Одлучили су да се бомбардује зграда телевизије Београд – значи да је то легитимно.

Одлучили су да се либијским побуњеницима испоручује оружје упркос строгој забрани Савета безбедности УН. И то је легитимно, рекли су државна секретарка Хилари Клинтон и шеф британског Министарства спољних послова Вилијам Хејг.

Акције НАТО у Либији претвориле су резолуцију 1973 Савета безбедности УН у потпуну фикцију, а све ради очувања „глобалног лидерства" САД и ради доминације НАТО на рушевинама онога што се некада називало међународним правом.

СУМЊИВО ПОСРЕДНИШТВО

Крајем маја 2011. године на скупштини „велике осморке“ у Довилу у Француској, Барак Обама је предложио Русији да одигра улогу „политичког чистача“ при НАТО, то јест да помогне НАТО да с власти уклони Муамера Гадафија. Невероватно! Алијанса је започела војне операције у Либији, није постигла жељени резултат, није се усудила да изврши копнену операцију, која изискује велике жртве, није успела да сврге Гадафија и – позвала је у помоћ Русију. Заправо, алијанса је упала у ћорсокак, а ми треба да јој помогнемо да из тог ћорсокака изађе! Необична улога за Русију… Тим пре што је Москва изјавила да се не слаже с операцијама НАТО у Либији.

„Операцијама које су извршиле поједине државе, резолуције 1970 и 1973 у суштини су грубо погажене. Време је показало да се њима може манипулисати“, рекао је Медведев на конференцији за новинаре 19. маја.

Међутим, да не манипулишу „неке државе“ не само резолуцијама СБ УН него и нашом спољном политиком? И да ли им сами помажемо у томе својом компромисном политиком и неодлучношћу?

То да ће резолуција 1973 бити погажена – могло се предвидети. САД и земље НАТО од самог почетка су веома замагљивали питање КАКО ће то баш они штитити цивилно становништво Либије и КАКО ће то баш они обезбедити такозвану зону забране летова изнад те земље. О томе је говорио министар спољних послова Сергеј Лавров 28. априла 2011. године у интервјуу датом програму „Постскриптум“:

„Коаутори резолуције су у фази преговора веома нејасно одговарали на наша питања о томе ко ће и којим методама обезбеђивати те зоне забране летова и одбили су да разоткрију своје планове, уневши у нацрт резолуције једино то да свако ко хоће може да ради било шта да би се осигурала зона забране летова и да би се самим тим помогло у спасавању живота цивилног становништва. У тим условима смо, не противећи се самој идеји зоне забране летова, били уздржани, пошто су методе њене реализације биле апсолутно нејасне. И ево сада у пракси видимо да су, генерално, наше бојазни биле оправдане.“

Али ако су наше бојазни биле оправдане и ако се нисмо сложили с тим да је НАТО искористио резолуцију 1973 за почетак војних ваздушних удара на Либију, зашто бисмо били уз НАТО и убеђивали Гадафија да се одрекне власти? Чију политику и чије интересе смо ми у том случају спроводили? Алијанси је потребно да Гадафи оде, а нама је предложено да га убедимо да оде.

Такву улогу смо већ играли – 1999. године, када је Виктор Черномирдин помагао НАТО да натера Милошевића да прихвати ултиматум алијансе. Све што се тада догађало било је веома слично. Алијанса је 78 дана бомбардовала Србију, укључујући и Београд, бомбардовали су беспоштедно и цинично, али се Милошевић није предавао. Као што је познато, Русија је била против тог рата. Кад је сазнао да је напад почео, премијер Јевгениј Примаков је чак отказао своју посету САД тако што је вратио авион који је био изнад Атлантског океана. Бомбардовање Београда сматрали смо варварским чином, а НАТО смо ватрено осуђивали. Али, када се Клинтон обратио Јељцину, овај је послао Черномирдина да сломи Милошевића. И какав је био резултат? НАТО је уз нашу помоћ победио, Србија је потписала капитулацију, Косово се отцепило од Србије, а Милошевић се убрзо нашао на оптуженичкој клупи у Хагу. Русија тиме није добила ама баш ништа. Заузврат, западне земље не само што нису смањиле њен у то време огроман спољни дуг, не само што нису замрзле ширење НАТО ка истоку, него се чак нису ни сложиле да имамо сопствени сектор на Косову. Једно што је Јељцин добио биле су похвале и тапшање по рамену на сусрету „велике осморке“ у Келну у јуну 1999. године. И то је све.

Уосталом, Обама нам је обећао „компромис“ када је реч о америчком ПРО у Европи. Али шта су нама све амерички председници обећавали од 1991. године! И Клинтон је штошта обећавао, и Буш је обећавао – обећао је да ће се укинути Џексон-Веников амандман. И Обама је обећавао. И шта се десило, је ли укинут тај амандман? Ма како да не! Напротив, у Америчком конгресу се сада спрема још строжи амандман о питањима људских права, у вези с предметом Магницког, који је усмерен против Русије. А наши поучни разговори с Гадафијем, ако их буде, тешко да ће бити сметња Конгресу САД за доношење тог амандмана.

Улога такозваног посредника, а заправо помоћника алијансе, која сама није у стању да води преговоре с Гадафијем, била је сумњива тим пре што је Гадафи више пута давао до знања да неће пристати да оде. Он засигурно зна каква је судбина задесила Милошевића и није сумњао у то да га с великим нестрпљењем очекују у Хагу. Узгред, наше дипломате су о томе говориле својим западним саговорницима у Довилу. „Зар верујете да се Гадафи може наговорити на предају?", питали су наши преговарачи Американце. Ако је одмах било јасно да такозвано посредовање није могло дати резултата, зашто је онда требало пристајати на њега? Да ли нам је била потребна сумњива слава посредника који је прво осуђивао акције НАТО, а затим одједном почео да помаже алијанси и на крају није ништа постигао?

ИНСТРУМЕНТ ПОЛИТИЧКОГ ОБРАЧУНА

Стотог дана од почетка ракетних удара и бомбардовања Либије Међународни кривични трибунал у Хагу издао је налог за хапшење Гадафија. То је била још једна потврда тога да се западна војна алијанса у Либији не бави заштитом цивилног становништва, већ сменом режима.

„Убиство либијског лидера је потпуно очигледно био један од циљева бомбардовања, како је јасно показало одбијање НАТО да се извини за убиство једног Гадафијевог детета и троје унучади", писао је у јулском (2011. год.) издању „Нешенел интереста" амерички политиколог Дејвид Риф. „Постало је јасно и то да је циљ који НАТО покушава да постигне смена режима у Либији, упркос свој тој превари да политичке промене у Либији морају постати ствар либијског народа, а не страних оружаних снага" (David Rieff. Saints Go Marching In – The National Interest. № 114, July–August 2011, p. 14–15). Резолуцију 1973, коју су прогурале САД, Велика Британија и Француска, а Русија и Кина свесно „пропустили", Запад фактички није тумачио као документ који уводи зону забране летова над Либијом, већ као резолуцију која даје право на свргавање актуелне власти и њену каснију замену другом влашћу. Незадовољство које

је у вези с тим питањем изразио Владимир Путин за време свог боравка у Копенхагену у априлу 2011. године, када је сасвим исправно рекао да никад није дао дозволу за лов на Гадафија, како се и могло очекивати, уопште није деловало на став западних држава.

Колико је уопште Међународни кривични трибунал овлашћен да суди Муамеру Гадафију? Председници водећих западних држава на заседању „велике осморке" рекли су (и наш председник – заједно с њима) да је либијски лидер изгубио легитимност и да зато мора да оде. Међутим, ни Обама, ни Саркози, ни Камерон немају право да одређују да ли Гадафи има легитимност или не. Њега подржава најмање половина становништва Либије, за које је он легитимни владар. Недавно је 600 берберских племена замолило Гадафија да остане. Кад то не би било тако, Гадафи би потпуно изгубио подршку у сопственој земљи.

Има и једно друго питање: колико је легитиман сам Међународни кривични трибунал у Хагу? Он је 2011. године бројао 110 држава чланица. Али ни Русија, ни САД, ни Кина, ни Индија нису његове чланице. Русија је 2000. године потписала уговор о формирању тога суда, али га није ратификовала, као ни САД. Што се тиче Кине и Индије, оне у принципу иступају против тог суда, сматрајући да је функционисање таквог наднационалног судског органа угрожавање њиховог националног суверенитета.

САД највероватније неће ни ратификовати уговор о оснивању трибунала, јер у том случају Хагу би морале да испоручују и држављане САД осумњичене за вршење злочина против човечности. Међутим, према америчком законодавству, САД не признају јурисдикцију страних судова над својим држављанима. Тако САД користе Међународни кривични трибунал за испитивање кривице представника других земаља, само не признају његову јурисдикцију. Шта је то ако није врхунац дволичности и лицемерја?! Ако нисте члан Међународног кривичног трибунала, како онда можете захтевати изручење било кога томе суду?!

Већ том чињеницом подрива се легитимност суда у Хагу. Осим тога, ако међународну организацију не признају све државе света, онда се не може говорити ни о томе да она има неку универзалну легитимност. Ако пред Међународним кривичним трибуналом не одговарају држављани САД и Вашингтон не признаје легитимност

његовог рада на својој територији, као и још 80 држава, онда тај суд није универзална организација.

Наредног дана после издавање налога Кина је званично изјавила да је против хапшења Муамера Гадафија. Русија је заузела двосмислени став. С једне стране, Медведев је изјавио да је Гадафи нелегитиман, али с друге, Москва, која није члан Међународног кривичног трибунала, није никако прокоментарисала давање налога.

Велику сумњу побуђују и оптужбе подигнуте против Гадафија. Те оптужбе су створили западни медији, пре свега Си-Ен-Ен и други амерички телевизијски канали, и оне немају никаквих озбиљних потврда. Где је тих 6.000 цивилних становника Либије које је, наводно, убио Гадафијев режим? Где су хиљаде гробова и рођаци који их оплакују?

У јуну 2011. године подигнута је нова оптужница. Наводно, Гадафијеви војници су, малтене по његовом директном наређењу, силовали либијске жене – оне које су имале везе с опозицијом или су рођене у Бенгазију и другим градовима који су се побунили против Гадафија. Наводно су им за то делили презервативе и вијагру! При томе се тврдило да је циљ владајућег режима био да се заплаше либијске жене. Организација „Амнести интернешенел" изјавила је да не располаже таквим подацима. Па чак су и представници Међународног кривичног трибунала изјавили да несумњивих потврда за такве оптужбе нема. Све у свему, према подацима из Бенгазија, наводно је страдало 250 жена. При томе нису навођена ни конкретна презимена ни адресе. То је објашњавано тиме што су се у условима муслиманског друштва жртве бојале да дају презимена и информације о себи. Само једна жена од 250 потврдила је силовање. Али кад су је питали ко ју је заправо силовао, она је рекла да мисли (!) да су то били Гадафијеви људи. На који начин је она разликовала Гадафијеве војнике од војника опозиције – остало је нејасно.

Нема сумње да су у условима грађанског рата Гадафијеве трупе отварале ватру на оружане побуњенике. Али њихово западно правосуђе упорно их је убрајало у цивиле. Међутим, од тренутка када демонстрант или цивил који учествује у мирним протестима узме оружје у руке, он престаје да буде мирни грађанин. Он одмах

постаје оружани побуњеник или неутралније „борац“. Ако се према таквим лицима односе са симпатијом, како то чине западни политичари и САД, можемо их назвати „оружаним борцима за слободу“, али никако мирним грађанима.

У Либији западни медији и Међународни трибунал у Хагу намерно изједначавају оружане бивше цивиле (односно побуњенике – борце) и стварне мирне учеснике демонстрација. То се чини зато што нема потврде да Гадафијеве трупе масовно пуцају на цивиле. При томе, на обичне случајеве страдања цивилног становништва у другим арапским земљама – страдања за која кривицу сносе лидери блиски САД – на Западу се не реагује . Зашто управо САД и НАТО нису захтевали изручивање Хосније Мубарака да би му се судило зато што је крив за погибију 300 људи на тргу Тахрир? Ти подаци су били званично потврђени. Или зашто САД и њихови савезници не траже изручење председника Јемена Салеха, иако је познато да су његове специјалне службе пуцале не мирне демонстранте окупљене на централном тргу главног града Јемена Сане? Одговор је очигледан.

Тако Међународни кривични трибунал у Хагу не суди онима који су извршили злочине против цивилног становништва, већ противницима САД и западне алијансе. Због тога Међународни трибунал у Хагу није суд, већ инструмент за политичко обрачунавање. Другачији закључак није могуће извести.

ПОСЛЕДЊИ РАТ НАТО

Десетог јуна 2011. године, уочи одласка с дужности, министар одбране САД Роберт Гејтс одлучио је да каже оно на шта није могао да се одважи док је био на дужности министра – бојећи се да ће покварити односе са европским савезницима. „Најмоћнији савез у историји укупно 11 недеља води операцију против лоше наоружаног режима у слабо насељеној земљи, а многи савезници већ остају без муниције и тај недостатак опет морају да компензују Сједињене Државе“, рекао је Гејтс иступајући у Бриселу. Другим речима: треба да се стидите, господо савезници! Опет САД морају да вам прис-

чу у помоћ – чак ни у Либији, против слабог Гадафија, не можете да извојујете победу!

Заиста скандалозно. Штаб НАТО у Италији наредио је бомбардовање Либије 300 пута дневно! Авиона, као што видите, недостаје . Гејтсово незадовољство је још оправданије јер у Либији на авионе и хеликоптере уопште нико и не пуца. То уопште и није рат, већ планско уништење из ваздуха средстава ПВО и савремене авијације у одсуству Гадафија. Шта би било да су гађали и убијали, како без имало сумње чини НАТО? Шта би тада било?

„Сурова истина је то што би Амерички конгрес могао изгубити стрпљење, па би све мање желео да средства, која и њима све више недостају, троши на земље које очигледно нису спремне да издвајају потребне ресурсе нити да изврше неопходне промене како би се трансформисале у озбиљне и функционалне партнере у осигуравању сопствене безбедности", упозоравао је Гејтс, а завршио је тиме што је алијанси прогнозирао жалосну будућност.

„Гејтс је осуо паљбу како би натерао савезнике НАТО да марширају као један", тако су Гејтсу одговориле британске новине „Фајненшел тајмс". Али тешко да ће срачунато оштри говор министра одбране САД произвести ефекат на европске савезнике САД. Између осталог и због тога што Гејтс очигледно више не схвата у ком времену живи, односно лоше разуме то што говори.

Хладни рат је одавно завршен, ако то нисте приметили, могло би се рећи одлазећем министру одбране. Остали сте у том старом времену. О каквој безбедности Европе говорите? Ко јој прети? Русија одавно није претња. А Гадафи, који се поносно затворио у Триполију, где га бомбардују 150 пута дневно, не спрема се за рат с Европом, већ за умирање у Либији. Главна претња европској безбедности данас не потиче од непостојећег спољашњег непријатеља, већ од банкрота који се надвио над Грчком, од огромног државног дуга низа чланица Европске уније и од неконтролисане имиграције. Европи буквално недостају средства за поновно покретање стагнирајуће економије, а Гејтс је незадовољан што није могуће обезбедити 300 авионских летова дневно како у Триполију не би остао камен на камену!

Роберту Гејтсу је заиста време да оде. Његово време је прошло, а новоме се неће обрадовати. Финансијска криза већ је условила

знатно смањење војних трошкова у европским земљама НАТО. Генерално, оне су почеле да троше 45 милијарди долара мање. Због тога САД, без обзира на огроман државни дуг, уместо 50 процената трошкова НАТО, као што је било 2001. године, већ плаћају 75 процената.

При томе, главни аргумент који администрација САД на разне начине понавља већ двадесетак година – да ће Сједињеним Државама ускоро досадити да плаћају за европску безбедност, Европљане превише и не брине. Не брине их због тога што европској безбедности више ништа и не прети. Управо то, а не митске претње НАТО представља главни проблем ове алијансе.

Са завршетком Хладног рата НАТО се десила најстрашнија ствар која се може десити војној алијанси – изгубио је спољног непријатеља. За ту улогу кандидовали су час Милошевића, час Садама Хусеина, час Ким Џонг Ила, час Гадафија, час талибане. Али, пошто заправо нико од њих није представљао реалну претњу за европску безбедност, савезници САД су изгубили потребу за високим војним трошковима.

Када се Гејтс жали да САД посрћу под бременом финансирања НАТО, треба се сетити да су то бреме Американци преузели сами. Нико их није терао да окупирају Ирак, да воде рат у Авганистану, који траје већ двоструко дуже од Другог светског, а сада још и да бомбардују Либију. То је свесни избор силе која је преценила своју моћ и своје могућности.

Што се тиче НАТО, та алијанса стварно може очекивати жалосну будућност, и то не толико због Европе колико због самих САД. Буџетска ограничења која доводе до смањења војних трошкова у Европи осећају се и преко океана.

Највиши војни званичник у САД, председник комитета начелника штабова адмирал Мајк Кален изјавио је недавно да главна претња за безбедност САД потиче од огромног буџетског дефицита. Другим речима, САД више нису у стању да носе бреме које су себи натоварили, што ће несумњиво имати озбиљних последица по НАТО.

„Гејтсов говор заправо означава крај амбиција САД, које су тежиле да НАТО претворе у глобални војни инструмент јединственог западног света“, пише британски војни аналитичар Гидеон Рахман.

Па добро, из историје је добро познато да вечни војни савези не постоје. То се, без разлике, односи и на НАТО.

ДОЗВОЛА ЗА УБИСТВО

Говоре нам да погибија Муамера Гадафија „отвара нову светлу страницу" историје Либије. Да је дивљаштво које смо видели на ТВ екранима – када гомила растрже окрвављеног али још живог либијског лидера – такорећи највећи тријумф демократије, као и то да су операције НАТО у Либији завршене с изванредним успехом.

Хилари Клинтон је једва успела да сакрије радост. „Вау!" – изговорила је кад су јој показали Гадафијево тело. Тај узвик Американци изговарају кад су нечим заиста одушевљени.

Државна секретарка САД је, претпостављамо, имала много основа да буде задовољна резултатима „лова на Гадафија", који су од самог почетка објавили САД и НАТО. Његова физичка ликвидација интензивно је разматрана још у априлу на лондонској конференцији о Либији. Представници НАТО више пута су изјављивали да им резолуција Савета безбедности УН број 1973 наводно даје право да врше ударе директно по Гадафију, мада о томе у резолуцији није било ни речи. Управо за време „лова на Гадафија" авијација НАТО је јуначки уништавала кућу за коју се претпостављало да се он у њој тада налазио, и није га убила, али је зато убила једног од његових синова и три унука. Гадафијеву смрт су желели лидери САД и НАТО. Припремљена од стране најдемократскије војне алијансе, Гадафијева погибија је несумњиво била тријумф демократије. На крају крајева, он је и убијен веома демократски – докрајчила га је гомила побуњеника, такорећи шљама, чије ће највеће достигнуће у животу бити позирање поред тела растргнутог лидера који није желео да напусти своју земљу. Као што је и обећао, погинуо је у домовини, а не у изгнанству.

Гадафи је, шта год ми говорили , несумњиво био лидер. Био је један од последњих из плејаде револуционара XX века који су уздрмали свет од Латинске Америке од Кине. Из те плејаде остао је само Фидел Кастро, али колико ће и он још издржати?

С Гадафијем сам се срео крајем децембра 2009. године, када сам га интервјуисао у његовој резиденцији Баб ел Азизија у предграђу Триполија. Тамо, на бившу територију војне базе, Гадафи се преселио након поновног покушаја атентата на њега – по броју покушаја атентата он је у арапском свету такође био лидер. Није ме примио у свом чувеном бедуинском шатору, већ у огромној библиотеци. Разговор је трајао више од сата. Преда мном је седео човек веома сигуран у себе – можда чак и превише – у дугачкој смеђој одећи и с црном капицом испод које је штрчала коврцава коса. Говорио је тихо, полако, као да подвлачи значење сваке реченице коју би изрекао. Говорио је да су му Путин и Берлускони пријатељи и уверавао ме да је председник Обама син Африке, први црнац који је прошао све патње и постао председник САД. И зато је он, Гадафи, желео да Обама остане председник САД доживотно.

Обама се до тада показао – и то у пуној мери. Пошто је сазнао за Гадафијеву ликвидацију, он је с осмехом изјавио да од тога момента почиње нова демократска страница у историји Либије. Али може ли се „нова светла страница" започети од зверског убиства и изругивања над лешом? Лауреат Нобелове награде Обама очигледно сматра да то може.

Да ли је Гадафи крив пред народом Либије, а ако је и крив, за шта је крив – истину о томе више не можемо сазнати. Пресуда – „Крив је!" – била је донета много пре његовог убиства. А остало ће дорадити моћна пропагандна машинерија земаља НАТО. Сада ће нам стално објашњавати какав је он страшни тиранин био, да је био проклетство за своју земљу и да је било ужасно живети под његовом влашћу у Либији.

При томе неће нам говорити да је БДП по становнику у Либији 2009. био већи од 14.000 долара (ради поређења, у Русији он износи 16.000 долара). Да је управо за време Гадафија Триполи постао савремени, напредни град с предивним путевима – видео сам то својим очима. Да је бензин тамо коштао 75 копејака по литру. Или да сами Либијци одавно нису чистили смеће нити канализацију – све су уместо њих радили имигранти из далеко сиромашнијих арапских земаља.

Не, то нећемо чути, зато што највећи тријумф западне демократије – убиство Гадафија – захтева сасвим другачију легенду,

а такође и прикривање истине која никако није потребна земљама НАТО и њиховим лидерима. Зато Гадафи и није смео да доживи суђење или преки суд – ни у Триполију, ни у Хагу. Цитираћу америчко издање „Форин полисија", које је на вест о смрти Гадафија одговорило чланком „Човек који је превише знао". Издање сматра да је Гадафијева судбина била предодређена. „Говорећи једноставним језиком, Гадафи је превише знао. Да су га живог заробили … он би засигурно испричао у каквим је блиским односима био с француским премијером Николом Саркозијем и британским премијером Тонијем Блером, о детаљима сарадње његове владе са западним обавештајним службама у борби против тероризма", као и о гресима актуелних лидера либијске побуне.

Другим речима, Гадафи једноставно није смео остати жив.

Његова смрт је лекција за све нас. Видели смо како је неколико сила предвођених САД дало себи право на убиство с неограниченим роком важења. За убијање оних који се не уклапају – или престају да се уклапају – у светски поредак. Пре Гадафија био је то Милошевић. Затим је то био Садам Хусеин, а биће и других.

Гадафију се чинило да ће, уколико се одрекне сопственог програма прављења оружја за масовно уништење и западним концернима уступи низ великих уговора, избећи такву судбину, али погрешио је. „Демократија" у НАТО варијанти, као паганski идол, константно захтева жртве.

И зато, кад нам говоре да је у Либији „добро победило зло", одбијам да у то поверујем. Одбијам да верујем у победу добра које позира с раскомаданим лешом. Мене – као и милијарде људи широм света – желе да увере како је убиство Гадафија, као и многих пре њега – највеће достигнуће демократије. Али одбијам да верујем у демократију која даје себи право на убиство.

ГЛОБАЛНА КРИЗА: УОЧИ ПРЕДСТОЈЕЋЕ НЕВОЉЕ

ПРЕЛОМНА ГОДИНА

По чему је 2008. година ушла у историју? Пре свега по почетку досад невиђене економске кризе. Почетак „светске борбе против тероризма" био је 11. септембар 2001. године. Дан почетка глобалне кризе био је 16. септембар 2008. године – дан када је банкротирао један од гиганата Вол стрита, банка „Леман брадерс". Та криза била је катализатор многих процеса, запажених у светској политици, и окренула је наглавце све уврежене представе о светској економији.

Други велики догађај је избор Барака Обаме за председника САД. Бушова администрација је отишла уз фијук ципела бачених на Буша млађег у Багдаду, али то је америчког председника могло задесити било где у свету. Никада ауторитет Америке није пао тако ниско. У извесном смислу избор Обаме спасао је Сједињене Државе, јер, да је био изабран председник налик на Џорџа Буша (на пример, сенатор Мекејн), Америка би највероватније тврдоглаво настојала на својој дубоко неморалној спољној политици и изгубила би преосталу популарност и поверење. Осим тога, управо САД су биле „зачетници" садашње економске кризе, која је задала ударац слици Сједињених Држава као „блиставом граду на брду".

Барак Обама – први тамнопути изабрани председник САД са пријатним баритоном, говорничким даром и спољашњошћу која улива поверење – успео је да одвуче светско јавно мњење од те чињенице. У очима човечанства одговорност САД за кризу била је нешто ублажена позитивним ликом новог америчког председника. Иако је свет добио нове додатне разлоге да не воли САД, од којих се вирус кризе раширио на друге земље, свет је истовремено добио и нов разлог да заволи Сједињене Државе. Лик Барака Хусеина Обаме изазвао је шкргутање зубима америчке деснице, али је пружио наду у позитивне промене – како Американцима који такве промене очекују, тако и већем делу осталих становника плане-

те. „Чињеница да је човек као што је Обама могао бити изабран за председника САД ојачала је веру у амерички сан, без обзира на кризу“, добро је у вези с тим запазио добитник Нобелове награде за економију Џозеф Штиглиц.

Трећи велики догађај је фактички силазак с позорнице „велике осморке“ као највише неформалне институције у оквиру које су се разматрали велики светски проблеми. Већ раније је постало очигледно да Г8 не успева да се избори с политичким управљањем светским процесима. Финансијска криза ставила је тачку и на њене покушаје да управља економским процесима. Поред тога, 2007. године у САД се јавила идеја да се Руска Федерација избаци из „велике осморке“ и да се институција врати на формат „велике седморке“, али на то је одмах заборављено кад је букнула озбиљна криза. Штавише, затражено је да се окупи „велика двадесеторка“, која је своју прву седницу одржала у Вашингтону у новембру 2008. године. Постало је јасно да без „нових економија“ – Индије, Кине, Мексика и Бразила, као и Саудијске Арабије, ЈАР, Јужне Кореје и низа других земаља није могуће озбиљно разматрати перспективе светске економије и путеве изласка из кризе. Одсуство Кине, која је читав свет задивила размерама Олимпијаде у Пекингу и бројем медаља које је на њој освојила, на састанцима „осморке“ коначно је ту институцију претворило у некакав атавизам, који прија чланицама, али има све мање ауторитета. „Велику осморку“ још дуго ће одржавати на површини, а земље које су у њој неће пожелети да се одрекну свог посебног статуса. Међутим, пред „великом двадесеторком“ је много већа будућност него што је то случај са „великом осморком“.

Мењање политичке карте света настављено је 2008. године. У фебруару и марту 2008. САД и Европа признали су Косово, и то није остао усамљен случај. Русија је 26. августа признала независност Јужне Осетије и Абхазије. Тако су се на светској сцени појавиле три нове творевине, а у штампи су се појавиле прогнозе према којима би до 2025. године на карти Европе могло да настане још 10 или 11 нових држава.

Последњи значајан догађај 2008. године јесте новембарски терористички акт у Мумбају, за који је Индија оптужила Пакистан. Терористички акт је изазвао ново заоштравање односа између две

нуклеарне силе и показао да је најбољи сценарио одржавање *statusa quo.* Али, опасност оваквог статуса на Индијском полуострву јесте у томе што је оно оптерећено озбиљним војним сукобом.

За 2008. годину може се рећи да је пре била година међународног хаоса него реда. У САД и Европи завршила се с надом у то да ће са Обамом Америка успети да поврати улогу светског лидера који ће обједињавати и увлачити друге земље у позитивне процесе. Али у самим САД уочи 2009. године владала је мрачна атмосфера. Многима се чинило да је доба доминације САД прошло, а да на позорницу вртоглавом брзином ступа њен нови и највећи конкурент – Кина.

ТРИ ЛИЦА ЕРЕ „ФИНАНСИЈСКИХ МЕХУРОВА"

Глобална економска криза 2008–2009. године ставила је под сумњу не само безусловно лидерство САД и Европе у савременом свету већ и идејне основе на којима је почивало то лидерство. У Давосу су 2009. године руководиоци западних инвестиционих банака, који су ранијих година тамо имали неприкосновени ауторитет, углавном ћутали. Председници многих највећих корпорација и банака уопште нису ни дошли у Давос. На форуму се осећало да се у акутној кризи налази не само глобална економија већ и модел развоја светског капитализма који је свету пропагиран последњих тридесет година.

Ради се о неолибералном моделу који је пратила представа да глобализација и светска економска интеграција стварају основ за континуални раст економског стандарда. У пракси је то доприносило ширењу америчке финансијске кризе на читав свет. Управо глобализација је била преносилац вируса који је прво напао економију САД.

Много пута смо видели ентузијазам поводом глобализације као искључиво позитивног процеса. Међутим, савршених процеса и система нема, а криза је још једном то доказала.

Ротпредседник Система федералних резерви САД Роџер Фергусон 2007. године тврдио је да је створен идеални модел о којем су сви маштали. Као последица глобализације ризици се распоређују

на разна тржишта – ако се сруши неко од њих, друго ће се одржати. Неће доћи до глобалног краха, јер је то немогуће! Бурни аплаузи. Али годину и по касније управо то се догодило. Шта су сада могли да кажу господин Фергусон и други финансијски гуруи? Само једно: „Потпуно смо промашили". Да то не би морали да признају, нису ни дошли у Давос.

Неолиберални модел није само модел економског развоја, то је и начин мишљења који се усталио седамдесетих и осамдесетих година прошлог века. Тада су Роналд Реган и Маргарет Тачер изјавили: напуштамо интервенисање државе у економији, укидамо ограничења за приватни бизнис, а пут ка економском успеху и напретку представљаће оштра конкуренција и бизнис без стега које намеће држава. На социјалном плану томе је одговарала идеологија „социјалног дарвинизма", то јест принципа „преживеће најјачи". За основни критеријум успеха проглашена је добит, а за основу друштва тржишна размена; грађани су почели да бивају третирани пре свега као потрошачи. „Најважније је да се не промени само економија. Променити душу, то је најважније", говорила је Маргарет Тачер.

Тај систем, који је претендовао да обликује дух савремене економије и савременог човека, пореметио се 2008–2009. године. Сви су се одједном присетили улоге државе. Управо она је требало да спасе савремени капитализам који се уплео у финансијске афере.

У јануару 2009. године британске новине „Фајненшел тајмс" писале су: „Читав систем створен за време Регана и Тачерове угрожен је. Кредитна криза уништила је репутацију банкара Вол стрита." Према мишљењу листа, у условима кризе председник и министар финансија САД добили су власт какву није имао ниједан председник те земље од времена Френклина Рузвелта. Он је, као што је познато, био присталица идеје снажне државе, којој се Америка окренула ради изласка из кризе 1929–1933. године. Рузвелт је покренуо излазак земље из стагнације пре 1940. године, а оздрављење је трајало веома дуго.

У Русији је неолиберализам доживео неуспех десет година пре Запада. За време Јељцина на власти се налазио тим присталица неолибералне доктрине. Чинили су је Анатолиј Чубајс, Јегор Гајдар, Борис Њемцов и други. Помагала им је велика група западних са-

ветника, као што су Андерс Ослунд и Џефри Сакс, а подржао их је Међународни монетарни фонд. Тим руских реформатора је изјавио: све организујемо тако да се управљање врши невидљивом руком тржишта. Као образац су узели англосаксонски капитализам, а пре свега САД и Велику Британију, где су и економска и социјална база биле сасвим другачије. И ако је за крах неолибералног модела на Западу било потребно 30 година, у Русији је он пукао много брже – за неколико година. У Русији је тај модел довео до краће државне имовине огромних размера, до масовног осиромашења и социјалне катастрофе. Покојни амерички новинар Пол Хлебњиков је то назвао „највећом социјалном катастрофом у историји Русије" – страшнијом чак и од губитака у Великом отаџбинском рату. Примена неолибералног модела у руским условима завршила се дефолтом 1998. године.

У политици том моделу је одговарао модел „униполарног света", који су предводиле САД. Када се 1991. године распао Совјетски Савез, САД су рекле: сад смо ми једини лидер света. Џорџ Буш старији је говорио о „новом светском поретку", а Збигњев Бжежински о америчкој хегемонији. Али смисао је био исти – свет је постао униполаран, а његов центар је Вашингтон. Тај модел такође није успео, а криза му је потписала смртну пресуду.

У САД сада признају да је „постојао униполарни тренутак" који је настао као последица нестанка СССР, распада Варшавског уговора и победе западне алијансе предвођене САД у Хладном рату. Али у историјским оквирима то није било ништа дуже од тренутка. Тај период се завршио 2003–2004. године, када је Вашингтон преценио своје могућности и отпочео агресију против Ирака. Барак Обама је постао председник САД у време свеопштег признања „униполарног света". Економска идеологија тог времена била је управо неолиберализам.

До почетка 2009. године криза је уништила представу да је приватни бизнис без интервенције државе способан да обезбеди постепени равномерни развој друштва. Поверење према приватном бизнису било је озбиљно уздрмано. У пролеће 2009. године анкетирање јавног мњења у САД показало је да је 58 одсто анкетираних 2008. указивало поверење приватном бизнису, а 2009. тај проценат је износио 38 . Само 49 одсто Американаца је сматрало да слободно

тржиште мора да делује без интервенције државе. За Америку, где традиционално не гаје обожавање државе и где уздижу слободно тржиште, то су поражавајући бројеви…

Да ли је светска елита способна да опет одговори на кључно питање: како се развијати даље? Сумњам. За последњих 20–25 година људи у развијеним економијама прешли су на прекомерну потрошњу. Завладала је свеприсутна тежња ка луксузу. Још осамдесетих година прошлог века није било таквог обима рекламе, није било толиког броја људи који би желели да набаве накит „Chopard", да летују у хотелима са пет звездица на Малдивима и да се возе „мерцедесом". Финансијске баханалије које је створио неолиберализам обликовале су сопствену идеологију – „идеологију гламура".

„Идеологија гламура" запљуснула је свет у другој половини деведесетих прошлог и почетком овог века. Она је израсла на „финансијским мехуровима". Настала је као последица појаве – притом за веома кратко време – огромних богатстава стечених, пре свега, финансијским шпекулацијама, као и криминалним активностима. Тај новац се брзо зарађује, а исто тако брзо се и троши. Смисао „идеологије гламура" је да се буде окружен луксузом, да је главни покретач жута штампа, а главни начин постизања успеха је скандал. У том смислу Парис Хилтон није само празноглава плавуша, она је један од главних симбола епохе гламура.

То су три лица епохе „финансијских мехурова" – неолиберална економија, „униполарни свет" (то јест америчка хегемонија) и „идеологија гламура". Међутим, привлачност неолибералног модела је услед кризе уздрмана, униполарни свет није успео, будућност је пред мултиполарним светом, регулаторна улога државе у условима кризе нагло је порасла. Да ли то значи крај модела који је свет довео до кризе? Никако не значи. Неолиберализам остаје идеологија елите, а тежња ка гламуру и луксузу остају – оне су дубоко укорењене у главама људи. И то ствара могућност за настанак не једног, већ неколико рецидива глобалне кризе. Ако се људима тридесет година непрестано говори: имате право на прекомерну потрошњу, „ви то заслужујете", онда се они тог права неће лако одрећи.

На Западу је 2009. године почело да се говори: да, бизнис се мора оријентисати на добит, али не по сваку цену! Зачули су се апели за повратак старим конзервативним вредностима – штедљивости,

поштеном односу, транспарентности. Али могу ли се те вредности вратити у економију и друштвени живот? Оне сметају прекомерној потрошњи и супердобити, а када су научници и аналитичари као што је нобеловац Џозеф Штиглиц или њујоршки професор Нуријел Рубини упозоравали на опасности које су претиле светској економији, елита је на та упозорења одмахивала руком. Та упозорења била су сметња да се прави енорман новац. Глобална криза је постала освета за некритично размишљање, неодговорност и похлепу светске капиталистичке елите.

РАСКОМАДАНИ ЛЕШ, АЛАН ГРИНСПЕН И НОВО БОЖАНСТВО

„Реконструисаћемо капитализам", изјавио је 17. фебруара 2009. године француски председник Никола Саркози. У неолибералним круговима, а пре свега у тврђави савременог капитализма – Америци – забринули су се. „Шта му је, је ли полудео?", побунили су се они који су свих ових година доказивали да слободно тржиште даје одговоре на сва питања која стоје пред човечанством. „Капитализам не треба реконструисати, њега треба само малчице кориговати, спасти банке и концерне о трошку државне благајне и грађана, и то је све! Да све буде као пре."

Али Саркози је вешт демагог. Он уме да говори оно што се од њега очекује. Тешко да је љубитељ луксуза Никола Саркози, међу чијим личним пријатељима се налазе милијардери, имао у виду нешто озбиљно. Он је једноставно желео да умири народе Француске и Европе који су се побунили јер су били преварени. Тридесет година им је усађивано уверење да је напокон створен капитализам без криза, систем у којем се сви само богате и побеђују и скоро нико не губи – и види сад! Такав суноврат.

Алан Гринспен је двадесет година био председник Система федералних резерви САД. Често га називају главним кривцем светске економске кризе, међутим, Гринспен није неки несретни Мавроди *(оснивач акционарског друштва МММ, које се сматра највећом финансијском пирамидом у Русији, основаном 1989. године – напомена преводиоца).* Гринспен није створио личну лоповску пирами-

ду. Створио је глобални модел шпекулативног капитализма од којег је профитирала целокупна светска олигархија и читава армија инвестиционих банкара и финансијских мешетара. Ускоро су московски, и не само московски, интелектуалци и економисти усхићено подизали обрве и дизали прст, цитирајући председника Система федералних резерви: то је рекао сам Гринспен! Али Гринспен је, изузев ретких случајева, говорио само оно што би подржавало и оправдавало модел финансијских мехурова које је сам створио. Када су мехурови почели да пуцају, престали су да га цитирају – велики гуру је привремено био одбачен и скоро проклет. Али систем који је створио – одржао се.

Класични капитализам, као што се сећамо, функционисао је по принципу „роба – новац – роба". Нови капитализам је избацио другачију формулу, која обећава брзо, вртоглаво богаћење: „новац – хартије од вредности – новац". У том систему главни критеријум успеха више није новац, главни критеријум успеха је профит, тачније – екстрапрофит. Сасвим недавно на Западу су се смејали томе што у Русији, у условима „дивљег капитализма", нико не жели да ради за мање од 100 процената профита. Сад се испоставило да такву логику заступа и лидер западног, тобоже, поштеног и пристојног бизниса. „Бог је умро!" – рекао је пре 100 година Фридрих Ниче. Али за протеклих сто година измишљено је ново божанство – екстрапрофит.

Адолф Меркле је донедавно заузимао пето место међу најбогатијим људима Немачке. Часопис „Форбс" је 2007. године његово богатство проценио на 12,8 милијарди долара, а 5. јануара 2009. године он се бацио под брзи воз Нојштат–Улм. Воз га је искидао на комаде, а његови остаци били су разнети на удаљеност до 100 метара. Зашто је то учинио? Под воз глобалне кризе који је чистио све пред собом пала је његова фармацеутска империја „Феникс Фармхандел" и 74-годишњи Меркле није могао да поднесе банкрот. И не само банкрот већ и срамоту.

Испоставило се да је за ново божанство Меркле изградио своју империју као нетранспарентни, фактички нелегални систем избегавања пореза. У трену се срушила слика респектабилног привредника старог кова, достојног члана друштва, носиоца државног признања – крста „за заслуге". Штампа се обрушила на Мер-

клеа, називајући га шпекулантом и профитером. Међутим, он је само играо по правилима такозваног слободног тржишта, где је једини критеријум успеха профит, тачније – екстрапрофит. Да није играо по тим правилима, не би издржао конкуренцију млађих и агресивнијих играчима. И на крају је Меркле ипак изгубио. Лични неуспех или лична трагедија? Не само то. То је такође и неуспех читавог модела вођења бизниса. „Криза посвуда разголићује сву прљавштину капитализма", писао је тим поводом часопис „Шпигл". „Манија величине, жеђ за зарадом и тежња ка шпекулацијама нису били проблем појединачних земаља."

Светска финансијска елита обмањивала је свет и уверавала га да је практично створен модел капиталистичке економије без кризе. Говорило се да су огромни бонуси банкара и председника концерна достојна награда за стручни, тешки и друштвено корисни рад. Али, како се испоставило, то је био антидруштвени рад, чији је главни циљ лично богаћење и који није предвиђао никакву одговорност према друштву. Сада су бонуси од више милијарди у западним земљама постали „прича и подсмех међу свима народима". Огорчено друштво захтевало је предузимање најстрожих мера према несавесним банкарима. Међутим, мере су биле предузете само према појединим банкарима, банкарска заједница није страдала, а бонуси су 2009. године исплаћивани као да није било никакве кризе.

„Голдман Сакс" је једна од највећих светских инвестиционих банака. У пролеће 2010. године она је на себе навукла гнев никога другог до самог председника САД. Испоставило се да је банка сопственим клијентима продавала „токсичне хартије од вредности" (toxic assets), на пример оне које су везане за хипотекарно тржиште, знајући да ће се то тржиште срушити и да ће клијенти изгубити уложена средства. На томе је „Голдман Сакс" направио стотине милиона, ако не и милијарде долара. И фактички је зарадио на кризи: док се Вол стрит грчевито борио да се искобеља из канџи кризе, „Голдман Сакс" је увећао своје богатство исплативши 2009. године, у години највеће кризе (!), рекордне дивиденде.

Избио је огроман скандал. Руководство банке су оптужили за превару. У његову кривицу били су убеђени многи чланови специјално формиране комисије Конгреса, којом је председавао проседи сенатор Карл Левин. У исто то био је убеђен и Барак Обама.

Председник „Голдман Сакса“ Лојд Бленкфајн тврдио је супротно: банка није обавезна да се са својим клијентима консултује о оправданости конкретне куповине, банка није обавезна да предсказује будућност хартија од вредности, банка не одговара за склопљене послове, банка је обавезна да прави само једно – новац. И Бленкфајн није усамљен: на његову страну су стали – прећутно или чак отворено – скоро сви руководиоци америчке финансијске заједнице.

Фотографија петорице Бленкфајнових службеника како с увис подигнутом левом руком изговарају заклетву да ће говорити само истину и ништа осим истине обишла је све водеће светске медије. Али, колико год да је заклетва била звучна, толико је и очигледна била намера „Голдман Сакса“ да искористи било који аргумент и било коју лаж да би довео комисију у заблуду. Говорити само лаж и ништа осим лажи – то је оно на шта се заправо пред комисијом заклела петорка. Карл Левин је киптео од негодовања: кривица банке је била очигледна, али није се могла доказати. На крају се „Голдман Сакс“ одбранио. Жртава није било.

Жртава међу гигантима светских финансија такође није било много. Њихов број очигледно није био сразмеран размерама кризе. Свуда је у помоћ пропалим банкарима прилазила држава. У јуну 2010. године Никола Саркози наступио је на економском форуму у Санкт Петербургу и поново је говорио о потреби да се мења карактер капитализма. Говор је био добар и сала је аплаудирала, али до озбиљне реконструкције капитализма неће доћи. Негде ће мало подмазати, негде „наштеловати“, префарбати најуочљивије пукотине, донеће неколико нових закона који ограничавају самовољу на финансијском тржишту и бациће неколико трилиона на спасавање тог истог финансијског система који је срушио светску економију. Али хоће ли он бити спасен? Нова криза је неминовна, пошто закључци нису изведени из „првог таласа“, убеђен је Џозеф Штиглиц. Према његовом мишљењу, у САД је сачувана вера у постојећи економски модел и снажна нада да ће криза почети да слаби и да ће све бити као пре, али то се неће догодити! У својој последњој књизи „Слободан пад“ Џозеф Штиглиц је оштро критиковао Барака Обаму због неспособности или одсуства жеље да мења сам модел економије који функционише у САД, а пре свега „да се разведе“ од банака Вол стрита које су и биле примерни узрок глобалне

финансијске кризе (Joseph P. Stiglitz. Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy, New York, 2010).

Међутим, ко је рекао да је промена система био циљ Барака Обаме? И да би му дозволили да мења модел који толико одговара не само америчком већ и светском финансијском капитализму?

ИСКУШЕЊА КРИЗЕ

Година 2009. почела је с најмрачнијим прогнозама. Сећам се Светског економског форума одржаног крајем јануара у снегом завејаном Давосу, над којим су се били надвили облаци, нерасположених учесника и мрачног и ћутљивог Џорџа Сороса, изгубљености такозване светске и финансијске и интелектуалне елите, несхватања онога што ће се даље догађати са светском економијом. Година се завршавала другачије – криза се показала знатно мање дубоком и разорном него што се очекивало.

Уосталом, почетком 2010. године није недостајало песимистичних оцена. „То је само привремено оживљавање", говорио ми је у фоајеу пријатног планинског хотела добитник Нобелове награде, Американац Џозеф Штиглиц. „Највероватније ће криза следити формулу ‚дабл ју' (W): прво нагли пад, који смо преживели, затим привремени успон проузрокован огромним финансијским инфузијама у економију, а затим неизбежни други пад." Без обзира на то, опште расположење на прелазу између 2009. у 2010. годину било је много позитивније.

За Русију је то била година искушења које је носила криза. За то искушење Владимир Путин се у овој или оној мери спремао још од доласка на власт. Финансијска политика Алексеја Кудрина, која свакако није беспрекорна, углавном је следила циљ стварања ваздушног јастука за случај интензивне кризе. Јастук се активирао, руске резерве се, иако смањене за трећину, нису спустиле испод 360 милијарди долара.

Упоредо с тим, криза је открила неколико важних страна савременог капитализма.

Као прво, у читавом свету (а у Русији је то било посебно приметно) *велики бизнис у условима кризе одмах све тешкоће пребацује*

на државу. Људи који праве енормни новац исплаћују себи огромне бонусе, испумпавају новац у офшор компаније, избегавају плаћање пореза образлажући то „оптимизацијом", једном речју, баве се „слободним предузетништвом" у пуном смислу те речи, али у ситуацији кризе трче држави с пруженом руком и захтевима за помоћ. И то с упозорењима: ако на дате новац, затвориће се фабрике и десетине хиљада радника наћи ће се на улици.

Тај феномен смо видели од Сједињених Држава до Русије. Због тога се бринемо, јер испада да држава треба да спасава неодговорне бизнисмене чија се сва генијалност састоји у томе да нагомилавају дугове и накупују – средствима из узетих кредита – што је могуће више предузећа и акција. То се зове „агресивна стратегија развоја". На Западу је бар понеко и одговарао за такву стратегију тако што би тотално пропао. Али у Русији на највишем нивоу нашег бизниса није било ниједног (!) банкрота, а банкари су кроз речи Петра Авена са сигурношћу говорили: држава неће дозволити да велике банке пропадну.

Закључак: у Русији није створен либерални, већ „окодржавни" капитализам паразитског типа. Од 1991. године говоре нам да градимо либерални капитализам, заснован на конкуренцији и економском стваралаштву. Либерални капитализам претпоставља релативно слободну утакмицу тржишних снага, као и одлазак власника који се нису изборили с конкуренцијом. Другим речима, привредник стиче огромну добит у случају да је постигао успех, али и сноси одговорност уколико је неправилно засновао бизнис и имао превише ризичних улагања. У условима кризе испоставило се да у Русији велики привредник окодржавног типа практично ништа не ризикује. У свим случајевима наши велики привредници ништа нису ризиковали, пошто су одмах добили подршку из државног буџета. Тако није било само у Русији већ и у САД, где је влада пожурила да хитно спасава највеће банке, као и у многим другим земљама псеудолибералног капитализма. Криза је показала да се финансијска олигархија, која се сродила с државом, устоличила не само у Русији већ и у земљама Запада.

Пошто влада није могла дозволити да банке почну да пропадају и да људи изгубе своје улоге, прво је дала новац банкама, и то по не баш јасним критеријумима, то јест без икаквих услова, већ само са

жељом да банке кредитирају економију и производњу. Међутим, одмах се показало да банке не кредитирају економију и производњу, већ дају кредите с огромним каматама и праве новац од оног новца који им је дала држава. То је само једна карактеристика ослањања великог бизниса на државу. Друга карактеристика била је то што су велики концерни, који су нагомилали дугове, заузели лидерске позиције само захваљујући томе што су живели на кредит. Чим их је криза притиснула, они су се одрекли неолибералне идеологије и бацили се у наручје државе у потрази за помоћи.

Определимо се – да ли је код нас либерални капитализам или државни капитализам? Ако је државни капитализам, онда не треба викати како је држава превише строга према великом бизнису. Ако је велики бизнис организациона јединица државе, онда је то једна ситуација. У тој ситуацији држава може себи дозволити практично све. Међутим, ако је код нас либерални капитализам, онда је то нешто сасвим друго, али онда држава не мора нарочито да води бригу о томе што ће неко пропасти и што ће нека предузећа променити власника. Обратите пажњу: огромна криза, а ниједног банкрота! Колико је то исправно? Клико је исправно подржавати оне привреднике који су нагомилали огромне дугове, а затим натерали државу да те дугове плаћа?

У Русији је ионако веома висок степен неодговорности чиновника и бирократије. Зар се може онда одгајати још и неодговорна класа привредника, који знају да ће их увек погурати државни буџет, то јест порески обвезници?

На тај начин, с једне стране, у Русији је криза (макар њен први талас) била доста успешно пребројена о трошку државе, укључујући и њен социјални аспект. Митинзи са захтевима да влада поднесе оставку који су одржани у неколико градова (највећи, одржан у Калињинграду, према неким подацима скупио је од две до десет хиљада људи) представљали су узнемирујуће, али појединачне случајеве. Упоредо с тим, криза је задивљујуће јасно разоткрила неке стране нашег друштвеног бића које су невидљиве у свакодневном животу. Пре свега то што код нас нема самосталног великог бизниса, што наш руски бизнис наставља да стиче профит. Односно, наш бизнис, или његов знатан део, не развија се путем јачања конкурентности, увођења високих технологија и осавремењивања

производње, већ путем примања великих дотација из буџета и зато што код власти ужива најповлашћенији статус.

Уз то, економска криза је постала искушење не само за Русију већ и за друге водеће силе света. Једним од исхода године сигурно се може сматрати разочарање у Барака Обаму.

Неће се сви сложити с тим. Крајем децембра 2009. године на позив либијског руководства боравио сам у Триполију, где сам имао дуг разговор с Муамером Гадафијем – лидером Либијске револуције. Током разговора Гадафи је неочекивано почео да брани Обаму. Лидер Либијске револуције говорио је да Обама још није имао довољно времена да се покаже, да он исправно размишља и да има исправан политички програм. И додао је да би он, Гадафи, желео да Обама доживотно остане председник САД.

Гадафијево мишљење је условљено углавном политичким разлозима. Он је заинтересован за регулисање односа с новом администрацијом САД ради коначног изласка из међународне изолације. Мишљење огромне већине посматрача – како на Блиском и Средњем истоку, тако и у Европи и Азији – јесте да је Обама на себе преузео обавезу да испуни веома велика обећања у вези с реконструкцијом америчке спољне политике, али у пракси је врло мало урадио. У прво време је реторика новог председника САД на све остављала утисак, али је за том реториком уследило исувише мало практичних промена – то је у свом чланку у „Форин аферсу" признао чак и његов присталица као што је Збигњев Бжежински. Нови председник САД није успео ништа да уради ни на Блиском истоку ни у Авганистану. Разочарање у Обаму се посебно снажно испољило у вези са уручењем Нобелове награде за мир. То је изазвало огроман број саркастичних и ироничних коментара чија се суштина сводила на то да у свету нису сматрали да Обама заслужује Нобелову награду.

Четврти резултат 2009. године је *проширење средњоисточне кризе.* Бушова администрација је својевремено увела термин „велики Средњи исток". Смисао тог термина је дефинисање нове геополитичке зоне посебних активности и посебних интереса САД. Географски, она се протеже од Израела до Пакистана. У том подручју САД су водиле два и по рата: у Ираку, Авганистану и Пакистану са задатком да помогну успостављању демократије и стабилне вла-

сти у свакој од тих земаља. Резултат политике САД и за време Бушове администрације, и за време Обамине администрације, које је дошла уместо ње, био је потпуно другачији, па се може легитимно говорити о „великој средњоисточној кризи". Та криза је изражена ширењем зоне борбених дејстава на територију Пакистана, интензивирањем рата у Авганистану, немогућношћу повлачења трупа из Ирака – под претњом да се та земља врати у стање грађанског рата, као и да се појача напетост око Ирана. При томе, одлука коју је у децембру 2009. године донео Обама да за 30.000 војника повећа војни контингент САД у Авганистану, према једном броју оцена, неће дати жељени резултат. Крајем године такође је постало јасно да се Сједињене Државе неће повући из Ирака у року који је објавио Обама, то јест 2010–2011. године.

Тако је на Средњем истоку присутно пре нагомилавање облака него приближавање ведрог времена. Неки посматрачи су чак изражавали мишљење да је такво нагомилавање предзнак великог рата на „великом Средњем истоку", можда рата САД и Израела против Ирана.

Пети резултат те године је *избијање Кине на водећу позицију не само светске економије већ и светске политике.* Није се случајно појавила идеја о G2 – стварање „велике двојке", коју чине САД и Кина и која ће заједно сносити одговорност за судбину света. Није случајно за време посете Пекингу Барак Обама практично предложио Кини такву алијансу, што је Кина љубазно одбила. Није случајно што Кина није подлегла америчком притиску у вези са питањем климатске политике у Копенхагену у децембру 2009. године.

Кина се претвара у моралног лидера. Када је у јануару 2009. године у Давосу премијер Кине Вен Ђабао практично држао предавање западним бизнисменима, политичарима, водећим експертима и новинарима, имали смо осећај да се Кина попела на неки нови степеник. Управо се за Кину у знатној мери везују наде за оживљавање светске економије. Почетком 2009. године читава светска политичка и пословна елита молила се за то да Кина има раст БДП од осам процената. Зашто? Зато што су полазили од тога да ће одсад Кина, а не Сједињене Државе, постати истинска локомотива светске економије. И док су раније ти погледи били упере-

ни ка Сједињеним Државама с тачке гледишта динамике економског развоја, крајем прве деценије XXI века сви погледи су били упрти према Кини.

КРАХ КНЕЖЕВИНЕ ИЗ МАШТЕ: ОД ДУБАИЈА ДО ГРЧКЕ

Чудо Персијског залива – Дубаи – сан муслимана, Индијаца и Филипинаца, кнежевина суперскупих хотела и вештачких острва с вилама Бреда Пита и Анђелине Џоли, брачних парова Бекер и Бекам , као и мултимилијардера из Русије, Украјине и Казахстана, већ у јесен 2008. поклопио је управо настали талас светског економског цунамија.

Тада, у новембру, кретао сам из Дубаија, који само што је прославио отварање новог светског чуда – суперхотела „Атлантис", истуреног дубоко у Персијски залив, новог симбола запањујућег успеха кнежевине из маште. Већ тада је Дубаију претио дефолт и скоро сва његова многобројна градилишта била су замрзнута. Свима се чинило да лошије не може бити, јер Дубаи је један од најизразитијих симбола нове глобалне економије без граница!

Прошла је година, а кнежевина није могла да врати дугове. То још није био дефолт, али кнежевина му је пришла веома близу. Да није било ванредне помоћи од главног нафтног донатора Уједињених Арапских Емирата – Абу Дабија, банкрот Дубаија био би неизбежан.

Светска тржишта, која су била почела да се опорављају, поново су пала у транс. Нафта је одмах пала за четири долара. Рубља је одмах полетела на ниво од скоро 30 долара. На руском тржишту акција забележен је стрмоглави пад. То је то, други талас кризе! – одмах су завапили скептици. Није то никакав други талас, оповргао их је из Париза Владимир Путин, који се налазио у посети Француској. „Излаз из светске кризе неће бити лак и осцилације су могуће", рекао је он, „ и то је једна од тих осцилација." Француски премијер Франсоа Фијон сложио се с Путином. „Није то никакав други талас", рекао је, „већ последица оне кризе која се још није завршила."

Уз то, озбиљни економисти су упозоравали: излазак из кризе, оживљавање берзи и повећање вредности активе били су везани не толико за оздрављење светске економије колико за огромне финансијске инфузије у њу, које су јој 2009. године дале владе највећих земаља – од САД до Кине. Управо тај огромни новац изазвао је нови и сасвим неоправдани раст курсева на берзама, који није имао никакве везе с реалним стањем економије.

„Данас је перспектива незапослености у САД најмрачнија за читаво поколење, владе многих земаља налазе се на ивици банкрота, потрошачки кредити су практично нестали", писао је тих дана амерички часопис „Њузвик".

Узгред, упозорења нису била празна. Крајем 2009. године свет је ушао у еру огромних буџетских дефицита. Грчка је била прва жртва тог процеса. За Грке је 2010. година, а не 2009, била главна година кризе и најтежа година за читаво време чланства земље у Европској унији. У Атини тешко да су чули изјаве Фијона и Путина о „последицама" и „осцилацијама". За Грчку нису наступиле осцилације, већ права национална катастрофа. Она је снажно погодила еврозону и ауторитет ЕУ. Неки су чак почели да говоре о могућности распада Европске уније, а Џорџ Сорос је изјавио да вероватноћа таквог распада износи 50 процената!

Ради спасавања евра, као и грчке економије, лидери ЕУ формирали су до тада невиђени фонд од 750 милијарди евра. Да не би био проглашен банкрот државе, грчка влада је морала да прихвати програм веома рестриктивне економије, упркос масовним протестима који су личили на побуне. Термин „austerity", то јест позив на рестриктивну економију, био је главни у Европи погођеној кризом. Кандидати за банкрот државе такође су били Шпанија, Португал и Ирска. У САД Барак Обама је за 2010. годину планирао буџетски дефицит од 1,5 трилиона долара, што значи да је дефицит у доларима већ почео да се обрачунава не у стотинама милијарди, већ у трилионима. Тако нешто се у историји Америке никад није догодило. Буџетски дефицити су били проглашени за главну претњу економија најразвијенијих држава света, почев од америчке.

И чим су у светску економију убачена велика средства, финансијски свет је поново са занимањем почео да се бави финансијским шпекулацијама. Тржишта су поново полудела, писао

је крајем 2009. године „Њузвик“, пошто у светском финансијском сектору није било спроведено право чишћење, а банкари су, као и пре, били расположени да добијају огромне бонусе. Крах кнежевине из маште и судбина Грчке требало је све да подсете на то да криза још увек није завршена, мада би, наравно, те догађаје било много лакше сматрати одјецима ужасавајуће рике побеђеног чудовишта. Али, да ли је оно заиста побеђено? Или се једноставно привремено повукло и чека моменат да се врати са свом застрашујућом снагом?

БРИЉАНТНИ БОБ И „АКТ САМООГРАНИЧЕЊА“

Упркос широко распрострањеном мишљењу да је светска криза савладана 2010. године, Комисија УН за трговину закључила је већ 2011. године да Европској унији прети нов талас кризе у виду поновног уласка у фазу рецесије. Комисија је анализирала само бројеве, а требало је анализирати и менталитет, јер кризе, као и успони, нису само резултат дејства великих и анонимних економских сила, већ и последица људских поступака. Управо око поступака људи – тачније, понашања банкара – почетком 2011. године у Великој Британији су се распламсале прилично озбиљне страсти.

Земља се тресла од протеста, а повод је био то што је Боб Дајмонд, председник „Барклиз капитал банке“, одбио да ревидира висину свог бонуса за 2010. годину.

Бонус је износио девет милиона фунти, то јест приближно четрнаест милиона долара. Тако су Дајмондови приходи за последњих пет година, укључујући и две године дубоке кризе, како су минуциозно израчунале лондонске новине, износили 75 милиона фунти, то јест више од 130 милиона долара. Није лоше, зар не? Ето, и Енглези су закључили да није лоше, да је чак и превише добро. Нарочито у условима када земља никако не може да се искобеља из тешке економске рецесије, а влада доноси програм рестриктивних ограничења буџетских расхода.

Оптужбе које су полетеле са свих страна Дајмонд је одбијао. Наводно, криза је у потпуности иза нас, две године се одрицао бонуса, и зашто би уопште банкари морали да наставе да себе ограничавају?

„Некада су банкари осећали грижу савести и извињавали се, али мислим да је то време већ иза нас“, изјавио је Дајмонд. Инсистирао је на томе да банке морају имати могућност да исплаћују конкурентне бонусе, иначе у финансијском бизнису неће остати људи који су спремни да ризикују и праве велики новац. Свој деветомилионски бонус Боб је назвао „актом самоограничења“.

„Менаџери банака сматрају да су се они већ одужили за кризу и заслужују да се банке врате на нормалније исплате зарада“, писао је тих дана британски лист „Дејли мејл“.

Међутим, Енглези одбијају да такве бонусе сматрају нормалним. Уље на ватру долила је репутација Боба Дајмонда (узгред, већ се презиме преводи као „брилијант“). Прогласили су га „друштвено неприхватљивом особом из банкарског бизниса“, док га многи сматрају, пре свега, финансијским шпекулантом који не ствара нове вредности, већ само нови новац коришћењем рачуна улагача. При томе, улагачима од улога остаје ситниш, а Дајмонду и њему сличним играчима – главни добитак. Управо такви финансијери као што је Дајмонд, који раде по главној формули савременог финансијског капитализма: „новац – хартије од вредности – новац“, сматрају се главним виновницима кризе. На Западу су многи уверени да су управо они својом неумереном халапљивошћу, неутољивом жеђи за добити и бескрајним финансијским шпекулацијама довели свет до економског слома. А чим је светска економија помало почела да се опоравља, они су с ентузијазмом поново почели да се баве оним што умеју да раде најбоље, а то је да праве новац од магле.

Таква делатност слаби привредно биће, исисава из њега сокове и доводи до тешке болести. Попут снажних паразита, финансијски шпекуланти замењују производну економију игром на срећу којом се производи новац. Није случајно један британски парламентарац упоредио те активности с игром на аутомату „џекпот“, а саму „Барклиз капитал банку“ – с казином, чиме је изазвао Дајмондову гневну, мада не и убедљиву реакцију.

Уосталом, банкари имају један озбиљан аргумент: наводно, све банке то чине. Банке у читавом свету исплаћују огромне бонусе, на тржишту хартија од вредности такође играју сви и сви користе средства улагача за улагања, понекад веома ризична. То је глобални бизнис, и не може се очекивати да ће неки појединачни играч игра-

ти по другим правилима. Тај аргумент је тешко побити. И док тај глобални бизнис буде играо по старим и за њега тако згодним правилима, нико се у свету не може осећати безбедно. А нова криза може избити исто тако неочекивано као што је 2008. године избила финансијска криза која је потресла читав свет.

СЈАЈ И БЕДА ММФ

У фебруару 2011. године Међународни монетарни фонд нашао се на мети критика. Разлог је био то што није могао на време да предвиди глобалну кризу, што је био заслепљен сопственим дивљењем неолибералном моделу економије и што је одбио да чује било које мишљење осим сопственог.

Ми у Русији знамо ММФ од деведесетих година. Тада нам је фонд давао веома строге захтеве, пре свега у макроекономској и социјалној сфери, постављајући их као услов за давање кредита. При томе, кредити нису били бесплатни, већ са 11 процената камате на годишњем нивоу. Већ тада је углед ММФ у Русији био гори него икад, а када је наступио дефолт 1998. године, коначно смо престали да верујемо ММФ.

Како смо и могли да му верујемо кад је фонд учествовао у монструозним реформама деведесетих година? Шок-терапија, хаотична приватизација, власт реформатора, хипотекарне аукције, дефолт 1998. године…

Све то је на овај или онај начин имало везе с линијом ММФ према Русији. Однос према Међународном монетарном фонду тада је био лакмус папир политичке припадности. Комунисти, Хазбулатов, Руцкој и Бабурин видели су у њему извор зла. Чубајс, Немцов, Кириjенко, Гајдар и његов тим – пошто нису имали сопствену концепцију развоја земље, напротив – уздизали су ММФ у небеса, увек су следили његове препоруке и тврдили да ће без овог фонда Русија једноставно пропасти. Уочи судбоносног 17. августа 1998. године, када се одједном срушила читав економија и читав финансијски систем земље, баш они су тајно ноћу у хотелу „Метропол“ с представником ММФ у Русији г. Џоном Одлинг-Смијем раз-

матрали како је најбоље заштитити з ападни капитал, да би стигли да изнесу сав свој новац из земље пре формалне објаве дефолта.

Али ММФ није био ни инкарнација зла, ни спаситељ света. Десет година неуспеха који су обележени крахом линије ММФ у Русији, Јужној Кореји, Мексику, Аргентини, Бразилу, Малезији, Индонезији и Тајланду, као и у низ других земаља, говори о нечем другом: фонд није био само отворено прозападна већ и некомпетентна организација, уљуљкана успесима неолибералног модела у развијеним западним земљама и уверена да све привреде света морају следити тај модел. Очараност фантастичним успесима неолиберализма била је тако велика да ММФ, изгледа, уопште није био спреман за кризу која се 2008. године сручила најпре на САД, а затим и на читав свет. У периоду од 2008. до 2010. године ММФ је често оптуживан да није био способан да предвиди ту кризу. По дубоком уверењу експерата и руководства фонда, до таквог колапса једноставно није могло доћи, пошто се такве ствари не догађају. Али то се ипак догодило. Ауторитет фонда је примио ударац какав није доживео ни у Мексику, ни у Русији, ни у Јужној Кореји.

Данас има доста апела да се ММФ реформише или чак да га замени нова организација. У покушају да се спасе, фонд је, у маниру кинеских комуниста из времена Културне револуције, почео интензивно да се бави самокритиком. Његов сопствени и формално независни департман за анализу и процену признао је у свом извештају да је ММФ много закаснио са откривањем низа проблема који су погодили развијене економије. Како је истакнуто у извештају, наивна усхићеност ултралибералним системима финансијске регулативе у САД и Великој Британији, као и некритичко мишљење које је владало у фонду нису дозволили да ММФ на време процени ризике који су довели до глобалне кризе. Ми у Русији одлично разумемо о чему се ради. Ако се само сетимо с каквим су нам изразима на лицу, пуни осећаја сопствене супериорности и љубазног презира према ослабљеној Русији, долазили руководиоци фонда попут Стенлија Фишера или Мишела Камдесуса, онда је ово о некритичком мишљењу још и благо речено.

Из извештаја произилази да је непосредно уочи банкрота на Вол стриту, који је почео од пада банке „Леман брадерс“ 16. септембра 2008. године, односно у лето те судбоносне године, руководство

ММФ је било уверено да су „САД успеле да избегну грубо слетање“ и да су „најлошије новости иза нас“. Није се могло више погрешити. „Способност ММФ да тачно процени ризике који су се повећавали била је пољуљана … општим уверењем да је дубока финансијска криза у великим развијеним економијама врло мало вероватна“, писали су о томе аутори извештаја. Додаћемо следеће: ММ Ф у томе није био усамљен. Тако је сматрала читава америчка, па и европска владајућа елита, која је арогантно подучавала нас, Аргентинце и Малајце како се гради неолиберална економија. „Наши учитељи су изгледа мало пожурили“, одговорио им је, не без цинизма, 2009. године кинески премијер Вен Ђабао, док су учитељи, бришући зној с чела, рачунали трилионске губитке и скоро сахрањивали глобални капитализам.

Неко ће рећи: шта да се ради, сви имају право на грешку. Али та грешка се налазила у самом срцу ММФ, мада фонд, наравно, нема и никад није имао срца. Корен грешке био је у томе, писали су аутори извештаја, „што је ММФ по правилу подржавао амерички финансијски сектор и политику власти САД, а његови погледи одражавали су погледе руководилаца америчког Система федералних резерви“. При томе су се критички гласови који су се понекад чули како у самом ММФ, тако и ван њега по правилу игнорисали. Узгред, за то се добро знало ван граница САД и Европе. Како је писао у књизи „Нова азијска полулопта“ сингапурски дипломата и професор Кишоре Мабубани, „у Азији је ММФ 1997. године изгубио велики део престижа и легитимности када је његов одговор на азијску кризу, веома очигледно, био диктиран интересима Запада, а не Азије“ (Kishore Mahbubani. The New Asian Hemisphere. The Irresistible Shift of Global Power to the East. New York, 2008, p. 104)

То је одгонетка промашаја ММФ. Та међународна организација уопште није била међународна. Састојала се од људи који су из разних разлога: политичких, психолошких, финансијских или интелектуалних, опслуживали – и настављају да опслужују – Сједињене Државе. Наши реформатори су фонд представљали као божјег изасланика на земљи, извор економске мудрости и у свом необузданом либералном многобоштву фанатично су му се клањали. Међутим, ММФ је био само лобистичка организација која је афирмисала америчко виђење света и америчке финансијске интересе. И ништа

више. И док су у Русији деведесетих година такви судови називани антиамеричким, данас је то призната чињеница.

СУМРАК ЕВРОПЕ

У САД је Европска унија одавно критикована због тога што нема јединствени центар одлучивања и због неспособности да говори једногласно. „Ако желим да позовем Европу, који број да окренем?“, рекао је једном бивши државни секретар САД Хенри Кисинџер, и њега цитирају и дан-данас. И заиста – на који број позвати? Европска унија нема ни Белу кућу ни Кремљ, а Европска комисија у Бриселу, са свим својим овлашћењима, није утицајнија од националних влада.

Зато, по мишљењу карикатуриста америчких новина „Интернешенел хералд трибјун“, тај недостатак је Европа сада савладала. На цртежу је представник САД, који личи на министра финансија САД Тимотија Гејтнера. Он поучно говори Европљанима: „Ствари би пошле набоље ако би Европа проговорила једногласно.“ А Европљани сложно одговарају: „Help!“ – Помагајте!

У јесен 2011. године постало је јасно да банкрот Грчке, по свему судећи, неће моћи да се избегне. А последице тога могле би бити изузетно мрачне, укључујући и распад еврозоне и нестанак евра као јединствене европске валуте. Такву опасност је одавно предсказивао познати финансијер Џорџ Сорос, и не само он.

„Крај Европе“ – амерички часопис „Тајм“ је тим речима оштро оценио ситуацију. Шта ћете, изгледа да је заиста дошао крај те Европе коју сви ми познајемо и која је, пошто се ујединила у Европску унију, била узор социјалног благостања и пример за остали свет.

„Опростите се са старим поретком ствари“, пише часопис „Тајм“, имајући у виду не само Европу већ и читав светски поредак успостављен крајем XX и почетком XXI века. Потпуни тријумф Запада, који је дошао после пада Берлинског зида, распада СССР и проширења НАТО све до граница Русије, није предуго трајао. Данас га доводи у сумњу не само растућа моћ Кине, која се више не устручава да користи право вета у Савету безбедности, већ и стремљење

ка самосталној политици нових економских центара моћи, као што су Индија, Бразил, ЈАР, Мексико.

Обратите пажњу на ово: не негде тамо, већ у Европи, дошло је до највећих немира последњих година. Људи су незадовољни уништавали продавнице, пљачкали банке и куће, палили канцеларије не у Москви или Делхију, не у Кејптауну или Пекингу, већ у Лондону и Бирмингему, Атини и Мадриду. Тако Европа плаћа за три греха.

Први грех – упркос библијским заветима, Европа је, следећи САД, створила себи идола: неолиберални модел развоја, који је екстрапрофит прогласио за главни циљ економског развоја. Као резултат тога јавља се огроман јаз између богатих и сиромашних. Није случајно избезумљена руља недавно дивљала управо у Великој Британији. Како пише часопис „Тајм", током последњих 20 година Британија је, као и САД, истовремено била центар настајања огромног богатства и растућег јаза који настаје расподелом тог богатства. Када је, у условима кризе, британска влада почела да креше буџетске трошкове, то је, пре свега, погодило социјално угрожене слојеве. Не треба се чудити, пише „Тајм", што се „најсиромашнији слојеви становништва у великим европским земљама у којима је највећа економска неједнакост сада налазе на улици. Чудо је само што се то није догодило раније".

Други грех: Европа је одавно живела на ресију. Отуд и епидемија буџетских дефицита и растућег државног дуга која је захватила читав југ Европе, погодивши посебно дубоко Грчку. Владе су куповале социјални мир и стандард по цену нових позајмица. Али наступила је криза, нестало је бесплатног сира, а чврсто натегнута дужничка опруга мишоловке одапета је.

Трећи грех: из кризе нису извучени закључци. Тачније, неки су и били извучени, али европска елита није желела ништа да мења озбиљно – или није могла. „Од самог почетка финансијске кризе знали смо да читав светски поредак доживљава најдубље промене", пише часопис „Тајм". „Пробали смо да се изолујемо од тих промена разговорима о временским грешкама и цикличним рецесијама… Али ради се о кризи која не само што дрма наша тржишта, оставља људе без посла и квари перспективу националног раста већ доводи у питање све наше представе о томе како функционише савремени свет, а нарочито представу да за сваку нову генерацију која живи на Западу живот постаје све бољи, а могућности све веће."

То је сурова чињеница. Ако ће наредне генерације Европљана живети лошије од данашњих, за разлику од становника Индије, Бразила, Кине или ЈАР, то ће задати снажан ударац и улози Европе у свету и њеним демократским вредностима, на које ће се гледати другачије него што се гледа данас. А САД сада ничим не могу помоћи Европи.

„С тим крајње малим економским растом који се запажа у Америци", пише часопис „Тајм", „не можемо чак ни себе да спасемо од незапослености, која у нашој сопственој земљи износи девет одсто, а камоли да почнемо да спасавамо свет."

„У САД је наступила нова Велика депресија", запазио је један амерички издавач, „само данас уместо редова за чорбу гледамо редове за помоћ незапосленима."

Наравно, Европа се неће стрмоглавити у историјски бездан. Овде је акумулирано велико богатство, а европски градови ће још дуго бити међу најбогатијим на свету. И евро највероватније неће пасти, бар не у догледној будућности. Али ако Европа потоне у дуготрајни период дубоке депресије, чекају је и озбиљан пад животног стандарда и велики социјални потреси. Онда ће се у свету с носталгијом присећати минулог златног доба Европе. А она сама ће се претворити у остарели музеј културе у којем ће се чувати чудесни експонати који сведоче о њеној некадашњој величини, али више неће бити ни садашње вреве живота, ни очаравајуће будућности.

XXI ВЕК – МУТАЦИЈЕ СВЕТСКОГ СИСТЕМА

КАКО АМЕРИКА НИЈЕ ПОСТАЛА „НОВИ РИМ“

Оснивачи САД уздизали су у небеса древни Рим и клањали се његовим боговима, али САД ипак нису постале нови Рим. И, по свему судећи, неће ни постати. С почетком глобалне кризе коначно је постало јасно да је „униполарни свет“, концентрисан око Америке, отишао у неповрат. Такав свет је администрација Сједињених Држава покушавала да успостави током деведесетих и почетком прве деценије XXI века. Тиме су се бавили Бил Клинтон и Џорџ Буш. „Америка је нова римска империја“, узвикивали су надахнуто њени идеолози. Сада је тај униполарни свет заувек нестао.

„Ако су рат у Ираку и спољна политика Џорџа Буша довели до подривања америчке војнополитичке моћи у очима читавог света, онда је финансијска криза у очима света довела до подривања економске моћи Америке“, писао је у својој књизи „Постамерички свет“ Фарид Закарија, главни уредник међународног издања часописа „Њузвик“ (Fareed Zakaria. The Post/American World. New York, 2009).

Америка није успела да искористи шансу да успостави тоталитарну хегемонију. Такву могућност Америка је добила када је уништен Совјетски Савез, када се распао Варшавски уговор и када се на позорници појавила западна алијанса предвођена Сједињеним Државама. Тада је настало оно што се сада у америчкој штампи не без носталгије назива „униполарни тренутак“. Однос снага је несумњиво био у корист САД, Кина још није избила на водеће позиције, а Русија се налазила у стању најдубље кризе. Изгледало је да је нови светски поредак са САД на челу веома близу.

Такав „римски тренутак“ („Roman moment”) доживљавала је „господарица мора“ Велика Британија у другој половини XX века, у време када је била призната за „радионицу света“: на Велику Британију је отпадало 30 процената светског БДП и 20 процената светске трговине. По главном показатељу онога време-

на – производњи челика, Велика Британија је била много испред осталих индустријских земаља: ту се производило преко половине светског челика. И управо је британска круна владала највећом колонијалном империјом на свету: она се простирала од Хонгконга до Британског Хондураса. Над том империјом сунце никад није залазило.

Највећи историчар XX века, аутор чувеног рада „Истраживање историје", Енглез Арнолд Тојнби описао је своја осећања поводом прославе 60-годишњице од доласка на престо краљице Викторије. Прослава је одржана 22. јуна 1897. године у Лондону. Био је то величанствени спектакл. Тојнби је тада имао свега осам година, али, писао је касније, „запамтио сам атмосферу. А она је била оваква: ето, налазимо се на врху света, а попели смо се на њега да бисмо ту остали заувек. Наравно, постојало је и оно што се назива историјом, али то је нешто непријатно што се увек догађа другим људима".

Слично томе осећала се Америка на размеђу векова. Историја није поштедела Велику Британију, као што касније није поштедела ни другог великог претендента на светски престо – Немачку, а данас стално подсећа Америку да је и њена светска хегемонија дошла до краја. Како показује историја, ниједна велика сила – била то Француска, Шпанија, Велика Британија или чак суперсила као што су САД – не може бесконачно да држи доминантан положај у свету. О томе је уверљиво писао професор универзитета Харвард Пол Кенеди у свом сада већ класичном истраживању „Успон и пад великих сила" (Paul Kennedy. The Rise and Fall of Great Powers).

Све донедавно САД су се држале концепције „униполарности". Државни секретар САД Кондолиза Рајс говорила је да Вашингтон није задовољан позицијом Русије која инсистира на „мултиполарном свету". Али није се радило само о позицији Русије или Кине. Радило се о томе да су САД већ проживеле свој „римски тренутак". Да, Џорџ Буш је био „униполарни председник", мада с једном битном напоменом – он је био неуспели „униполарни председник". Неуспех Џорџа Буша као председника ставио је тачку на покушај Сједињених Држава да успоставе „свет на амерички начин". Свет није признао САД као светског хегемона.

Економска криза интензивирала је Бушов неуспех и задала снажни ударац атрактивности економског модела који су извозиле САД.

Био је то модел тржишног фундаментализма помоћу којег је требало да се модерна економија гради уз минимално интервенисање државе у бизнис, уз његову максималну „дерегулацију" и пружање пуне слободе финансијским компанијама и приватном бизнису у „прављењу новца". Према том моделу, држава мора да буде само „ноћни чувар" који би дремајући, кроз сан, пазио на део који му је поверен. Али свуда у свету (укључујући и Сједињене Државе) управо држава је одиграла одлучујућу улогу у савладавању кризе. У самој Америци донета су три државна програма за спасавање економије: први на 160 милијарди, други на 700 милијарди и трећи на 830 милијарди долара. Програми су били финансирани из државне благајне, а циљ је био спасавање бизниса, финансијског система и банака.

Тако је криза потврдила важност државе. Упркос неолибералној теорији, она је апсолутно неопходна у савременом свету. Постало је јасно и то да приватни капитал, којем је дата потпуна слобода, не може заменити државу. Потпуна слобода приватног бизниса претворила се у слободу преваре, слободу стварања финансијских пирамида и пумпања „мехурова", који би затим почели да „пуцају" по читавом свету. Све то је нанело озбиљну штету атрактивности америчког модела, јер током последњих 30 година, почев од Регана, Америка је извозила управо тај неолиберални модел. Сада јој предстоји да потражи нови имиџ. Управо тај задатак покушава да реши Барак Обама.

123.000.000.000.000 ИЛИ КО НАЈВИШЕ ТРОШИ НА ЈЕЛИСЕЈСКИМ ПОЉИМА

Алтернатива САД – и као економији и као моделу – постаје Кина. „Вашингтонски консензус" уступа место „пекиншком". То да ће Кина бацити рукавицу Сједињеним Државама било је већ одавно јасно. То није било спорно. Спорно је само било када. Неко је рекао да ће то бити 2030. година, а неко 2040. Неки су указивали и на 2050. годину, али глобална економска криза плус „непотребни рат" САД у Ираку, како га понекад називају западни критичари, већ 2010. године ослабили су потенцијал Америке и нагло ојачали потенцијал Кине.

Према предвиђањима Роберта Фогела, добитника Нобелове награде за економију, обим кинеске економије 2040. године достићи ће 123 трилиона долара. Импресиониран тим износом, амерички часопис „Форин полиси“ ставио је на дуплерицу: 123.000.000.000.000 долара! А 2010. године БДП прве земље света САД износио је „свега“ 14,5 трилиона.

Према оцени Фогела, за 30 година приход по глави становника у Кини достићи ће 85.000 долара, што ће два пута премашити планирани приход Европске уније. Тачније, просечан становник било ког кинеског мегаполиса живеће двоструко боље од просечног Француза. Иако јој неће успети да надмаши САД по висини прихода по становнику, удео Кине у светском БДП износиће 40 процената, док ће на САД отпадати само 14 процената, а на ЕУ – пет процената. *„И то је управо оно што се уобичајено зове економска хегемонија“,* пише Роберт Фогел (Robert Fogel. The China's Economy Will Grow to $123 Trillion by 2040. Foreign Policy, January/February 2010).

Прогнозе да ће криза ослабити позиције САД и ојачати Кину постале су „опште место“ чак и у самим Сједињеним Државама. На глобалном плану – због слабљења Америке – Кинези ће се претворити у „државу број два“ много раније него што су сви мислили. Америка ће на то све више морати да рачуна. То потврђују и цифре – 2007. године Кина је била испред Немачке и дошла је на треће место по обиму БДП, а до 2010. према том показатељу Кина је била испред Јапана и постала је друга економска сила света.

Постоје и други фактори који иду на руку Кини. Први и веома важан фактор, по Фогеловом мишљењу, јесу огромна финансијска средства у област образовања. Познато је да је квалитетна радна снага много продуктивнија. У Кини се обим државног финансирања образовања непрестано повећава. Већ у следећој генерацији Кина би могла да повећа пријем у високошколске установе за доданих 100 одсто, а пријем у школе за 50 одсто, што ће донети велику стопу економског раста земље.

Други фактор је улога аграрног сектора – 55 процената становништва Кине или 700 милиона људи још увек живе на селу. „Када представљамо будућност Кине“, пише Фогел, „обично мислимо на шангајске облакодере и гуангдуншке фабрике. Али управо раст у сфери пољопривреде могао би бити нови економски покретач Кине.“

Важно је и то, наставља Фогел, што кинеска политика није баш тако ауторитарна каквом је многи сматрају. У Кини, наравно, не влада демократија, али на највишим нивоима власти више се дебатује и чује се више критика него што би се могло замислити.

„Једном сам имао прилику", пише Фогел, „да учествујем на годишњем састанку Кинеског економског друштва. Тамо је било и веома критички настројених људи. Разуме се, они не вичу ‚Доле Ху Ђинтао!', али повремено иступају с критиком владе у пекиншким новинама. У таквим случајевима министар финансија једноставно подигне телефонску слушалицу и каже: ‚Зашто не бисмо како доликује размотрили ваш став, занимало би ме да чујем шта ви мислите о том питању.' И зато је економско планирање у Кини знатно отвореније за нове људе него што је било у ранијим временима."

Најзад, врло је важан бурни раст потрошње у Кини. Данас је Кина најгушће насељена земља у свету. По животном стандарду кинески мегаполиси се већ могу поредити са оним у земљама с „високим средњим приходом", као што је, на пример, Чешка. У будућности Кинези ће све интензивније трошити.

Узгред, те оцене потврђују подаци који су објављени у Француској. По обиму куповине у једној од најскупљих и најпрестижнији улица главног града Француске – Јелисејским пољима 2010. године прво место заузели су кинески купци! Свако од њих је у просеку у скупим продавницама на Јелисејским пољима остављао по 1.357 евра. Кинески купци су свакако били испред богаташа из Саудијске Арабије (њихови трошкови су износили 1.296 евра по купцу), Русије (1.051 евро), САД (956 евра) и Јапана (832 евра) (Le Figaro, 21–22 aout, 2010). Још пре пет до седам година тако нешто једноставно није могло да се замисли.

Али вратимо се Фогелу. Да, пише он, Кина има „своје сопствене кошмаре" – социјалне нереде, терористичке нападе, недостатак енергетских ресурса и воде, погоршање екологије итд. Али све то није тајна за кинеске лидере, и последњих година Пекинг покушава да реши те проблеме. „Већ је јасно да ће се будућност писати у Кини, а не у Европи, где су давно одустали од маштања о светској доминацији", закључује Роберт Фогел.

Није случајно у Сједињеним Државама била изнета идеја да Америка мора успоставити стратешко партнерство с Кином тако

што ће формирати „велику двојку“ ради заједничког решавања највећих проблема савременог света. У извесном смислу то је очајнички гест Американаца. Још пре 40 година Вашингтон није чак ни на дипломатском нивоу признавао Пекинг, а сада су убеђени да је Кина апсолутно неопходан партнер за Америку.

Финансијска криза, која је поткопала економску моћ САД, неуспех у Ираку, који веома ограничава даљу примену оружаних снага ван граница САД, и сигуран корак саме Кине – то су три фактора која су дефинисала однос снага у свету сутрашњице.

НОВА ЗОНА УТИЦАЈА С ЦЕНТРОМ У ПЕКИНГУ

Крај 2009. године многи посматрачи назвали су временом коначне трансформације Кине у суперсилу. Везали су то, пре свега, уз то што Кина није подлегла америчком притиску на децембарском климатском форуму у Копенхагену. Кина је практично одиграла улогу противтеже Сједињеним Државама и самим тим потврдила своју способност да се на њих не осврће претерано у спровођењу своје спољне политике.

Постоји још најмање једна сфера у којој Кина постаје равноправан партнер Сједињених Држава. У области трговине она је такође главни партнер Сједињених Држава, а кинеско-америчка трговинска сарадња постала је највећа билатерална трговинска сарадња и по обиму операција и у области финансија.

У тим областима веза између америчких и кинеских интереса постаје одлучујућа за глобалне процесе. Да, Кина се још није трансформисала у светску велесилу са аспекта међународног утицаја и интензитета своје спољне политике. Она се још увек не може поредити са Сједињеним Државама ни по војнотехничким параметрима, али Кина постепено добија на снази и у тим областима. Она успешно формира сопствену сферу утицаја, а то је обележје сваке суперсиле. Зоне утицаја Сједињених Држава су јасне: простиру се од Јапана до НАТО и обухватају многе кључне тачке Земљине кугле, као што су Блиски исток, Европа, јужна Азија. Кина такође ствара сопствену зону утицаја – пре свега по ободу сопствених грани-

ца. Кина се граничи са 16 држава и са сваком од њих се понаша веома разумно. У страној штампи, на пример, истичу како Кина паметно гради односе с малим државама. Она је према њима довољно предусретљива и показује спремност да разуме њихове потребе и интересе. Конкретно, Кина даје велике бескаматне кредите на дуги рок. Молдавији је 2009. године дала бескаматни кредит од пет милијарди. Иако Молдавија не спада у земље с којима се Кина граничи, тим пре ово представља индикативни пример. Малим земљама је тешко да граде односе с великим државама које теже да поставе сопствене интересе изнад њихових. Тако се понашају САД, тако се понаша Русија с Белорусијом, тако се понаша Индија с Непалом. Како пишу новине „Индија тајмс", увек кад Индија води преговоре с Непалом, она се обавезно држи свога и то покушава да постигне на преговорима.

Кина иде путем уступака малим земљама – уступака комерцијалних, финансијских, кредитних. И тиме добија знатно више. Тај кредит од пет милијарди дат Молдавији за укупни обим спољних финансијских операција Кине није тако много, али зато Кина ствара чврсту базу за односе с том земљом.

Другим речима, Кина се не понаша кратковидо. Она се понаша стратешки, за разлику од оних држава које покушавају да мале земље, које су од њих зависне, строго потчињавају својим интересима и да од њих добију максималне уступке. Пример за такве односе су сложени односи Русије с Белорусијом. Дошло је до тога да Белорусија почиње у великој мери да се оријентише према Европској унији.

Искуство Кине и пракса кинеске спољне политике говоре о томе да има смисла градити односе с малим земљама тако што им се чине неки уступци како би оне осећале захвалност. Тиме се и ствара зона утицаја. Управо такав приступ представља манифестацију стратешког мишљења.

ЗАШТО ЈЕ СЈЕДИЊЕНИМ ДРЖАВАМА ПОТРЕБНА ДЕМОКРАТИЗАЦИЈА НРК

Нобелова награда за мир која је 2010. године додељена кинеском дисиденту познатом углавном по критици комунистичке Кине нема директне везе с напорима на јачању међународног мира.

Али, било је јасно да Нобелов комитет има катастрофалан недостатак кандидата међу људима који су позвани да се баве побољшањем стања у међународној заједници. Он је већ доделио Нобелову награду председнику САД Бараку Обами, који је сам признао да је ту награду добио више због намера него због оног што је учинио. При томе, од тада није било ниједне потврде исправности такве одлуке.

Рат у Авганистану се наставља. У октобру 2011. године свет је већ обележио десет година од почетка тог рата. Што се тиче Ирака, иако су САД званично одатле повукле све своје борбене јединице, тамо је остало 50.000 америчких војних лица – такозваних снага безбедности. Тако је окупација те земље настављена. Војне јединице су се повукле или у суседни Кувајт, или у америчке базе на Блиском и Средњем истоку. Због тога се не може говорити да су они коначно напустили тај регион. Напротив, могу се вратити у Ирак у сваком тренутку. А 19. марта 2001. године САД су отпочете трећи рат у муслиманском свету – рат против Либије.

Када су чланови Нобеловог комитета оправдавали исправност своје одлуке, изразили су наду да ће активности Барака Обаме на дужности председника САД донети брже и приметније резултате. Али, то се није десило.

Шеф Беле куће иступио је с неколико лепих говора, „пружио руку“ исламском свету (мада то уопште није помогло да се процес регулисања блискоисточног питања помери с мртве тачке) и отпочео процес „ресетовања“ у односима с Русијом (мада је таквих „растерећења“ затегнутости између САД и Русије било и раније). Али засад се не може говорити о неким дугорочним и квалитативним променама. Обама је такође покушао да уреди „посебне односе“ с Кином, али из тога није много произашло. У сваком случају, Кина је одбила америчку понуду да заједно сносе одговорност за

судбину читаве светске заједнице. Једном речју, Обамина спољна политика је показала да је награду за мир добио с огромним авансом који није оправдао.

Додела Нобелове награде за мир кинеском дисиденту има везе с тим што је Кина данас у свести Запада главна сила с којом ће у XXI веку морати да има посла. За разлику од Москве, Пекинг не иде путем либералних реформи позајмљених од Запада, већ се креће сопственим курсом, уз очување строгог политичког једнопартијског система. Економски либерализам, који је присутан у Кини, засад не доводи у сумњу строгу линију управљања тим процесима од стране кинеског руководства.

Према томе, Запад има изузетно мало начина да утиче на Кину и њено међународно понашање, укључујући и понашање на економском плану. То са своје стране претвара Кину у некакав предмет опсесије за Запад. „Били ми тога свесни или не, Кина је постала прави међународни лидер", писао је Џорџ Сорос у новинама „Фајненшел тајмс". Али, у ствари, на Западу су тога већ свесни. И више од тога: светски лидер таквог формата, с таквим бројем становника, са БДП који износи пет трилиона долара и већ надмашује јапански, а за 10–15 година би се могао приближити америчком, не може да не изазове велику узнемиреност и чак забринутост на Западу. Размишља се о томе како припитомити ти неконтролисану силу и како стећи некакве полуге утицаја на Кину.

Најбољи начин утицаја САД на Кину била би, наравно, демократизација Кине. Она би довела до повећања хаоса у земљи и нестанка централизованог руководства, а такође би омогућила Западу знатно већи утицај на ток кинеског развоја. Када сам пре неколико година боравио у Кини, схватио сам зашто САД тако често говоре да Кина мора да се демократизује. На ради се о идеологији. Овде је реч о политичкој рачуници: демократизација би, највероватније, била крај кинеског „економског чуда". „Демократска" Кина, где би отпочели неконтролисани процеси, не би могла да парира Америци.

Можда ће се некада Кина и трансформисати у демократско друштво. Али, уколико жели да се такмичи са Америком за титулу прве економске силе света (а таква тежња је очигледна: после посете Кини у новембру 2009. године Барак Обама је рекао да „Кина неће пристати на друго место"), онда у Пекингу морају задржати

садашњи систем управљања. У супротном, Кина не би могла да реши огромне социјалне проблеме, не би могла да подигне тако велике, али и мање градове, а да и не говоримо о селима, где је животни стандард тренутно много мањи од оног у кинеским мегаполисима. Демократизација би омела Кину да створи праву конкурентну високотехнолошку економију и довела би у питање знатан део успеха којима се данас с правом поноси.

Додела Нобелове награде за мир кинеском дисиденту делимично је акт солидарности с човеком који се налази у затвору и који поштује западни систем вредности. Али то је и јасан сигнал кинеском руководству да на Западу, уз сва улагивања и дубоке наклоне, Кину, пре свега, сматрају страном и непријатељском силом.

КАДА ЋЕ НАСТУПИТИ „ВЕК КИНЕ“

Пре двадесет година на Западу се први пут појавила мисао да би се центар светске економске, а затим и политичке моћи могао преместити у Азију. Тада је то звучало као необично смела прогноза. Имала је она много противника, нарочито на Западу. Часопис „Атлантик монтли“ 1998. године предвиђао је да ће XXI век бити „атлантски век“. Атлантска заједница је, као и раније, најснажнија у свету, њена економска и војна моћ ни досад немају премца, писао је часопис. Али нису узели у обзир стопу раста азијских економија и глобалну финансијску кризу, која је задала снажан ударац претензијама Запада на безусловно лидерство.

„Финансијска и економска криза из 2008. године, најдубља за последњих 75 година, означава велики геополитички неуспех САД у Европи. У средњорочној перспективи САД и Европа неће располагати ни ресурсима ни економским могућностима за спровођење те политике, коју би они иначе могли да спроводе. Кроз извесно време те слабости ће бити компензоване, али засад се то није десило, они ће убрзати тенденције због којих ће Сједињене Државе престати да буду центар теже савременог света“, писао је почетком 2009. године у часопису „Форин офис“ Роџер Алтман, заменик министра финансија САД у првој Клинтоновој администрацији (Roger

C. Altman. The Great Crash, 2008. A Geopolitical Setback for the West. – „Foreign Affairs", January/February 2009).

Док су САД спавале на ловорикама „једине суперсиле" и „неопходне нације", како је крајем деведесетих година говорила бивша државна секретарка САД Мадлин Олбрајт, и чиниле велике геополитичке грешке једну за другом, нове азијске економије, предвођене Кином, правиле су значајан скок. До 2010. године на 21 земљу АСЕАН већ је отпадало преко половине светског БДП. „Ако говоримо о економији, онда већ живимо у веку Азије. Али прави век Азије ће доћи тек онда када постану лидери не само у економији већ и у политици, као и у сфери безбедности. Више нисмо толико далеко од тога", уверен је Џон Чипман, директор Међународног института за стратешка испитивања (Лондон).

Главни покретач економског скока Азије, уз сва достигнућа Индије и земаља југоисточне Азије, представља Кина. У августу 2010. године Кина је постала творац још једне економске револуције – престигла је Јапан по обиму бруто домаћег производа и постала друга највећа економија света после САД. Према подацима за друго тромесечје 2010. године, због успореног темпа раста економије Јапана у условима кризе, јапански БДП је те године износио 1,288 трилиона долара, док ће кинески достићи ниво од 1,336 трилиона долара.

О томе да ће се то догодити и да ће Кина у не тако далекој будућности избити на друго место по обиму БДП говорили су многи. Али мало ко је очекивао да ће се то догодити тако брзо. Избијање Кине на врх убрзано је не само економском кризом већ и политичким поразом САД у Ираку. „Рат у Ираку омогућио је Кини да добије неколико година, мада тамо нису очекивали да ће тако брзо стећи статус водеће светске силе", тачно је запазио француски политиколог Доминик Моази (Le Figaro, 30 aout, 2010).

Позиција коју је заузела Кина није била само својеврсни реванш Јапану, који је увек био јачи од Кине и који је извршио њену сурову окупацију тридесетих и четрдесетих година XX века. Симболични смисао тог достигнућа превазилази чисто кинеско-јапанско супарништво. Западни аналитичари пишу не без узбуђења о „дубинској тенденцији која одређује читаву геополитику у Азији". То достигнуће је код кинеског руководства створило увереност у

сопствене снаге и показало свету да ће за 15–20 година Кина неизбежно постати изазов за доминацију САД. „Све чешће представници младе елите Кине сматрају да се њихова земља мора сматрати способном за свестрано надметање с Вашингтоном“, пише амерички аналитичар Фарид Закарија.

Међутим, то не значи да Кина већ сада није способна и спремна да преузме улогу светског лидера.

Можемо издвојити неколико важних параметара моћи савремене државе: економски, финансијски, војни (притом статус нуклеарне државе, као и раније, игра одлучујућу улогу), културни, информациони и технолошки. Али ако би Кина и могла да постане изазов за САД, било би то само према финансијско-економским показатељима. У војном погледу, па и у нуклеарном, Кина је неупоредиво слабија од САД.

Тешко је засад говорити о кинеској културној експанзији док је америчка култура – култура Холивуда, „кока-коле“ и, чак шире, култура америчког начина живота – продрла дубоко у све регионе, укључујући и традиционално муслиманска друштва. У области високих технологија Кина, која такве технологије „позајмљује“, у догледној будућности неће бити способна да конкурише ни САД ни Западној Европи. Буџет САД за научна истраживања и пројекте у области високих технологија, без обзира на кризу, много надмашује кинески. И мада Кина троши све више средстава на образовање, по нивоу високошколског образовања и квалитету универзитета САД имају велику предност у односу на Кину. У САД се налази 40 до 70 процената (у зависности од критеријума анализе) најбољих светских универзитета. Према подацима кинеских истраживача, осам од десет најбољих универзитета на свету су амерички. „Са пет процената светског становништва, Сједињене Државе у потпуности доминирају у сфери високошколског образовања“, пише Фарид Закарија. „Ни у једној сфери предност САД није толико доминантна.“

Томе треба додати значајне „скривене“ проблеме Кине. Они нису очити, не могу се видети на улицама Пекинга или Шангаја, али висе као тешко бреме о врату ове земље, веома отежавајући њен развој.

Мајкл Елиот, главни уредник часописа „Тајм“: „Провео сам много времена у Кини, живео сам у Хонгконгу и путовао по Азији.

Не мислим да постоји било каква сумња да се баланс економске моћи помера према Азији. Али то је дуготрајан процес. Кинеска економија је ове године постала друга по величини у свету, али у осталим аспектима Кина као и раније остаје веома сиромашна земља, с економијом која је знатно мања од америчке."

Џон Чипман, директор Међународног института за стратешка истраживања (Лондон): „Кина осцилира између несигурности и велике препотентности и поноса. И то је посебно видљиво у спољној политици. С времена на време чујемо чврсте изјаве. Пре годину смо чули изјаве председника централне банке Кине да САД не смеју као раније говорити читавом свету како треба да поступа. С друге стране, они крајње опрезно улазе у широке дискусије о климатским променама или другим међународним реформама. На тај начин, Кина се сматра и економијом у развоју и истинском глобалном силом. Кинези су засад исувише затворени да би заменили САД на политичкој позорници. Али они ће се све више трудити да добију ту улогу."

Тимоти Бердсон, председник инвестиционе банке „Крозби холдингс лимитид" (Хонгконг): „Кина иза себе има многа достигнућа, али има и слабости које широкој публици нису очигледне. У многим аспектима Кина нема потребну снагу и финансијску моћ, како то мисли остали свет. Неки показатељи говоре о успесима, али неки о великим слабостима."

Без обзира на то што Кина демонстрира висок темпо економског раста, она и даље остаје земља у развоју. На макроекономским показатељима Кини може позавидети читав свет. Али уколико се рекордне кинеске девизне и златне резерве – нешто преко два трилиона долара – поделе на 1,3 милијарде Кинеза, видеће се да Кина и даље остаје једна од најсиромашнијих земаља савременог света.

Упада у очи и раскорак између ефикасности кинеске и јапанске економије. Иако је Кина престигла Јапан по нивоу БДП, не сме се изгубити из вида да, без обзира на стагнацију, 130 милиона Јапанаца производи исто толико робе и услуга колико производи милијарду и триста милиона Кинеза!

Па и сами кинески лидери не журе да се опробају у улози лидера „суперсиле". „Ми смо земља у развоју", изјавио је 2010. године у Давосу потпредседник Ли Кећанг, кога виде као будућег председ-

ника Кине. Другим речима: иако Кина увећава моћ и стаје на место друге економске силе света, он није спреман да на себе преузме одговорност за светске послове, јер има превише сопствених послова и задатака на домаћем плану.

У тој противречној ситуацији улогу светског лидера у догледној будућности као и пре играће САД. Али уз неке ограде: САД ће остати лидер ограничених могућности. Узрок томе је како раст утицаја Кине и других нових центара моћи, тако и то што су финансијске и економске могућности САД знатно смањене. Од неспорног лидера САД се претварају у „полулидера". При томе ће не војном плану морати да сносе исте оне обавезе које су већ преузели на себе (од рата у Авганистану до одржавања система војних савеза по читавом свету), али на финансијско-економском плану биће им све теже да обезбеђују извршавање својих лидерских задатака. Џорџ Буш млађи и његова администрација су, пошто су у два рата опробали снагу САД, сјајно потврдили неспособност Америке да буде апсолутни лидер, то јест хегемон. Сада САД морају да траже нову формулу ограниченог лидерства, и у томе је и садржана моћ председничког мандата Барака Обаме.

НЕЗАДОВОЉНИ ДОЛАРОМ. ШТА ОБЈЕДИЊУЈЕ ЗЕМЉЕ БРИКС?

Самит земаља БРИКС који је одржан у априлу 2011. године у Кини био је интересантан не толико по конкретним резултатима колико по томе што је показао да ова нова група све више учвршћује позиције као нов фактор у светској економији и геополитици.

У Пекингу се групи четири земље БРИК[1] прикључила Јужна Африка. Најважнији фактор који обједињује земље БРИКС састоји

[1] БРИКС (енг. BRICS) – група од пет земаља које се убрзано развијају: Бразил, Русија, Индија, Кина, Јужноафричка Република (Brazil, Russia, India, China, South-African Republic). До 2011. године за организацију је коришћена скраћеница БРИК. Због прикључења ЈАР БРИК-у 18. фебруара 2011. године, на захтев индијског министра финансија, група је добила назив БРИКС (BRICS).

се у томе што све оне заступају идеју мултиполарног света и против су тога да се савременим светом руководи из Вашингтона. Постоје и друга озбиљна размимоилажења са САД.

Једно је у томе што се земље БРИКС другачије од САД односе према Ирану и настоје искључиво на мирним дипломатским путевима решавања проблема иранског нуклеарног програма. Као такве, оне одбијају војне инструменте у решавању проблема.

Земље БРИКС се такође са скепсом односе према рату Сједињених Држава и њихових савезника у Либији.

Све земље БРИКС имају добре односе с палестинским организацијама и у потпуности подржавају Палестинце. Све оне су за стварање палестинске државе у границама из 1967. године и не прихватају безрезервно оријентисаност Сједињених Држава ка пружању подршке Израелу у блискоисточном конфликту.

И најзад, та група од пет земаља је мишљења да амерички долар као резервна валута мора бити замењен или другом валутом, или скупом других валута. Заправо, они се односе веома уздржано према америчкој финансијској доминацији.

Сви ти моменти налазе одраз у политици тих земаља. Русија и Кина биле су уздржане у Савету безбедности УН у вези са резолуцијом 1973, коју су САД и НАТО искористили за бомбардовање Либије, мада би исправније било искористити вето. Инсистирале су на томе да је циљ резолуције заштита мирног становништва и осуђивали су акције западних земаља у Либији због кривог интерпретирања мандата који им је дао Савет безбедности УН.

Руководство Јужне Африке предводило је делегацију Афричке уније која се почетком априла упутила у Триполи ради преговора с Муамером Гадафијем. Након тога је председник Јужне Африке Џејкоб Зума изјавио да је циљ Афричке уније било успостављање мира у Либији и понудио преговоре побуњеницима. Као што се могло претпоставити, побуњеници су, уз подршку западних сила, нарушили примирје, али сама чињеница да су Јужна Африка и још неколико афричких држава иступиле против тих метода којима САД и НАТО покушавају да реше либијски проблем довољно је индикативна.

Све у свему, став ЈАР је одражавао ставове других чланица БРИКС. Бразил је нерадо, под великим америчким притиском, под-

ржао резолуцију, а касније је негативно оцењивао последице њеног доношења, осуђујући бомбардовање циљева на територији Африке.

Чланице БРИК Бразил и Турска, која претендује на улогу велике регионалне силе, 2010. године иницирале су важан дипломатски предлог за решавање иранског проблема. Али и тада, као и касније с Либијом, Сједињене Државе и њихови савезници спречили су дипломатску иницијативу земаља БРИК, што је изазвало повећање напетости у новим центрима моћи као што су Пекинг и Бразил.

Ни Бразил, ни Русија, ни Јужна Африка, ни Индија, ни Кина засад се неће усудити да отворено изазову Сједињене Државе као светског хегемона. Међутим, очигледно је да се њихово виђење света све више размимоилази с оним којег су се држали и Бушова и Обамина администрација, и које је садржано у подршци „америчком лидерству", што се у САД заправо непрестано тумачи као глобална хегемонија.

„АРАПСКО ПРОЛЕЋЕ": СТИХИЈСКА ЕКСПЛОЗИЈА ИЛИ ДИРИГОВАНЕ РЕВОЛУЦИЈЕ?

Многи се питају ко је стајао иза догађаја у Тунису, Египту, Либији, Јемену. Коме то одговара? Које су силе изазвале талас арапских револуција?

У објашњењу догађаја који се дешавају у савременом свету супротстављена су два приступа. Присталице првог сматрају да се ништа не догађа случајно, да иза свега стоје специјалне службе, корпорације, моћни кланови, масонске организације, то јест скривене полуге „тајне власти". Други су, напротив, убеђени да тотална контрола и могућност да се утиче на све и свја, рецимо, од стране тих истих САД – није ништа друго до мит.

Завера или стихија?

У Русији су чак и високи државни чиновници остављали могућност да су подаци који су цурили преко Викиликса операција америчких специјалних служби. Њен смисао је, наводно, био да се прво створи добра репутација тог сајта, а да се затим преко њега

пласирају информације које одговарају Америци. Проблем је у томе што су цурења извршила још један удар на репутацију саме Америке и њене дипломатије, тако да, како се испоставило, акција није вредела труда. Уколико је то била специјална операција, онда је она била веома неуспешна.

То не значи да присталице теорије завере никад нису у праву. Џон Кенеди је, на пример, потпуно очигледно убијен као последица завере. Роберт Кенеди, по свему судећи, такође. Агресија против Ирака била је резултат завере у вишим структурама Бушове администрације. Али без обзира на то, теорија завере се не може примењивати на све догађаје. Она полази од тога да је завера увек успешна, а „тајна власт" апсолутна. Али кад би то било тако, Сједињене Државе не би изгубиле рат у Вијетнаму, Виктор Јушченко би остао председник Украјине, а Фидела Кастра би одавно убиле специјалне службе САД.

Постоје два тумачења догађаја у арапском свету. Према једном од њих, САД овде немају учешћа, за њих је „арапско пролеће" био гром из ведра неба. Није јасно, говоре присталице таквог приступа, шта су САД добиле протеривањем Бен Алија из Туниса и одласком Мубарака.

Постоји и друга теорија, према којој су преко народних побуна САД решиле да се ослободе владара који су засели на власт и да покушају да покрену Тунис, Египат и друге земље ка више демократској, а самим тим и предвидљивијој власти. Због тога су се и одрекли својих штићеника.

Али, није ли ризик био превелик? Председник Туниса Бен Али познат је по томе што је био миљеник Међународног монетарног фонда и САД. После 11. септембра 2001. године он је у потпуности подржао глобалну борбу Џорџа Буша с тероризмом. Када је Бен Али још осамдесетих година био не челу специјалних служби Туниса, успоставио је одличне односе са ЦИА, и то је био прилично важан детаљ у његовој биографији. Зашто би САД губиле таквог човека? Тачно је да се доста задржао на власти, али то је арапски свет. Зашто би Американцима било потребно да га свргавају уз помоћ улице, питају се противници теорије завере. Постоји доста других начина за смену лидера који су одслужили. Зашто би САД свргавале Мубарака, који је био њихова тачка ослонца на Блиском истоку, од-

ржавао сјајне дипломатске односе с Израелом, блокирао Појас Газе и није подржавао „флоте мира“?

У оптицају је, такође, била верзија према којој иза арапских револуција стоји Кина, која је помоћу Ирана желела да ослаби позиције САД на Блиском истоку. Али та верзија не делује уверљиво. Геополитичка моћ Кине заиста стално расте, али да ли је она довољна да изазове „револуцију јасмина“ у Тунису и „револуцију урми“ и Египту?

Дефицит правде

У сваком случају, чак и ако су САД подстакле „арапско пролеће“, главну улогу у египатским збивањима, колико се може просудити, није одиграо спољни, већ унутрашњи фактор – сукоб између корумпираних породичних кланова који су се у тим земљама налазили на власти и друштва које више није могло да их подноси. Та збивања показују да се после 20 година власти сваки режим растаче и почиње сам себе да прождире, а народ почиње да га мрзи. Није без значаја ни то што се арапски свет такође мења. Људи су добили приступ интернету и повећава се образовани слој становништва. То више уопште нису друштва која власт прихватају као богомдану и непроменљиву.

Притом, за почетак таквих револуција често је довољна ситница. Масовни протести у Тунису почели су од тога што је полицајац ударио по лицу продавца воћа на једној од улица главног града Туниса и одузео му дозволу за продају. Очајни млади човек (који је, пошто није могао да нађе посао у струци, да би прехранио своје седморо деце, почео да тргује воћем) покушао је да се обрати локалној префектури и замоли да му врате одузету дозволу за продају. Пошто га нису примили, он се запалио. Тај акт самоспаљивања је и био почетак народног устанка.

Русија је потпуно другачија земља, али главни узрок догађаја на Мањежном тргу наизглед је такође била „ситница“ – иследник је пустио наводне саучеснике у убиству навијача московског „Спартака“ Јегора Свиридова. Као последица тога, скоро десет хиљада људи изашло је на централни трг главног града. У условима када се дешава очигледна неправда, а грађани немају поверења у органе реда и

мира и комплетну власт, чак и најбезначајнија епизода може довести до катастрофалних последица. Узрок многих револуција управо је недостатак правде – такве, чини се, ефемерне категорије, али која је у стању да утиче на ток историје.

Брауново кретање

На форуму у Давосу 2011. године јасно се осећало да ступамо у свет у којем влада Брауново кретање. Све изгледа безнадежно, нестабилно. Тек смо, чини се, почели да излазимо из кризе кад су се зачула упозорења о могућем „другом таласу". САД и Европа имају нејасну економску перспективу, огроман буџетски дефицит је настао у Грчкој, Ирској, Шпанији, Португалу. Расте демографски притисак исељеника из муслиманског света на земље Европске уније. Ангела Меркел и Дејвид Камерон већ су објавили неуспех „мултикултуралности" у Немачкој и Великој Британији.

Све то догађа се у условима неизграђеног светског система. На немире од Марока до Јемена надовезује се очигледна неспособност САД да реше ирански нуклеарни проблем и заврше рат у Авганистану, као и нејасне перспективе Ирака, јер постоји бојазан да ће се после повлачења америчких трупа одатле земља распасти. Нестабилан је и наш Кавказ. НАТО се умешао у унутрашњи сукоб у Либији, започевши нови рат у муслиманском свету.

При томе се устаљена логика ранијег светског поретка, када је администрација САД, играјући улогу светског политбироа, давала упутства и Истоку и Западу, руши пред нашим очима. Релативна снага САД и Запада у светској економији нагло пада. Глобална криза је убрзала тај пад, а неочекивано брзо је на прве позиције избио „кинески фактор". То је били неочекивано не само за читав свет већ и за саме Кинезе, који психолошки још увек нису у потпуности спремни за улогу друге суперсиле. Обама им је понудио да заједно сносе одговорност за судбину света у жељи да укључи Пекинг у осигуравање циљева спољне политике САД. Кинези су опрезно одговорили; хвала, ми смо само земља у развоју. Овде је била присутна и трезвена рачуница: Пекинг не жели себи да веже руке тако што би преузео обавезу одржавања светског поретка који су, пре свега, изградиле САД.

Поздрав од Карла Маркса

Америка је засад још увек неупоредиво снажнија од Кине. Међутим, Кина је по обиму БДП већ избила на друго место у свету. У августу 2010. године, према резултатима два тромесечја, она је престигла Јапан. Кина је данас највећи произвођач у свету, има 2,6 трилиона долара златних и девизних резерви, а Американци, ради поређења, имају преко 14 трилиона долара државног дуга. Америка одавно живи на ресију, а управо Кина поседује знатан део америчких кредитних обавеза. Парафразирајући једног енглеског новинара, можемо рећи да се део данашњег благостања САД, па и утицаја у свету, „плаћа кинеском кредитном картицом".

Због тога Америка себи не може дозволити свађу с Кином. Ти односи међусобне зависности и супарништва такође су феномен XXI века. САД су политички ратовале са СССР – био је то Хладни рат, али борећи се против Америке, Совјетски Савез није имао директног утицаја на ситуацију унутар САД. Кина је, задржавајући комунистичко уређење, пошла другим путем и прихватила је западна правила игре. Тржишта економије? Изволите: затрпаћемо вас нашом робом. Финансијска тржишта? Одлично – ви имате дужничке обавезе, а ми ћемо их откупити. Долази до јединствене ситуације. Ко је данас главни супарник Америке? Кина. Али Америка против ње не може водити „хладни рат", и то не само због тога што су САД постале слабије већ и зато што је Кина постала део глобалне економије. За разлику од СССР, који је економски био неефикасан и веома заостајао за САД, Кина је комунистичка сила са суперефикасном економијом, која почиње да надиграва САД по многим параметрима. Кина потврђује тезу Карла Маркса, који је тврдио да је кључ напретка у расту продуктивности рада.

Слабљење Запада и јачање Азије само појачавају општи осећај нестабилности светског поретка. С ким се треба договарати? Ко поставља правила игре? Кина тренутно не жели тиме да се бави, а САД више у потпуности не могу. А Русији уопште није до тога.

Клупа за резервне играче

Често се говори да се ми подижемо после сваког пада. И наравно, у поређењу са деведесетим годинама, Русија је ојачала своју позицију. Резерве злата и девиза су на трећем месту у свету, у економском погледу је не гледају више као „болесника Европе". Али на глобалном плану наш утицај опада, не осећа се наш утицај у многим регионима, нисмо моћни. О томе су ми говорили и у Сингапуру, и у Берлину, и у Риму. СССР је утицао – било то добро или не – и на освајање космоса, и на високе технологије, и на светску политику. Међутим, сада нас у Сингапуру називају „заборављеном суперсилом". За 20 година смо напустили читав низ региона где смо имали контакте, били јаки и имали добре позиције. Најочигледнији пример је Блиски исток.

У светском Брауновом кретању ми смо резервни играч. Велики нафтни играч с нуклеарним оружјем који је предуго седео на клупи за резервне играче. У савременом хаосу таква улога је опасна. У XXI веку најбоље ће се осећати земље које се учврсте на позицији лидера новог света. Стари светски систем се руши, новог још увек нема и треба га стварати, а да нас при томе случајно не би заборавили, потребно је да се укључимо у процес и да инсистирамо на својим правилима игре за стварање светског поретка. Русији је време да напусти клупу за резервне играче.

Још имамо „резерве снаге", али све су тање. Не треба сматрати да ће нас Кинези бескрајно поштовати. Они су велики реалисти: поштују економску моћ, војну силу и ефикасно управљање. Почињу озбиљно да заступају своје интересе у односима са САД, ЕУ, Јапаном. Данас им је Русија потребна као поуздан партнер, али с временом се ситуација може променити. Ако се уз њих нађе ослабела некадашња велика сила, пре или касније почеће да врше притисак да заиграмо по њиховим правилима.

У XXI веку превасходни задатак за Русију је преживљавање, а да би се преживело, треба се налазити на лидерским позицијама, а не само испуњавати задатак да се Русија трансформише у „нормалну" земљу, комфорну за живот. То једноставно није довољно. Двадесет први век ће бити тест за лидерство, а онај ко не може да се задржи на лидерским позицијама биће одбачен на светску периферију.

МИР НА АМЕРИЧКИ НАЧИН: ПОЧЕТАК КРАЈА

Највећи спољнополитички догађај у октобру 2010. године било је гласање о Сирији у Савету безбедности УН, тачније вето који су Русија и Кина ставиле на резолуцију коју су предложиле западне земље предвођене Америком. САД и њихови савезници рачунали су на то да ће прогурати резолуцију која би, осуђујући поступке Асадове владе против демонстраната и противника режима у Сирији, отворила пут за директан притисак на руководство те земље и не би искључивала примену силе. Даљи сценарио био би исти као у Либији: директно мешање Запада у унутрашњи конфликт у тој земљи, ракетни удари и бомбардовање и уклањање актуелног сиријског руководства. Али Русија и Кина су јасно ставиле до знања да неће дозволити понављање либијског сценарија у још једној земљи.

Као одговор, Хилари Клинтон је изјавила да ће сада Русија и Кина морати „да дају објашњење сиријском народу" у вези са одлуком да блокирају резолуцију о Сирији.

Међутим, пре свега би САД требало да дају објашњење народу Ирака зашто су ту државу без икаквог оправдања окупирали, при чему је, према различитим подацима, погинуло између 100.000 и 300.000 Ирачана који с ратом нису имали никакве везе. Осим тога, требало би да Хилари Клинтон у име САД да објашњење и цивилном становништву Авганистана, које са завидном упорношћу убијају америчке оружане снаге.

Када су се госпођи Клинтон обратили с молбом да прокоментарише убиства цивила у Авганистану, она је одговорила: „Губици међу цивилним становништвом због дејстава коалиције не могу се избећи".

САД би такође могле да дају објашњење у вези са страдањем цивила од америчких бомби у Либији. Руководство САД и НАТО тврди да је обезбеђивало заштиту цивилног становништва у тој земљи, али као последица те заштите у градовима које су бомбардовали авиони НАТО погинуло је на стотине цивилних лица, укључујући жене и децу. Најпознатији је случај унука Муамера Гадафија, који нису били криви ни за шта, али било је и много других жртава. Међутим, нису дата никаква објашњења, а као и у

случају бомбардовања Београда 1999. године, америчка страна се претварала да жртава није било.

На тај начин Хилари Клинтон је потврдила да ни за време Обаме САД нису спремне да одустану од неједнаких стандарда у оцењивању спољнополитичких догађаја. То јест, Америци је дозвољено све, и на другим земљама је да је подржавају држећи језик за зубима. За разлику од САД у Ираку, Авганистану и Либији, Русија није чинила никакве злочине против сиријског народа и зато није дужна да даје никаква објашњења.

Вето Кине и Русије био је очекиван. Ни Москва ни Пекинг не желе да се у Сирији понови ситуација с Либијом. Подсетићу да је у случају Либије Савет безбедности УН донео резолуцију број 1973, која је претпостављала заштиту цивилног становништва на територији те земље. Ту резолуцију је НАТО искористио за директну оружану подршку побуњеницима у Либији да би им се доставило оружје и послале специјалне јединице, које тешко да су се ограничавале на једноставно консултовање побуњеника. Дмитриј Медведев, који је у фебруару донео одлуку да се Русија неће супротстављати резолуцији о Либији, касније је изјавио да је она била искривљена и погажена од стране земаља НАТО.

Карактеристично је то што су приликом гласања уздржане биле три друге велике државе, које претендују на посебну улогу у светским пословима: Бразил, Индија и ЈАР. Као и Русија и Кина, све су оне чланице БРИК. Гласање у Савету безбедности УН показује да САД злоупотребљавају своју позицију државе број 1. Сматрају да су способни да прогурају било коју резолуцију, а да је затим, извршћи је до непрепознатљивости, користе за спровођење војних операција, као што се догодило у случају Либије. САД су очигледно рачунале на то да ће Русија и Кина у последњем тренутку показати слабост и уздржати се од примене права вета, али рачуница није била добра. Поред тога, делегације Русије и САД су у УН размениле жестоке критике. Русија, према речима њеног представника, сматра да је неприхватљива „ултимативна претња применом санкција", а документ који је Запад предложио „може да изазове" општи сукоб у Сирији и, као последицу тога, дестабилизацију читавог региона.

У УН томе се успротивила Сузан Рајс, стални представник САД: „Завршимо са спекулацијама – овде се не ради ни о војној

интервенцији, ни о Либији. То је јефтини трик и измишљотина некога ко више воли да продаје оружје сиријском режиму него да штити права сиријског народа." Одговарајући на то, Виталиј Чуркин се запитао да ли то „прекор упућује представник земље која у регион упумпава стотине милијарди долара у виду оружја и војне технике".

Гласање о тој резолуцији такође је показало да водеће силе света ван НАТО не желе аутоматски да подржавају оружане акције САД и њихових савезника. Ово није издвојен случај и не представља само разочаравајући неуспех за дипломатију САД. То је још једна потврда да се озбиљно мења светски поредак карактеристичан за крај XX и почетак XXI века, а Сједињене Државе више не могу да га врате.

ИЗА СЕДАМ БРАВА

СКАНДАЛ СА ВИКИЛИКСОМ

Објавивши неколико стотина хиљада поверљивих америчких докумената, Џулијан Асанж, непознати Аустралијанац, компјутерски „гик", како на Западу називају залуђенике за рачунаре и интернет, за трен је постао један од најпознатијих људи на планети.

Дакле, ко стоји иза сајта Викиликс? Ко је тај Џулијан Асанж, кога је Интерпол прогласио опасним као што је Бин Ладен, кога ја Шведска оптужила за силовање, а у САД су се чак чули апели за његову физичку ликвидацију? Прво се појавила верзија да је читава прича с пуштањем папира и докумената америчког Стејт департмента лукава манипулација америчких специјалних служби. Наводно, прво ће бити задат слаб ударац САД, што ће створити поверења према сајту Викиликс, а онда ће информационе бомбе полетети на друге земље, пре свега на супарнике САД – Русију и Кину. Међутим, да ли је то могуће? Зар би ради стварања таквог информационог алибија власти Шведске прво покренуле поступак против Асанжа, па га одмах затвориле, а затим, као по наређењу, одједном поново отвориле? При томе је поступак очигледно исфабрикован, пошто у принципу девојка није имала ништа против секса и тек сутрадан, пошто је размислила, одлучила је да се ипак ради о силовању. Апсурд – изјавили су адвокати првог човека Викиликса, а оптужба стварно јесте апсурдна.

Међутим, главно је нешто друго. Познато је какав је однос Американаца према сопственој безбедности, посебно после 11. септембра 2001. године – мало је рећи да је опсесиван. Чак и да папири које је Џулијан Асанж обелоданио и нису имали висок степен тајности, за САД би то био велики гаф. Међутим, обелодањено је како је државна секретарка САД Хилари Клинтон наредила шпијунирање генералног секретара УН Бан Ки Муна и његових најближих сарадника, и много тога другог што САД уопште нису желеле да буде јавно саопштено.

Штавише, управо САД сматрају да су лидер у сфери високотехнолошке шпијунаже. Управо у САД већ пола века делује обавештајни џин, поред којег је ЦИА обичан патуљак. Ради се о Агенцији за националну безбедност, чији је годишњи буџет од пет до петнаест милијарди долара. Она располаже са две до четири хиљаде станица за радиоелектронско пресретање, које, према различитим подацима, обрађују до три милиона телефонских разговора и интернет порука дневно. Електронском шпијунажом баве се и друге обавештајне службе САД и та огромна машинерија се показала немоћном против готово непознатог сајта, који избацује на десетине хиљада поверљивих и затворених америчких докумената и обелодањује их међународној јавности! Зар то није тежак ударац међународном угледу САД?

Да ли се ради о лукавој манипулацији? И у чему би била та лукавост, када од ње, пре свега, страда имиџ самих Сједињених Држава? Барак Обама још није стигао у потпуности да исправи штету нанету перципирању имиџа Америке у свету у време администрације Буша млађег, а већ има нови информациони скандал.

У Немачкој је Слободна демократска партија затражила опозив америчког амбасадора Филипа Марфија, који се прославио увредљивим изјавама о водећим немачким политичарима. „Марфијево понашање је неприхватљиво", изјавио је један од делегата Бундестага. „Кад би се нешто тако десило с немачким амбасадором, он би већ био опозван. Такав амбасадор треба да седи код куће." По мишљењу Дмитрија Медведева, процуреле информације које је објавио Викиликс показале су цинизам америчке дипломатије и могу се одразити на односе Вашингтона с другим земљама.

Владимир Путин је конкретно рекао: „Када смо господин Медведев и ја одлучивали о томе на који начин ћемо градити наше односе, како ћемо поставити изборну кампању 2008. године, били смо веома свесни да ће бити много оних који ће покушати да унесу раскол у наш заједнички приступ изградњи руске државе и развоју економије, јер је та сарадња битан фактор унутрашње политике земље. Али, нисмо чак ни претпостављали да ће се то чинити с таквом силином, дрскошћу и тако без пардона."

Москву је узбуркала још једна информација која није била намењена нашим ушима, а коју је објавио Викиликс. Проглашавајући

Русију важним партнером и позивајући је на дијалог, НАТО је, како се показало, истовремено разрађивао план одбране балтичких земаља и Пољске за случај „агресије“ од стране Русије. То јест, на речима смо били пријатељи, а у оквиру оперативног планирања – могући противници. Америчке дипломате су у депешама инсистирале на томе да план остане тајна, да не разгневе Русе, али то није успело и тајна је изашла на видело.

„Сада се питамо када је НАТО био искренији – када се отворено договарао с нама о развоју партнерства или када је у затвореном кругу мало другачије решавао ствари“, рекао је у вези с тим шеф МИП РФ Сергеј Лавров. „С једне стране, НАТО се на нивоу министара договара с нама о припреми важних докумената чији је циљ партнерство, а с друге иза наших леђа одлучује да се од нас треба бранити.“ Лавров је такође рекао да су, по свему судећи, ти планови били донети на самиту НАТО у Лисабону, „... односно тамо где је на самиту Русија – НАТО председник Медведев одобрио важан документ који гласи да ми једни у другима не треба да видимо претњу“.

Нису недостајале ни негативне реакције руководстава других земаља. „Забринут сам због шпијунаже Американаца, они се увек у све мешају“, рекао је председник Мексика Фелипе Калдерон. А руководиоци Турске назвали су информације које су објављене на Викиликсу последњим ударцем на имиџ САД који се већ погоршао.

У тежњи да спречи евентуалну кризу међусобног поверења, државна секретарка Хилари Клинтон је за време турнеје по централној Азији и Средњем истоку, по сведочењу америчке штампе, на све начине изглађивала последице скандала на састанцима са страним лидерима. Али неповерење према САД у свету расте и тешко да би тај процес могао да заустави чак и такав говорник као што је Барак Обама.

РУСКИ ДВОЈАЦ И АМЕРИЧКА НАДМЕНОСТ

У интервјуу за ТВ станицу Си-Ен-Ен 30. новембра 2011. године Владимир Путин је рекао да сматра грубим, надменим и неетичким изјаве америчких дипломата о њему и председнику Дмитрију Медведеву, као и о њиховим односима.

Он је такође рекао: „Када разговарамо са америчким пријатељима и говоримо да постоје вечити проблеми у том смислу (у погледу демократичности избора у САД), као одговор чујемо: ‚Не мешајте се у наше ствари. То је наша традиција и не желимо ништа да мењамо.' Не мешамо се, али желео бих да посаветујем наше колеге: Не мешајте се ни ви у суверени избор руског народа."

Из реченог следи барем једно – Путину се уопште не свиђају покушаји администрације САД да му конфронтира Дмитрија Медведева. Међутим, то није једини закључак из скандала у вези с фајловима Викиликса.

Као прво, откривено је да САД, које су данас вероватно најразвијенија земља у области информационих технологија, саме почињу да страдају од свога чеда. Када је у Сједињеним Државама стварана Агенција за националну безбедност (NSA) – најмоћнија обавештајна организација САД с буџетом који је много већи од буџета ЦИА, очигледно нико није претпоставио да претња по тајност америчких комуникационих система уопште неће доћи од терориста. Претња је дошла од оних који су почели да користе интернет како би на мрежу постављали тајна документа, затворене дипломатске депеше итд.

Према постојећим информацијама, NSA се бави глобалним прислушкивањем телефонских разговора, праћењем интернет порука, сателитском шпијунажом, покушава да се убаци у информационе системе других држава. На то се троши од пет од петнаест милијарди долара годишње. Тај огромни износ усмерен је на јачање америчке безбедности. Међутим, власник једног јединог сајта који је добио приступ тајним информацијама учинио је да се та агенција, макар у том смислу, покаже апсолутно беспомоћном. Никаква средства за електронску шпијунажу, праћење и прислушкивање којима NSA располаже нису у стању да прекину делатност само једног интернет ресурса који је себи поставио задатак да обелодањује оно што САД не би желеле да откривају остатку света.

Друго што постаје очигледно јесте повећање транспарентности затворених организација. Такву транспарентност не треба прецењивати. Штавише, могућност да се на интернет постави практично било која информација скрива у себи велику опасност за такве организације. Фотографије направљене не шпијунском

апаратуром, већ аматерском камером могу имати огромну моћ разоткривања (сетимо се скандалозних фотографија из затвора Абу Граиб у Ираку). С друге стране, људи који ступају у тесну комуникацију с обавештајним структурама у новим условима могу бити рањивији. Када у поверењу саопштавају америчким дипломатама или експертима нешто поверљиво, њихови искази се цитирају у службеној преписци америчких државних органа, па према томе могу доспети на светску мрежу и постати опште доступни.

Захваљујући Викиликсу, јавност је сазнала за истински однос америчких званичника према лидерима других држава, према другим земљама уопште, према њиховој историји и култури. Не ради се о томе што у преписци иранског лидера Ахмадинеџада упоређују с Хитлером – то је отрцани пропагандни клише који широко користи америчка штампа. Не чуде нас посебно ни коментари о руководиоцима Русије. Најгоре су прошли амерички савезници, који, полазећи од идеје блиског и дугорочног стратешког савеза с Америком, штите америчке интересе. И онда амбасадор САД у Немачкој, на пример, почне да износи такве описе немачких политичара да човеку припадне мука. Чак је и Николу Саркозија, кога су у француској штампи крстили „Американац Саркози" због његових симпатија према САД, очигледно изненадило када је сазнао да је по мишљењу америчких дипломата он само „голи краљ".

Тешко је не приметити велику дозу лицемерја и двоструког морала којим одишу такве квалификације – јер не дају их непријатељима, већ блиским пријатељима Америке. Да не говоримо о обелодањеним наредбама Хилари Клинтон за „прикупљање информација" о генералном секретару УН и водећим службеницима те организације.

Барак Обама је дошао у Белу кућу с циљем да побољша имиџ САД у целом свету. Међутим, документа која је објавио Викиликс задају нови осетни ударац читавом међународном имиџу САД, а Барак Обама ту не може ништа да учини.

ЗЛОЧИН ЏУЛИЈАНА АСАНЖА

Крајем децембра 2010. године амерички часопис „Тајм“ прогласио је „човека 2010. године“. Супротно очекивањима многих, то није био Џулијан Асанж –творац сајта Викиликс, већ оснивач друштвене мреже Фејсбук, милијардер Марк Закерберг, који није претерано познат ван интернет заједнице. Пикантност ситуацији дају две околности: прво, редакција часописа је свесно игнорисала мишљење читалаца који су, гласајући на сајту „Тајма“, свесрдно подржали Асанжову кандидатуру. Друго, Марк Закерберг уопште није створио Фејсбук 2010. године, већ раније. Стога је нејасно зашто је управо он био човек године. Али разлог, наравно, постоји.

Часопис „Тајм“, пошто је рекао „А“, није се усудио да каже „Б“ и да за човека године прогласи Џулијана Асанжа. Без сумње, није се усудио. Тиме што су читаоци часописа за човека године прогласили управо Асанжа, они су поступили исправно: управо он је био аутор највећег политичког скандала 2010. године, и то скандала који је имао далекосежне политичке последице. У центру те афере нашле су се САД, и руководство „Тајма“ се уплашило. Позвавши се на гласање безимених експерата часописа, оно је опрезно померило Асанжа не на друго, већ на треће место. Тако се на првом месту нашао политички неутралан компјутерски бизнисмен Марк Закерберг, који је створио мрежу Фејсбук и успео да до 25. године постане мултимилијардер. Ничим се више он није прославио, осим оптужбама да је на путу ка успеху преварио неколико пријатеља, украо им идеје и није им вратио новац. Порука је јасна – боље је бити политички безазлени бизнисмен преварант и правити новац који не мирише него опасни информациони радикал типа Џулијана Асанжа, који нема ни имовине, ни стана, ни милијарди, већ има само Викиликс и сумњиве оптужбе упућене на његову адресу.

Међутим, ако размислите, „Тајм“ и није могао поступити другачије, јер Асанжа су у САД оптужили ни мање ни више него за шпијунажу и изјавили да ће захтевати његову екстрадицију из Шведске, чим дозволи британско правосуђе.

Хапшење и чак ликвидацију Асанжа захтевају неки амерички политичари који су побеснели због информација које је објавио Викиликс. „Тај човек је високотехнолошки терориста“, изјавио је ли-

дер републиканаца у Сенату САД Мич Маконел. „Нанео је огромну штету нашој земљи и мислим да га треба осудити на максималну казну, чак и ако би због тога било потребно променити законе." Погледајте само – за Асанжа су у Конгресу САД спремни чак и законе да мењају! Мада, крајем шездесетих година, у јеку разоткривања информација везаних за рат у Вијетнаму, Врховни суд Њујорка признао је право новинара да објављују тајне информације које им доспеју у руке. Али, то је било тада, а сада лидери, попут краљице америчких ултрадесничара Саре Пејлин, траже освету, тврдећи да су Асанжове руке „крваве до лаката".

Као што је познато, администрација САД досад није могла да пријави ниједан случај да су због објава Викиликса настрадали неки конкретни људи – агенти САД у Авганистану и Ираку. А руке крваве до лаката имају сасвим други људи, и то конкретно саборци Саре Пејлин из Републиканске партије који су донели одлуку о окупацији Ирака. Ко су они – добро је познато: Џорџ Буш, Ричард Чејни, Кондолиза Рајс, Доналд Рамсфелд, Пол Вулфовиц. То су не само најпознатије фигуре раније администрације САД, на чијој савести су животи 120.000 – по најскромнијим рачуницама – Ирачана и више од четири хиљаде Американаца. Томе треба додати бившег британског премијера Тонија Блера, који је крив за смрт неколико стотина британских војника и кога мрзи и његова сопствена земља.

Ових дана се открило да руке крваве до лаката има још једна позната личност – главни човек Запада на Балкану, премијер Косова Хашим Тачи. Оптужбе да је он бос организованог криминала чули смо одавно, мада су се САД и земље НАТО претварале да их не примећују. Сад је негде у извештају Савета Европе Тачи оптужен да је дуги низ година руководио криминалном мрежом одговорном за продају органа на црном тржишту, као и за трговину хероином и другим наркотицима. Ако је веровати извештају, банда Хашима Тачија углавном је волела да од својих жртава узима бубреге, а затим да их продаје у Канади, Израелу, Немачкој и Пољској. Жртве су били првенствено Срби, у које су припадници Ослободилачке армије Косова најпре пуцали, а затим им узимали органе. И свим тим тријумфом демократије руководио је нико други до господин Хашим Тачи.

А шта кажу његови западни покровитељи? Па, ништа. Они су се, како пише аутор извештаја, Швајцарац Дик Марти, „радије определили да не примећују ратне злочине које је извршила Ослободилачка армија Косова". Међутим, овде се уопште не ради само о ратним злочинима већ и о злочинима извршеним у послератном периоду, када је иста банда узимала од људи органе за новац, а често их затим и убијала. Како су открили аутори извештаја, Међународни кривични трибунал за бившу Југославију послао је истражитеље трагом злочинаца, а затим је из нејасних разлога уништио прикупљене доказе, укључујући и шприцеве и остатке крви. Вероватно је наређење стигло из веома високих кругова.

Ни ауторима ирачке кланице ни касапима с Косова неће бити суђено у САД. Али судиће се Џулијану Асанжу и желеће се његова ликвидација јер је био храбар да о Америци каже оно што је требало да остане тајна иза седам брава. То је управо оно што се у САД сматра неопростивим злочином.

Асанж да буде човек године? Боже сачувај! Ко вам је рекао да би часопису „Тајм" у демократској Америци дозволили да донесе такву одлуку?

ЛИКВИДИРАТИ РЕДОВА МЕНИНГА

У марту 2011. године требало је да буде смењен портпарол Стејт Департмента САД Филип Краули – искусни дипломата који је радио још за време Клинтона. Смена је била резултат његове изјаве да је Министарство одбране било претерано строго према редову Бредлију Менингу, који се оптужује за давање тајних докумената сајту Викиликс. Познато је да су у војним круговима и специјалним службама САД горели од мржње према Менингу јер је Викиликсу дао тајна документа и били су жељни да му се освете. Америчко одељење „Амнести интернешенела" је чак оптужило америчка војна лица за нехуман однос према ухапшеном војнику и кршење међународних обавеза УН.

Двадесеттрогодишњи редов Менинг био је ухапшен у мају 2010. године на основу оптужбе да је сајту Викиликс предао 620.000 дипломатских и војних докумената. Затворили су га у самицу у

војном затвору за посебно опасне преступнике у бази морнаричке пешадије САД Квантико у држави Вирџинија.

Као бивши хакер, почео је да ради у аналитичкој управи војне обавештајне службе да би зарадио средства за студије. Мининг је откривен када је власник Викиликса Џулијан Асанж на интернету објавио кадрове о томе како је 2007. године из америчког војног хеликоптера пуцано на 12 ирачких цивила. Међу оптужбама на Менингову адресу била је и такозвана помоћ непријатељу, то јест постављање на интернет шифрованих телеграма Стејт департмента, који би, наводно, могли послужити снагама непријатељски настројеним према САД.

Таква оптужба обично повлачи за собом смртну казну, мада реално Менингу прети доживотна робија. Међутим, није то био разлог за скандал, већ услови у којима је држан редов Мининг.

„Менинга држе у ланцима, као дивљу животињу", пишу британске новине „Гардијан". Управо то је узнемирило заменика Хилари Клинтон Филипа Краулија, који је о томе рекао на конференцији за новинаре: „То што се догађа с Менингом апсурдно је, контрапродуктивно и глупо, и ја не знам зашто Министарство одбране то ради."

У том тренутку Бредли Мининг се налазио у самици, коју је могао да напушта само једном дневно ради 45-минутне шетње. Била му је забрањена свака комуникација с другим затвореницима, а посете су била дозвољене само суботом и недељом. Осталим данима 23 сата дневно је проводио у ћелији на дијети од антидепресива. Физичке вежбе биле су забрањене и уколико би преко дана заспао, одмах би га будили.

Од јула 2010. године Менингу је било забрањено да користи личне ствари. Нису му давали јастук, постељину и, по посебној наредби руководства затвора, сваке ноћи су га скидали догола, нудећи му да се покрије посебно издатом „кецељом", све због тога што су се „бринули да Мининг не изврши самоубиство".

„Одузели су ми чак и доњи веш и наочаре, без којих ништа не видим. Зашто сам кажњен? Нисам учинио ништа лоше", рекао је из затвора Мининг.

На питања о Менингу морао је да одговара чак и председник САД. Али Обама је одлучио да се не меша. „Упитао сам Пентагон

да ли услови у којима се Менинг држи одговарају основним прописима и стандардима и уверили су ме да је тако. Не могу да улазим у детаље, али услове делимично диктира брига за безбедност самом Менинга", изјавио је председник САД. Међутим, највероватније се радило о томе да Обама није желео да држи придике потчињенима из војних кругова.

Шта очекује у САД творца Викиликса Џулијана Асанжа, уколико ипак буде изручен Американцима?

КАКО ЈЕ БИН ЛАДЕН ИЗБАЧЕН У МОРЕ

Трећег маја 2011. све медије су преплавили сензационалистички наслови. Како и не би: америчке „фоке" – елитна јединица Ратне морнарице САД – убиле су у Пакистану главног непријатеља САД и читавог западног света Осаму бин Ладена. Становници Њујорка размилели су се по улицама и трговима града прослављајући победу. „Правда је тријумфовала", рекао је Барак Обама. Међутим, после само неколико дана јавила су се питања, и то врло легитимна – остало је превише нејасноћа и превише тамних мрља у тој причи.

Сумњу побуђује много тога. Зашто је Бин Ладен убијен, а не ухваћен жив? Зашто је његово тело тако журно бачено у море и зашто је тако чудан начин сахрањивања руководство САД објаснило својом намером да Бин Ладена сахрани по муслиманским обичајима? Код муслимана је то изазвало или запрепашћење, или огорчење, а осим тога, кад су се то уопште Американци бринули за поштовање муслиманских обичаја?! Једном речју, где год да загребеш, нешто се не слаже.

Ево како се поводом тих питања огласио швајцарски недељни лист „Ебдо". У карикатури под насловом „Американцима је више одговарало да убију Бин Ладена" један човек каже: „За све је боље да он буде заувек ућуткан". „Нарочито ако то није он", одговара други.

И заиста, где су фотографије убијеног главешине Ал Каиде? Зашто је он уопште убијен, а није ухваћен жив, што би било логично ако су руководству САД толико важне информације о Ал Каиди и операцијама које она спрема? Зашто је његово тело тако брзо бачено у море с палубе америчког носача авиона? Као што је говорио

лик из једног америчког филма – судски извршитељ који је тражио криминалца за ког се претпостављало да је погинуо: „Где је тело? Покажите ми тело!“ Али тела више нема, уколико га је уопште било. Као што нема ни других доказа.

Читав свет је обишла фотографија на којој Обама, Клинтон, Бајден, Гајтс и други напрегнуто прате операцију из Беле куће, удубљујући се у претпостављени екран на којем су, претпоставља се, гледали операцију ликвидирања Бин Ладена у реалном времену, али самог екрана на фотографији нема, тако да нисмо ни сазнали шта су они тамо видели.

Предлаже нам се да им поверујемо на реч. Али 2003. године руководство САД нам је предлагало и да поверујемо на реч да Садам Хусеин има нуклеарно, бактериолошко и хемијско оружје. Затим нам је предлагано да поверујемо на реч да није било никаквих тајних затвора у Европи и на Блиском истоку, нити отмица људи, нити сурових мучења осумњичених. Напокон, сам Обама је током своје предизборне кампање чврсто обећао да ће затворити затвор Гвантанамо, који је назвао „америчком срамотом“. Али испоставило се да су све те тврдње и обећања лаж. Зашто би овога пута требало да поверујемо на реч? Само зато што је информација дата из Беле куће?

Анкета коју је непосредно после тога направила служба „Ју-Гов“ показала је да је 66 процената – две трећине Пакистанаца – убеђено да је ноћу између првог и другог маја у Аботабаду могло да се догоди било шта само не смрт Бин Ладена. При томе, Бела кућа стално греши у сведочењима. Прво су тврдили да је приликом опсаде виле Бин Ладен пуцао на маринце из аутомата и да му је једна од његових жена служила као живи штит, и да је управо због тога један од специјалаца био принуђен да га убије. Али наредног дана се испоставило да Бин Ладен није био наоружан, да се није скривао ни иза какве жене, већ је покушавао да се сакрије од нападача у свом кабинету на другом спрату куће. Али намеће се питање: зашто га је у том случају требало убити циљаним хицима у лице и тело? Ево зашто: како се касније испоставило, у кабинету је имао пушку и из ње би могао отворити ватру. Али, разуме се, специјалцу нерви нису издржали, па је почео да пуца. Истина, о томе како је специјалац унапред могао знати да се у Бин Ладеновом кабинету налази скривена пушка, Бела кућа није рекла ништа. И то пролази.

Чак је и десничарски лондонски „Тајмс“, који је ватрено подржавао ликвидацију Бин Ладена, признао да овде нешто није у реду. Како је рекао аналитичар листа Бен Макинтајер, Обамина администрација, која је обећала да ће одустати од зида ћутања карактеристичног за Бушову администрацију, веома шкрто барата истином.

„Прво су читавом свету објавили да је Бин Ладен наоружан, иако није био наоружан. Затим да је своју жену користио као живи штит, мада он то није чинио. И, како се испоставља, ‚агресивна дејства‘ од стране Бин Ладена, која су натерала америчког маринца да отвори ватру, састојала су се у томе што је Бин Ладен покушавао да се сакрије да не добије метак“, пише Бен Макинтајер. „Омогућили су нам да видимо како председник и његов штаб гледају видео с догађајима који су се одвијали, али не и саме догађаје. Природно је да се настале празнине попуњавају спекулацијама и теоријама завере“ (The Times, May 10, 2011).

Зар је могло бити другачије?! Продуценте из Међународне службе Би-Би-Сија изненадио је број слушалаца из читавог света који су звали телефоном или слали поруке преко интернета како би изјавили да не верују у ликвидацију Бин Ладена. „Нисам присталица теорија завере“, писао је један од њих, „али налазим да је чудно што нису фотографисали тело како би потврдили смрт Бин Ладена пре него што га баце у море.“

Други налазе да је чудно то што Бин Ладен није ухваћен жив. Међутим, уколико је то заиста био он, није било ни говора да му се поштеди живот, јер би током истраге, а затим и суђења, могло да изађе на видело превише непожељних информација – на пример, да је у периоду совјетске окупације Авганистана Бин Ладен био агент ЦИА. Узгред, не зна се колико је дуго после повлачења совјетске армије из Авганистана трајала та веза. Данас западни медији о томе скоро и не пишу, али историја Ал Каиде почела је управо тада. На то је ових дана подсетио амбасадор Пакистана у УН Мунир Акрам. „Управо су САД“, рекао је он, „осамдесетих година подстакле отпочињање џихада против совјетских војника.“ Па ко је онда, запитао се амбасадор, одговоран за стварање Ал Каиде?

Зашто многи не верују у то што говори руководство Сједињених Држава, у недоумици су амерички публицисти. Зашто је у свету

тако много оних који су убеђени да су „куле близнакиње“ срушене 11. септембра 2001. уз учешће специјалних служби САД? Да у Абботабаду уопште није био убијен Бин Ладен? Да је Бин Ладен, заправо, одавно умро, и да је читаву ту причу од почетка до краја монтирала Обамина администрација да би он испао херој, „челични осветник“, чиме би снажно започела његова предизборна кампања?

Заиста, зашто?

„America is back!" (Америка се враћа!) – патетично је насловио своје прво мајско издање француски часопис „Ле Поинт“, мислећи на то како су ликвидацијом Бин Ладена САД поново потврдиле своје право на светско лидерство. Али, да ли је тако? И даје ли константна лаж, или ако хоћете – константно шкрто манипулисање истином – морално право на такво лидерство? „Руку на срце, мислим да им је било наређено да пуцају“, изнела је мишљење француски политиколог Жистин Вајс, „јер са живим Бин Ладеном било би веома тешко имати посла.“ Додајмо: уколико је то заиста био он.

СЛУЧАЈ СТРОС-КАНА: СЕКСУАЛНИ СКАНДАЛ ИЛИ ПОЛИТИЧКА ЗАВЕРА

Чудо да Доминику Строс-Кану није стављена брњица, као она коју су ставили доктору Лектору и филму „Кад јагањци утихну“. По свему осталом убедљиво нам је представљено да је ухапшен изузетно опасан криминалац: бившем директору ММФ одбијено је ослобађање уз кауцију, сви су га видели с лисицама и окруженог многобројним агентима ФБИ, а смештен је у најгори њујоршки затвор, где леже убице, нарко-дилери и макрои. Притом, фотографија Строс-Кана с лисицама на рукама дистрибуирана је по читавом свету још пре утврђивања свих околности случаја и пре суђења да би човек свакако био уништен и осрамоћен – чак и ако буде ослобођен оптужби.

И све то на основу исказа 32-годишње собарице која тврди да ју је 62-годишњи политичар принудио на орални секс. И то је то. Још 13. маја је Строс-Кан био једна од најуваженијих особа на свету и веома вероватно кандидат за председника Француске. А већ

14. маја постао је само оптуженик којем је претила казна од 25 година затвора.

Међутим, прича коју је испричала собарица изгледала је као фантазмагорија. Како је постарији мушкарац средњег раста могао на нешто принудити младу снажну жену висине метар и осамдесет, није јасно. Трагова насиља није било. Али, упркос томе, у САД је одлучено да се Строс-Кан казни строго.

Могуће разлоге смо могли назрети. Главна верзија је да у САД никако нису желели да Строс-Кан на месту председника Француске замени Николу Саркозија, кога су звали „Сарко Американац" и који је потпуно одустао од курса Шарла де Гола, у спољној политици потпуно независног од САД. Друга верзија која се раширила по Француској била је та да су „компромитовањем" Строс-Кана – будућег кандидата Социјалистичке партије за место председника – њега из игре избацили људи самог Саркозија. Сурово поступање са Строс-Каном тера нас да се запитамо још нешто: где је та хваљена презумпција невиности, то јест да човек није крив док се не докаже супротно? Шта да радимо с тим фундаменталним правом сваког човека у демократском друштву? Очигледно, некоме је веома било потребно да се суђење одржи по правилима која ће запечатити каријеру искусног политичара. „То личи на линчовање планетарних размера!", рекао је бивши министар унутрашњих послова Француске Жан-Пјер Шевенман. „А шта ако је читава та прича заправо огромна неправда?"

Америчка штампа је била испуњена само праведним гневом и самољубивошћу. Наводно, за разлику од лицемерне Европе – а посебно Француске, у којој код великих политичара, углавном представљених као „забринути прљави старци", све пролази некажњено – у САД влада прави тријумф правосуђа! Аналитичари и аналитичарке водећих новина унапред су Строс-Кана прогласили кривим и живописно су описивали како „изборани стари сатир" принуђује на разврат беспомоћну собарицу, двоструко млађу и за главу вишу од њега.

Ако претпоставимо да је Строс-Кан крив, зашто је проглашаван кривим пре суђења? Зашто је с њим поступано као са убицом? И зашто је, када је презумпција невиности одбијена једном од водећих политичара Француске, званични Париз ћутао? Зашто чак није ни

покушао да заштити права свог угледног и заслужног грађанина? У тој ситуацији је ћутање Николе Саркозија говорило много.

Строс-Кан и Муамер Гадафи су потпуно различити људи. Оптужени су за сасвим различите преступе. Али, колико год да је то чудно, они имају нешто заједничко: обојицу су прогласили кривим у САД без икаквог суђења и истраге. И против обојице су предузете мере. Самим тим желе да нам поруче: докази нису важни, ако вас у Америци сматрају криминалцем, ви сте аутоматски криминалац. Међународно право? Заборавите на то. Презумпција невиности? Заборавите и на то. Сада нам се нуди да живимо по другим правилима.

Уосталом, питање је, ако је Америка тако морална земља, како се Бил Клинтон извукао с Моником Левински? Посебно због тога што је лагао под заклетвом. Или САД за своје политичаре имају посебан стандард?

НОВИ СВЕТ: ЗА СТАРЕ ОВДЕ НЕМА МЕСТА

ВИРТУЕЛНА ПОЛИТИКА И ДРУШТВО ЗАБАВЕ

Година 2009. сасвим се може назвати годином светског прелаза на виртуелну политику. Те године даване су громогласне изјаве којима се много обећавало, али се мало шта спроводило у живот. Штавише, те године је између планираног и остареног била права провалија. И то свуда у свету.

Најгласнија парола и позив године у Русији био је апел Дмитрија Медведева за модернизацију. У потребу за тим нико не сумња, али ко и како ће је спроводити – остаје неразумљиво. Када је прогласио модернизацију, председник се, попут фаворита у спортској трци, нашао у својеврсном раскораку с друштвом и бизнисом. Медведев је спознао дубоку потребу за променама и то је поделио с нама. То нико не оспорава. Али ко ће трчати поред њега, то није јасно. Ствара се утисак да се земља креће по инерцији, при томе – питање је куда.

Председник се обратио са апелом после катастрофе на Сајано-Шушенској хидроцентрали. Међутим, одмах након тог обраћања десила су се два ужасна догађаја: друга несрећа „Невског експреса" и пожар у клубу „Хроми коњ" у Перму. Председник говори о несавесности или чак немару, али свима је јасно да се ради о нечем много дубљем. То је цена коју плаћамо због незаустављиве корупције, криминалне небриге и поткупљивости службеника, због похлепе многих бизнисмена, за које је важно да се уложи минимум, а исцеди максимум – можда чак и по цену наших живота.

И све то у ситуацији потпуне неодговорности. Катастрофа на Сајано-Шушенској ХЕ довела је до страдања седамдесет пет људи. У извештају Ростехнадзора о узроцима хаварије наведено је осамнаест презимена. То су људи одговорни за несрећу. Међу њима је, и то на значајном месту, име Анатолија Чубајса. И да ли је ико од најзначајнијих актера на било који начин био кажњен?

Виртуелно се налазимо на старту „модернизационог скока“ у будућност. То је званични став читаве извршне власти и усмерење за владајућу партију. О томе се говори с високих положаја и на новим платформама, као што је Јарославски форум – лично чедо председника. А у стварном животу износимо угљенисана тела из „Хромог коња“ и с ужасом чекамо вести о новим катастрофама.

Остаје нам само да се „тешимо“ тиме што раскорак између њеног величанства Речи и реалних поступака није огроман само код нас. Девет дана пре него што ће примити Нобелову награду за мир, председник САД Барак Обама, који је дошао на власт са ореолом миротворца, обратио се јавности с дуго очекиваним говором о Авганистану. Али боље би било да није ни говорио, пошто се већ ту појавио са сасвим другачијим ореолом. У неким моментима имали смо осећај да поново чујемо његовог претходника – Џорџа Буша млађег.

„Никада раније за време наступа Обама није деловао тако неискрено“, написао је тим поводом немачки часопис „Шпигл“. „То је личило на неки од његових предизборних наступа који су били из исте кухиње као и Бушови говори. Председников говор изазвао је збуњеност и код романтичара и код реалиста.“

После ужасне владавине Буша млађег, ког су прогласили за најлошијег председника САД у читавој историји, нација је желела и очекивала новог лидера. Лидера који би променио и вашингтонске ходнике власти и Америку и њен положај у свету, разуме се, набоље. Већина Американаца је у Обами приметила лидерске црте, у његовим говорима чули су одјек сопствених мисли и осећања – и дали су му гласове. Али, у веку финансијских, берзанских и „репутацијских“ мехурова, који један за другим пуцају – од Америке до Арапских Емирата – Обама више изгледа као политички мехур, надувен очајничком предизборном пропагандом и неоправданим очекивањима. У јесен 2010. године његов рејтинг, који је до пре десет месеци износио седамдесет пет процената, пао је на четрдесет пет.

Амерички експерти умирују: то још ништа не значи. Исто је било и с Реганом и с Клинтоном. Заиста – било је. И они су након тога поправили ситуацију. Али, шта ако Обама пукне као сваки други мехур? И ако постане јасно да је он једноставно био носилац реторике која се згодно разликовала од Бушове, али ништа више од тога?

Аналитичару часописа „Шпигл“ учинило се да је Обама само вешт политичар који жонглира речима, али не мења суштину онога што раде САД. „У Авганистан ће бити послато додатних тридесет хиљада америчких војника. А затим ће их одмах послати назад. Америка креће у рат, и одатле ће почети марш према миру. Био је то говор лауреата Нобелове награде за рат“, тако је часопис описао садржај његовог говора.

Какво изненађење: Обама изгледа није онај за кога се издавао? Да ли је могло бити другачије? Јер свуда у свету лидери се бирају пре на основу имица који је око њих створен него на основу реалних дела и поступака. При томе, прво се ствара имиц, а затим следе дела. Или, што је најчешће, не следе. Обама није једини пример.

Председник Француске Никола Саркози још једна је таква фигура. Чврст, одлучан, способан да Француску помери с мртве тачке, да покрене њену економију – то је имиц који је пратио његов долазак на власт. Али, након што су га изабрали за председника, Французи су открили да имају посла с динамичним, али самољубивим мегаломаном. Тај имиц помало ублажава певачица без гласа и модел Карла Бруни, која је постала жена председника: ено ње с гитаром, ено с британском краљицом, с далај-ламом… Али „тиха“ Карла је трула воћка. Око ње је тушта и тма гласина и скандала. Час штампа објављује тајне које је открила бивша блиска Саркозијева сарадница Рашида Дати, час излази књига „Карла – тајни живот“, где се пред нама појављује егоистична, каприциозна, лукава и ограничена жена полудела за новцем и сексом. Никада раније председници нису имали жене које су пре удаје шетале по подијуму, позирале голе и тврдиле да су присталице полигамије, односно сексуалних контаката с више партнера. И све то тако пролази – бар засад, у сваком случају. Раније су се од председника државе тражили памет, воља и расположење за рад. Данас је то у другом плану. Али зато председници и премијери, као и њихове супруге, морају успешно да забављају публику која се досађује.

„Шпас гезелшафт“, друштво забаве – овај немачки термин тачно одражава психолошко стање нација које су релативно срећне, чак и у условима кризе. Такво друштво није способно да промишљено себи бира лидере. Али зато се пеца на све што је необично, упечатљиво и виртуелно. И ево, Обамина жена, која је изаш-

ла из председничког авиона у шорцу после успешног одмора, одмах постаје главна новост и тема за разматрање у америчким медијима. Притом се том догађају придаје лажни значај: приказује се као нови смели корак у женској борби за равноправност и испољавање дубоке демократичности новог америчког председника.

„Кретање је све, циљ није ништа", изјавио је крајем XIX века немачки социолог Едуард Бернштајн. Међутим, сада на почетку XXI века имиц је све. У име његовог величанства имица може се жртвовати и циљ, и суштина, и стварно кретање. Баш зато политичари све више времена проводе на ТВ екрану. Управо тамо се данас прави политика, а не у стварности, а то би могла да буде подмукла клопка за лидере који пре свега стављају акценат на имиц и све се више удаљавају од стварног живота. Јер реални живот, као и реалну политику, није могуће импортовати у интернет или у ТВ простор. Стварност је сурова и непријатна, и она се оштро свети када се на њу заборави и одлута у лепе, али од живота далеке формуле. До модернизације се, нажалост, неће доћи пуким поимањем да постоји потреба за њом, а ратови, нажалост, не престају само зато што неко обећа да ће их прекинути. Заиста, на почетку може бити Реч. Али после Речи мора доћи Воља. Али управо Вољу не видимо код савремених политичара.

ПИСАЦ ИЗ СЕНКЕ: ДА ЛИ ЈЕ ТОНИ БЛЕР БИО АГЕНТ ЦИА?

Крајем лета 2010. године Тони Блер, бивши премијер Велике Британије помало заборављен ван граница магловитог Албиона, поново се нашао у центру пажње, и то из три разлога. Прво, после књиге „Дух" писца Роберта Хариса, која је привукла велику пажњу, те године се на светским биоскопским платнима појавио истоимени филм Романа Поланског, у којем се сугестивно износи мисао да је Блер био агент ЦИА. Друго, објављени су Блерови мемоари, које највероватније није сам написао, већ неки писац из сенке, како их у Енглеској зову, мада се о томе не говори јавно. И најзад, бивши лидер Лабуристичке партије, што се преводи као „радничка партија"

или „партија рада“, који се дуги низ година заклињао на верност заштити интереса радника, основао је сопствену банку и консалтинг компанију за „супербогаташе“. Сада ће се Блер, који је раније скривено опслуживао „супербогаташе“, тиме бавити званично. Разлог који је побудио Блера да оснује сопствену банку прилично је једноставан: у било којој другој функцији он никоме није потребан. Истина, Американци су у знак захвалности испословали Блеру место специјалног представника такозваног квартета за Блиски исток. Али на том месту Блер се уопште није показао, јер га ни на Блиском истоку не воле баш много. Зато се он сад бацио на куповину. Купује луксузне куће једну за другом, од Лондона до Барбадоса, чиме изазива још већу антипатију код Енглеза.

Али да ли је Тони Блер био агент ЦИА? Улога „пудлице“ за време Буша и превара сопствене земље – то је једна ствар. Међутим, бити врбовани агент друге државе – то је нешто сасвим друго. Управо то питање поставио је бивши новинар Би-Би-Сија, а одскора и успешни британски писац Роберт Харис. Књига „Дух“, која је изашла из његовог пера, послужила је као основ за филм Романа Поланског. *Почео сам да размишљам о тој теми прилично давно* – говори писац – *а када сам 2006. године у вестима видео да ће Блер можда живети у Америци да не би био изручен Међународном трибуналу, родила се прича.*

Питање које је поставио Харис једноставно је: зашто је Блер био посвећен интересима САД више него интересима сопствене земље и зашто је између њих ставио знак једнакости? У књизи Тони Блер се зове Адам Ланг, али лако је погодити ко је био прототип за њега. Као и Блера, Ланга мрзе у Великој Британији, али га лепо прихватају у САД. Као и Блер, Ланг све време покушава да се оправда за то што је послао британске војнике да ратују у Ираку. У тој причи млади писац из сенке који треба да напише аутобиографију премијера радећи на томе долази до неочекиваног закључка – Адам Ланг никад не би стигао тако високо да иза себе није имао моћну подршку специјалних служби САД.

У књизи се пласира верзија да је будућег британског премијера врбовала ЦИА још за време студија. Такође, провлачи се и мисао да Ланг, односно Блер, није имао никаквих политичких уверења. Његова политика уопште није занимала, он се спремао да постане успешан

адвокат. Али запазили су га као надареног младића и од њега створили лидера Лабуристичке партије. На самом крају књиге, као да се уплашио да би та верзија направила превелики скандал, Роберт Харис изводи „књижевну пируету" и предлаже нам да поверујемо да Адам Ланг ипак није био агент ЦИА, већ његова жена Рут, која је имала велики утицај на свог угледног мужа.

Харисова књига постала је бестселер, а затим је на њу обратио пажњу и тако истакнути режисер као што је Роман Полански (код кога су, узгред, управо за време снимања тог филма почели проблеми с америчким правосуђем). У филму Поланског ствари су постављене оштрије: Рут је врбовала ЦИА још за време студија, али, по свему судећи, тада је био врбован и Адам Ланг. Штавише, док је у Харисовој књизи писац из сенке ничим не плаћа за своја открића, у филму Полански ставља приличан акценат на то. Писац из сенке гине тако што га прегази аутомобил. Кад су улози тако високи, специјалне службе не опраштају онима који копају предубоко. Полански говори оно што се није осмелио да каже Роберт Харис.

У својим мемоарима, који тек што су изашли у Лондону под називом „Путовање", Тони Блер очајнички одбија оптужбе оних који су били противници учешћа Велике Британије у ирачком рату. Исто тако се брани од демонстраната Адам Ланг у Харисовој књизи и у филму Поланског. Али Блер је, као и Ланг, мало кога у стању да увери у своју исправност. Књига се купује, али то још увек не значи да јој верују. Штавише, купује се због укуса скандала који са собом носи. Обратите пажњу на следеће: плашећи се инцидената, Блер је одбио да учествује у лондонском представљању сопствених мемоара! Уместо тога отпутовао је – шта мислите куда? – у Вашингтон, то јест једино место на земљи где се према њему, као и раније, не односе лоше. „Гневне гомиле демонстраната принудиле су га да одложи давно планиране пи-ар акције у Лондону", писале су новине „Интернешенел хералд трибјун". У Даблину, за време сусрета с читаоцима, на којем је Блер требало да потписује књигу, демонстранти су га гађали ципелама, изразивши на тај начин свој однос према његовој одлуци да британске трупе пошаље у Ирак. Као резултат тога промоција Блерових успомена је пропала, и то не први пут. Блер је своју књигу морао тајно да потписује иза затворених врата издавачке куће „Рендом хаус".

„Тужно је у извесном смислу, јер аутор би требало да има могућност да јавно потписује своје књиге и да позове пријатеље на тај догађај“, рекао је Блер у телевизијском интервјуу. Али човек с таквом репутацијом тешко да би могао да очекује другачији пријем. То је цена лажи којој је Блер тако често и радо прибегавао и које сугрђани не могу да му опросте. Чак и тако рекло би се племенит корак на који се Блер одлучио тиме што је поклонио пет милиона фунти прихода од књиге Краљевској британској легији (то јест британским војницима) штампа је дочекала на нож. Тони Парсонс из лондонских новина „Мирор“ написао је: „Боље нека ампутира себи десну руку и поклони је Британској легији … јер, колико ће момака заувек остати приковано за инвалидска колица због тог лицемера.“ Други су то назвали грубим Блеровим покушајем да се искупи код својих критичара у Великој Британији. „Имамо дугу традицију да велики лопови приносе на жртву велики новац у добротворне сврхе!“, зајеђљиво је приметио часопис „Дејли мејл“.

У Харисовој књизи и у филму Поланског Адама Ланга убија отац једног војника који је погинуо у Ираку. У стварном животу Тони Блер се среће с Бараком Обамом, објављује књиге и купује нове куће. Међутим, на његовој репутацији ће до краја живота остати тамна мрља које се не може опрати. Рекло би се да се у наше цинично време политичарима опрашта практично све, али изгледа баш и не све. Адам Ланг је платио за свој злочин животом, а Блер – својим угледом. Више и није важно да ли га је стварно врбовала страна обавештајна служба док је студирао на Оксфорду.

“NO COUNTRY FOR OLD MEN”

„Бог је умро!“ – узвикнуо је крајем прошлог века Фридрих Ниче, не ликујући и не јадикујући због тога, већ региструјући ново стање ума на прелазу из XIX у XX век. Свет се вратио у паганско доба, у епоху неограничене владавине новог идола: на место Бога стао је новац. Тај универзални еквивалент успеха постао је апсолутни сан људи XXI века. Управо новац и само новац даје пропусницу за дру-

ги живот – живот из снова. У наше време се новац – изузев врло ретких примера – не одбија. Чак и ако угрожава живот.

Таквог лаког и опасног новца није се одрекао ни бивши грађевинац, а касније и ловац Ливелин Мос. Пратећи траг рањене газеле кроз камениту долину, он је уместо на газелу наишао на неколико лешева, камион набијен паковањима кокаина и кофер с новцем. Кокаин оставља, а наизглед ничији новац, наравно, узима. И његовом мирном али сиромашном животу тако долази крај.

„Нема земље за старце" – тако је своју књигу назвао познати амерички писац Кормак Макарти, а за њим и режисери браћа Коен, аутори филма направљеног по његовом роману. „No Country for Old Men" – назив колико садржајан, толико и тачан: у свету лова на велики новац и лова на ловце за старце заиста места нема.

Ради се о томе што новца нема без власника. Он не може једноставно тако да вас чека у коферу у пустињи. По њега ће обавезно неко доћи. Није важно ко. По њега ће доћи, а вас ће обавезно убити. По новац који је пронашао Ливелин Мос такође неко долази и, баш као што је његово новостечено богатство дошло ниоткуда, по новац су такође дошли ниоткуда. Трагом ловца неумољиво иде други ловац – без имена, без јасне припадности конкретној мафији и чак без очигледне националности. По Моса чак не долази ни плаћени убица, већ анонимна персонификација апсолутног убице. Пред њим је немогуће заметнути траг и немогуће га је уништити.

Дубока је заблуда да се новац може утајити или да може бити без власника. Заправо, новац увек оставља траг. У њему је увек скривен неки маркер! И према том маркеру може се пратити у чијим се рукама налази у неком тренутку. Увек на новцу постоје маркери – овакви или онакви. Колики се износи чувају у офшор банкама на Карипским острвима, знају они којима је потребно да то знају – имају они своје маркере. Није тешко пронаћи средства која су незаконито изнета из земље, чак и ако се направи огроман и сложен систем за њихово скривање у иностранству. Питање је само када ће и коме устребати откривање таквих шема. Али, чим устреба, не сумњајте да ће новац бити пронађен, и доћи ће по вас.

Паклени убица из филма, који хладнокрвно, као аутомат, почиње да убија људе као што се убија стока – то је отелотворење оних сила које неумољиво следе оне који су прекршили правила једине игре коју воде.

На први поглед наравоучениje књиге је једноставно: свет се променио, зато се не упуштајте у мрачне приче. У прошлом, романтичном XX веку могло је да се очајнички ризикује надајући се срећи и успеху. У прошлом XX веку Алек Болдвин и Ким Бејсингер у филму „Бекство“ с торбом набијеном доларима прелазе мексичку границу и налазе мир и слободу. Али све се променило у нашем дивном новом глобалном свету, који не познаје границе: по вас ће сигурно доћи, ма где се налазили. Не можете се сакрити.

За све оне који све ово ипак нису схватили, писац у роман уводи два наизглед апсолутно неприкладна монолога о томе како је раније свет био једноставан и разумљив, како се у прошлости чак и убијало другачије, па су чак и криминалци били другачији. Над тиме ламентира уморни од савременог света шериф, кога је верно одиграо веома остарели и уморни Томи Ли Џонс. Тај шериф се у свом веку нагледао свега, па ипак садашње безумље везано за новац – новог идола у новом паганском веку – он не може у потпуности да разуме, па самим тим ни да прихвати. А и не жели то да уради. Поред тога, он нема моћ да се избори против хладнокрвног убице новог кова. Том терминатору, који је у Америку стигао из непознате земље, он није дорастао. Разочаран и уморан, он одлази у пензију, јер у XXI веку, у којем владају нови обичаји, старцима заиста није место.

МУСЛИМАНСКИ РАТОВИ

Ако се речи изговарају, значи – некоме је то потребно. Речи имају велику снагу. Сећате се Библије? „У почетку беше Реч…“ Нећемо потцењивати речи. Дакле, шта онда све време слушамо са Запада?

Средином септембра на универзитету немачког града Регензбурга папа Бенедикт XVI одржао је теолошко предавање. У њему је цитирао византијског цара Манојла II Палеолога, који се у XIV веку борио с Османском империјом и ширењем ислама. „Покажите ми шта је ново донео пророк Мухамед, и наћи ћете зло и нехуманост попут наређења да се вера коју је он проповедао проноси мачем“, прочитао је Бенедикт XVI речи Византинца.

У знак одговора догодило се оно што је и било предвидљиво: бурно негодовање муслимана, паљења хришћанских цркава на западној обали реке Јордан, убиство италијанске монахиње, сложна подршка папи од стране западне штампе, протести у Турској против његове предстојеће посете… Кажу да је сам папа био шокиран, он се само бавио теологијом, а дошло је до такве реакције! Међутим, поставља се питање зашто је уопште требало изговарати тако нешто. Зашто је било потребно провоцирати гомилу која је и тако само чекала провокацију? Зашто давати још један повод исламским радикалима да ту гомили гурну на хришћанске цркве? Зашто је требало додатно подстицати већ пробуђену мржњу?

Папа Бенедикт XVI је неколико пута морао да понавља да га нису правилно схватили. Али зар западни лидери не прибегавају превише често том методу? Буш је 2001. године, пошто је већ започео рат у Авганистану и спремао се за нове ратове на Средњем истоку, прогласио „крсташки поход за слободу". Буш је тиме пробудио сећања на крваве походе крсташа од пре хиљаду година, али Бела кућа је одмах изјавила да Буша нису добро разумели. Затим су тај исти Буш и његови идејни саборци неоконзервативци почели да на све начине осуђују непостојећи „исламски фашизам", мада тај термин изазива крајње негативне реакције на муслиманском Истоку. И опет су адвокати председника САД почели да доказују да га наводно нису добро схватили.

Данске новине су 2005. године објавиле 12 карикатура којима се отворено исмева пророк Мухамед. Тада је почео међународни скандал и још увек траје. Лидери Европске уније су објаснили да су муслимани све погрешно схватили – то, изгледа, није било исмевање, већ само слобода говора.

Верујем, међутим, да су сви правилно схватили и Буша, и данске карикатуристе, и Бенедикта XVI. Тим пре што је ионако све јасно: за епоху муслиманских ратова њиховим присталицама на Западу потребна је идеологија која тумачи и оправдава такве ратове. Веома је тешко претпоставити да папа не схвата последице својих изјава. По свему судећи, то је човек бистрог ума и дубоких уверења. Значи, ради се о тежњи да се испоље уверења. Али да ли су та уверења исправна?

Зло и нехуманост? Наређење да се вера коју је проповедао Мухамед проноси огњем и мачем? Крв проливена у то име? Наравно, било је тога. Али, зар папи нису познати оно зло и нехуманост које су огњем и мачем чинили припадници његове вере, почев од VI века наше ере? Франачка војска је 782. године ратовала с паганима – Саксонцима и однела над њима победу. Приредили су крваву сечу, убивши око пет хиљада заробљеника, наравно, у име Христа и хришћанске вере.

А крсташки походи? За њих су европским витезовима непосредан благослов давале папе, а ови су кретали пут истока позивајући на уништење неверника. Неверници су одговарали истом мером. Прво су крсташи масовно убијали по муслиманским градовима које би заузели, а затим би Алахови ратници екстатично правили покоље по градовима које су основали крсташи, насељеним хришћанима.

Како Ватикан објашњава истребљивање – опет у име вере! – милиона Индијанаца Јужне Америке и Кариба од стране Кортесове и Пизарове војске? Тада је над конквистадорима била наднета благосиљајућа рука још једног папе, а то више и нису била дивља времена, већ сасвим просвећена. И Христови ратници су захтевали жртве – оне су бројане стотинама хиљада и милионима. Индијанце су убијали из ватреног оружја, спаљивали, гушили, палили на ломачама и кували на лаганој ватри, жене и девојке силовали, децу сурово убијали, а на све то је Ватикан гледао с благонаклоношћу. Јер тада је било време стварања великих колонијалних империја, а то време је захтевало идеологију која оправдава њихово стварање свим средствима и по сваку цену.

Али зашто призори тих нехуманих догађања не узнемиравају папу Бенедикта, већ га узнемиравају само злочини чињени у име ислама? И зашто једним аршином мери злочине који су чињени у име Алаха, а сасвим другим злочине ревносних католика?

Тачно је да и муслимански терористи – чеченски, пакистански, саудијски – имају своју идеологију мржње. Али – обратите пажњу! – од ње се ограђују сви муслимански лидери. Сви муслимански лидери – у САД, Русији, на Средњем истоку, у Европи – једногласно иступају против покушаја да се ислам претвори у тотални џихад. Па зашто онда лидери хришћанског света подстичу идеје „хришћанског џихада“?

Самјуел Хантингтон је веома тачно назвао садашњу епоху односа САД и најближих америчких савезника с муслиманским светом епохом муслиманских ратова. Та епоха захтева сопствену идеологију – идеологију рата са исламом. И не чуди то што се она стално испољава.

ЛИЧНОСТ ГОДИНЕ

Сваке године крајем децембра амерички лист „Тајм" бира личност године. До сада су то увек били светски лидери – политичари, бизнисмени, звезде шоу-бизниса, црквени великодостојници. Али крајем децембра 2006. године „Тајм" је на насловну страну броја у којем су објављени резултати ставио фолију са огледалом да би свако ко би узео часопис у руке видео свој одраз. И саопштио је: „Личност године сте ви". Ти, ја, он, она – сви ми, према верзији „Тајма", били смо „личност" 2006. године. Шта је подстакло „Тајм" на такав необичан избор?

Развој интернета, слободна размена мишљења на мрежи, могућност да се на њему објављује било какав материјал, па чак и сопствени видео-снимци, могућност комуницирања без граница – све то, по мишљењу „Тајма", претвара кориснике интернета у „грађане нове дигиталне демократије". Тај „нови глобални нервни систем", пише главни уредник часописа, подрива традиционални ауторитет угледних медија. „Одлучили смо да ставимо огледало на насловну страну часописа јер она јасно изражава мисао да ви мењате карактер информатичке епохе, а не ми", закључује часопис.

Ауторима „Тајма" треба одати признање – поступак је ефектан и интересантан, тим пре што интернет заиста даје нов квалитет савременом информатичком простору. Он омогућује људима да директно комуницирају и представља изазов за примарне начине пријема и слања информација. Интернет је много демократичнији од телевизије, пошто не подлеже ни политичким ни идеолошким забранама и ограничењима (мада кинеска пракса говори нешто друго, али то је изузетак, а не правило). И он је заиста људима дао више самосталности и иницијативе у пријему и ширењу информација.

Међутим, да ли интернет заиста врши корениту промену садржаја нашег доба или је то још једно лукавство, још једна илузија чији је циљ да увери људе како су управо они господари своје судбине и судбине своје земље, док то заправо уопште није тако?

Просудите сами. Рат САД у Ираку за Американце траје већ дуже од Другог светског рата. Али грађани „дигиталне демократије" опремљени интернетом нису били у стању да натерају Џорџа Буша на промену политике, као што не могу ни да подстакну Обаму да се коначно повуче из Ирака. Можете колико год хоћете да постављате своје блогове на мрежу, да дискутујете и да изражавате негодовање, али то ће мало шта променити. Пре 30 година, када интернет није могао ни да се замисли, Американци су успели да своју владу натерају да повуче трупе из Вијетнама. Након тога архитекта тог рата Хенри Кисинџер дуги низ година се вајкао како Америци победу у том рату није дозволила, пре свега, унутрашњеполитичка ситуација, тачније – масовни и снажни антиратни протести.

На глобалну мрежу долази се с већ формираним уверењима и представама о свету. На њој се репродукују представе које су им наметнуте. Шта Американци у стварности могу да знају о томе ко је заправо организовао 11. септембар 2001. године ако су их већ убедили да иза тога стоји Бин Ладен? Шта они могу да знају о томе ко је стварно убио Џона Кенедија? Већ 43 године најбољи умови земље, укључујући и режисера Оливера Стоуна, инсистирају на идеји да је то била широка завера, чији су корени сезали дубоко у амерички систем власти. Али ако питате обичне Американце, већина ће вам рећи да је Кенедија убио усамљени убица Ли Харви Освалд.

Интернет није представљао сметњу да преко 70 процената становника САД поверује у потребу отпочињања рата против Ирака. Шта су британски и амерички корисници интернета могли да одговоре Бушу и Блеру када су ови уверавали читав свет преко телевизије, радија и штампе да је Садам Хусеин пожурио да направи нуклеарно оружје? Шта би могла да зна светска интернет заједница о правим убицама Литвињенка кад им се свакога дана сервира информација да конци воде до Москве и Кремља?

Сетите се филма „Матрикс". У том филму су људе уверавали да живе стварним животом, док су они заправо били краве музаре цивилизације машина. И сада људе уверавају да су господари

свог живота, господари информације, господари света, али њима, као и досад, руководе други. Ентузијазам поборника информационе револуције можемо разумети – интернет заиста шири хоризонте. Али уколико постане само начин да се човек прикује за екран компјутера, прелазећи из стварног света у виртуелни, онда ће то бити само још један корак ка злослутном матриксу, желели ми то или не.

УТИЦАЈНИ ИЛИ СЕНЗАЦИОНАЛИСТИЧКИ?

Када отворите специјално издање угледног часописа у којем стоји обећање да ће бити откривена имена сто најутицајнијих људи планете, чините то с радозналошћу и интересовањем. Како и не бисте – једна од водећих светских медијских кућа – часопис „Тајм" – објављује стотину нај-нај личности! Међутим, готово одмах се јавља скепса: на корицама је шокантна и скандалозна Леди Гага поред Била Клинтона, бившег председника САД, али још увек мужа Хилари Клинтон – садашњег шефа америчке дипломатије. Уколико бивши председник и има утицаја на некога, па макар на сопствену жену, која признаје да од њега добија веома корисне савете, на кога ли, изузев на тинејџере, утиче Леди Гага? Или часопис сматра да Леди Гага спрема нову револуцију морала (али има ли основа за такав закључак?), или је помешао утицај са славом, често базираној на скандалима. Заправо, часопис нас упознаје са стотином најпознатијих, али никако не и најутицајнијих – у правом смислу те речи – личности.

Изгледа да је то управо тако. Или је часопис једноставно промашио циљ. На списку најутицајнијих политичара нашли су се Барак Обама, председник Бразила Лула да Силва и премијер Турске Реџеп Ердоган, па чак и неколико великих америчких војних лица који су успешно изгубили рат у Авганистану. Али, на њему се нису могли наћи ни Ангела Меркел, ни Владимир Путин, ни Никола Саркози, ни папа, па чак ни председник Кине Ху Ђинтао. Очигледно је да утицај кинеског лидера, који се распростире на најмање милијарду и по људи, заостаје за Леди Гагом и у сваком случају није довољан да им-

пресионира часопис „Тајм“. Зато је часопис међу сто најутицајнијих личности укључио Сару Пејлин. Бивша гувернерка Аљаске и бивша супарница Џона Мекејна на последњим председничким изборима у САД, на којима је тај пар успешно изгубио, сасвим би могла да претендује на место међу првих десет најнекомпетентнијих светски познатих личности. Наравно, Сара Пејлин има утицаја. Довољно је погледати гомиле људи које је поздрављају, истих таквих познавалаца географије који мешају Ирак с Ираном, искрених патриота праве Америке. „У Сари је жив дух независног патриотизма, у њој је жив карактер и душа наших отаца“, тако карактерише Сару Пејлин један од њених поштовалаца, који је у часопису представљен као „легенда рокенрола“. Шта ћете, какви очеви – таква и деца.

Избор часописа је екстравагантан, као треперави покрети гуштера гекона. Бил Клинтон је проглашен херојем заједно с комичарем Беном Стилером и фудбалером Дидјеом Дрогбом. Украјински милијардер и зет Леонида Кучме Виктор Пинчук није сврстан међу водеће бизнисмене, већ, замислите – у мислиоце! „Тајм“ је, по свему судећи, уверен да својим финансијским активностима наставља интелектуалне напоре Освалда Шпенглера, Жан-Пола Сартра и Херберта Маркузеа. Међу најутицајнијим уметницима је полузаборављени поп идол Принц, глумица Сандра Булок, која вероватно утиче само на приходе филмова у којима игра остварене на биоскопским благајнама. Ту је и Елтон Џон, који све више личи на остарелу тетку с обавезном минђушом у уху.

Истина, међу најутицајније људе у области уметности доспео је и Валериј Гергијев. То је једини помак ка Русији. Овде је часопис показао ретку ширину схватања, јер је управо Гергијев у септембру 2008. године у разрушеном граду Цхинвалију у знак сећања на жртве одржао концерт који је одјекнуо у читавом свету. И за то није примио похвале, већ су га скоро ааанатемисали многи западни медији, који су као зид стали у одбрану правог агресора – Михаила Сакашвилија. Вероватно је часопис овде одлучио да покаже мало оригиналности, јер је од особа наведених на списку истински утицајно највише половина, док се осталима може одати признање за оригиналност и ништа више.

И зато не чуди што се истраживања часописа нису поклопила с међународним анкетама. У априлу 2010. године међународна

служба Харис, која је спровела анкету међу 6.135 испитаника у САД и пет водећих европских држава, саставила је далеко објективнији списак најутицајнијих политичара света. У тројку лидера ушли су Барак Обама, Владимир Путин и Ангела Меркел. За њима су Никола Саркози, Хилари Клинтон, Гордон Браун (који у то време још није био напустио место премијера Велике Британије), папа Бенедикт XVI, Ху Ђинтао и генерални секретар УН Бан Ки Мун. На десетој позицији је Дмитриј Медведев. У другој десеторки нашли су се Нетанјаху, далај-лама, Берлускони, Ахмадинеџад, Лула да Силва и Уго Чавез, а списак је затворио Муамер Гадафи.

За још нешто часопису треба одати признање – његових сто личности представљају истински интернационални избор. Прошла су она времена за чији повратак се бори истинска патриоткиња Сара Пејлин, када је у таквим списковима било до 80 процената Американаца. Сада у САД већ признају да је свет много већи од Америке и читавог Запада. Специјално издање „Тајма" било је још једна потврда тога.

ШПИЈУНИ КОЈИ СУ ПОТРЕБНИ АМЕРИЦИ

Година 2010. била је година велике шпијунаже. Пред само спуштање завесе 2010. избили су нови шпијунски скандали у Великој Британији, Швајцарској и Чешкој. Притом су у два од три случаја шпијунаже на Западу оптужене управо придошлице из Русије. Штампа се буквално баца на те теме – било да се ради о стварним обавештајцима, било о онима за које постоји само нејасна сумња, као у случају смрти Литвињенка или Јекатерине Затуливетер, која је радила у Великој Британији.

Шпијунски скандал у САД са такозваним руским агентима постао је у лето 2010. године главни догађај у нашим односима са Сједињеним Државама. Он је засенио утиске јунске посете Дмитрија Медведева и накратко постао главна тема за америчку штампу – како жуту, тако и озбиљну. Међутим, ми смо од тога имали и користи: захваљујући томе, успели смо да схватимо како се у Америци односе према Русији. Главно откриће је да данас, 20 го-

дина после распада Совјетског Савеза и завршетка Хладног рата, Америка једноставно не може без „руских шпијуна".

Шта је то било – политички водвиљ или права шпијунска прича? Пре ће бити да је ипак био водвиљ. Да погледамо ко су били актери.

Руски „шпијуни", ништа нису шпијунирали, годинама су се инфилтрирали у америчко друштво, куповали куће, станове и гајили децу, а поставља се питање – у име чега? Да би, према писању америчке штампе, извлачили не војне или бар технолошке информације, већ податке о односу администрације САД према споразуму СТАРТ-3 и иранском нуклеарном програму. Такође и податке о лицима која су пратила Обаму за време његове посете Москви у јулу 2009. године! Заправо, исте оне информације које прикупљају и дипломате и новинари, а у томе нису чак постигли никакве резултате.

Ана Чепмен, која је заправо Ана Кушченко, и коју су у САД назвали „руском секс-бомбом" и чак „меденом клопком", заправо није била ни „бомба" ни „клопка". Она се не може поредити, на пример, с Кристином Килер – стриптизетом умешаном у чувени „случај Профјумо", који је узбуркао Енглеску почетком шездесетих година прошлог века и довео до оставке министра одбране земље, а затим и до пада кабинета Харолда Макмилана. У „медену клопку" су пословну жену Ану Чепмен претворили западни новинари којима су недостајали шпијунски трилери и заводнице у духу филмова о Џејмсу Бонду – и сада је већ пореде са агентом Солт, коју игра Анђелина Џоли, а у будућем филму о руским шпијунима играће је ни мање ни више него секс-симбол Холивуда Скарлет Јохансон.

ФБИ је дуго пратио руске обавештајце који за десет година нису ништа открили и толико се унервозио за време боравка Дмитрија Медведева у Вашингтону да их је ухапсио одмах после те посете иако је она у највећој могућој мери била пријатељска. И то иако нису били прави шпијуни који би представљали претњу за безбедност земље. То признају и саме америчке специјалне службе. Како је писао британски лист „Фајненшел тајмс", „разоткривена шпијунска мрежа" пре личи на фарсу него на мрачну заверу. Ако ти људи нису били прави шпијуни, онда је разумљиво зашто су их тако дуго пратили, а нису их хапсили. Није јасно нешто друго: зашто је малтене сутрадан по одласку Медведева из Америке некоме из Вашингтона пало на памет да их хитно и демонстративно смести иза решетака?

То је заправо главно питање, а не то колико је Американаца који ништа нису посумњали, и који уосталом ништа нису ни знали, завела „фатална“ Ана Чепмен.

Заправо, постоји једно омиљено америчко објашњење: да у САД влада демократија, да истина увек изађе на видело, па ето, Бела кућа и није успела да прикрије скандал, а не би ни могла чак и кад би покушала.

То значи „у САД се ништа не може сакрити“? А шта је с наручиоцима и извршиоцима убиства председника Кенедија у новембру 1963. године? Кажете да га је убио сам Ли Харви Освалд? Невероватно! Али зашто онда он није стигао чак ни да да исказ пре него што су и њега убили, а затим у затворској ћелији убили и његовог убицу, уништивши све доказе?

И шта је са случајем наручилаца убиства председниковог брата и кандидата на изборима 1968. године Роберта Кенедија? Кажете да је правда задовољена и да његов убица – неки Сирхан – служи доживотну робију у затвору? Невероватно! Зар је тај Сирхан убио председничког кандидата самоиницијативно? Заиста, ништа се не може сакрити у условима америчке демократије!

А шта са правим ауторима терористичког акта 11. септембра 2001. године? Мислите да га је без помоћи са стране организовало 19 Арапа? Када би то заиста било тако, већ сутрадан би морале да одлете главе шефова ЦИА, главе у ФБИ и још 10–12 америчких обавештајних служби. Од свих кандидата као жртвено јагње отпуштен је само један – скромни шеф антитерористичког одељења ФБИ? Зашто? И зашто се неколико сати после рушења „кула близнакиња“, у које су ударили авиони, срушила још једна зграда – „зграда број седам“, која се налазила у суседству? Необично, зар не? А шта је с правом завером ради окупације Ирака, обманом коју пласира сопствена земља? Да ли је неко утврдио ко су њени творци и позвао их на одговорност?

Је ли то оно да се „у САД ништа не може сакрити“?

Самом Обами шпијунска афера, споља гледано, није баш одговарала јер је бацала сенку на рестартовање односа и на личне односе с Дмитријем Медведевом. Али у томе и јесте суштина – Обама није тај који решава све у Вашингтону. Није искључено да су га просто ставили пред свршен чин, а он је као председник САД ту чињеницу мо-

рао да обелодани. Међутим, постоји и друга верзија која се може чути по вашингтонским кулоарима – Обамина администрација је свесно ишла на скандал, нико је на то није приморао. Разлог за то био је да се уочи јесењих избора у Конгресу САД оповргну оптужбе против председника да је „млак" и да би се уђуткали његови критичари.

Тај скандал, у много чему исфабрикован и не баш неизбежан, подсетио нас је барем на то колико је крхко наше пријатељство с Америком. Захваљујући њему постали смо свесни колико смо важни за Америку – ако још увек не као пријатељи, онда бар као историјски противници.

За америчке медије ништа лепше није могло да се смисли. Опет као у стара добра времена – руски шпијуни! То се сјајно продаје. Истина, неки руски коментатори су у тој халабуци која се подигла око Ане Кушченко и њених несретних колега видели одраз „растућег престижа Русије у свету и њене растуће војне и економске моћи", па чак и жељу САД „да је виде на својој страни у светским пертурбацијама" (!). Али то је очигледно доста натегнуто, да не кажем нешто оштрије. Пораст престижа и растућа економска моћ: то је прича о Кини, а засад – нажалост! – није о нама. Наша економска моћ износила је 2,5 процената светског БДП пре кризе, а после кризе смањила се на два процента. Сумњам да је то оставило неки јак утисак на Американце.

Ствар је у нечем другом. Руски шпијуни су, као раније, „моћна ствар". Америчка популарна књижевност и кинематографија од почетка педесетих година прошлог века училе су становнике Сједињених Држава да су Руси најозбиљнији противник, да они имају најозбиљније шпијуне и најсексепилније шпијунке. С таквим противником била би част борити се. Таквог противника не би било срамота прибојавати се и имао би се због чега поштовати. За борбу с таквим противником Конгрес је без икаквих примедби издвајао огромна финансијска средства.

Наследивши од СССР место у Савету безбедности УН, систем амбасада по читавом свету и нуклеарни потенцијал, Русија је наследила и однос поштовања према специјалним службама. Колико је то оправдано – друго је питање. Али, без обзира на то колико је ефикасна руска обавештајна служба, њен убедљиви „имиц" је задржан, притом је умногоме очуван захваљујући труду западних мас-медија.

„Супершпијунка“ Ана Чепмен није рођена у Русији, она је рођена на страницама америчких новина и на екранима америчких телевизора: у црним чарапама, с дугом рифом косом, полугола и свакаква још, она је требало да покаже да руски шпијуни и даље постоје! И руске шпијунке су, као и раније, лукаве и очаравајуће! Ево једне од њих, писале су недавно лондонске новине, одмах поред лакомисленог и ветропирастог лабуристе… То значи да Запад има против кога да се бори.

Чудно је то што романтика Хладног рата није умрла заједно са самим Хладним ратом. Од солидног „Њујорк тајмса“ до жуте штампе – све америчке новине су с узбуђењем пожуриле да подрже оно у шта је Америка дуго веровала. Према томе, Ана Чепмен се није родила у недођији, већ на месту које је сјајно припремљено и нађубрено филмовима о Џејмсу Бонду, у којима, ако постоји Рускиња, онда је она обавезно лепотица коју игра час Барбара Бах, час Изабела Скорупко, час Фамке Јансен, а сада и Анђелина Џоли. Овде постоји и својеврсна истина: руске жене су ђаволски лепе, а на Западу су убеђени – и ђаволски опасне. То значи да се све уклапа – Руси су опет међу нама!

Изгледа да је то Америку чак и обрадовало. Без руских шпијуна је постало некако досадно. У штампи и на филмовима покушавали су да их замене страшним „новим Русима“, који путују с коферима новца и дугоногим стриптизетама, али то није испало превише убедљиво. Па какав би руски бандит могао да испадне од Француза Венсана Касела? Дејвиду Кроненбергу, аутору помало чудних филмова попут остварења „EXistenZ“, „Судар“ или „Мува“, много боље су ишли ликови даме чије тело еротично клизи по трупу спортског авиона у облику цигарете или научника који се методично и упорно претвара у муву него филмски портрет руског криминалног ауторитета у Лондону. С руским бандитима западна кинематографија је промашила: они не говоре руски и једноставно нису веродостојни.

Друга ствар су руски шпијуни. Сваки филм о њима је скоро осуђен на успех, јер они су постали део културног живота америчке породице седамдесетих и осамдесетих година. Чујте само називе: „Шпијун који ме је волео“, „Из Русије с љубављу“. Они и дан-данас звуче као музика… После распада СССР наша обавештајна служба је привремено изашла из моде. У холивудским сценаријима америчке

специјалне службе су почеле да се боре час са злим Севернокорејцима, час са не мање злим арапским терористима. Али није успевало. Није то тај материјал, није та вештина, није то тај формат! Да не говоримо о томе да у САД човек с косим очима једноставно не може бити опасни шпијун – одмах ће бити откривен. Шпијун Кинез? У стварном животу се дешавало и то – у САД су ловили кинеске обавештајце међу натурализованим Кинезима или чак Кинезима рођеним у Америци. Али свеједно – није то то. Кина може дати ликове притајених тигрова, летећих змајева, мајстора кунг-фуа и генијалних хакера, али никако не и „дубоко скривених" шпијуна, „кртица", које не можеш извући из разгранатих и дубоко конспиративних јазбина, и фаталних заводница, припремљених у специјалним школама КГБ. Лику супершпијуна Кина засад није дорасла.

У филму „Из Париза с љубављу", чији назив очигледно алудира на један од филмова о Бонду, Џон Траволта као специјални агент ЦИА као од шале ликвидира на десетине Кинеза и Пакистанаца. Али није интересантно – они се појављују, а он пуца на њих, они се појављују, а он их убија... Нема интрига, нема надмудривања, постоји муслиманска лепотица, али нема игре ума ни озбиљног изазова. А све Кинезе и муслимане свеједно не можеш потући. „Колико их је још остало?", пита Траволту његов компањон пошто је овај сложио још десетак Кинеза. „Према последњем попису, више од милијарду", одговара Траволта.

Невиђени успех шпијунских прича с учешћем Руса у Америци није данак „растућој моћи" Русије, већ нешто друго. То је носталгија за оним временима када су САД имале достојног противника, који је могао да продре у само срце америчког система власти. Тамо не могу да продру ни терористи Ал Каиде, ни зли изасланици Ким Џонг Ила. Руски обавештајци недостају не само холивудским режисерима који су сазрели у годинама Хладног рата. У свом роману „Најтраженији човек" (John Le Carre. The Most Wanted Man. London, 2008) за њим жали чувени писац Џон ле Каре. Његов лик Гинтер Бахман, оперативац БНД – немачке специјалне службе – отворено жали за временима када је у свом „опелу" на мрачном паркингу код парка стрпљиво чекао руског двоструког агента. Руса си могао купити за новац, намамити на „медену клопку", ухватити због страсти за коцком или због самољубља које су повредили шефови.

На те исте мамце су совјетски агенти ловили своје западне колеге. „Те људе смо бар разумели“, с носталгијом говори Гинтер Бахман. „Данас можете колико хоћете да седите с пакетом новца на мрачном паркингу. Нико вам неће прићи. Наши садашњи непријатељи гину у име Алаха и дижу себе у ваздух. Добити рат против њих је немогуће. То више није Хладни рат, водимо рат с нацијом под називом ислам, која броји милијарду и по људи и има подршку на којој свако може позавидети. Мислили смо да можемо радити на стари начин, али испали смо апсолутно глупи и, мајку му, уопште нисмо били у праву.“

„Играо сам игре с противницима из Русије. Куповао сам људе и продавао их“, наставља Бахман. „Али нико ми није одрубио главу. Нико није дигао у ваздух моју жену и децу док су се сунчали на Балију или ишли у школу у Мадриду или Лондону. Правила су се променила.“

Љубав према Америци и руским шпијунима – то је права љубав, иако са знаком минус – до које је дошло баш тако: навиком, холивудским филмовима, познатим ликовима, романтиком замишљених борби између специјалних служби и напокон – заједништвом наше историје и културе. Наши шпијуни Америци одавно нису страни. Нису домаћи, али нису ни страни, заиста. Навикли су се на њих, искрено их се прибојавају, али их не мање искрено и очекују. Као што се чека стари добри филм у којем Џејмс Бонд обавезно побеђује паметног и лукавог, али не кинеског или корејског, већ неизоставно руског непријатеља.

КАКО СЕ АМЕРИЧКА ДЕМОКРАТИЈА РАЗРАЧУНАЛА СА СТРОС-КАНОМ

Почетком јула 2011. године новине „Њујорк тајмс“ саопштиле су да тужба против Строс-Кана очекује неуспех на суду. Исказ 32-годишње емигранткиње из Гвинеје, која је оптужила бившег председника ММФ за покушај силовања, побуђује озбиљне сумње код тужилаштва. Осим тога, испоставило се да у исказу такозване жртве сексуалног насиља постоје озбиљна неслагања. „Од подизања

прве оптужнице против Строс-Кана она је више пута лагала", пише „Њујорк тајмс", позивајући се на изворе у органима правосуђа.

Новине су такође саопштиле да је нешто уочи обраћања полицији због такозваног покушаја силовања разговарала с непознатим мушкарцем. Разматрали су какву би корист могли извући из оптужбе против Строс-Кана. Мало-помало, ствар је ишла још даље. Како се испоставило, саговорник „жртве насиља" био је становник САД који је више пута хапшен због поседовања наркотика. Полиција је такође утврдила да је током последње две године он неколико пута уплаћивао позамашне своте на собаричин рачун. Укупно је од њега примила око 100.000 долара.

Када је анализирана њена биографија, откривени су и други интересантни детаљи. Она је на саслушању трагичним гласом рекла да је у молби за азил у САД поменула претходна силовања. Али у папирима које је попуњавала приликом подношења докумената ништа такво није нађено.

На крају је истрага утврдила само једно: собарица је заиста имала сексуални контакт са Строс-Каном, али није било никаквих доказа присиле на такав контакт. Све су прилике да их неће ни бити. Међутим, прво је човека требало понизити и изгазити, ставити му лисице и скоро га бацити у окове, и тиме га осрамотити пред читавим светом. А поред њега на свим фотографијама требало је да се сликају амерички полицајци, испуњени поносом због тога што су ухапсили тако страшног криминалца.

Ако се тужба коначно распадне, скандал ће компромитовати веома много људи. Компромитоваће се судија која је, не разјаснивши ништа, према оптуженом предузела најстроже мере и демонстративно га послала у најсуровији њујоршки затвор. Обрукаће се и њујоршка полиција, која се у тој причи показала, усудићу се да кажем, у не баш најбољем издању. Обрукаће се читаво америчко правосуђе, које се изругује презумпцији невиности тиме што је човека унапред прогласило кривим и бацило га у блато.

Наравно, обрукаће се и хваљена америчка штампа, која је себе прогласила за најнепристраснију и најдемократскију, мада је већ било на стотине случајева у којима се могло уверити да то нема ни најмање везе са стварношћу. Иста штампа која је сложно, као у тоталитарној држави, подржавала бомбардовање Београда, која је пенећи докази-

вала читавом свету да Садам Хусеин има нуклеарно, хемијско, па чак и бактериолошко оружје. Иста штампа која се као по команди укључује и да на комаде растргне сваког наредног, одозго одређеног непријатеља Америке – био то Милошевић или Муамер Гадафи.

Узмимо, ето, тај исти „Њујорк тајмс", који је, узгред буди речено, као и раније, најбољи амерички лист. Шта све његови аналитичари нису писали пратећи траг о Строс-Кану и његовој жртви! Морин Дод, позната по својим ироничним есејима, запенила је од негодовања и бацила се на Строс-Кана баш као да се ради о Садаму Хусеину или неком сличном. У свом чланку с карактеристичним називом „Утицајан и примитиван" описала је „богобојажљиву младу удовицу која тешким радом зарађује за живот", која се „слама од тешког рада у једном од хотела на Тајмс скверу како би обезбедила егзистенцију својој ћерки тинејџерки, да би оправдала азил који јој је омогућен и да би искористила могућности које јој је Америка пружила". На овом месту читаоци треба колективно да заплачу или чак завриште. А онда треба да их обузме оправдано негодовање. Јер богобојажљиву собарицу је напао – цитирам – „безумни, узбуђени стари сатир, који је го истрчао из купатила, бацио се на њу и као пећински човек почео да је вуче по соби".

Прича о скромној богобојажљивој собарици и старом изабраном сатиру понављана је у многим публикацијама на ту тему. Говорило се да је сирота собарица била у дубокој депресији, да је дуго плакала, очајавајући због своје злехуде судбине, и да је тек из вести – можете ли то замислити? – сазнала ко је заправо напао њу, скромну и богобојажљиву.

У наставку, Морин Дод је читава ствар понела, као што се то својевремено догодило Остапу Бендеру. Прво су добили своје Французи који су покушали да изразе сумњу у то да се Строс-Кан одједном претворио у пећинског човека. Новинарка их је приковала за стуб срама: наводно – „људи са стално раскопчаним шлицем држе придике другим људима". Добио је своје и Шварценегер. Наденула му је надимак Сперминатор и назвала га „чувеним Европљанином с узнемирујућом склоношћу ка сексуално-агресивном понашању". Треба ли напоменути распомамљеној новинарки да Шварценегер, док је живео у Европи и био Европљанин, уопште није био чувен, већ је чувен постао у Америци, кад је примио њено држављанство?

Али то није само глупост, лицемерје и ограниченост – све је много горе и много мутније. Иза неутемељеног и чак презривог односа према Европи и европским политичарима, иза тежње да се разрачуна с човеком чија кривица још увек није сасвим доказана, иза праведног беса због европског менталитета, где наводно жене не могу да се одбране од „утицајних и похотних стараца", стоји света вера у надмоћ САД над читавим светом и свега америчког над свим што није америчко, „Та прича", пише, препуна свести о таквој надмоћи, Морин Дод, „представља инспиративан пример како у Америци чак и собарица себи може дозволити да има достојанство и право да буде саслушана кад осуђује једног од најмоћнијих људи на свету због тога што је он грабљивац".

Та прича заправо није о собарици, већ о нечему сасвим другом: о покушају уцене и преваре коју је подржала сва богоугодна штампа и о томе како се Америци – у име тоталитарне политичке коректности – гази презумпција невиности ради јавног разрачунавања с човеком који је, највероватније, оклеветан.

Ту исту ноту има и други аналитичар „Њујорк тајмса" Роберт Коен. Опет – лоши и елитистички настројени француски политичари, који сматрају да имају право да силују собарице, опет – расправа о томе како је „млада афричка жена дигла глас против насиља од стране утицајног човека" и о томе како никакве заверe против Строс-Кана није било, већ је то био покушај силовања. Истина, пре него што је дигла глас, млада афричка жена је решила да код свог покровитеља утврди колико би могла да добије од тог утицајног човека. Истина је да никаквих доказа принуде на сексуални контакт није било. Истина је и да се читава та прича необично поклопила са заоштравањем борбе за место председника у Француској и за даљи курс ММФ. Али за америчке новинаре ништа од тога није важно. Важније је одбацити све сумње, легитимна питања назвати апсурдним и још једном подвући непролазну исправност Америке и њену надмоћ над читавим светом.

Има само једно „али". То, извините, није новинарство. То се зове пропаганда. И у том смислу амерички медији су стварно најбољи на свету.

ЖИВА ИСТОРИЈА

КАКО ПОКУШАВАЈУ ДА НАМ ОДУЗМУ ПОБЕДУ

Рекло би се да о томе ко је победио Хитлера и ко је томе највише допринео – нема никаквих сумњи. Али није тако. Настављају да нам говоре да је цена победе била превисока и да то уопште и није била победа. Како пише један од аутора новина на енглеском језику „Москоу тајмс" – након 20 година у СССР се живело лошије него у Јапану или у Немачкој – па, шта је ту победа? Кажу нам да је ослобађање сељака 1861. године било важнији догађај у нашој историји од Великог отаџбинског рата.

Откуд све то? Чиме је то изазвано? Одакле та неукротива жеља да се докаже како немамо зашто да славимо 9. мај? Одговор је једноставан. Иритира их то што смо још једном опстали. Опстали смо као нација, као народ и као држава, а то је за неке једноставно неподношљиво.

Русофобија се на Западу јавила одавно. У свом односу према Русији британски демократа Чемберлен удружио се с немачким нацистом Хитлером. Немачки фирер је кренуо на исток не толико да би се борио против комунизма, већ да би уништио и потчинио нашу земљу и наш народ. Та русофобија која није нашла задовољење, мржња према независној земљи, која се не потчињава и која не жели да се покори, заправо и храни непоколебљиву жељу да се оспори, дискредитује и умањи значај наше победе.

За шта нас само не оптужују! За пренаглашени, патетични патриотизам. За приказивање војне силе на војним парадама. За вештачко подгревање расположења јавности. И тако даље и тако даље. „Па шта то ви тамо славите!" – чују се скептички и злобни коментари упућени на нашу адресу.

Шта славимо? Славимо то што смо преживели као нација. Нисмо се покорили и преживели смо онда када су многе земље и народи једноставно поклекли пред Хитлером, на пример Словач-

ка или пола Француске с маршалом Петеном на челу, или су му се с радошћу прикључили, као Шпанија под Франком, Италија под Мусолинијем, Румунија под Антонескуом, Мађарска под Хортијем и многи други. Подсетимо: за војну машинерију Хитлерове Немачке тада је радила скоро читава Европа. Осим Италије, Аустрије, Шпаније, Мађарске, Румуније и дела Француске, Хитлера су подржавали владари Аустрије, Бугарске, Норвешке, Португала, Словачке, Финске. А Турска и Шведска су кукавички чувале своју неутралност.

Французи у окупираном Паризу, Мађари у Будимпешти или становници Брисела могли су се похвалити солидним животом и за време рата. Ми се тим истим нисмо могли похвалити. Не можемо се поредити с Европом по броју поједаних батака и ношених свилених чарапа за време рата, без којих богате Европљанке нису могле замислити живот. Наш извештај је сасвим другачији. Немерљиво трагичнији, али и немерљиво херојскији.

Уз сав тај допринос и све жртве које су у том рату поднеле Америка и Велика Британија, њихове жртве се на могу поредити с нашим. Подсетимо: Велика Британија је у Другом светском рату изгубила 370.000 људи, САД 454.000. Заиста, они су наша истинска браћа по оружју. Али, срећом по те земље, на њихово тле није крочила фашистичка нога. Победили су борећи се на туђој територији – ми смо непријатеља са своје терали до Берлина.

Амерички историчар Ричард Пајпс мрзи Русију и то скоро и не скрива. Али на директно питање ко је одиграо одлучујућу улогу у рату, морао је дати директан одговор: *Хитлера и Вермахт победио је Совјетски Савез. Ми смо одиграли озбиљну улогу, али ви сте победили, ви сте сломили Вермахт … Нико не сумња да сте у тој борби одиграли кључну улогу.*

Не може се сумњати у то: против нас се тада борило 190 немачких дивизија, а против наших савезника заједно – свега 56. Према томе, Пајпс је само признао оно што је очигледно. Али има и оних који немају снаге да признају очигледно. Они који су бесни и због самог постојања јаке и самосталне Русије и даље ће настојати да подривају и уништавају нашу веру у себе. Ако им не дозволимо да тоураде, самим тим ћемо извојевати још једну веома важну победу.

СТАЉИН И ХИТЛЕР: ЗНАК ЈЕДНАКОСТИ?

У Комитету за демократију Парламентарне скупштине ОЕБС у Бечу 4. јула 2009. године усвојена је резолуција која изједначава стаљинизам и нацизам. У том документу Русији је као члану ОЕБС постављен захтев: одустати од „демонстрација у славу совјетске прошлости" и ослободити се структура „које улепшавају историју". Осим тога, ОЕБС је предложио да се установи европски дан сећања на жртве стаљинизма и нацизма, који би се обележавао на дан потписивања пакта Рибентроп–Молотов, 23. августа 1939. године.

На тај начин део Европе (део, зато што у томе уопште није сагласна читава Европа) изједначио је Совјетски Савез и Трећи рајх. Управо у томе је и истински садржај резолуције. Али јавља се питање: шта би било да совјетски војници и армија земље којом је у то време руководио Стаљин нису кренули да ослобађају Европу од Хитлерове армије? И да су се – уместо да крвљу заливају поља и путеве Европе, спасавају Краков и заробљенике концентрационих логора – зауставили на нашој западној граници, оставивши Европи могућност да се сама обрачуна с Адолфом Хитлером? Судбина Европе била би сасвим другачија.

Што се тиче улепшавања историје, на би било згорег да се сама Европа присети своје историје из периода Другог светског рата.

Док су совјетски војници гинули на Источном фронту, Париз је живео весело и чак раскошно. Радили су ресторани, позориште, кафеи и казина, а сами Французи – ако не сви, онда већина њих – уживали су у животу. То потврђује изложба фотографија из живота Париза за време окупације која је недавно одржана у Француској и која је шокирала чак и саме Французе. На фотографијама су безбрижна, насмејана лица веселих Парижанки, које су бодро корачале на високим штиклама подруку с официрима немачког Вермахта.

Аушвиц, Бухенвалд, Стаљинград, рат на далеком Источном фронту или на песку Северне Африке? То их се мало тицало. Парижанке нису могле без парфема и топле воде, а радо су успостављале „блиске контакте треће врсте" с немачким официрима. Да, било је Француза који су отишли у Покрет отпора, било је и оних који су дали живот за своју домовину. „Пламен француског отпора не

сме се угасити и неће се угасити", апеловао је на Французе из Лондона генерал Де Гол. Али ево сведочанства енглеског новинара и писца Александра Верта, који је живео у Француској после рата: „У Француској тада није био пламена, само су светлуцали пламичци на неколико места, а било је веома мало запаљивог материјала који би могао да букне ради пружања отпора унутар земље."

Није само Француска била та која није пружала отпор. Међу Хитлеровим савезницима била је добра трећина Европе, оне исте која се после рата трудила да на то брзо заборави. Сетимо се: уз Хитлера су биле Италија, Мађарска, пола Француске с маршалом Петеном на челу, Хрватска, Словачка, Норвешка, Шпанија, Португал, Румунија, Бугарска. Те земље не само што су одобравале оно што су чинили немачки нацисти већ су им и помагале у злочинима. Скоро свака европска нација имала је сопствене нацисте и слала је свој подмладак на Источни фронт да се бори с Русијом на страни Фирера. Поштена и неутрална Шведска била је у срдачним односима с Хитлеровим рајхом, Финци су добровољно предали Химлеру неколико хиљада људи левичарских и антифашистичких уверења, а Швајцарска је са задовољством у својим банкама чувала златне полуге начињене од зубних круница и накита жртава концентрационих логора…

И ево та Европа – Европа с прљавом савешћу, која није признала своје учешће у Хитлеровим злочинима и која се због њих није покајала – просуђује о високом моралу, покушавајући да прикрије своју прошлост белом одором праведника. Али праведника у власти предратне Европе једноставно није било.

Данас се читава Европа сећа пакта Рибентроп–Молотов. А шта је с минхенском завером, господо? Погађа вас такозвана подела Пољске, али некако не чујемо револт поводом пријатељског сусрета шефова демократске Француске и демократске Велике Британије с Хитлером и Мусолинијем у Минхену 1938. године. У Минхену су западне демократије – из разлога сопствене безбедности – дозволиле нацистима да освоје Чехословачку само да би Хитлер почео да се креће према истоку, а не према западу. Зар Стаљин, покушавајући да добије на времену склапањем уговора с Рибентропом, није поступио по правилима која су већ написале високоморалне европске демократе? Зар он није играо игру коју су они створили? Када

сам на једној јавној трибини у Лондону то рекао, британски слушаоци, ненавикнути на истину, реаговали су протестовањем и галамом. Ниједан човек није устао и оповргао речено.

И ево, наследници те Европе, огрезле у издају и компромисе с нацистима, Европе која је уживала у винима у друштву немачких официра, Европе која машта само о сопственом благостању и опстанку, наследници Европе с подлом савешћу осуђују оне који су проливали крв за њено спасење? Али та Европа нема право да нас осуђује. Она се сама лишила тог права и у Минхену и после њега. А Русија ће се сама снаћи са својом прошлошћу. И резолуције ОЕБС јој за то нису потребне.

КАКО ЈЕ ОБАМИН РОЂАК ОСЛОБАЂАО АУШВИЦ

Председник САД Барак Обама познат је по свом говорничком дару. О томе како говори и како се држи пред публиком много је писала америчка штампа. Међутим, ретко се поставља питање ШТА Обама говори. Ако се и постави, одмах постаје јасно – да би говор био добар и постигао жељени ефекат, Обама лако барата и чињеницама и псеудочињеницама. Недавно је утврђено да је користио цитате из говора Винстона Черчила које Черчил заправо никада није изговорио. У сваком случају, како је заједљиво приметила британска штампа, историчарима та изјава није позната.

Постоје и други случајеви. У мају 2008. године, писале су британске новине „Тајмс", Барак Обама, који је у то време још увек био кандидат за председника, током свог предизборног наступа у држави Нови Мексико причао је о подвизима свог деде. Према Обаминим речима, он је учествовао у ослобађању концентрационог логора Освјенћим (немачки Аушвиц). „Имао сам деду", дословно је рекао Обама, „који је био у саставу првих америчких јединица које су ушле у Аушвиц и ослободиле концентрациони логор." Према Обаминим речима, тај догађај је оставио дубок утисак на његовог деду: кад се вратио из рата, затворио се у кућу и шест месеци није излазио. Међутим, опозиција у виду америчких републиканаца, која никад не спава, одмах је Обаму ухватила за реч. Подсетили су га, а

заједно с њим и лаковерне Американце, да су логораше из тог логора ослобађале совјетске, а не америчке јединице.

„Сумњива тврдња Барака Обаме не одговара светској историји и захтева објашњење. Аушвиц су ослободиле совјетске јединице, и зато, уколико његов деда није служио у Црвеној армији, Обамина изјава никако не може бити истинита", писало је у званичном саопштењу Националног комитета Републиканске партије САД. „Обамина честа претеривања и отворена извртања доводе у питање његово расуђивање и спремност да води у својству главнокомандујућег."

После тога је изборни штаб Барака Обаме признао грешку.

„Породица сенатора Обаме поноси се тиме што су његови рођаци за време Другог светског рата служили у армији, а посебно чињеницом да је његов деда учествовао у ослобађању једног од концентрационих логора у Бухенвалду. Синоћ је он грешком поменуо Аушвиц уместо Бухенвалда", изјавио је секретар за штампу Барака Обаме Бил Бартон. Али ни та изјава не одговара сасвим истини: амерички војници нису ослобађали Бухенвалд. Кад су дошли до логора, он се већ неколико дана налазио под контролом логораша који су подигли побуну.

То није био први пут да за потребе сопствених циљева Барак Обама час греши, а час изврће чињенице о својим рођацима. „Тајмс" пише како је 2002. године говорио о свим деди Стенлију Данаму. „Мој деда је слушао приче својих пријатеља који су први ушли у Аушвиц и Треблинку", казао је Обама. „Али и Треблинка и Аушвиц се налазе у Пољској и ослободиле су их совјетске јединице", напомиње „Тајмс". А пошто је тешко да су дедини пријатељи били совјетски војници и официри, остало је нејасно ко је заправо могао да исприча такве невероватне приче.

Како пише „Тајмс", „историја Другог светског рата није најјача страна Барака Обаме". Међутим, не ради се само о томе већ и о представи коју амерички медији упорно намећу читавом свету – да су сви највећи догађаји Другог светског рата везани управо за Американце. Ако слушате Обаму, испада да су управо они ослобађали Пољску.

Постоји, међутим, још један разлог. Жудећи да постане први тамнопути председник САД, Барак Обама је свесно стављао акценат

на успех који обезбеђују широке пи-ар акције. Обама није усамљен у томе: то исто је карактеристично и за Саркозија и Берлусконија, као и за многе друге лидере савременог доба. У наше време у оптицај се пушта не оно што је истинито, већ оно што некоме одговара. Важно је произвести ефекат овде и сада, а касније се сналазити с последицама, уколико их буде. Јер тешко да ће Дмитриј Медведев у Москви поставити Бараку Обами непријатно питање: А како то да су баш ваша два рођака ослобађала логораше из пољских концентрационих логора кад током читавог Другог светског рата на територију Пољске није крочила нога ниједног америчког војника?

ЧОВЕК С ХАЈБЕРСКОГ ПРЕВОЈА

Данас многи западни политичари говоре о потреби зближавања с Русијом. Сматрам да у већини случајева говоре доста искрено. Свет се заиста променио, Америка више није она иста, и без Русије Запад једноставно не може поводом многих питања. Али када се за партнерство залаже фигура као што је Збигњев Бжежински, који се читавог живота према нама односио, благо говорећи, веома лоше, онда то отвара питања. Постоји мишљење да су разлог за промену у размишљању Бжежинског велики помаци у савременом свету. Наводно је овај искусни и паметни човек под притиском догађаја ревидирао своје раније ставове и у Русији видео неопходног партнера. Међутим, да ли је баш тако? Можда је разлог за нове погледе Бжежинског – па и не само његове – ипак нешто друго?

И тако Русија и НАТО настављају да се крећу једно према другом. Истина, представља се да је Русија много потребнија алијанси него алијанса Русији. НАТО се заглавио у Авганистану и потребна му је Русија за друге операције које алијанса намерава да спроводи у глобалним оквирима. Русија не води ратове и концентрисана је на унутрашњи развој, а Северноатлантска алијанса нам неће помоћи с инвестицијама. Ипак, дијалог је увек бољи од конфронтирања, па ће зближавање вероватно дати позитивне резултате. Међутим, неке ствари терају на опрез. На пример, активно учешће Збигњева Бжежинског у том процесу. Шта је изазвало такву фантастичну мета-

морфозу? Читавог свог свесног живота Бжежински је водио борбу против нас. У својству саветника за националну безбедност за време мандата председника Картера, он је чак нишанио на нашу земљу с Хајберског превоја у Авганистану – та фотографија обишла је читав свет. Бжежински је Русију увек сматрао претњом за хегемонију САД на светској позорници. Доскора је још увек инсистирао на идеји коју је дао крајем деведесетих година – идеји поделе Русије на три дела – европски, сибирски и далекоисточни. Европски део, по његовој замисли, треба да постане део Европе, а Далеки исток да допадне сфери утицаја Кине и Јапана. Сибир би, по тој логици, у будућности требало да припадне САД.

Шта је изазвало промене у ставовима Бжежинског? Зашто је он одједном почео да пропагира зближавање Русије и НАТО? Бжежински има 82 године. У тим годинама ставови се не мењају. Тешко да се овде ради о љубави која је изненада букнула и обузела га кад није очекивао. Много је вероватније да Бжежински – и не само он – види у започетом зближавању могућност да ограничи суверенитет Русије у војнополитичким питањима и да је на крају претвори у земљу која служи интересима САД на светској позорници. Притом је Бжежински против ступања Русије у НАТО. „НАТО блок би постао нешто друго уколико би у њега ушла Русија, недемократска и у војном погледу веома самовољна земља", сматра он. То јест, Бжежински не жели да отвори врата НАТО за Русију и да је учини равноправним партнером. Он се плаши да би унутар НАТО Москви било омогућено да унесе раскол између САД и Европе. Шта он предлаже?

„Русију треба укључити у широку глобалну безбедносну мрежу", објавио је Бжежински у немачким новинама „Рајнише Меркур". „То ће на известан начин помоћи да се ослабе њене империјалистичке амбиције." Ето у чему је ствар: Бжежинског, најватренијег присталицу светске америчке хегемоније, брину такозване империјалистичке амбиције Русије! Зближавање с НАТО блоком би, по његовој рачуници, лишило спољну политику Русије самосталности и потчинило би је земљи с највећим империјалистичким амбицијама на свету – Сједињеним Државама. Русија не би више бранила ни Абхазију, ни Јужну Осетију, ни Придњестровље. Пристала би да своје оружане снаге и, вероватно, чак и нуклеарни потенцијал, који као и досад

брине Америку, стави под контролу НАТО, што значи самих САД. Одрекла би се свог суверенитета у корист најјаче светске империје. Е, то је већ прави Бжежински! Уколико би тај минимални програм био остварен, кренуло би се ка остварењу максималног програма – подели Русије на три дела, о којем од 1997. године неуморно говори тај неочекивани присталица зближавања Русије и НАТО, и што, по његовој логици, очигледно може да се одложи за нешто даљу будућност.

КУРИЛСКА ОСТРВА, МЕДВЕДЕВ И ЈАПАНСКИ ДЕМАРШ

Изјава јапанске стране да би посета председника Русије Курилским острвима могла закомпликовати руско-јапанске односе – потез је без преседана. Општепризната чињеница је да су Курилска острва део територије Руске Федерације. Једина земља која то оспорава је сам Јапан. Истина, САД такође о том питању заузимају двојаки став: с једне стране, оне признају садашње границе РФ, а с друге стране – залажу се да наша земља преда четири острва Курилског гребена Јапану. Али, још једном понављам: ниједна држава на свету осим Јапана не доводи у сумњу то коме сада припадају та острва.

По свему судећи, изјава владе Јапана дата је под утицајем расположења у јапанском друштву. Недавно се заоштрио територијални проблем Јапана с Кином. На тапету се налази група ненастањених острва на које претендују и Јапан и Кина. А пошто јапанско друштво сматра да влада о том питању мора заузети оштрију позицију, очигледно је да жели да заузме такав став и према Русији.

Међутим, контекст у којем се појавила изјава уопште не оправдава њен ултимативни карактер. С великим силама се тако не разговара. И уопште: са сувереним државама се тако не сме разговарати. То што Јапан себи дозвољава такав тон према Русији указује на опасну тенденцију. Чим с наше стране почне активно приближавање Западу, у неким престоницама се то одмах прима као знак слабости. Пошто су у Москви одлучили да изађу у сусрет Норвешкој у вези с питањем разграничења спорних територијалних вода у Ба-

ренцовом мору, у Јапану су очигледно сматрали да се може извршити притисак.

Вероватно су у Токију мислили да то што Русија излази у сусрет САД у вези с неким питањима, на пример одустаје од испорука сссистема С-300 Ирану, и Норвешкој поводом разграничења сектора у Баренцовом мору (Уговор о разграничењу морског пространства у Баренцовом мору и Северном леденом океану) не треба сматрати као гест добре воље, него као жељу да се допадне Западу. Према томе, може се извршити притисак на Москву рачунајући да се она неће усудити да одговори на то.

Како је Москва одговорила? Да ли је било довољно само једно саопштење руског МИП? И зашто ми нисмо реаговали на вишем нивоу – и енергичније – да би у Токију схватили да такви демарши неће остати без одговора? Јер то је управо онај случај када се не сме испољити „разумевање" и попустљивост. У супротном, ризикујемо да се нађемо у ситуацији у којој би нашој земљи могли стално постављати нове захтеве. И шта бисмо чинили? Хоћемо ли се повлачити?

НЕОПРАВДАНЕ НАДЕ ЏОРЏА БУША МЛАЂЕГ

После бившег премијера Велике Британије Тонија Блера, мемоаре је објавио и 43. председник САД Џорџ Буш. Лајтмотив књиге је исти као и код Блера: покушај да објасни своје поступке и да се оправда. Да докаже да је у суштини све било исправно. А пошто ни амерички ни британски грађани ионако нису разумели колико су исправно поступали њихови донедавни лидери, Буш полаже све наде у историју. Кажу да је она објективна и непристрасна, она ће дати суд о свему и све ставити на своје место. И ту се с њим не морамо спорити. Тим пре што је историја о Бушу, по својој прилици, већ дала суд.

Бушови мемоари добили су динамичан назив – „Тренуци одлуке". У њима се говори о председнику који је морао истовремено да доноси много великих одлука: и о борби против тероризма, и о Авганистану, и о Ираку, и о урагану Катрин, који је разрушио Њу Ор-

леанс, и о светској финансијској кризи. Буш је спреман да призна: његова администрација се лоше снашла са ураганом и није правилно проценила дубину кризе. Али остале одлуке које су донесене, укључујући и рат у Ираку, биле су исправне. На тај начин Буш иде стопама свог најверенијег савезника, којег у Енглеској већ сматрају Бушовом личном пудлицом – Тонија Блера. Блер свих ових година очајнички доказује колико је мудра била одлука о окупацији Ирака. Међутим, изгледа да Буш неће убедити америчко јавно мњење више него што је Блер успео да убеди британско. Када је Буш одлазио, његов рејтинг популарности био је најнижи у читавој историји САД – 28 процената. И данас, пишу новине „Интернешенел хералд трибјун", *већина Американаца као и раније о њему има негативан став. Већина га оптужује за инвазију на Ирак, за примену мучења осумњичених за тероризам, као и за најгору финансијску кризу још од времена Велике депресије. За многе Буш остаје неуспешан председник, извор садашњих тешкоћа у економији и спољној политици.*

Истина, у последње време, ако је веровати неким анкетама, јавно мњење, помирљиво и заборавно, смекшало је мало према Бушу. У сваком случају, Обамина стратегија, изграђена на томе да за све невоље окриви Буша и његово наслеђе, није помогла демократама да спрече победу републиканаца на недавним изборима. Својевремено су Американци изабрали Обаму, ако ни због чега другог, оно због тога што није био Буш. Данас, међутим, тај метод више не функционише. Али, републиканци баш и не хитају да бране свог бившег лидера, а још мање да се поистовећују с њим.

Тони Блер је, правдајући се у мемоарима, решио да одбрани и Буша. То је логично – не можете признати да сте били политичка пудлица и потпуна нула. Много тога што пише Блер сасвим је оправдано.

„Једна од најгорих карикатура Џорџа Буша приказивала га је као глупог идиота који је *случајно постао председник*", пише Блер. *„Али таква дужност се не добија случајно. Историја председничких кампања у САД препуна је политичких лешева оних које су сматрали сјајним, али који су ипак изгубили, јер то није довољно да се постане председник. Да би се у америчкој или британској политици постигао успех, потребно је бити паметан, у супротном би те живог појели. Треба чак имати и више од памети."*

Тешко је не сложити се с тим. Вероватно је Блер у праву и онда када набраја Бушове квалитете: директност, одлучност, вештину да остане миран у критичним ситуацијама, политичку интуицију и чак домишљатост. Кад Буш не би био домишљат и када не би брзо реаговао, он се, не пример, не би тако вешто измакао да га не погоде две ципеле којима га је гађао ирачки новинар на конференцији за новинаре у Багдаду. Али за лидера пресудан значај има не толико поседовање тих квалитета колико то којим циљевима је посветио своје активности. А Буш је своје активности посветио учвршћивању светске хегемоније Америке и нескривене агресије. И, без обзира на квалитете, био је неуспешан, веома лоше је служио и својој земљи и свом народу.

Данас Буш понавља да ће историја по заслугама оценити његов председнички мандат. Он памти Џералда Форда и Роналда Регана, којих се много топлије сећају после њихове смрти него што је то било за њихова живота. *Ма каква пресуда била о мом председничком мандату, теши ме то што ме тада више неће бити да то чујем,* пише он у својим мемоарима. Али узалуд умирује себе: пресуда о његовом председничком мандату већ је донета, иако Буш не жели да је чује. Та пресуда је јасна и очигледна. И не изгледа баш да би је историја могла променити.

ГАГАРИНОВ ЛЕТ: ВЕЛИКО ДОСТИГНУЋЕ ИЛИ ЦИРКУСКИ ТРИК?

Дванаестог априла 2011. године Русија и свет обележили су 50 година од лета Јурија Гагарина у космос. Без претеривања се може рећи да је то празник читавог човечанства. Подсећа нас на времена када смо били светски лидери у космонаутици и заслужено се поносили својим научницима, творцима космичких бродова и хероизмом космонаута. И до данас лет првог човека у космос остаје један од најзначајнијих догађаја XX века. То су признали у читавом свету. Али, изгледа, не сви. Почетком априла британске новине „Дејли телеграф“ објавиле су чланак „Јурај Гагарин: Узалудни лет у космос“, у којем су одлучиле да доведу у питање достигнућа совјетске космонаутике и подвиг Јурија Гагарина.

Према писању „Дејли телеграфа“, у броду „Восток“ била су два мала прозора. „Гагарину није било потребно да види куда лети“, настављају новине, „пошто он, по свему судећи, није управљао својим бродом. Сферични облик наводи на помисао да се ради о циркуској тачки у којој човека испале из топа… Гагаринов подвиг је репрезентативан пример тог циркуског трика, само усавршеног.“

Тих дана, када су свуда у свету обележавали 50 година од Гагариновог лета, а у Лондону му откривали споменик, један од водећих листова тај лет назива тек циркуском тачком.

Такво поређење може само да нас запањи. Прошло је већ 50 година, а неки људи на Западу још увек не могу да се смире. Разлог је шок и узбуђење које је лет Јурија Гагарина изазвао у САД и Великој Британији, које су биле сигурне у своју војнотехничку надмоћ над остатком света. Управо после тог „циркуског трика“ САД су извршиле потпуну ревизију свог космичког програма. Управо после тог „циркуског трика“ САД су донеле одлуку да финансирају програм израде квалитативно нових балистичких ракета. Управо тада су себи поставили за циљ да пошаљу човека на Месец. И не треба сумњати: без Гагариновог лета не би било ни програма „Аполо“, па ни самог искрцавања на Месец. У сваком случају, до њега не би дошло тако брзо.

„Његов херојски подвиг је попут освајања Монт Евереста“, писале су новине о Гагариновом лету. „Пружа моћан доживљај, али мало реалне користи…“

А која би, извините, била реална корист за обичне Американце од летова спејс-шатлова у космос? И која би била реална корист од оног истог искрцавања Американаца на Месец? Сложићемо се: не мери се све бројем машина за прање веша и аутомобила по становнику. И каквим то задивљујућим достигнућима упоредивим с Гагариновим летом може да се похвали Велика Британија? Победом над Аргентином у бици за Фолкландска острва? Бомбардовањима Триполија? Бројем камера за надзор, којих већ има преко четири милиона – по једна камера на сваких 15 становника државе? Због тога многи већ одавно Британију називају полицијском државом, поредећи је чак с диктатуром Великог Брата коју је описао Џорџ Орвел.

У том истом чланку су признали: захваљујући Гагариновом достигнућу, свет се много трансформисао. „Американци су се поносили својом техничком надмоћи, капитализам и савремени свет иду руку подруку“, писале су новине. „Али Руси су оповргли ту представу… Они су први лансирали сателит, први у космос послали пса, први у космос послали човека …“

„Дејли телеграф“ није могао да негира те победе, али у покушају да их умањи, називао их је „вештим триковима“. Међутим, ако је „Дејли телеграф“ нешто и доказао овим чланком, доказао је искључиво да лет Јурија Гагарина и дан-данас не да мира онима који и даље себе сматрају господарима света, али, изгледа, сасвим погрешно.

ДА ЛИ НАМ ЈЕ ПОТРЕБНА „ДЕСТАЉИНИЗАЦИЈА“?

Резултати разматрања програма „борбе с наслеђем тоталитарне прошлости“, коју су свуда прекрстили у програм „дестаљинизације“, не иду у корист њених твораца. Чињеница да је програм подржало 35 од 40 чланова Савета за људска права и развој цивилног друштва при кабинету председника РФ одражава само мишљење великог дела, али не и читавог Савета, и не чини га мање спорним. По оцени новина „Ведомости“, против таквог програма је већи део становника земље, што није никакво чудо.

Неприродни карактер тог програма је очит. Он ствара лажни циљ – борбу с прошлошћу у тренутку када треба да се суочавамо са стварношћу. С „тоталитарном прошлошћу“ ми смо се коначно опростили 1991. године, а још раније, за време Хрушчова, а затим крајем осамдесетих година, у време Горбачова, опростили смо се са Стаљином.

Нису „тоталитарна прошлост“ нити Стаљин криви за данашњу ужасну корупцију, која буквално прождире земљу. Нису „тоталитарна прошлост“ нити Стаљин створили садашње социјално раслојавање, када по броју милијардера, а код нас их има више од сто, Русија заузима треће место у свету, док по животном стандарду, према проценама УН – 72. место! Није стаљинистичка про-

шлост узрок нашег полураспаднутог правосудног система. Није стаљинистичка прошлост крива за трагедију у станици Кушчовска. Није стаљинистичка прошлост довела до тога да смо за време Јељцина губили по милион људи годишње и што и дан-данас људи настављају да умиру. Није стаљинистичка прошлост крива за то што ми никако не можемо да се ослободимо зависности од нафте.

Ништа од тога нису карактеристике тридесетих и четрдесетих година, већ нашег савременог доба, то нису резултати стаљинистичке, већ Јељцинове политике. Сама поставка о потреби да се данас боримо са Стаљиновим наслеђем формира лажни циљ и одвлачи друштво од правих задатака који стоје пред земљом.

У програм су инкорпорирани постулати који су суштински антинационални, па самим тим и неприхватљиви за друштво. Предлажући да се изврши „дестаљинизација", њени творци нашу земљу фактички изједначавају с нацистичком Немачком, којој су државе победнице у Другом светском рату наредиле да изврши денацификацију. Уколико усвојимо тај програм, претворићемо се из државе која је победила у том великом рату у земљу која се каје и моли све за опроштај. А то би сигурно било на радост свих оних који нам не желе добро, као и противника, пре свега власти Летоније, Литваније и Естоније, које величају бивше чланове СС јединица и спремају се да нам испоставе захтеве за финансијску компензацију због догађаја од пре 70 година. Нису случајно руководиоци Литваније топло поздравили програм који је припремљен у оквиру Савета.

Аутори тог програма осећају да друштво није на њиховој страни, да им недостају аргументи, па не бирају средства. Час пишу како треба да признамо да је „читава Русија велика Катинска шума", час почињу да тврде да то нису писали (програм „Народ жели да зна", ТВЦ, 6. мај 2011).

Час објављују да је „увредљиво поредити Хитлера са Стаљином" јер је Хитлер, како кажу, нанео мање штете сопственој земљи него Стаљин својој (емисија „Часни понедељак", НТВ, 4. април 2011).

Запрепашћујуће је то што при томе аутори тих „аргумената" чак и не осећају своју дубоку неморалност, да на говоримо о њиховој историјској неодрживости – свима је познато до чега је Хитлер довео Немачку.

Час изјављују да наша земља нема чиме да се поноси у XX веку, осим победом у Великом отаџбинском рату и Гагариновим летом у космос.

Подсећају и, настојећи да осигурају какву-такву подршку јавности, почињу да доказују да смо и даље велика сила. Али ако смо и даље, то значи да смо и били! А то опет значи да смо имали достигнућа и успехе којима имамо право да се поносимо.

У заносу борбе са Стаљином који нас је одавно напустио, аутори програма заборављају да је, поред Стаљина и његовог система, постојао још и народ који је градио, ратовао, гинуо за своју земљу и постизао велике победе. Међутим, предлажу нам да све то одбацимо и да се не поносимо због достигнућа, већ да се стидимо због злочина из оног времена.

Творци програма желе да га потпише председник – заправо, због тога су га и припремали. На тај начин желе да нам пропишу шта да мислимо, а шта не. Шта је то ако не покушај нове идеолошке диктатуре?

Идеологија на којој је заснован програм замагљује разлике између СССР као победника (тај статус је Совјетском Савезу био признат свуда – од Потсдама и Нирнберга до УН) и Хитлерове Немачке, која је претрпела пораз. Не инсистирају аутори програма случајно на томе да је Совјетски Савез наводно учествовао у разбуктавању Другог светског рата. Такав приступ би нас претворио у земљу која се каје, која фактички одбацује своју победу. То би нанело страшан ударац међународној позицији Русије и њеној националној самосвести.

У суштини је нетачно, а политички изузетно штетно замагљивати разлику између СССР и Хитлерове Немачке. То су различите идејне и социјално-политичке појаве. Корени немачког фашизма сежу до западне идеолошке нетрпељивости из времена крсташких похода и теорије расне супериорности белих нација из времена колонијалне епохе. За разлику од европских колонијалних сила и нациста, СССР никад није пропагирао расне доктрине које би претпостављале уништење других нација и народа. Уз све злочине стаљинизма, СВИ источноевропски народи су после рата добили могућност да створе националне државе.

Доношење таквог програма на државном нивоу претворило би не СССР, већ његову правну следбеницу – ДАНАШЊУ РУСИЈУ – у жртвеног јарца на светској позорници. Између осталог, и за државе које су учествовале у рату на страни Хитлера и које су га подржавале – а то је већи део Европе: Италија, Норвешка, Румунија, Бугарска, половина Француске, Шпанија, Португал, Словачка, Аустрија, Мађарска, Хрватска, као и антируски кругови у балтичким републикама. Усвајањем предлога који су сада понуђени отворили бисмо врата за истицање финансијских захтева од стране низа држава, пре свега земаља источне Европе, где је већ постављано питање тужби за надокнаду штете од Русије.

Историја развоја Другог светског рата није била таква да би због ње требало да се кајемо. То била историја у којој су сви играли по суровим правилима, где су западне демократије у Минхену склопиле договор с Хитлером и дале му Чехословачку да је раскомада, где се Пољска, која се затим приказивала као жртва, није стидела да анектира и окупира читаву област Чехословачке коју је заузео Хитлер. Тада је Совјетски Савез тежио да се обезбеди и играо је по правилима по којима су играли сви. И није јасно зашто би требало да се ми кајемо више од осталих држава које су такође учествовале у томе.

Осим тога, општенационално покајање за догађаје из далеке прошлости није прихваћено у савременој светској политици. Таквих преседана нема. Зашто пољска влада не жури да се покаје због погибије 30.000–40.000 заробљених црвеноармејаца који су се нашли у пољском заробљеништву за време пољско-совјетског рата 1919¬–1920. године и који су држани у страшним условима – противно свим међународним конвенцијама. Зашто садашња пољска влада не преузме не себе одговорност за поступке оне пољске владе? Зашто Сједињене Државе не преузму на себе одговорност за нуклеарно бомбардовање и смрт 350.000 људи у Хирошими и Нагасакију – два мирна јапанска града, мада је тамо убијено 20 или 30 пута више људи него што их је убијено у Катинској шуми.

Такво покајање претворило би данашњу Русију – не Совјетски Савез, већ управо данашњу Русију – у отпадника међународне заједнице, у жртвеног јарца. А осуђивале би нас, пре свега, оне земље у којима сада слободно марширају бивши војници СС јединица,

који су ратовали на страни Адолфа Хитлера. Летонска влада се не каје због зверстава летонских СС дивизија на територији Псковске области. А ми, изгледа, морамо? Говоре нам како су се и Немачка и Јапан покајали. Али то су биле побеђене, окупиране земље, које су потписале капитулацију и које су биле принуђене да се покају. Оне нису имале алтернативу. А ми имамо право да сами тумачимо своју историју.

Анализа наше прошлости, укључујући злочине бољшевика, не сме се спроводити у оквирима специјалног државног програма, који би изазвао одбацивање великог дела, ако не и већине друштва, већ широком јавном расправом у мас-медијима итд. Такве анализе не смеју се претворити у повод за претварање Русије у наредникову удовицу коју ће по ко зна који пут ишибати. Упркос очекивањима аутора програма, тиме нећемо стећи ни ауторитет ни поштовање, већ ћемо само пољуљати своје позиције у савременом свету.

У предлозима радне групе Савета говорило се такође да је циљ програма „јачање интегративних тенденција на територији бившег СССР и, вероватно, бившег социјалистичког лагера – преко освешћивања заједничке трагичне прошлости". Није потребно бити стручњак да би се схватило колико је тај аргумент неутемељен. У земљама источне Европе у таквом програму би видели само нов основ за старе захтеве према нашој земљи. Што се тиче бивших совјетских република – од Украјине до балтичких земаља – тамо би она изазвала пораст агресивног антируског расположења. Ми смо већ видели како су се „интегративне тенденције" манифестовале почетком маја 2011. у Лавову, где су присталице С. Бандере напале ветеране рата. Уколико Русија ступи на пут „тражења опроштаја" од суседних земаља, добиће захтеве какве још нисмо ни чули, пре свега од радикалних националистичких кругова. Штавише, такво расположење би се могло појавити чак и тамо где га досад није било, на пример у Белорусији.

На крају, тај програм и није програм „националног помирења", већ напротив – програм националног разграничења. Ако погледате шта је писано на демократском интернету поводом предлога радне групе Савета, лако је приметити како се враћа оно расположење, онај набој међусобног неприхватања који је био карактеристичан деведесетих година, у време сукоба јељциниста и присталица Хаз-

булатова и Руцкоја. Такав програм би могао само да изазове нов напад идеолошког грађанског рата, из којег ми не излазимо ево већ 20 година.

ПЛАТИЛИ СМО ПРЕВИСОКУ ЦЕНУ ЗА ДЕМОКРАТИЈУ

Крајем осамдесетих година указала ми се прилика да се нађем у друштву људи који су тада доносили кључне политичке одлуке. Позван сам био у ЦК, да се придружим групи писаца говора и аналитичара који су радили за високе руководиоце, а пре свега за Михаила Горбачова. Ми смо писали говоре о међународним темама. Како је то изгледало? Понекад би нас позивао сам аутор будућег обраћања које је припремано и говорио како он замишља текст. Ако би морао некуда хитно да оде или је био презаузет, задатак нам је долазио одозго: „Напишите нам нешто свеже, нешто што се још није чуло. То је све, даље размишљајте сами!“ Често су нас слали у летњиковце ван града и тамо држали затворене док не напишемо говор. Најдуже „заточеништво“, колико се сећам, трајало је три недеље.

У моје послове улазило је и писање аналитичких бележака о спољнополитичким проблемима за Политбиро. Зато сам редовно путовао на међународне догађаје. Добро се сећам једне епизоде – 1989. године дошли смо на састанак руководилаца комунистичких партија у Берлин. Перестројка је дотад већ дала резултате тако што је демократизовала живот у Русији и источној Европи. Социјалистички лагер је пуцао по шавовима. Само су нам Немци и Чеси остали верни – лидери других комунистичких партија већ су више гледали ка Западу. Ја сам припремио телеграм за Политбиро у којем сам изразио све моменте који су за нас били забрињавајући, а који су се чули на састанку. Мој текст прочитао је Вадим Медведев, подигао обрве и рекао: „Све је тачно, али мораће поново да се напише“. „Како, Вадиме Андрејевичу, зар није како треба?“, био сам у недоумици. „Напротив, све је како треба“, одговорио је. „Али не треба узнемиравати другове у Политбироу.“ Ако је то била шала, онда је била неслана. Јер управо због такве жеље „да се не узнемиравају

другови“, то јест да се не погледа истини у очи, ми смо на крају и изгубили земљу.

Квалитет управљања последњих година совјетске власти био је жалосно низак. Горбачов је био веома заузет путовањима у иностранство, конгресима народних депутата и борбом с демократама. У његовом одсуству седнице Политбироа водио је други секретар ЦК КПСС Борис Ивашко – такав професионални шаљивџија који је, како су говорили, створио себи каријеру тако што је држао лепе здравице и у лову умео руководству да прича вицеве. Тај човек је заиста знао да се нашали и несумњиво је могао много вотке да попије, али је ниво седница обесхрабривао чак и мене, релативно младог човека. Неке теме би се претресале, а затим би их једноставно остављали без закључака, и то никога није бринуло. Тадашњој генерацији младих руководилаца потпуно је недостајало искуство и стручност њихових претходника, који су шездесетих и седамдесетих година натерали Запад да се озбиљно односи према Совјетском Савезу. Партијски шефови претходне генерације такође су правили грешке, али једно су грешке, а сасвим друго очигледна неспособност за руковођење.

У пролеће 1990. године интензивно сам осећао да предстоји крах система – осећао сам то чак и физички. Био је то болан осећај, иако никад нисам био привржен совјетском уређењу. У то време одликовао сам се сасвим либералним уверењима – много сам писао за „Известију“, „Литературну газету“ и друге публикације које бране идеал демократије и слободе говора. Али као да сам предосетио да се приближава распад земље.

Горбачов се не сме љутити на своју земљу

Зашто се заправо распао Совјетски Савез? Сада су у моди теорије према којима је Михаил Горбачов био агент Запада који је све свесно водио ка распаду земље. Нисам присталица таквих теорија, пре свега због тога што доказа за њих нема. По мом мишљењу, политичка биографија Михаила Горбачова је драма човека који је искрено тежио променама у земљи, али није успео ништа да уради.

Сетите се како је почела перестројка. Михаил Горбачов је прогласио курс који се свидео скоро свима. Млади генерални секретар,

који је лако говорио и без страха се појављивао у народу, надиграо је кремаљске главешине, који су досадили свима редом. Међутим, опасност је лежала у јавним наступима. Студентских дана Горбачов је био глумац у универзитетском позоришту, па су се очигледно неостварене глумачке амбиције одражавале на његово политичко понашање – његово самољубље је било очито и у почетку народ га је једноставно обожавао. У принципу је био добар човек, али као организатор реформи није се снашао. Отворио је бране и бујица промена, за коју он није био спреман, једноставно га је однела.

Ако Михаила Горбачова упоредимо с кинеским лидером Денг Сјаопингом, поређење никако неће бити у његову корист. За разлику од „Горбија", аутор „кинеског чуда" започео је процес реформи који је контролисао и који сада контролишу његови наследници. Зато је Кина прича о успеху, а Русија – прича о неуспеху. Обратите пажњу: чак и на Западу, где је Горбачов поштован и награђиван, однос према резултатима његовог рада и резултату рада Денг Сјаопинга потпуно се разликује. Крајем 2010. године у Сингапуру су ми рекли да је Русија данас „заборављена суперсила". И то је још благо речено. У САД нас одавно не сматрају суперсилом. Зато Кину сви сматрају земљом лидером XXI века, која само што није истиснула САД и која на Западу изазива неподељено дивљење тиме што производи толико робе. У XXI веку Кина је радионица света. Русија не ствара скоро ништа, већ само из налазишта испумпава нафту и гас. Политички је наша земља ближа Западу од Кине, али све усхићење Запада иде у правцу Кине, а не Русије. То је парадокс!

Горбачов је, такође, потпуно испустио из руку спољну политику. Едуард Шеварднадзе је тада чинио шта је хтео. Закључивао је уговоре који су за нас били неповољни, али су били повољни за САД. Радио је по по принципу „с пријатељима се не ценкамо", иако су се „пријатељи" с нама ценкали без имало савести. Није искључено да је Шеварднадзе већ тада на себе преузео улогу политичког агента САД, постављајући темеље за будуће руковођење Грузијом.

Генерално, владавина Михаила Горбачова представља низ великих грешака и тешких пораза. У пролеће 2011. године, уочи 80. рођендана, он је то и сам признао у једном телевизијском интервјуу: „Као политичар, ја сам изгубио". Изгледа да он и дан-данас то тешко подноси. Сећам се да сам у једној од својих ТВ емисија Горбачова

ставио у исти кош с Јељцином, па ми је касније Горбачов увређено рекао: „Алексеј, немој да ме набрајаш заједно с Јељцином!“ Одлично га разумем: био је огорчен јер је изгубио од човека кога није превише ценио. Пораз на слободним и демократским изборима он би мирно поднео. Онда би могао да каже: „Довео сам земљу до квалитативно нове фазе и изгубио сам у поштеној демократској борби.“ Али у случају Горбачова ни то се чак није догодило: једноставно је уступио власт свом супарнику.

Треба ли се чудити што је Горбачов с годинама почео све више да тежи ка Западу? У Лондону, где је прославио 80. рођендан, аплаудирали су му и честитала му је иностранa елита. Да, човек ког не цене у сопственој земљи трчи тамо где га увек дочекују широко раширених руку. Само, ти који га носе на рукама желели би да Русију виде као слабу, потчињену, заосталу земљу која у потпуности зависи од Запада. У очима грађана Русије то баца сенку на самог Горбачова. Све у свему, прича о „Горбију“ је поучан пример за то како добре замисли могу имати катастрофалне последице за читаво друштво. Због тога Горбачов не сме да се љути на своју земљу.

Идеали либерализма бачени у блато

О томе како тумачити време деведесетих година прошлог века води се активна идеолошко-политичка борба. Видимо напоре које, између осталог, чини и актуелна власт да се политички рехабилитује Јељцин и створи култ Гајдара, да се он представи готово као спасилац отаџбине. Чак је пласирана и идеја да се Лењинова улица у Москви назове по њему! Одакле долазе такве активности, јасно је: корени садашње власти сежу до деведесетих, и отуда легитимност. Али, с моје тачке гледишта, било би боље клонити се такве „легитимности“. По мом мишљењу, било би поштено признати неуспехе, грешке и криминалне радње које су учињене деведесетих година и одлучно се од њих ограђивати. Само тако би актуелна власт могла да повећа степен поверења грађана према себи.

Убеђен сам да су локални покушаји да се створи култ Гајдара осуђени на неуспех – народ се још увек живо сећа његових трансформација. Уосталом, ко су били млади реформатори? Необољшевици. Они нису полазили од руске реалности, већ од

сопствених идеолошких догми, којима су хтели да прилагоде ту реалност. Од сломљене, полуразрушене земље, која остаје без индустријског потенцијала, они су желели да створе либералну економију. И шта се десило? Нису је створили! То што је добијено може се назвати само олигархијским, бандитским капитализмом према најгорим латиноамеричким узорима. Наша економија је потпуно нелиберална, у њој све позиције припадају великим монополима који гуше сваку конкуренцију мале и средње привреде. Испоставило се да су те свете идеале које су прокламовали Гајдар и Чубајс они сами и осрамотили! Штавише, добили су производ дијаметрално супротан „либералној економији", а њихова владавина се, узгред, завршила 1998. године потпуним дефолтом.

О „професионализму" и „економској мудрости" реформатора сликовито говори следећа епизода. У ноћи између 14. и 15. августа 1998. године Чубајс, Немцов, Кириjенко и Дубињин (у то време директор Централне банке) хитно су кренули у „Метропол" до Џона Олдинг-Смита, представника ММФ, с питањем: „Шта да радимо? Све нам се руши". Дотад су они владали земљом већ осам година – зар за то време нису могли да схвате како се води сопствена привреда? Изгледа да ништа не могу без савета сасвим просечног стручњака међународне организације. „Гуру" их је посаветовао: „Треба, пре свега, спасавати страни капитал." Као резултат тога, страни бизнис за време дефолта 1998. године практично није настрадао, док је руска економија претрпела огромну штету.

Сада већ покојни депутат КПРФ Виктор Иљухин својевремено је оптужио Гајдара да је негде изјавио: „Ако страда 30 милиона пензионера, то ће нас ослободити социјалног терета". Гајдар га је тужио за клевету, али Иљухин је добио спор! Доказао је да су, иако Јегор Гајдар ове речи није изговорио, његове укупне изјаве потврђивале да је ту идеју спроводио – и то не једном! Гајдар је практично прокламовао теорију социјалног геноцида по принципу: „Размислите, страдаће 30 милиона људи, али зато ћемо изградити нову Русију!"

Тај модел капитализма који се формирао деведесетих година практично без измена преживео је до данашњег дана. Кризне 2009. године код нас се број милијардера повећао двоструко – са 34 на 68! Како се то десило? У годинама кризе у читавом свету број милијардера опада, а код нас расте – и то скоро за два пута. И, како се

испоставило, то није био крај – већ 2010. године број милијардера је порастао на 101. Какви су то економски механизми који омогућавају стварање тако огромног богатства у време ниског животног стандарда, опште економске неразвијености и деградирања производних сектора?! Ти механизми су створени управо напорима реформатора деведесетих, а нит њихових активности провлачи се до данас.

Запад је аплаудирао Јељцину, али му се подсмевао

По мом мишљењу, потпуни фијаско чека и покушаје да се Борис Јељцин прогласи великим државником који је радио у тешким временима. С његовом антисоцијалном политиком, деструктивним економским реформама и неспретним спољнополитичким курсом, од те личности никад неће успети да се створи култ. Наш народ одлично памти да смо страшном ценом платили слободу и демократију. Јер демократија и слобода, које су код нас још увек веома ограничене, не могу се платити самоуништењем нације. Ето, либерали говоре за Стаљина: „Добио је Велики отаџбински рат, али је земља то платила високом ценом." Јељцин уопште ништа није добио – он је само некако одржао основне институције које су настале без његовог учешћа. Још за време Горбачова постојали су парламент (Врховни совјет је био његов прототип), слобода речи и слобода кретања. Али за време власти Јељцина ми смо платили огромну цену – и још увек плаћамо.

Према попису из 2010. године, само у периоду 2003–2010. године изгубили смо 2,2 милиона становника. Притом, тај број је, изгледа, доста умањен, а квалитет пописа није баш био висок. За време Јељцина број становника се смањивао брзином од милион годишње. За време мандата првог председника РФ 1995–96. године животни век мушкараца у Русији пао је на 56 година – а то је, извините, ниво Хаитија! Мој пријатељ, амерички новинар Пол Хлебњиков, убијен у Москви 2004. године, написао је о Јељциновом времену шокантну књигу „Историја пљачке Русије". Пол је дошао до закључка да су социјално-економске последице Јељцинове владавине за Русију чак катастрофалније од последица Другог светског рата. Упркос вишемилионским жртвама и ужасним разарањима, Русија је из рата изашла с мањом штетом по људски потенцијал него постсовјетска РФ – из доба владавине Јељцина.

Када кажу да је Јељцин „поставио темеље“ правне државе, остаје само да у чуду одмахнемо. Каква је то правна држава била ако је радила по бесправним методама? Колико нас је коштало само постојање „породице“ Јељцин! У правној држави не могу владати људи које нико није изабрао нити овластио за управљање. Али у Русији друге половине деведесетих година то је постало уобичајено. Ни за кога није тајна да се после 1996. године целокупна власт у земљи налазила у рукама „породице“. Велики део времена Борис Јељцин проводио је у кремаљској болници, а његов секретар за штампу, у недостатку бољих новости, обавештавао нас је с малог екрана да је „председник радио на документима“ и да „председник има чврст стисак руке“. То је била једина потврда да је Јељцин још увек присутан у нашем политичком животу.

Политички систем који се у Русији формирао деведесетих година америчка штампа је називала демократијом. Међутим, погледајте шта се недавно десило у Тунису и Египту! Тамо су владали породични кланови, али када су свргнути, амерички новинари су ликујући писали о „народним револуцијама којима је окончана деспотска владавина“. То су ти двојаки аршини у акцији! У Русији влада „породица“ – и Запад је назива демократијом. У Тунису и Египту такође влада „породица“ – а Запад томе удара жиг диктатуре. Мислим да су разлози за такво слепило у једном случају и видовитост у другом очигледни – САД затвара очи на Јељцинове поступке јер им је овај чинио компромисе на свим пољима, претварајући Русију у млађег партнера Америке. Нашем руководству се деведесетих година чинило да ће нас захваљујући нашем додворавању у Вашингтону сматрати добрим момцима. Али они су заправо сматрали да смо веома ограничени и да не умемо да одбранимо сопствене интересе. Сећате ли се познатих кадрова на којима Јељцин стоји и нешто изводи док се поред њега Клинтон ваља од смеха? Јељцин је сматрао да је то био знак одобравања, а то је заправо био презир.

Инструмент за политичке плаћене убице

Има оних који данас шире мит о томе како је за време Јељцина, наводно, цветала слобода говора. Борис Николајевич се заиста трудио да не врши неки нарочит притисак на штампу, али не зато што

је био демократа. Једноставно, било му је важно шта медији говоре и пишу. Међутим, под слободом говора не подразумева се само слобода изражавања већ и озбиљна реакција власти на оно што је речено. Ако имате могућност да раскринкате било кога и да то прође без икаквих последица, то није демократија – таква пракса се назива манипулацијом. На пример, почетком деведесетих година медији су практично свакодневно писали о распродаји и крађи имовине у групи западни војних јединица које смо тада повлачили из Немачке. И шта је било? То није утицало на судбину ниједног актера тог значајног процеса.

Телевизија се у Јељциново доба налазила под директном контролом олигарха. Када је 1995. године „Останкино" трансформисано у ОРТ – Јавни телевизијски сервис Русије, 49 процената оснивачког капитала нашло се у рукама групе олигарха на чијем је челу био Борис Березовски. И мада се формално председником борда директора сматрао Виталиј Игњатенко, генерални директор агенције ТАСС, који је заступао 51 проценат државног капитала, он није играо никакву улогу јер је заправо Березовски одређивао програмску политику. Кад је требало да се Лебед „пусти низ воду", ОРТ би извршио задатак. Кад би се Березовски о нечему споразумео с Лебедом, од негативног лика претварао би се у разумног политичара и позитивног јунака. Кад је требало дискредитовати Примакова или Лушкова, Березовски би посао поверио познатом ТВ убици. Па зар је то слободна телевизија?!

Одлично знам о чему говорим, јер сам тада био члан руководства ОРТ и био сам одговоран за међународне и јавне контакте ТВ канала. У почетку нисмо могли ни замислити каква ће телевизија настати у нашој земљи. Тада је све тек било у повоју, а приватизација медија нам је изгледала као благодат: „Погледајте, на Западу се масмедији налазе у приватним рукама. Зар нова Русија може остати по страни од тог процеса?"

Јасно је да приватна телевизија намеће одређена ограничења. Рецимо, амерички ТВ канал Си-Ен-Ен (CNN) никада неће критиковати свог оснивача Теда Тарнера, а канал Фокс прогласити свог власника Руперта Мердока гадом. Али, сложићете се, то уопште не значи да телевизија треба да се претвори у политички пендрек за уништење непријатеља великих бизнисмена. А управо тако је коришћен НТВ и Владимир Гусински.

После одласка са ОРТ понуђено ми је да на новом ТВ каналу ТВЦ направим аналитички програм. Сложио сам се и добио могућност да говорим оно што мислим о унутрашњој и спољној политици Русије. Сећам се да је једна од мојих првих тема била посвећена разобличавању посла у којем је Березовски купио „Комерсант", што је представљано као да је тај познати пословни лист купио неки ирански бизнисмен.

Програм „Постскриптум" одликовао се прилично оштром критиком Јељцина и његовог блиског окружења. Многи су ме тада упозоравали: „Затвориће вас. Превише смело иступате против председника." Али крајем деведесетих година у Русији је почео залазак епохе Јељцина. Премијер је већ био Примаков, чијим је услугама Јељцин прибегао кад није имао куд. Примаков је два пута Думи предлагао послушног Черномирдина, али оба пута узалуд. Березовски и „породица" су већ престали да буду свемогући, а унутар руске елите појавила се група прилично утицајних људи који су почели да доводе у сумњу Јељцинов курс.

Шта се променило, а шта се није променило за време Путина

По доласку Владимира Путина на власт, ситуација у Русији је почела да се поправља. Његова главна заслуга јесте то што је земљи вратио систем управљања, од којег до 2000. године практично ништа није ни остало јер су Хасавјуртски споразуми Јељцина и Масхадова из 1996. године практично представљали почетак губитка територијалног интегритета Русије. Путинова улога у успостављању контроле над Чеченијом до дана данашњег није ваљано оцењена. Можете колико год хоћете критиковати методе решавања „чеченског питања" – на пример, да Кадиров није био прави човек. Али, покажите ми „правог човека". Идеалног руководиоца у Чеченији је тешко наћи. Без обзира на то, Путин је, пошто је зауставио отцепљење Чеченије, успео да сачува територијални интегритет Русије. А Јељцин је својом политиком довео нашу земљу до стања у којем је Руска Федерација већ могла поћи стопама Совјетског Савеза.

Друго важно достигнуће Путина јесте то што је ограничио утицај олигархије на политички живот земље. Кажу да је с Ходорковским власт отишла предалеко и да је у случају бившег председ-

ника „Јукоса“ поступила превише сурово. Али, олигархија је отишла још даље у урастању у државни апарат и коришћењу новца за приватизацију државе. Није случајно што се управо Ходорковски нашао у улози главне жртве; он је посебно снажно веровао у то да новац треба конвертовати у политичку власт.

Треће, Путин је означио приоритете спољне политике који су били прихватљивији за земљу него бескичмењачки курс праћења САД који је спроводио Јељцин. То је омогућило нацији да се макар мало психолошки опорави. На Западу је уобичајено да се критикује Путинов минхенски говор из 2007. године, али, по мом мишљењу, то је било његово најснажније обраћање током читавог председничког мандата. Исправност његових речи потврђује се сада: рат у Либији је нова форма западног „крсташког похода“. Овде постоји још једна важна чињеница коју код нас погрешно разумеју. Када НАТО иде ван граница своје зоне одговорности (а то је већ други такав рат после авганистанске кампање), то значи да следећи можемо бити ми. Највероватније се на нас неће сручити бомбе, али могли бисмо постати предмет уцене и принуђивања на спровођење политике која је потребна НАТО.

Уз сва очигледна достигнућа последње деценије, негде 2006. године постало је очигледно да Путин, који је исправио неке недопустиве грешке Јељцинове владавине, ипак Русији није предложио програм развоја. Није рекао куда даље да се крећемо. Као резултат тога остала су најважнија питања која су бринула милионе грађана земље. Зашто новац од нафте и гаса, од којег се дотирају пензионери и делимично помажу мајке с више деце, не иде за развој земље? Зашто не видимо нова предузећа? Зашто улога машиноградње, производње уређаја и високих технологија у извозу земље не расте, већ опада? И зашто код нас успевају само милионери и милијардери? Мора ли то тако бити и надаље?

Шта је сметало да се земљи зада нов правац развоја? Тим пре што су цене нафте и гаса омогућиле допуну буџета и стварање моћне резерве, која је одиграла позитивну улогу у време кризе. Руководство земље не даје јасан одговор на то зашто Русија до данас није започела с пуним развојем. Али, ако се у земљи за једну годину кризе скоро удвостручио број милијардера, а БДП за ту једну годину пао за девет процената, може се закључити само једно: у нашој

економији и држави нешто озбиљно није у реду. То значи да су тесне везе великог бизниса с влашћу постале нормална ствар. Нема сумње да је велики бизнис неизбежно повезан с политиком у свакој земљи, било да се ради о САД, Француској било о Немачкој. Али неке везе су друштвено корисне, а неке штетне. Бојим се да се наш бизнис развија таквим невероватним темпом управо на рачун руског друштва, а на то не можемо пристати.

КАКО СУ САД ОСУДИЛЕ ОСЛОБАЂАЊЕ ТАЛИНА КОЈЕ ЈЕ ИЗВРШИЛА ЦРВЕНА АРМИЈА

Ових дана је Амбасада САД у Естонији оптужила Совјетски Савез за то што је у пролеће 1944. године бомбардовао Талин, који су окупирале Хитлерове јединице. Јасно је да америчке дипломате које раде у Естонији саосећају са Естонцима, разумљиво је и то да желе да им се свиде. Али дипломатске активности су једно, а директна оптужба савезника из антихитлеровске коалиције од стране Стејт департмента – нешто сасвим друго. А ево о чему се заправо ради.

„Талин се 9. марта 1944. године нашао на мети бомби из совјетских бомбардера", каже се у изјави америчке амбасаде. „Тај ваздушни напад је значајан како по шокантном броју жртава, тако и по својој неефикасности у војном погледу. Читавих 300 совјетских бомбардера избацило је преко 3.000 фугасних и запаљивих бомби на Талин, збрисавши с лица земље трећину града и наневши огромну материјалну штету грађанима и културним објектима. Преко 500 људи, од којих су већина били цивили, убијено је, а још 650 је било рањено." Тако је, вероватно први пут у историји, званична институција САД – амбасада у Естонији – иступила са изјавом којом се осуђују акције званичног савезника те земље у Другом светском рату, што је само по себи неуобичајено. Тешко да у амбасади не знају да је Талин у то време био окупиран од стране непријатеља који је био заједнички и нама и САД. Штавише, Естонија је била укључена у састав Трећег рајха и, као што је познато, ни о каквом покрету отпора у тој земљи није било ни говора. Пре ће бити да је већи део естонске елите то у потпуности поздрављао. А на фрон-

ту против совјетске армије ратовало је око 100.000 људи – у саставу такозваних одреда самоодбране, 20. естонске дивизије СС армије и такозване помоћне полиције. Они су се посебно бавили казненим операцијама на територији северне Русије и Белорусије. Сам Талин био је упориште немачке армије и морнарице на Балтичком мору и зато је представљати га као жртву совјетског бомбардовања једноставно неумесно. Али још више изненађује нешто друго. Није ваљда да амбасадору у Естонији није познато да су за време рата авијације САД и Велике Британије редовно масовно бомбардовале градове како на територији Немачке, тако и ван ње. Полуразрушени су били важни лучки градови Ротердам, Антверпен и Хамбург. У ноћи 25. јула 791 авион избацио је на град 2.400 тона бомби. Ка резултат тога запалио се асфалт, људи су од ужасно високе температуре живи горели. Током једне ноћи погинуло је 50.000 људи. То се још и могло оправдати војним циљевима, али каквим би циљевима могло да се оправда бомбардовање Нирнберга тепих бомбама у ноћи између 2. и 3. јануара 1945. године? Нирнберг је тада био 90 одсто уништен, а није био важан ни у војном погледу нити као војна лука. Био је то град у којем није било војних јединица ни војне индустрије. Упркос томе, од њега није остао камен на камену. Па шта о томе мисли амбасадор САД у Талину? Ефикасно уништење града без војног значаја, зар не? Још је страшније бомбардовање претрпео Дрезден – такође потпуно цивилни град без војног значаја. У Дрездену није остала ниједна неразрушена зграда, током бомбардовања погинуло је не 500 или 600, већ између 135.000 и 250.000 људи! Тај број је упоредив с бројем жртава атомских бомби које су ти исти Американци избацили на градове Хирошиму и Нагасаки. Поставља се питање: кад нам Амбасада САД у Естонији предочава ударе на Талин, није ваљда да аутори изјаве, почев од самог амбасадора, нису упознати с чињеницом да су САД бомбардовале и уништавале те градове – без икакве војне потребе? Или можда сматрају да су на то већ сви заборавили? Или су неједнаки аршини већ толико дубоко укорењени у америчко политичко мишљење да они једноставно једним аршином мере себе, а потпуно другим све остале? Притом, изгледа да у свом бескрајном политичком лицемерју то више и не примећују.

Нажалост, управо такво понашање америчких званичних институција, и не само америчких, води томе да у балтич-

ким земљама и данас покушавају да оправдају, па чак и да претворе у хероје борце Вафен СС дивизија. Кад у Риги, на пример, не би осећали подршку западних савезника Летоније, власти те земље тешко да би толико отворено подржавале маршеве бивших есесоваца и њихових данашњих присталица који се сваке године одржавају у том граду. Такође, председник Летоније не би позивао да се поклоне пред бившим есесовцима. Јуче је Државна дума једногласно усвојила изјаву у којој се оштро осуђује пракса одржавања и подршке неонацистичких маршева у Летонији и изразила чуђење због одсуства било какве реакције демократских држава Запада.

КАКО ЈЕ НЕМАЧКИ ПРЕДСЕДНИК ИЗЈЕДНАЧИО СОВЈЕТСКИ САВЕЗ С ТРЕЋИМ РАЈХОМ

Историјске теме се све чешће покрећу у Европи на највишем нивоу. Почетком јуна 2013. године председник Немачке иступио је са скандалозном изјавом. Иза привидно мирног тока редовних самита Русије и Европске уније скрива се политичка драма. У Европској унији су незадовољни нама – и то врло незадовољни. Жалби је много, и све оне леже у сфери такозваних вредности. Европљани имају једне вредности: од уверења да за светогрђе и хулиганство у Храму његове учеснице треба само мало изгрдити до све веће подршке једнополних бракова. Они су признати већ у 12 земаља Европске уније, и на реду су Немачка и Велика Британија. Можете бити сигурни да ће се – чим буду признати у Немачкој – једнополни бракови претворити у званичну вредност савремене Европе. А као што је познато, Европа је спремна да нам намеће вредности и принципе. Проблем није у томе што ћемо ми тешко усвојити те нове вредности. Можемо се, наравно, правити да се ништа не дешава и покушавати да на то не обраћамо пажњу. Да говоримо о порасту обима трговинске размене – јер она се заиста за једну годину повећала за четири процената – на 410 милијарди долара. Или да истичемо напредак на пољу увођења безвизног режима – ни то неће бити неистина: такво кретање, премда лагано, примећује се. Али очигледно је и нешто друго: од нас желе оно што ми не можемо обезбедити и ту је постављена темпирана бомба. Ове недеље је немачки председник

Јоахим Гаук, обраћајући се учесницима немачко-руског форума под називом „Постдамски сусрети“, изјавио: „Русија се мора покајати за криминалну совјетску прошлост као што су се Немци покајали због Хитлера“. Он је, заправо, изједначио – како је то иначе модерно у антируским круговима у Европи – Хитлерову Немачку са Совјетским Савезом. „Колективни идентитет Немаца“, изјавио је немачки председник, „подразумева и спознају сопствене кривице…“

Треба додати – било би чудно кад не би подразумевао, имајући у виду размере злочина које је извршила Хитлерова Немачка. Али Гаук заборавља на неколико ствари. Као прво, Немци нису сами, добровољно, поставши свесни тих злочина, почели да се због њих кају. Напротив, они су масовно били за Адолфа Хитлера, он је био њихов идол и секс-симбол, аплаудирали су му и уздизали га у небеса. То смо ми, пошто смо заједно са савезницима разбили Хитлерову Немачку, натерали Немце на покајање. Гаук заборавља: Немачка је потписала капитулацију и доживела осуду читавог света због учињених злочина. Тек након тога почела је да их разуме – да их разуме принудно. Друго, поредити Совјетски Савез из Стаљиновог времена с Немачком из Хитлеровог времена, макар и било модерно међу европским и руским либералима, дубоко је неморално и историјски погрешно. То су били различити системи с различитим оријентирима. Међу совјетским оријентирима није било ничега претвореног у догму расизма, ни представа о нацији господе и нацији људи ниже вредности, нити уништења Јевреја и Цигана, ни гасних комора и пећи Аушвица… Вероватно би г. Гаук, чији су родитељи били чланови нацистичке партије, желео да сви забораве на ту разлику. Али то сви памте. И последње, али веома важно: стављање у исту раван СССР, земље победнице, и нацистичке Немачке, побеђене у рату, одише нечим што подсећа на реванш. Наводно, побеђени заправо нису били ништа лошији од победника. То је тако привлачно – прогласити Совјетски Савез криминалном државом, док је Совјетски Савез, подржан од скоро свих земаља света, прогласио криминалном злочиначку Хитлерову Немачку. Вероватно г. Гаук то не схвата, али изгледа управо тако. Или је он баш то имао у виду?

Онима који воле да пореде СССР и нацистичку Немачку – а пре свега они из прибалтичких држава и Пољске – не би било згорег да

упамте да њихове земље уопште не био фигурирале на карти света у случају победе Трећег рајха. Они једноставно нису узимани у обзир. Летонцима и Естонцима додељена је улога слугу нове господе, а Пољаке, које је Хитлер мрзео, требало је максимално уништити. Совјетски Савез је, напротив, помогао Пољској и Чехословачкој да поново поврате своју уништену државност. А балтичке земље данас постоје захваљујући томе што су добиле статус савезних република у саставу СССР. Вероватно известан број политичара из тих земаља и дан-данас машта како би им било добро у саставу Трећег рајха. То се не може искључити. Али историја је хтела другачије.

КАКО ЈЕ УКРАЈИНСКИ ПРЕМИЈЕР БРАНИО ТРЕЋИ РАЈХ ОД МОСКВЕ

Када је дошао у Берлин по финансијску помоћ 8. јануара 2015. године, Јацењук је дао скандалозну изјаву. Покушавајући да се допадне Берлину или изражавајући своја прикривена уверења, а могуће је и једно и друго, Јацењук је изјавио: „Сви се добро сећамо како је Совјетски Савез извршио инвазију на Украјину и Немачку". Ниједан светски званичник не би себи дозволио такво скрнављење општеприхваћене историје. Али Јацењука на Западу нико није опоменуо. Шта је разлог? Да ли је то само зато што нису желели да оповргну свог новог савезника или има и других разлога?

Јацењукова изјава о инвазију Совјетског Савеза на Украјину и Немачку за време Другог светског рата изазвала је буру легитимног негодовања у Русији. Али на Западу су то очекивано прећутали. Стејт департмент САД је уз лоше прикривени цинизам изјавио да му ништа није познато о отвореном испаду украјинског премијера против савезника САД у антихитлеровској коалицији. У Берлину су такође покушавали то да прећуте, али нису успели због прашине која се подигла, па су одговорили изјавом да у Немачкој свако, укључујући и Јацењука, може да слободно изражава своје мишљење. И то се назива слободом говора. Одговор је био колико баналан, толико и неуверљив. Јацењук је званичник, и није изразио само своје мишљење. Шта је он заправо рекао? Најважније у том обраћању

било је то да су Хитлерова Немачка, као и Украјина, коју су фашисти окупирали за време рата, биле жртве совјетске инвазије. Самим тим он је практично изразио подршку Трећем рајху, оптужио водећег учесника савезничке коалиције за агресију, покушао да оповргне међународно признати статус наше земље као силе победнице, а не као државе агресора у Другом светском рату, и уопште читаву историју покушао да окрене наглавачке. А као одговор на то из Берлина смо чули само неке немуште изјаве о слободи говора.

Узгред, да кажемо нешто о слободи говора. Позивање на њу је већ позната прича, али некако увек функционише само у једном смеру. Слобода говора је када за све могуће грехе оптужујете Русију – од оборено „боинга" до аутобуса на који је пуцано код града Волноваха. Слобода говора је када се подсмевате исламу, штампате бестидне карикатуре о муслиманском пророку, објављујете не мање бестидне слике о Исусу Христу, исмевате Русију после терористичког акта у московском метроу и тако даље у том смислу. За много тога другог слобода говора некако не важи.

У водећим западним новинама и на најважнијим ТВ каналима нећете прочитати и нећете видети истину о погибији људи у Дому синдиката у Одеси. За ту истину се важи слобода говора.

Тамо нећете прочитати нити видети истину о редовном и масовном гранатирању градова Донбаса и тамо нећете видети фотографије убијене и унакажене деце. За ту истину важи слобода говора.

Тамо нећете видети видео-снимке са сахрана људи убијених на истоку Украјине. За ту истину важи слобода говора.

Тамо нећете прочитати нити видети ништа што противречи верзији коју намеће западно друштво, попут оне да су малезијски авион оборили устаници уз подршку Русије. На то се не односи слобода говора.

Чудно је како се слобода говора односи на све оно што је потребно Бараку Обами, Ангели Меркел и другим владарима западног света. Ако се слажете с њима, ви сте апсолутно слободни.

Вратимо се, уосталом, на Јацењукову изјаву. Након добре анализе, у Берлину су ипак одлучили да се, ако не директно, оно индиректно ограде од његове верзије. Представник МИП Немачке Мартин Шефер је изјавио: „Страшни освајачки рат против Совјетског

Савеза, који је нацистичка Немачка водила за време Другог светског рата, био је узрок неизрецивог страдања огромног броја Руса, Украјинаца и других грађана СССР. Став Немачке према том периоду њене историје потпуно је јасан, а став владе СРН остаје апсолутно непромењен."

Макар и тако. Али ипак остаје осећај да на 70-годишњицу победе над фашизмом на Западу намеравају да почну са успостављањем нове слободе говора – овог пута о Другом светском рату. У оквиру те нове слободе говора даће нам до знања да су се заправо САД и Енглеска, а не Совјетски Савез, обрачунале с фашизмом. И да Совјетски Савез није ослобађао европске државе од немачког нацизма, већ је вршио инвазију на њихову територију. И не би ме зачудило да ослобођење Аушвица на крају буде приписано било коме само не Црвеној армији. Јер неки Обама је изјавио да је Аушвиц ослобађао његов деда. Кажу да је погрешио, да је то рекао из незнања, пошто би његов деда могао да ослобађа Аушвиц само ако је служио у совјетској армији. Али сложићете се – напомена је уверљива. И данас, када председник земље која је стварно ослободила Аушвиц није позван на обележавање годишњице тог догађаја у Пољској, може се предвидети каква би нова битка могла да се одвија пред нашим очима. То су снажни покушаји да се наша држава лиши права да се сматра земљом која је ослободила Европу од нацизма. И уколико сви Европљани који имају другачије мишљење не стану на пут тој новој слободи говора, већ за 15–20 година читава генерација младих Европљана могла би бити уверена да је и Аушвиц и Европу ослобађао нико други до деда Барака Обаме.

„Зашто Русија издаје Србију?“ Демонстрације Срба у Монтреалу за време посете Бориса Јељцина Канади, јун 1992. год.

На самом почетку новинарске каријере: на састанку Бориса Јељцина с канадским премијером Брајаном Малрунијем. Отава, Канада, јун 1992. год.

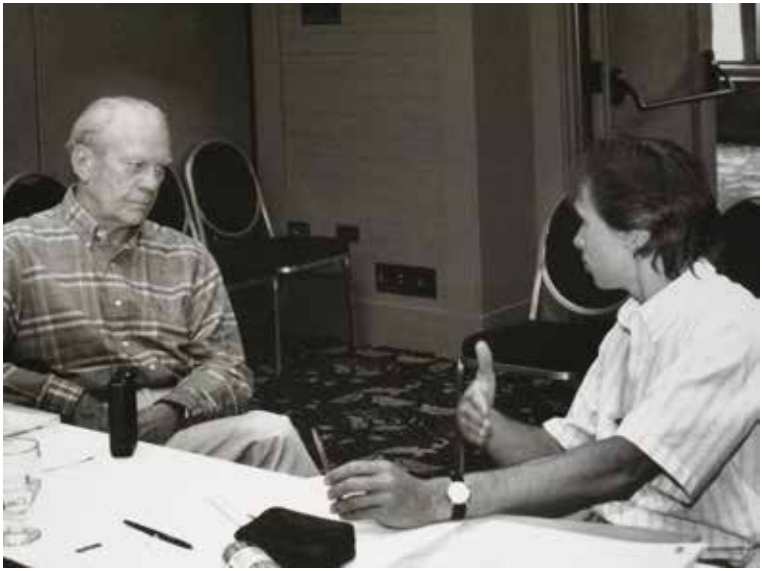

С бившим председником САД Џералдом Фордом.
Бивер Крик, Колорадо, јун 1994. год.

Сусрет с генералним секретаром НАТО Х. Соланом у
Бриселу, јун 1997. год.

Неформални разговор. Ново Огарјово

С Јевгенијем Примаковом

У саставу руске делегације у згради Савета
за националну безбедност САД с Кондолизом Рајс,
април 2001. год.

С познатим економистом, професором Универзитета Харвард (САД) Џефријем Саксом, Давос, јануар 2001. год.

С руским дипломатом Воронцовом и бившим директором ЦИА и министром одбране САД Џејмсом Шлезингером у Вашингтону, октобар 2001. год.

С писцем Паулом Коељом,
Давос, Швајцарска, јануар 2002. год.

На Канарским острвима, мај 2003. год.

Испод портрета Катарине Велике: сусрет с председником Малте Гвидом де Марком у председничкој палати, Ла Валета, мај 2002. год.

Интервју са Х. Кисинџером за „Постскриптум“,
Москва, јун 2002. год.

После доделе звања почасног професора Руско-јерменског државног универзитета. Са ректором РЈДУ, бившим премијером Јерменије Арменом Дарбинјаном

Са ученицима покрета „За руски језик“,
Јурмала, Летонија, мај 2004. год.

Мајдан, Кијев, „наранџаста револуција“, новембар 2004. год.

У студију „Постскриптума“ с Генадијем Зјугановом, 2005. год.

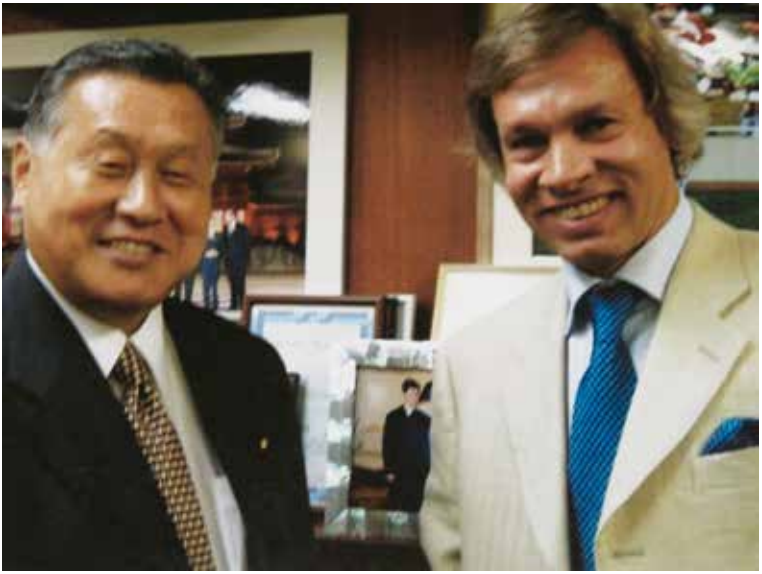

С бившим премијером Јапана Јоширом Моријем,
Токио, јул 2006. год.

С аналитичарем „Њујорк тајмса“ Томом Фридманом,
Швајцарска, јануар 2007. год.

По завршетку форума: с водитељем Светске службе
Би-Би-Сија Ником Гавином,
Швајцарска, јануар 2007. год.

У Давосу с породицом. Са супругом Нином – глумицом и аутором документарних филмова – и ћерком Дашом – шефом бироа „Russia Today“ у Лондону

На Капитол хилу с Полом Сандерсом, директором Никсоновог центра, април 2008. год., Вашингтон, САД

Карлове Вари – споменик Петру Великом, август 2011. год.

Ретка ауторова фотографија: Путин и Клинтон у Давосу – 2009. год. за време вечерњег пријема

Редак сусрет: са А. Чубајсом на форуму у Давосу, јануар, 2009. год.

С Билом Клинтоном, Давос, јануар 2009. год.

С председником Чешке Вацлавом Клаусом,
Давос, јануар 2009. год.

На међународној конференцији у Маракешу,
Мароко, октобар 2009. год.

С Муамером Гадафијем у његовој резиденцији у
Триполију, Либија, децембар 2009. год.

Друг Мао нас је напустио, али није заборављен,
Сингапур, новембар 2010. год.

Беч – дворац Хофбург, јун 2011. год.

С пушком на репетирање „мосин-наган“, израђеном 1934. године

Са Сергејом Лавровом у згради на Смоленском тргу, март 2010. год.

Са супругом Нином – глумицом и аутором документарних филмова – и власником часописа „Форбс“ Стивом Форбсом. Давос, Швајцарска, фебруар 2011. год.

Обележја епохе.
На обали у Ници
после званичне ликвидације Бин Ладена

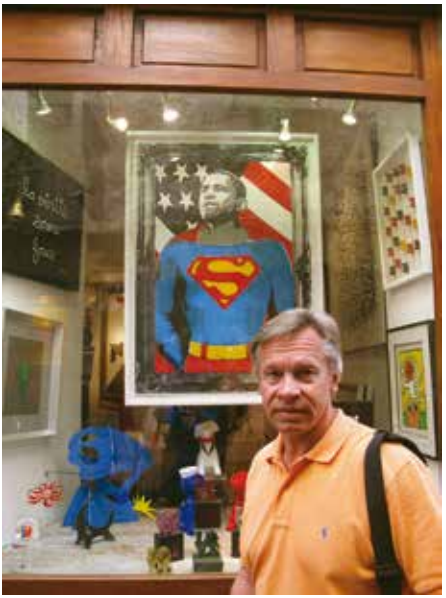

Чак и овде – Обама
као Супермен,
Сен Пол де Ванс,
Француска, мај 2011. год.

Заслужени одмор: голф на Мадери

Бечка опера

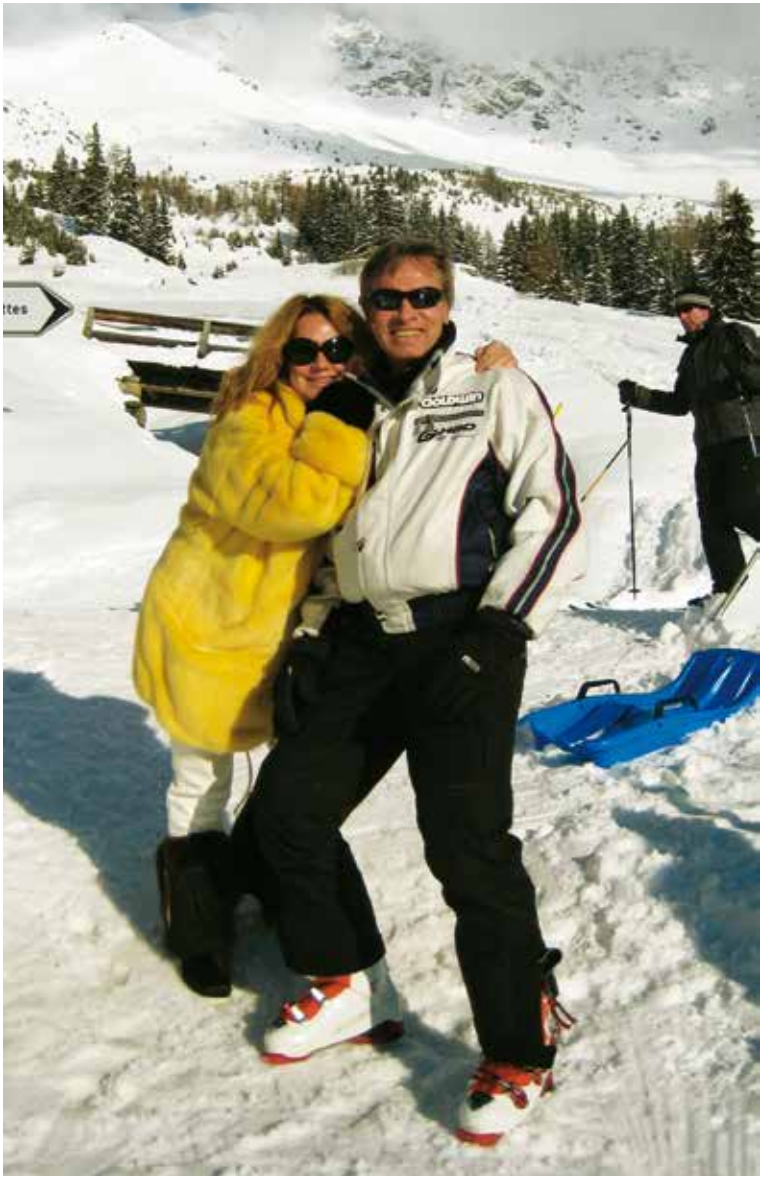

Шта има лепше од швајцарских планина?

Кабо да Рока: на самом крају континенталне Европе,
Португал, септембар 2010. год.

У кабинету, окружен омиљеним књигама и предметима

ВЛАДИМИР ПУТИН, БАРАК ОБАМА И „ВЕЛИКА ШАХОВСКА ТАБЛА“ (2012–2015. ГОД.)

ЗАШТО ПУТИН НИЈЕ ИШАО НА САМИТ „ОСМОРКЕ“ У КЕМП ДЕЈВИД

Почетком маја 2012. године Владимир Путин није ишао на самит „осморке“ у амерички град Кемп Дејвид. Русију је тамо заступао премијер Дмитриј Медведев. Према званичној верзији, Путин је био заузет формирањем састава парламента. У САД, како су писале једне руске новине, та одлука је изазвала шок. Не верујући у званичну верзију, новинари су почели да траже прави узрок зашто је Путин одустао од одласка у Кемп Дејвид. Питали су се: није ли то доказ „антизападног заокрета“ у руској политици и промене њених приоритета? Заправо, разлога за такву одлуку може бити неколико, укључујући и званични. Најважније је несумњиво то што се, ако постоји потреба за састанком, ако постоји озбиљан дневни ред разговора, ако се од таквог састанка очекује неки помак напред – онда он претвара у прворазредни приоритет. И пред њим се повлаче сви остали разлози. Ако састанак, па макар био и на самом врху, не обећава ништа осим љубазних осмеха, онда ће тешко конкурисати озбиљнијим задацима.

Има ли основа сматрати да је састанак Путина с Обамом могао да доведе до напретка макар и у једној сфери која данас раздваја нас и САД? На пример, у вези са сиријским проблемом или у вези с решавањем проблема америчког ПРО у Европи? Очигледно да нема. Било какви, чак и најсимболичнији кораци у сусрет Москви поводом тих питања, у Конгресу САД – и шире: у целокупној америчкој политичкој класи – схватају се као издаја интереса америчке безбедности. Повлађујући таквом расположењу, Обамина администрација је већ сатерана у ћошак, из којег ће јој бити веома тешко да изађе.

Када је о Сирији реч, наше позиције се разилазе с Вашингтоном, и то много. Стална критика поступака руске власти коју су

јој током избора и после њих упућивали представници Обамине администрације не доприноси доброј атмосфери.

Па зашто онда ићи у Кемп Дејвид? Да би се руковало с Обамом? Или да се још једном чују објашњења како у важним питањима садашња администрација није спремна ни на какве помаке? Узгред, одлуку да не иде у Кемп Дејвид Владимир Путин је саопштио недељу дана пре самита, за време састанка у Москви с помоћником председника САД за националну безбедност Томасом Данилоном, а затим је о том питању разговарао и са самим Бараком Обамом. Тако да за америчку администрацију то није било неочекивано и сва правила лепог понашања су испоштована. Друго је то што је за Обаму долазак Владимира Путина био заиста важан. Није случајно амерички председник чак померио место одржавања састанка „велике осморке" из Чикага у Вашингтон, како Путин не би морао демонстративно да напушта Чикаго уочи самита лидера НАТО, који је требало да се ту одржи одмах након сусрета „велике осморке" и на којем Путин није имао намеру да учествује. Обами је било важно да у јеку предизборне кампање покаже да има у плану одржавање односа с Русијом.

Да, Обамина администрација може себи дозволити да стално критикује Москву, да назива њен став о Сирији одвратним, да сумња у резултате недавних избора, да шаље свог амбасадора на састанке с лидерима радикалне опозиције која скандира „Русија без Путина!" – и истовремено да постигне да Путин дође у САД на догађај који је важан за Обаму. Али тај сјајно замишљени дипломатски маневар није успео. И САД ће ипак морати да се запитају како надаље да граде односе с Русијом и није ли време за рестартовање одавно заблокираног процеса рестартовања. Јер у двојцу Москва–Вашингтон тешко је рећи ко је коме више потребан – Обама Путину или Путин Обами.

ХИЛАРИ КЛИНТОН ПРОТИВ СИРИЈЕ: КАКО САД НАМЕРАВАЈУ ДА СВРГНУ АСАДА

Оних дана када су холивудске звезде и Американци аплаудирали глумици Мерил Стрип, која је одиграла Гвоздену Леди Маргарет Тачер у истоименом филму, државна секретарка САД Хилари Клинтон доказивала је да Сједињене Државе имају своју „металну леди".

„Асадови дани су одбројани. Жалим само што ће пре неизбежног пада режима бити проливено још много крви“, с леденим изразом на лицу изјавила је државна секретарка Хилари Клинтон на конференцији такозваних пријатеља Сирије у Тунису. С таквим истим леденим изразом на лицу на конференцији у Лондону у априлу прошле године објавила је почетак лова на Гадафија. Како се завршио тај лов – зна цео свет…

У Тунису је државна секретарка била веома близу проглашењу почетка лова на Асада. Али то није успело. Прво су се поделили такозвани пријатељи Сирије: Саудијска Арабија и Катар инсистирали су на војној инвазији, али други нису подржали ту замисао. Затим су сви као један, од шефа Обједињеног комитета начелника штабова Оружаних снага САД Џона Демпсија до генерала НАТО Андерса Фога Расмусена изјавили: инвазију на Сирију је веома тешко извести. „Чак и ако СБ УН да мандат за интервенцију у Сирији, изузетно је мало вероватно да би операција доживела успех“, изјавио је генерални секретар НАТО. „У НАТО се уопште не разматра каква би била њихова улога у Сирији и ја не видим такву улогу за НАТО.“

И тако, док државна секретарка Хилари Клинтон одбројава дане који су преостали Асаду, Савет безбедности – захваљујући ставу Русије и Кине – не даје и судећи по свему неће ни дати дозволу за интервенцију на Сирију. Амерички војни руководиоци не изражавају ентузијазам поводом инвазије, а генерални секретар НАТО не верује у успех такве операције.

Штавише: грађани Сирије су ових дана гласали за нови устав, у земљи су заказани први слободни избори у њеној новијој историји, а оружане побуњенике је потиснула владина армија из Хомса. Тачније, има извесних помака у ситуацији у Сирији и у вези са Сиријом.

Међутим, америчка „метална леди“ више не може да објави нови лов. Ловаца је премало. Па и чињеница да је заједно с Хилари Клинтон на свргавање Асада позвао и нови вођа Ал Каиде Завахири – и не само позвао већ и помогао да се у Дамаску и Алепу организује неколико терористичких напада с бомбашима-самоубицама – приказала је госпођу Клинтон у необичном светлу. Сложићете се, она и лидер Ал Каиде су необичан пар.

Сада државна секретарка Хилари Клинтон мора да одговара на тешка питања и због тога жели да свргне Асада. Ко ће га заменити и

да ли ће то бити пријатељи Америке? И кога уопште САД имају намеру да наоружавају у Сирији? На расправама у Конгресу она је била принуђена да призна: САД немају јасну представу о томе шта заправо представља опозиција у Сирији. И додала је: „Када Завахири из Ал Каиде иступа у знак подршке сиријској опозицији, треба се запитати кога ми то наоружавамо, ако донесемо одлуку о испорукама оружја."

Државна секретарка САД је такође подвукла да, за разлику од Либије, Сирија има „респектабилну армију", један од најбоље опремљених система противваздушне одбране на свету, а њене оружане снаге изузетно добро опслужују Руси, Иранци и други. То јест, изгледа да је још рано за одбројавање дана Асадове власти. А ако се одбројава, онда је умесније да то чине сами Сиријци, а не америчка државна секретарка. Тим пре што су, према неким подацима, одбројани дани – политички дани, разуме се – и самој Хилари Клинтон. Она се спрема да напусти дужност државног секретара како би више времена проводила с породицом. Можда је то мудра одлука. Сложићете се да је тешко стално бити „метална леди" америчке спољне политике, ловити шефове држава и одговарати на тешка питања. Због тако високих циљева иде у такав лов.

ТРАГЕДИЈА У БЕНГАЗИЈУ КАО ПОСЛЕДИЦА СМЕНЕ РЕЖИМА У АРАПСКОМ СВЕТУ

Русија је више пута упозоравала САД и западне државе да не предвиђају последице својих акција у арапском свету, а пре свега у оним земљама у којим подржавају оружану опозицију и организују војне интервенције. Нажалост, они не чују наша упозорења. Постоји основ да се сматра да чак и после овонедељних догађаја САД неће озбиљније кориговати ни своју политику у региону, ни свој однос према муслиманском свету уопште.

„Како је то могуће? Наше дипломате убијају тамо где смо људима помогли да се ослободе од тирана?" – збуњена је или се претвара да је збуњена Хилари Клинтон. Све је заправо природно.

Овде се подударају два тектонска раседа између САД и арапског света. Први расед је емоционални, па према томе – и политички. Да,

побуњеници од Либије од Сирије могли би од САД да траже подршку, оружје, новац, копнену инвазију и операције снага НАТО, они су спремни да све то користе и користиће да би дошли на власт, али велики, ако не и апсолутни део становништва у тим земљама мрзи САД. Контакте с уским врхом власти која је дошла на чело уместо Гадафија у САД су погрешно схватили као зближавање с читавим либијским народом. Али то није тако. Либијски народ не осећа захвалност према САД, тим пре што су многе либијске породице изгубиле рођаке и ближње као резултат ракетних удара и бомбардовања од стране снага САД и НАТО.

Данас Хилари Клинтон с ентузијазмом одбројава дане који су, по њеном мишљењу, преостали Башару Асаду у Сирији, и ватрено подржава сиријске побуњенике. Али кога она подржава, ко су ти људи, који си њихови идеали и уверења? И где је гаранција да се они ускоро неће окренути против самих САД? Таквих гаранција нема. Штавише, практично постоје ограничења да ће у Сирији учврстити позиције радикалне исламске групе, које се већ активно појављују.

И уместо секуларне и рационалне државе, каква је била Сирија за време Асада, уместо земље у којој су у миру и слози живеле све нације и вере, добићемо други Ирак, Русија је на то више пута упозоравала САД и друге западне земље. Међутим, заслепљене сопственом ограниченошћу и геополитичким рачуницама, оне нису способне да приме та упозорења.

Други расед је идеолошки. Позивајући се на слободу говора, на Западу погрешно сматрају да могу бесконачно да се подсмевају исламу и пророку Мухамеду, да могу одбранити право на карикатуре, паљење Курана и прављење антимуслиманских филмова. То нема никакве везе са слободом говора, пошто се на многе друге ствари које се сматрају забрањеним на Западу слобода говора не односи. У супротном не би тако помамно покушавали да ухапсе Џулијана Асанжа. Напади на ислам и његове светиње – то није слобода говора, то је слобода мржње. На то муслимани западним земљама одговарају мржњом.

Стално гледајући кроз прсте антимуслиманским испадима, западни лидери не само што провоцирају масе од Туниса до Авганистана, они дају и моћно оружје у руке исламистичким радикалима, који добијају могућност да све више муслимана позивају на џихад.

Све је толико очигледно да се понекад јавља сумња: да се можда све то не ради намерно? У име неких не сасвим разумљивих, али далеких циљева, у име политике која захтева повећање тензија између Запада и муслиманског света и постизање сукоба цивилизација? Али, уколико је то тако, онда је то игра с ватром. Њене последице смо већ видели у Ираку и Авганистану. И та игра се мора прекинути.

ЗАШТО ЈЕ ОСАМА БИН ЛАДЕН ПОТРЕБАН АМЕРИЦИ?

У Сједињеним Државама улажу огромне напоре у то да убеде себе и друге да заправо арапски свет има диван однос према Америци. Због тога се интензивно труде да помере центар пажње с масовних жестоких наступа муслимана, који су ове недеље освојили и Европу, на активности радикалних организација и, наравно, на Ал Каиду, која се ни на секунду не смирује, већ све више зри.

С тим циљем је поново реанимирана авет Осаме бин Ладена, који је час преминуо, час ликвидиран.

Бин Ладен је живео, Бин Ладен је жив, Бин Ладен ће живети! Без Осаме бин Ладена Сједињеним Државама ће, по свему судећи, бити тешко. Наводно је убијен у Пакистану пре годину и по. Мада тело нико није видео – из неког разлога сахрањен је у мору уз позивање на неке загонетне муслиманске обичаје – ипак је данас у САД већ уобичајено да се то сматра доказаном чињеницом.

Ликвидирање „терористе број један" представља се као једно од главних достигнућа Барака Обаме које треба да му помогне да победи Мита Ромнија на председничким изборима. Али убијени или много раније преминули Бин Ладен, као политичка фигура, несумњиво је животнији од свих живих. Без његове авети, која још увек лебди над светом и надахњује свеприсутну Ал Каиду на нове ударе, Сједињене Државе никако не могу. Ево, они и сада интензивно траже потврду да су убице америчких дипломата у Либији саставни део северноафричке Ал Каиде. Телевизијска станица десничарских конзервативаца Фокс њуз већ је пласирала верзију према којој је руку убица усмеравао нико други до Бин Ладенов возач! Неки 53-годишњи Либијац који је наводно раније сарађивао с талибанима и наводно некад возио Бин Ладена сада је проглашен за

главног осумњиченог. Он сам то пориче, али то више није важно. Авет је поново реанимирана и треба да одигра своју улогу. Узгред, на руском интернету је то примљено са скепсом. „Сада ће стазом тероризма поћи Бин Ладенов кувар, лекар и писар", са сарказмом је писао један блогер.

Међутим, за САД важна је лекција то да савез са исламистичким радикалима неће донети ништа добро. Тај исти амбасадор САД у Либији Стивенс био је главни координатор војне помоћи либијским побуњеницима када су ратовали против Гадафијевих трупа. Он је фактички радио руку подруку с фундаменталистима и радикалима за које је Гадафи одавно био главни непријатељ, и то зато што је био светски лидер који – баш као и Башар Асад у Сирији – уопште није штедео фундаменталисте.

И кад је Бин Ладен, прогнан са свих страна, својевремено пробао да се настани у Либији и покушао да добије Гадафијеву сагласност, либијски лидер такву сагласност није дао. Штавише, почео је да сарађује с другим земљама у борби с међународним тероризмом.

САД ту лекцију највероватније неће примити – тамо су многи сада заузети умањивањем значаја масовних антиамеричких протеста и доказивањем да је све то дело радикала и Бин Ладенове послуге, а народи муслиманских земаља, напротив, веома воле Америку и баш желе да с њом буду пријатељи. Што да не, после таквог револта који је у муслиманском свету од Марока до Индонезије изазвао филм „Невиност муслимана", приказан у САД, те тврдње изгледају посебно уверљиво.

Узгред, амбасадор САД Кристофер Стивенс се, према информацијама из једног западног извора, бавио распоређивањем нафтних квота у новој Либији. Уколико је то заиста тако, онда САД не треба да траже само Бин Ладеновог возача или кувара колико да посвете пажњу тој верзији: она изгледа доста озбиљно.

Сложићемо се да очигледно испланирана акција са учешћем наоружаних људи у којој су убијени Стивенс и његове колеге дипломате у Бенгазију стоји засебно у низу стихијских митинга и масовних протеста који су захватили читав муслимански свет. А за спровођење те акције морало је, по свему судећи, бити посебних разлога.

САД ПРОТИВ СИРИЈЕ: ЛАЖНА ИНФОРМАЦИЈА ХИЛАРИ КЛИНТОН

Главни међународни скандал протекле недеље биле су оптужбе које је на адресу Русије упутила државна секретарка САД Хилари Клинтон. Она је рекла да је Русија у Сирију послала неколико ударних хеликоптера, које ће влада те земље користити против цивилног становништва. Као и увек у таквим случајевима, такозвана слободна западна штампа укључила се као по команди и почела на све начине да понавља оптужбе. Ове недеље сам био у Лондону и британски новинари су ме просто намучили питањима о такозваним испорукама хеликоптера Сирији.

„У Сирију нити било где друго ми не испоручујемо оно што се користи у борби с мирним демонстрантима, за разлику од тих истих Сједињених Држава, које у тај регион редовно шаљу некаква специјална средства, између осталог, недавно је извршена таква испорука у једну од земаља Персијског залива, али из неког разлога Американци то сматрају нормалним."

Осим тога, руском МИП је објаснио да се целокупна војнотехничка сарадња с Дамаском ограничава само на пренос одбрамбеног наоружања, и то средстава ПВО. Али те изјаве нису успеле да зауставе хистерију. У сваком случају, све до тренутка када се испоставило да Москва Дамаску није испоручивала никакве нове хеликоптере.

По мом мишљењу, Хилари Клинтон би могла да се извини руском МИП јер је, окрививши Москву за испоруке ударних хеликоптера Сирији, она практично руско руководство оптужила за лаж. Наиме, Москва је, преко обраћања Путина и Лаврова, више пута изјављивала да Сирији не испоручује војну технику која може бити искоришћена против цивилног становништва и тој земљи. Међутим, државна секретарка САД је буквално изјавила следеће: „Узнемиравају нас најновије информације које имамо да се на путу из Русије према Сирији налазе ударни хеликоптери. То ће довести до драматичне ескалације сукоба." Нешто касније представник Стејт департмента Викторија Нуланд почела је са жаром да доказује оправданост тих оптужби. „Она је сигурна у вези са хеликоптерима

који су на путу", изјавила је Викторија Нуланд и изразила уверење да ту технику власти у Сирији неће примењивати за одбацивање спољних претњи, већ за „убијање својих сопствених људи, а посебно цивила – жена, деце и мушкараца".

„Када је државна секретарка Хилари Клинтон у уторак оптужила Русију за испоруку ударних хеликоптера Сирији, што ће, према њеним речима, ‚довести до драматичне ескалације сукоба', то је био најоштрији критички испад Обамине администрације против подршке Русије сиријској влади", писале су америчке новине „Њујорк тајмс". Али врло брзо се испоставило да „најновије информације" на које се позивала Хилари Клинтон нису баш биле свеже. Никакви нови ударни хеликоптери из Русије заправо нису слати. Радило се само о томе да се у Сирију враћају старе машине које су код нас биле на техничком одржавању. Американци су одмах почели да се повлаче, говорећи да је Клинтонова мислила на нешто сасвим друго и уопште да је „мало драматизовала" како би Москву ставила у незгодан положај. На крају је у незгодан положај ставила саму себе, а најкритичнији испад администрације на адресу Русије остао је да виси у ваздуху не постигавши циљ.

Викторија Нуланд је морала да се оправдава: „С наше тачке гледишта", изјавила је, „државна секретарка није ни рекла да су хеликоптери били нови." Али била је схваћена управо тако, а и сама Викторија Нуланд је упорно подржавала управо ту верзију, иако је Министарство одбране САД од самог почетка изјављивало да таквим информацијама не располаже.

И тако, можда би госпођа државна секретарка, пре него што следећи пут изађе са сличним информацијама, могла бар да својим подређенима наложи да прибаве мишљење колега из администрације. Лекцију треба да научи и Викторија Нуланд. Кад су је новинари упитали да ли тврди да шеф руског МИП Сергеј Лавров говори неистину, она је одговорила: „Нека он провери своје информације код својих шефова." Бојим се да је Лавров имао тачне информације, а госпођа Нуланд – баш и не. Одсад би било боље да проверу код шефова она обавља. Само нека то не буде код Хилари Клинтон.

ДРУГИ МАНДАТ БАРАКА ОБАМЕ ИЛИ ЗАВРШНИЦА КОНЦЕРТА ПОП ЗВЕЗДЕ

У Вашингтону је 21. јануара 2013. године одржана инаугурација Барака Обаме за други мандат. Наступајући пред стотинама хиљада Американаца, Обама је учинио све да им пренесе свој оптимизам – истински или фиктивни – и да поново постане председник наде. Као што је познато, током свог првог мандата Обама није стигао много тога да уради. Какав ће бити други мандат? Има ли основа за тај оптимизам којим се трудио да зрачи?

Инаугурација је показала да Обама, иако је потрошио знатан део хистеричне оданости бирача, ипак остаје поп звезда. На церемонији његовог ступања на дужност окупило се 800.000 људи, при чему су неки дошли, као на рок концерт, већ у пет сати ујутро, и то без обзира на веома хладно време у Вашингтону. Нада је неуништива, а у САД нада у боље сутра код многих је везана за име Обаме. Рекло би се да он има све основе да верује у успешан председнички мандат. Републиканци се, после пораза на изборима, налазе у дубокој кризи, па и сам Обама, који више није ограничен разлозима предизборне кампање, могао би најзад да се покаже онаквим какав јесте.

Међутим, то је само теорија, јер су америчком председнику заправо везане и руке и ноге. Амерички државни дуг износи 16,5 трилиона долара и виси као тег о врату читаве финансијске политике председника. Доњи дом Конгреса – Представнички дом – још увек контролишу републиканци, који председнику упорно пружају отпор у сваком важном питању.

Обама на савести има – рат у Авганистану, који никако не може да доведе ни до привида победничке завршнице, Иран с његовим нуклеарним програмом, Ирак, где у сваком тренутку може да избије грађански рат, а поврх свега још и узбуркани арапски свет и Израел, који не жели да се прилагођава Обаминој политици. Европски савезници су се заглибили у дубокој економској кризи и на њих се само делимично може рачунати.

Што се тиче Русије, у жељи да с њом успостави партнерски однос, Обама је обећао да ће показати велику флексибилност после реизбора у вези с питањем европског ПРО. Али закон Магнитског и стварање

хистеричне атмосфере против било каквих корака у правцу Кремља у области европске противракетне одбране ставља га у позицију таоца антируског расположења у Конгресу. И зато су перспективе другог рестартовања, које би Обами омогућило да се ослања на подршку Русије у читавом низу питања, изузетно магловите.

Наступајући на инаугурацији, Обама је покушавао да Америку зарази својим оптимизмом. „Ми смо створени за овај тренутак и искористићемо га уколико будемо деловали заједно – ми, народ", говорио је председник.

После не баш убедљиве победе на изборима, он је очигледно желео да сународнике зарази оптимизмом. „Наше могућности су неограничене", уверавао је Обама, и можда му је неко макар и накратко поверовао. Али сам Обама одлично зна да су његове личне могућности веома мале и да би требало да буде други Худини да би се ослободио многобројних окова који му спутавају руке и ноге како би Америци дао ту будућност о којој је сањао.

„ВЕЛИКА ОСМОРКА" У ЛОХ ЕРНУ: ПРИТИСАК КОЈИ ЈЕ ИЗДРЖАО ПУТИН

На самиту „велике осморке" у Лох Ерну (Северна Ирска), одржаном у јуну 2013. године, Владимир Путин је морао да издржи веома велики притисак од стране других ученика самита. И наравно, заједнички именитељ који је најзад пронађен пре одражава жељу да се не дозволи раскол у тој организацији него истинско приближавање ставова. Али, то што су и Обама и његови савезници ипак потписали сасвим одмерену декларацију о Сирији, показало је, пре свега, да Русија данас има довољну тежину и утицај да се на њу мора рачунати.

Русија се на самиту у Лох Ерну борила да се Сирија не претвори у други Ирак или другу Либију. Или још горе – у државу у распаду, обузету међуконфесионалном мржњом и етничким чишћењима која се граниче с геноцидом. Управо због тих чишћења, због тог геноцида у Дамаск надиру бригаде ратника и најамника под паролом „Алавите на гробље, а хришћане – у Бејрут!". Свих ових дана запад-

на штампа је говорила о изолацији Русије, а премијер Канаде је чак изјавио да се Русија не уклапа у „велику осморку", мада се ни по делу, ни по тежини, а ни по ауторитету – у њу не уклапа ни сама Канада, коју су у ту организацију САД некад прогурале на мала врата.

Али не треба веровати у разговоре о изолацији. Прво, Русија није у изолацији, укључујући и питање Сирије. Свет се не своди на САД и њене савезнике окупљене у G8. Не своди се чак ни на 28 чланица НАТО. То уопште није читава светска заједница. А међу њима није мало оних који слушају аргументе Русије и схватају шта Сирију чека у случају да на власт дођу милитанти. Добро је познато да је 14 земаља ЕУ било против испоруке оружја милитантима. Добро је познат и став Кине. Осим тога, чак и усамљеност на неком форуму на значи да нисмо у праву.

Путин је у фебруару 2007. године одржао говор на минхенској конференцији. Говорио је о томе чему води светски поредак изграђен на хегемонији САД и њихових савезника. Тада су га критиковали многи западни лидери и западна штампа. Али зар се није показало да је био у праву? Шта смо од тада видели? – Напад Сакашвилија на Цхинвал уз прећутно одобравање Бушове администрације; неуспех политике САД за стабилизацију Ирака: та земља је опет на граници верског рата, а само у мају тамо је погинуло 1.000 људи; неспособност да се постигну уверљиви резултати у Авганистану; рат против Либије; увлачење Пакистана у зону нестабилности и тако даље. Иста таква судбина сад очекује Сирију.

Сви смо обратили пажњу на напете изразе лица Обаме и Путина на заједничкој конференцији за новинаре – било је јасно да преговори нису били лаки.

Русија је успела да одбрани своје позиције на G8 и није подлегла озбиљним притисцима. То се одразило на финална документа самита. Остале чланице „осморке" нису се усудиле да иду на директан конфликт с Москвом, што је приметан успех. Што се тиче читаве „осморке", она је, тиме што је одабрала да не крене путем раскола, успела да се одржи као клуб светских лидера. Други сценарио за њу био би погубан.

ШАХОВСКА ПАРТИЈА ОБАМА – ПУТИН: ПРЕЛИМИНАРНИ РЕЗУЛТАТИ

Читаве године свет је с великом пажњом пратио политичку партију председника САД Обаме против председника Русије Путина. Обаму је пожуривао помак у Путинову корист који је постојао у светском јавном мњењу: више објављених публикација у свету ставило је Путина на прво место утицајних политичара планете. Али, ових дана је Обама у интервјуу Си-Ен-Ену потврдио да у много чему ситуацију прима као лично супарништво – каже, сви су ми говорили да ме Путин надиграва, али он се сада налази суочен с великом финансијском кризом и колапсом валуте. Не личи на човека који ме је победио, закључио је Обама.

Победио – не победио, Обамина популарност још увек пада, док је ниво подршке Путина још увек изузетно висок. Кад би данас у САД били избори, Обама би доживео потпуни крах, а у Русији би Путин сигурно био поновно изабран за председника.

Друго, код самог Обаме 2008–2009. године у економији су ствари стајале врло лоше, а неколико година касније почеле су да се сређују. Тако да је он у вези с наступајућим колапсом Русије очигледно пао у ватру.

Даље – санкције од стране САД закомпликовале су економску ситуацију наше земље и одиграле улогу у наглом паду курса рубље, али нису успеле да натерају Москву нити да одустане од Крима, нити да преда ДНР и ЛНР. То јест, Обама партију са санкцијама није добио: Путин није променио своју политику под притиском Вашингтона. И последње: иако су САД успеле да баце под ноге званичну Европу, у њој расте незадовољство због тога што је терају да се креће за њу неповољним и опасним путем.

Ових дана је премијер Мађарске Виктор Орбан рекао да се САД мешају у унутрашње послове европских земаља и да теже да их увуку у стање хладног рата с Русијом. „То би по нас могло лоше да се заврши", изјавио је Виктор Орбан. „Стање хладног рата се успоставља између САД и Русије, а ми у томе не треба да учествујемо."

Орбан није усамљен. Италијански премијер Матео Ренци изјавио је да Русија има стратешки значај за Европу. Немачки вице-

канцелар, лидер социјалдемократа, заложио се против појачавања антируских санкција, пошто ни Немачка ни Европа немају интерес да руска економија потоне у хаос.

„Колективно наношење штете самима себи" – тако је назвао резултате антируских санкција немачки економиста Полајт.

Није чудо што се наши противници очигледно нервирају и покушавају да преувеличају јединство Европске уније о том питању. Аналитичар британских новина „Фајненшел тајмс" Филип Стивенс пише: „Италијански премијер Матео Ренци рекао је Ангели Меркел да Орбан изражава расположење половине Европе када апелује на попуштање санкција против Русије. Дакле, ако се рачунају Малта и Кипар, можда и јесте у праву."

Колико је у томе надмености, чисто британског презрења према малим државама. Али зашто би глас Малтежана или Кипрана значио мање од британског, није баш јасно. Тим пре што Лондон свој глас о том питању једноставно нема: његова позиција ка Русији само је део позиције САД. Према томе, ту се нема чиме поносити. Уз то, ако се суди према резултатима недавних анкета, у Европи је много више оних који су мишљења као Кипрани него присталица даљег рата санкцијама. У Немачкој се 54 процента анкетираних, а у Француској 31 проценат залаже за потпуно укидање санкција. И то без обзира на заглушујућу антируску пропаганду у тамошњим медијима!

Обаму може радовати пад рубље у односу на долар, али то не појачава његову харизму и она се бесповратно гаси. Председник САД је неуспешан на свим могућим пољима: у Либији, у Сирији, у Ираку. Он ништа није постигао у регулисању блискоисточног питања. Ништа не може да учини са ИСИЛ. Његове говоре, који су некад имали огроман ефекат, данас скоро нико не прати. Једину утеху председнику САД представљају сусрети с Јацењуком, који је спреман да пред њим падне на колена, као и слушање Бајденове приче о томе како га примају у Кијеву. Све то је, признаћете, јефтино.

Обама жели да верује да га Путин није победио ове године. Али протеклу годину председник САД је сигурно изгубио. Најнеуспешнија Обамина година за свих шест година боравка у Белој кући била је 2014, пишу новине „Вол стрит џорнал". А проблеми у руској економији овде не могу бити утеха, јер о председнику САД суде према његовим сопственим достигнућима. А њих скоро да нема.

И ПОНОВО ПУТИН: ЗАШТО ЈЕ ЊЕГОВ РЕЈТИНГ ВИШИ ОД РЕЈТИНГА БАРАКА ОБАМЕ?

У штампи и на друштвеним мрежама широко је разматран рејтинг најутицајнијих политичара света који је објавио амерички часопис „Форбс“ у новембру 2014. године. Разлог за посебну пажњу коју је привукао тај рејтинг јесте тај што се по други пут заредом на врху списка нашао Владимир Путин. Часопис је свој избор објаснио тиме што у протеклој години Путин није изгубио лидерску позицију, већ је, напротив, учврстио статус утицајног политичара.

Друго место заузео је председник САД Барак Обама. Треће место има кинески лидер Си Ђинпинг, кога сматрају толико одлучним у одбрани интереса земље да га пореде се Мао Цедунгом. Четврто је припало папи Фрањи. Петорку најутицајнијих људи затвара немачка канцеларка и гвоздена леди Европске уније Ангела Меркел, јер она за собом има похабану, али још увек моћну економију ЕУ.

Као резултат свих напора Барака Обаме на изоловању Русије и лично Владимира Путина, председник Русије је у америчком часопису „Форбс“ проглашен најутицајнијим човеком на свету. Сложићете се, овде је дубока ирониja. Обама искаче из своје коже доказујући да је политика изолације Русије успешна, да су САД потврдиле своје глобално лидерство и тако даље. Наравно, „Форбс“ није светски суд. Али без обзира на то, Путин заиста оставља јачи утисак од Обаме. Председник САД се налази у историјском повлачењу. Крај му се не види – и вероватно га неће ни бити. Нарочито пошто су прошлог уторка републиканци однели убедљиву победу на изборима за Конгрес. Сада контролишу и Представнички дом – притом с таквом предношћу какву нису имали од председника Трумана – и Сенат, где одсад имају стабилну већину. Америчка штампа пише о понижавајућем поразу Барака Обаме. О разлозима за то, као и о томе зашто Обама губи у ванредном надметању с Владимиром Путином, може се дати коментар.

Победа републиканаца представља не толико пораз Демократске странке колико лични пораз самог Обаме. Председник САД са 42 процента рејтинга постао је терет који спутава демократске кандидате. Многи од њих су током кампање чак избегавали да његово

име помињу пред бирачима. Знали су: позивање на Обаму је као потписивање смртне пресуде за политички ангажман. Једна од кандидаткиња се устезала да одговори на питање из публике да ли је на последњим изборима гласала за Обаму. У суштини, партија је без лидера. Тачније, с лидером чије је име боље не помињати.

И о овде се не ради само о неумољивом ходу историје, не само о томе да САД, како тренутно тамо говоре, преживљавају тренутке слабости, мада се чини да би тај тренутак могао да се продужи на читаво једно доба. И не ради са само о растућој моћи Кине, која је, према неким рачуницама, што се каже, успут, већ постала прва економија света с обимом од 17 трилиона долара. Не ради се само о борцима Исламске државе, који, као да исмевају моћ САД, редовно одрубљују главе америчким новинарима. Чини нам се да је сасвим недавно Обамина администрација славила, а придружила јој се и светска штампа с упадљивим насловима: „America is back!" – „Америка је поново на коњу!" Како да не! Рекли су нам да су под Обаминим руководством Сједињене Државе најзад успеле да уклоне самог Бин Ладена, наравно, ако је то био он. Затим то како је његово тело хитно и тајно предато морским дубинама, потпуно у складу с муслиманским обичајима, како нам је испричао стручњак за оријенталну традицију Хилари Клинтон.

А сада је уместо Бин Ладена – и то не без помоћи самих Сједињених Држава, које су помогле да се наоружају и финансирају радикалне групе у Сирији – читава Исламска држава.

За много шта је крив лично Обама. Није требало да иде да игра голф пошто су борци ИСИЛ погубили новинара… Испало је цинично: с говорнице се поклања у дубокој жалости, а у животу радосно замахује штапом за голф. И није требало инсистирати на томе да је ебола малтене безопаснија од грипа, пошто се наводно не преноси капљичним путем, уместо да се ограничи авионски саобраћај са западном Африком, како то захтева најелементарнији здрави разум. Многи Американци нису добро проценили ту политичку коректност према еболи, посебно пошто се непрекидно испостављало да еболу у САД доносе управо они људи који су боравили у западној Африци.

На крају је Обама почео да оставља утисак председника који не зна шта да ради: ни са Исламском државом, која одрубљује главе, ни

са еболом која долеће авионима, ни са црнцима који су се побунили у Фергусону, ни с другим проблемима који стоје пред земљом.

„Главна тема ових избора нису радна места нити економија", изјавио је сенатор републиканац Роберт Портман, „најважније је прекинути парализу власти у Вашингтону. Друго, желели бисмо да прозовемо администрацију због њене некомпетентности у вези с питањима као што су Исламска држава и ебола."

Ни с глобалном изолацијом Русије Обама није успео. Нећемо умањивати утицај санкција – оне су задале тешкоће и нашим банкама и нашој економији. Али изолација није успела. Ни покушај да се Путин принуди да се одрекне нечега у што верује такође није успео. Није успео ни покушај да се заплаше водеће земље света које нису чланице НАТО како би се натерале да не послују с Русијом.

Наравно, било би неопростиво наивно да се оцени часописа „Форбс" посвети више пажње него што заслужује. САД остају најмоћнија сила на свету и њихова решеност да нас ослабе не сме се потцењивати – она је велика. Али не говоримо о томе. Говоримо само о томе како је испало да у тихом надметању Обама – Путин руски председник, изгледа, буде убедљивији од Обаме, који је против њега ангажовао моћне политичке ресурсе. Ми говоримо само о томе. Ништа више од тога. Али и ништа мање.

УКРАЈИНСКА КРИЗА: НОВИ «ХЛАДНИ РАТ»?

УКРАЈИНА УОЧИ ПРЕВРАТА: КО ЈЕ БИРАО НОВЕ ВЛАДАРЕ?

Почетком фебруара 2014. године на украјинским интернет сајтовима појавио се аудио-снимак разговора у којем, како се претпоставља, помоћница државног секретара САД за питања источне Европе Викторија Нуланд и амбасадор САД у Украјини Џефри Пајет разматрају кога и на коју функцију поставити у Украјини. Притом се она изразила веома критично, да не кажем опсовала Европску унију.

Викторија Нуланд: Па, шта мислиш? Џефри Пајет: Мислим да смо у игри. Питање је с Кличком, очигледно, то је компликована карика овде, а посебно његово именовање за заменика премијера. Видела си неке моје напомене о проблемима који тренутно постоје у међусобним односима, тако да се ми трудимо да брзо сазнамо коју улогу он игра. Викторија Нуланд: Не мислим да Кличко треба да буде у влади. Не мислим да је то потребно и да је то добра идеја … Мислим да је Јацењук прави човек. Он има искуства у економским питањима и у питањима управљања. Шта му треба? Само да Кличко и Тјагњибок остану напољу.

Џефри Пајет: Да, нека он остане ван владе и нека учи да буде политичар. Ја само мислим да, ако говоримо о току политичког процеса, желимо да задржимо умерене демократе заједно. Проблем ће представљати (лидер националистичке партије Слобода Олег) Тјагњибок и његови момци. Уверен сам да управо на то делимично рачуна (председник Украјине Виктор) Јанукович. Викторија Нуланд: Чини ми се да тој улози одговара Јац (лидер партије Отаџбина Арсеније Јацењук). Он има искуства у економији и у управи. Њему треба да Клич и Тјагњи остану напољу, а он би с њима комуницирао четири пута недељно. Чини ми се да ће, ако Клич упадне унутра, морати да ради за Јацењука. То неће бити тако једноставно.

Викторија Нуланд: Још једна ствар, Џеф. Не сећам се да ли сам ти о томе причала или сам говорила само у Вашингтону. Кад сам јутрос разговарала с Џефом Фелтманом, он је имао ново име за човека из УН – Роберт Сери. Написала сам ти јутрос. Џефри Пајет: Да, видео сам. Викторија Нуланд: Добро. Он се сада са обојицом договорио, и са Серијем, и са Бан Ки Муном да Сери дође у понедељак или уторак. Џефри Пајет: Добро. Викторија Нуланд: Мислим да ће то одлично помоћи да се све склопи, а онда F...СК Европску унију.

Тај дијалог, а посебно то куда је Викторија Нуланд послала Европску унију, постао је, наравно, скандал недеље. Новинари сада питају представника Стејт департмента да ли ће се појавити мајице с том фразом, а сама Нуландова је била принуђена да се извињава због псовања ЕУ. Мада, наравно, ништа ново нисмо ни сазнали. То да америчке и не само америчке дипломате користе не баш пробране изразе доста је очигледно. Али не ради се о томе да је Нуландова у приватном разговору који није за туђе уши увредила ЕУ. Ради се о нечему другом.

Ради се о томе што у атмосфери онога што је открио Сноуден, тоталног праћења од стране НСА – чије руководство је отворено лагало покушавајући да сакрије његове размере – у атмосфери прислушкивања европских лидера и других најближих савезника САД, које је изазвало велико огорчење у Европи, као и у атмосфери многог тога другог, изјаве Викторије Нуланд представљају још једну у низу потврду отвореног цинизма, карактеристичног за велики део америчког политичког врха. Одговарајући на питања новинара поводом изјава Нуландове, представница Стејт департмента Џен Псаки је рекла: „Сви ви доста добро знате Викторију, и вероватно знате да је, кад је имала 23 године, осам месеци боравила на руском броду". Из тога је Џен Псаки закључила да је она тамо научила тако сочно да псује. Шта је радила Викторија Нуланд на руском броду са 23 године? Шта је тамо била – бродски кувар, старији помоћник капетана или обичан морнар, да ли је то био туристички или можда чак војни брод – госпођа Псаки није објаснила. Замишљам Викторију Нуланд у пругастој мајици и широким панталонама, с капом забаченом на девојачки потиљак, како стискајући јефтину цигарету у уснама и шалећи се иде помало мангупским ходом до својих колега руских морнара да с њима размени неколико сочних речи. Сигу-

ран сам да бурна младост Нуландове и осам месеци њеног боравка на руском броду с овим немају никакве везе. О томе како се амерички политички врх односи према својим европским савезницима у последње време се чуло из многих извора – и из фајлова које је објавио Викиликс, и из докумената која је објавио Сноуден, а госпођа Нуланд је то само још једном потврдила.

Кад све саберемо – час презриво, час улагивачки. Није случајно што америчке власти ништа нису објашњавале нити обећавале огорченим европским посланицима кад су ови покушавали да од САД добију одговор на питање докле имају намеру да прислушкују све и свја у Европи. Није случајно то што су и сама америчка и европска штампа разоткриле лично одобрење Обаме за прислушкивање Ангеле Меркел и других страних лидера. Откад је све то постало познато, откад су одшкринута врата америчке политичке кухиње, поверење према САД свуда у свету, укључујући и Европу, нагло је опало. Тако је псовка Викторија Нуланд пала на сасвим свежу рану. А још је отворениј њено размишљање о томе кога и на које место треба поставити у Украјини. Сазнали смо да је Јац – то јест Јацењук – човек који највише одговара САД, а да је Кличко добар само да млатара песницама и да су све главне улоге у Украјини већ расподељене у Вашингтону. Притом смо ми од представника Беле куће Џеја Карнија чули да се САД нимало неће мешати у послове Украјине. Ма, шта вам је! Њима то није ни на крај памети!

Аудио-снимак је потврдио оно што је очигледно: администрација САД се бави сменом власти у Украјини темељно, циљано и у мануелном режиму. Притом, наравно, за притиске на Кијев оптужују Русију. Не, овде нема ироније. Хајде да све назовемо правим именом: ради се о тоталном политичком лицемерју, наравно, под маском размишљања о високоморалном садржају спољне политике САД. У који, узгред, нико и не верује.

Како тим поводом пише амерички часопис „Нешенел интерест“: „Зар је то добра идеја за америчке власти – самостално одређивање нове владе с друге стране, посебно када се говори о свргавању или смени законито изабране актуелне власти? Ако имамо у виду да Вашингтон оптужује Москву управо за мешање у унутрашње послове Украјине, може се запазити одређена ирониј у томе што се он сам бави управо таквим мешањем.“

САНКЦИЈЕ ПРОТИВ РУСИЈЕ: ХОЋЕ И ЕВРОПСКА УНИЈА ОДНЕТИ ПОБЕДУ?

Постепено санкције постају прави камен спотицања за европску политику. Занима нас докле ће то у Бриселу и Берлину моћи да негирају. Ангела Меркел је позната по томе што никад не греши. Али игру са санкцијама против Владимира Путина она ризикује да изгуби. Прво, санкције не дају жељени политички резултат и не могу натерати Москву да измени своју позицију у вези са Украјином. Друго, оне стварају прикривени раскол у Европској унији, који Меркелова осећа боље од других. Очигледно је зато она била мишљења да се засад одустане од четвртог пакета санкција. Меркелова је увек била присталица здраворазумског приступа у политици. А од последица санкција за саму Европску унију здрав разум доживљава шок.

Погледајмо последње извештаје Еуростата: само у августу, свега месец пошто су објављене економске санкције против Москве, извоз земаља Европске уније у Русију мањи је за 19 процената. Притом је извоз производа машинске индустрије опао за 23 процента, а индустријске робе – за 16. Укупни губици износили су око осам милијарди евра. Над овим подацима се вреди замислити. Стопа раста економије у Европској унији је нешто више од пола процента. Немачка економија, која се досад сматрала локомотивом читаве економије Европске уније, такође је нагло почела да иде низбрдо. Нешто мање од једног процента – то је максимум који се смеши Немачкој ове године. Један од разлога је смањење руског тржишта за немачку робу. „Санкције против Русије задале су ударац немачкој економији, ослабивши читаву Европу", пишу америчке новине „Вол стрит џорнал". Не чуди што се у Немачкој интензивира јавна критика политике санкција. С таквом критиком је ових дана иступао председник руско-немачког форума Плацек и заменик председника фракције левих снага у Бундестагу Сара Вагенкнехт. Тако је расположен већи део немачких бизнисмена. Меркелова се прави да те гласове не чује, али то неће моћи да избегне.

Контрапродуктивност санкција за саму Европу је очигледна. Док Брисел са упорношћу која би се боље могла применити негде другде брани кијевску власт која је успешно растурила сопствену

земљу, статистика говори против њега. Италија ће ове године због санкција изгубити око четири милијарде долара. Финска је скоро за половину смањила извоз пољопривредних производа. А Француска не само што остаје без новца који је Русија већ уплатила за „мистрале" већ ће морати и да плати огромну уговорну казну. Цена тог питања за Париз износи преко три милијарде евра, које би француски буџет могао да изгуби само због жеље француских власти да се допадну Вашингтону.

Па зашто су онда потребне санкције које с једне стране не дају резултат, а с друге ударају на економију и финансије саме Европе? То се запитао и бивши председник Француске и могући кандидат на следећим председнички изборима Никола Саркози: „Желите конфронтацију између Европе и Русије – то је лудост... Како се можемо надати разрешењу украјинске кризе ако је не размотримо с Русијом? И ко ће макар и на секунду поверовати да Француска може одиграти улогу у изласку из кризе тако што неће поштовати уговор који је потписала с Русијом? И ко би могао да поверује да ће та неодржана реч ојачати утицај и поверење у свету?"

Ангела Меркел засад преферира да не чује те гласове, али мораће да их чује.

О МЕЂУНАРОДНОЈ КРИЗИ ОКО КРИМА И УКРАЈИНЕ

Почетком марта 2012. године, после државног преврата у Украјини и незаконитог збацивања с власти председника Јануковича, као и припајања Крима Русији, дошло је до најоштријег конфликта у односима између Русије и Запада у читавом периоду од завршетка Хладног рата.

Та криза је била очигледна и приметна. Први пут од 1991. године САД и њихови савезници су донели ТАКВЕ санкције против Русије. Први пут од тога доба дошло је до ТАКВЕ напетости у односима са Западом. Први пут су нам претили не само политичким већ и економским ратом. То се по размерама не може поредити ни с кризом око Југославије, ни око Ирака, ни Либије, па чак ни Сирије. А главни разлог, наравно, није у Криму. Главни разлог је то што је Русија одбила да игра по раније наметнутим правилима, у оквиру којих су

нас могли непрестано обмањивати, доносити одлуке иза наших леђа и стављати нас пред свршен чин, а било нам је дозвољено само да се с тим саглашавамо. После преврата у Украјини Русија је одбила да игра по тим правилима. И то је био разлог за реакцију САД и Европе. Али интересантно је да и у западним земљама признају да су они криви за много тога што се догодило. О томе, на пример, говоре анкете јавног мњења у Немачкој. Из њих следи да оптужбе на рачун Русије изазивају мало негативних реакција: јер многи Немци Крим никад и нису схватали као део Украјине. Према подацима Форцовог института, две трећине испитаника сматра да су економске санкције против Русије бескорисне, а многи изражавају мишљење да за ескалацију кризе кривицу такође сносе и влада Украјине, ЕУ и САД, који су само често газили међународно право. Тако да је актуелна криза са много више лица него што нам то сугеришу западни политичари и медији, који само понављају тезе о агресији, интервенцији и анексији.

У стварности, то је криза америчке политике смене режиме, јер је државни превратa у Кијеву од 22. фебруара ове године био резултат управо политике која је последњих месеци активно спровођена према Украјини. САД и читав Запад су имали могућност да избегну распад државне власти. Ради тога требало је само да иступају не с фиктивним, већ са истинским гаранцијама споразума од 22. фебруара. И да дају одговарајући сигнал опозицији. Да је то било урађено на тај начин, она би, наравно, послушала. Али то се није догодило. Исувише је замамно изгледала могућност да се, без избора, сруши легитимни председник и на власт доведу штићеници. А то да је замисао била управо таква, знамо одлично из светски познатог разговора између Викторије Нуланд и амбасадора САД у Кијеву. Тај задатак је извршен, и Арсеније Јацењук, како су то САД и желеле, стао је на чело владе. Али цена те победе била је то што је знатан део становника Украјине одбио да ту владу призна као легитимну. Одатле и феномен Крима. Да су они који живе на Криму огромном већином признали нову власт у Кијеву, спровести референдум на полуострву било би једноставно немогуће. И не би било немира у јужним и источним регионима Украјине. Све то је последица западне политике смене режима. У Кијеву је то свакако данас успело, али на Криму је то доживело неуспех.

Уз то, очигледна је и најдубља криза евроатлантске интерпретације међународног права. Та интерпретација гласи: законито је све што одговара интересима евроатлантске заједнице. Све друго је противзаконито, нелегитимно и заслужује само тоталну осуду. Када је на Косову у присуству јединица КФОР којима је руковођено из НАТО била проглашена независност од Србије, иако је то било у супротности са српским уставом и Београд је био категорично против, одмах је признато да је то отцепљење легитимно и да није у супротности с међународним правом. Али Крим то исто не може да уради. Када је 20 година пре тога дошло до уједињења Немачке, заправо дошло је до тога да је западни део прогутао источни без икаквих референдума и противно уставу НДР, то је одмах било проглашено апсолутно легитимним процесом. Али Крим не сме на исти начин да се припоји својој историјској домовини. При чему о кршењу међународног права посебно гласно говоре они који су подржавали бомбардовање Београда 1999. године, они који су у Конгресу и парламентима гласали за војну агресију на Ирак 2003, а 2011. свим снагама се залагали за ракетне ударе и бомбардовање Либије. Током тих операција погинуле су на хиљаде и на десетине хиљада људи. Крим је припојен Русији потпуно без крви на основу слободне воље у коју нико уопште не сумња. Па где је ту била агресија и кршење међународног права?

Једном су на конференцији за новинаре присталицу таквих агресија и интервенција Џ. Буша питали: Како се, господине председниче, рат у Ираку уклапа у међународно право? „Међународно право?“, без размишљања је Буш одговорио. „Не знам о чему говорите, обратите се моме адвокату.“ Тако слободна манипулација међународним законима, редовне акције без одлука Савета безбедности УН, игнорисање свих забрана ради сопствених циљева и интереса довели су не само до дубоке кризе читавог система међународног права већ и до кризе поверења у његова америчка и западна тумачења. И о тој кризи поверења се сада говори на само у Москви већ и у Пекингу, и у Делхију, и у арапском свету, и у Латинској Америци, и на афричком континенту.

И још нешто: у Украјини је западне стратеге, заузете великим геополитичким играма, изгледа, још једном изневерио политички осећај. Њима је више одговарало да не размишљају о томе колико је

у политичком и националном погледу сложена Украјина. Више им је одговарало да не размишљају о томе како су неуверљиви, па чак и сумњиви њени актуелни самопроглашени руководиоци. Више им је одговарало да не размишљају о томе како би на све то што се догађа у Кијеву могли да реагују источни и јужни региони земље, а посебно Крим. Чинило им се да су, пошто смене власт у Кијеву, постигли све. Али то није тако. О томе је у једном чешком издању управо писала кримска новинарка Наталија Добринска.

„У искреност проповедника Турчинова и сајентолога Јацењука не верујем, махинација са становима боксера Кличка ми је одвратна, бескомпромисни национализам Јароша ме иритира, видео-клипови Сашке Белог испуњавају ме ужасом, а од посланичког једногласја због страха или мита ми је мука. Не могу ни реч из себе да исцедим кад моји стари пријатељи у телефонском разговору очекују да им не кажем: ‚Здраво!', већ да отпоздравим са: ‚Слава Украјини!'"

Наталија Добринска је додала да не може мрзети Русе као што то налаже нова политичка стварност Украјине. И зато, заједно с онима који су изабрали Русију, ја се опраштам с Украјином. Јер на Криму није дошло ни до агресије ни до анексије. На Криму се догодио слободан избор. Онај исти о којем тако често говоре западни политичари. Онај исти који је, по њиховим речима, имао кијевски Мајдан. Али ако такво право има кијевски Мајдан, зашто га онда нема народ на Криму?

БАРАК ОБАМА, РУСИЈА И ЕБОЛА

Стављајући у исти ред такозвану агресију у Украјини с претњама за мир које су створили ширење еболе и акције терориста ИСИЛ, Барак Обама је свесно желео да увреди и понизи Русију. И то није остало непримећено код већине посматрача. Обама у вези с Русијом и њеним руководством не може да сакрије свој патолошки комплекс; тај комплекс код обично политички коректног америчког председника манифестује се ту и тамо и говори само о једном – да су садашња Русија и Путин за Обаму тврд орах, да не зна како с њима да поступа и шта да ради. И отуда бес који надире скоро неконтро-

лисано. Томе се не треба чудити. Данашња Русија је директан изазов у САД дубоко укорењеној представи о изузетности америчке нације и њеној улози у свету. Русија, као уосталом и многе друге земље, ту изузетност не признаје, и то из сасвим разумљивих разлога.

У стварности, изузетност САД манифестује се само тиме што је њихова политика постала главни узрок скоро свих светских криза последњих двадесет година. Управо су САД окупирајући Ирак у ту земљу донеле дуготрајни крвави хаос и створиле у њој, како се изразио амерички сенатор Ренд Пол, рај за терористе. Управо су САД – интензивирајући борбу наоружаних радикала против Асадове владе у Сирији и дајући савезницима из Персијског залива зелено светло за финансирање и наоружавање тих радикала – директно помогле стварање нове претње у облику ИСИЛ. Нико други осим САД и њихових савезника не сноси директну одговорност за то што је Либија претворена у огромно поприште борби између супротстављених милитантних група. И тако даље и тако даље... Није случајно ових дана Михаил Горбачов, који не критикује САД баш често, назвао Сједињене Државе главном светском грозницом. Наравно, Барак Обама може и даље да дискутује с говорнице УН, али те дискусије се све више примају као чиста реторика, као празне приче, као аутосугестија и самозадовољство америчког председника.

„Чињенице говоре о томе како је америчка политика претрпела пораз у Авганистану, Ираку, Сирији, Либији, Јемену и Сомалији", пишу британске новине „Ал Хајат", изражавајући уверење да ће Обамина стратегија за искорењивање ИСИЛ поново гурнути Средњи исток у амбис хаоса и спонтаних ратова. Можда због тога Обама пореди политику Русије с грозницом ебола. ОН једноставно нема шта да каже, он једноставно више никако не може да објасни неспособност САД за глобално лидерство за којим жуди, а такође ни своје сопствене константне спољнополитичке промашаје.

МИНСК-2

Шта год да се од Вашингтона до Кијева говори о споразумима из Минска, они реално дају вероватно једину шансу Украјини да опстане као држава и почне постепени повратак у нормално стање, коли-

ко год тешко то било. Данас се Украјина не налази међу нормалним државама света: пореде је час с Авганистаном, час са Сомалијом, час с другим неуспелим државама. Наравно, некоме у Украјини то изузетно одговара, али не и већини грађана.

Када је Петар Порошенко у пратњи председника Белорусије ушао у палату независности у Кијеву, руски дописник Павел Зарубин му је, иако прекршивши неписана правила новинарског понашања, поставио морално исправно питање: „Зашто ваше јединице бомбардују цивилно становништво?“ Због тога је Павел Зарубин удаљен из сале. Али питање је остало да лебди у ваздуху. Заиста, зашто Порошенкове јединице, чак и у дану и ноћи кад су се водили преговори, нису само вршиле војне акције, нису само покушавале да се извуку из окружења код места Дебаљцево, већ су с маничном упорношћу настављале да бомбардују и руше Доњецк? Као резултат тих удара само 11. и 12. фебруара у Доњецку је погинуло 15 људи, од тога троје деце.

Никакав сувисли одговор на то питање председник Украјине, наравно, није у стању да дâ. А то схвата чак и његово лично обезбеђење. Кад је руска новинарка Олга Скабејева покушала још једном да се обрати Порошенку, овога пута с изузетно коректним питањем – како он оцењује резултате преговора, један од Порошенкових телохранитеља притиснуо ју је уз себе тако да није могла да дише. Тако је он спасавао Порошенка од слободе говора.

Порошенков телохранитељ је, не знајући то ни сам, демонстрирао како се у Кијеву заправо односе према медијима. Украјински медији су се одавно претворили у машинерију за фабриковање лажи која ради нон-стоп. Они убеђују украјинске гледаоце да устаници из дана у дан, из часа у час сами екстатично руше Доњецк и Луганск, то јест градове који су њихово упориште. Они уверавају украјинске ТВ гледаоце да се 40 људи – а то су само званични подаци! – спалило, пуцало на себе и само себе угушило у одеском Дому синдиката. Они доказују да су малезијски „боинг“ такође оборили устаници, мада холандска комисија за истраживање несреће још увек није у стању да потврди ту верзију, тако важну Западу и тако очајнички потребну Кијеву.

У међувремену, Украјина пуном паром иде ка свом краху: почетком фебруара 2015. њене девизне резерве смањиле су се на 6,5

милијарди долара. За земљу са 43 милиона становника то је скоро ништа – пет недеља увоза. Али садашња кијевска власт се не плаши највише измишљене руске инвазије којом плаши своје грађане и Европљане. Садашња кијевска власт се највише плаши истине о самој себи и сопственим злочинима.

Да нико не би могао да исприча Украјинцима о тим злочинима, у Украјини су били искључени руски ТВ канали. У том циљу Врховна рада је управо донела одлуку о томе да руске медије лиши акредитације код органа власти Украјине. Данас се тамо невиђеним темпом успоставља нова врста слободе – слобода намерне лажи.

И пре него што су се на документима усвојеним у Минску осушили потписи учесника преговора, шеф МИП Украјине Климкин почео је да ревидира договоре евидентиране на папиру. Изгледа да амнестија коју су предвидели неће важити за оне који су, према речима Климкина, оптужени за злочине против човечности. Када представници власти који одговарају за страдање више хиљада људи на истоку Украјине говоре о злочинима против човечности, то може да изазове само гађење. И не само то. Постаје јасно да ће та иста власт бити спремна да иде на све како би сакрила и прећутала сопствене злочине. Постаје јасно да се у Кијеву већ спрема кршење договора који тек што су потписани у Минску. А када лидер ултрадесничара Јарош јавно изјављује да његова организација те договоре не признаје, то ће сутра можда рећи Турчинов и Јацењук. Разлог је јасан: споразуми из Минска су пропаст за кијевску партију рата. Ако се они буду испуњавали, Украјини ће бити потребни други политичари. Коме ће тада бити потребан крвави пастор? Коме ће бити потребан Јацењук? Коме ће бити потребни сви они који су изградили каријеру и стекли иметак на криминалном рату и који су прави кривци за злочине против човечности?

Мински споразуми су тешко искушење за Украјину. Да ли ће она наћи снаге да се у име сопствене будућности ослободи оних који јој могу понудити само нову крв, нова разарања и нове злочине? Ако буде могла, онда Украјина још увек може да се спасе. Јер историја је по правилу немилосрдна према нацијама које нису у стању да искористе шансу за спасење.

„ВЕЛИКА СЕДМОРКА“, БРИКС, РУСИЈА

Тема међусобних односа између Русије, „велике седморке“ и нових центара економске моћи избија у први план, пошто је „велика седморка“ коначно решила да се огради од Русије. Због тога је и интересовање Русије према тој организацији знатно опало. У земљама као што је Пољска то су с радошћу и наивношћу прихватили као знак да се Русија претворила у отпадницу. Изненађујуће узак, провинцијалан и не баш паметан став. Да се ради о земљи отпадници, њени руководиоци се не би ове недеље, када се одржава самит „седморке“, сретали прво с премијером једне од земаља „седморке“, а затим и лидерима Турске и Азербејџана. Кад смо већ код тога, Турска има већи значај од Пољске, с које год стране да се на њих погледа: и по обиму економије, и по војној моћи, и по политичком утицају. А пољским новинама на би било згорег да то имају на уму.

Нема мањи значај ни то што је почетком недеље у Москви одржан веома значајан догађај – први у историји парламентарни форум БРИКС.

У Москву су допутовали председавајући и чланови руководства парламената Кине, Бразила, ЈАР и Индија. Русију су на форуму представљали представници Државне думе и Савета Федерације Сергеј Наришкин и Валентина Матвијенко. Значај догађаја је у томе што је БРИКС добио сопствену парламентарну димензију. То говори о новом степену политичке зрелости организације. При томе, ради се о организацији која обједињује земље које спадају међу највеће економије света: њихов укупни БДП у 2014. године достигао је 30 процената светског БДП. И док су до пре пет-шест година на Западу презриво говорили да БРИКС није ништа више од политичке илузије, данас су такви разговори једноставно неумесни.

На форуму је тачно указано на то да су данас земље БРИКС једна од најважнијих покретачких снага светског развоја. Њихов политички значај расте. И потпуно је очигледно да – у условима када Запад покушава да изолује и на све начине ограничи нашу земљу – демонстративно активирање контаката с Русијом представља директан изазов Вашингтону и њиховим савезницима од стране Кине, Бразила, Индије и ЈАР. И ако је за „седморку“ Русија објекат за вршење прити-

ска, онда је за земље БРИКС она најважнији партнер. О помацима у односима снага у савременом свету – наш данашњи коментар.

Свет се вртоглаво мења, али Барак Обама и неки други западни лидери упорно се понашају као да то није тако. Они се понашају као да је „велика седморка" у стању да решава глобалне проблеме, мада је с губитком Русије та организација постала само још један клуб пријатеља САД и ништа виша од тога. У одсуству водећих светских сила које на припадају Западу, пре свега Кине, Русије, Индије, „велика седморка" се пред нашим очима претвара у застарели формат. Она већ више не одговара расподели улога ни у светској економији, ни у светској политици. Зато је и уследила досад невиђена критика самита, која је ове недеље испунила западне медије.

„Народи више не верују да је на тим састанцима могуће доношење конкретних одлука о текућим глобалним проблемима", наводи „Фигаро". „Састанци G7 сада личе на кружоке на којима се јавно указује на проблеме, али нико се не прихвата тежег посла – њиховог решавања."

Заиста, свима је јасно: „велика седморка" пати од срчане инсуфицијенције. Њена снага и ресурси једноставно нису довољни за решавање ни глобалних ни великих регионалних проблема.

Да, засад је још увек укупни БДП земаља „велике седморке" мало већи од укупног БДП земаља БРИКС: 34,7 наспрам 32,5 трилиона долара (подаци ММФ за 2014. годину). Али при стопама раста које показују само Кина и Индија и при стагнацији у којој се тренутно налази Европа, та разлика ће без сумње бити савладана у наредне две-три године, и већ 2018. земље БРИКС ће по БДП сигурно престићи развијене економије удружене у „велику седморку".

Процес је практично неповратан. Док је удео САД у светској економији 1960. године износио 44 процента, а 1990. године – 25 процената, 2014. он је износио нешто више од 16 одсто. Тенденција је очигледна.

За прерасподелом економског значаја на светској сцени неизбежно ће доћи – и то се већ дешава – прерасподела политичког значаја.

Данас је „велика седморка" потребна и важна за САД и проамеричку елиту у другим земљама, пре свега зато што јој омогућују да евидентира проамеричко јединство западне алијансе. Ево, и сада је

Обами било изузетно важно да добије даљу подршку за своју политику према Русији, пре свега када је реч о санкцијама.

Америчка дипломатија јесте успела да поводом тог питања постигне формално јединство читаве „седморке", али не треба се претварати да је то право јединство. Да је то јединство истинско, не би се одмах после састанка „седморке" догодио веома успешан и симболичан сусрет Владимира Путина с премијером Италије Матеом Ренцијем у Риму. То је интересантна прича: пошто је тобоже подржао Обамин тврди курс према Москви, председник италијанске владе је одмах пожурио да се састане с Путином – да разговара о стварним интересима своје земље, којој су веома потребне и трговинске, и економске, и политичке везе с Русијом. А као што је познато, Италија није једина таква земља у Европској унији.

Обамина администрација се ипак упорно понаша као да то није тако и упорно покушава да негира очигледно. Стални представник САД у УН Саманта Пауер као навијена понавља причу о дипломатској и економској изолацији Русије, мада нико од озбиљних европских лидера одавно више не говори о изолацији. Јасно је и зашто: не може да се превали преко језика. Сложићете се, било би веома чудно када би Виктор Орбан примајући Путина у Будимпешти, или Матео Ренци рукујући се с њим у Риму – истовремено говорили нешто о изолацији. Они то и не говоре. Ту формулу данас понавља само Обама, а за њим и Саманта Пауер.

И поново се САД понашају као да је изолација реална, иако је свима већ очигледно да то није тако. У јулу ће се у Уфи одржати самит лидера земаља БРИКС, а то нису било какве земље. Четири од њих – Кина, Индија, Русија и Бразил – улазе у прву десеторку највећих економија света. Каква је то изолација? Само током последње године одржани су састанци руског председника с руководиоцима Кине, Индије, Египта, Аргентине, Француске, Финске, Мађарске, Италије, Грчке и још многих других држава. Каква је то изолација? Изузетно је важан у данашњем контексту и сусрет с папом. У Ватикану схватају: без Русије се не може спречити да свет не склизне у правцу новог хладног рата, и не може се решити украјинска криза и заштитити хришћани од прогона на Блиском и Средњем истоку.

У Вашингтону, наравно, могу да се заваравају да изолација функционише. Али не може да функционише оно чега нема. Можете

колико год хоћете понављати реч „алва“, али ако алве нема, нећемо имати слађи укус у устима.

Управо је објављено да су САД и ЕУ припремили нове санкције према Русији, које ће бити активиране у случају неиспуњења услова споразума из Минска. Као прво, ако Запад ипак не успе да натера Кијев да испуни услове тог споразума, никаквог напретка сигурно неће ни бити. А друго – и то је најважније – таквим корацима може се постићи само једно: одвајање Русије од Запада и преоријентисање читаве спољне политике Русије, а затим и већег дела економије у правцу супротном од Запада. Како наводи амерички часопис „Форбс“: „Западна ‚изолација‘ Русије подстиче ту земљу на стварање нове економске реалности, која ће помагати њеном кретању ка уравнотеженијој и виталнијој економији у наредних неколико деценија“, пише „Форбс“. Изолације као што није било, тако је неће ни бити, Запад ће једноставно одсећи од себе Русију и сходно томе учините је још независнијом – и политички и, на крају крајева, економски. А такав резултат сигурно неће ојачати Запад.

НЕУСПЕЛА ИЗОЛАЦИЈА: КАКО СЕ НИСУ ОПРАВДАЛЕ РАЧУНИЦЕ СЈЕДИЊЕНИХ ДРЖАВА И ЊИХОВИХ САТЕЛИТА

Вашингтону и Лондону нимало се нису свиделе посете Путина ни Каиру ни Будимпешти. Таман посла да се Русија врати тамо где дуго није била фактора утицаја: у кључну и најважнију земљу Блиског истока, па чак и – о ужаса! – у источну Европу. У Египту смо такође играли главну улогу. И, судећи по свему, имамо намеру да им се вратимо.

„То је тако и било док су Руси били пријатељи Гамала Абдела Насера, али пошто их је седамдесетих година протерао његов наследник Анвар Садат, Египат се трансформисао у поузданог савезника САД на Блиском истоку.“

Била су то времена којих се радо сећамо! Москва више није сметала Сједињеним Државама на Блиском истоку. Напротив – за време Јељцина и Козирјева тихо се инкорпорирала у америчку дипломатију, омогућивши Вашингтону да у региону чини шта му је

воља. За САД је то било златно доба, али резултат је био жалостан. САД су изгубиле све што се могло изгубити – мир између Палестине и Израела нису постигли, Ирак су растурили, свргли су Гадафија, али су одмах изгубили Либију, која се нашла у рукама супарничких унутрашњих армија, покушали су да свргну Асада, али су уместо тога добили Исламску државу, која остршћено одсеца главе америчким новинарима и сад је већ у Либији. Покушали су да се задрже макар у Јемену, али нису успели, па су морали срамотно да беже, затворивши тамо своју амбасаду.

Међутим, то није све. Пре него што су се Американци потпуно раширили на Блиском истоку, ту је било само спорадичног палестинског тероризма, а у Египту и Сирији деловало је Муслиманско братство. Али за глобалне или регионалне терористичке мреже – за Ал Каиду и њој сличне – нико није био ни чуо. Сада нам те исте САД саопштавају да је претња од Ал Каиде већа него икад, да она сада делује на огромном простору од Марока или Малија све до Пакистана. Да ли је могуће? И све то је резултат изузетно добротворног америчког четрдесетогодишњег тоталног присуства. Свих ових година нико им није сметао да држе ту линију коју су сматрали исправном. Па чак и од Обаминих дуго очекиваних иницијатива ништа није остало – само давно изговорене празне речи у Каиру. Резултат је колико импресиван, толико и трапав. Свима у региону је очигледно – златно доба америчког утицаја за регион није било баш златно. Зато се и полажу наде у повратак Русије.

Тај повратак се никако није уклапао у планове Англосаксонаца. За њих је било знатно боље кад су свет овде представљали само Џон Кери и други Обамини емисари, као и лажљиви Тони Блер. И зато Путина и Ал Сисија у западној штампи називају нелибералним диктаторима.

„Оба лидера су бивши службеници специјалних служби са склоношћу ка теоријама завере", упозорава Дејвид Гарднер. Они свуда виде заверу – то их зближава.

Завере, наравно, не постоје. То само англосаксонска демократија лагано напредује. Али из неког разлога у далекој Кини су уверени да су и украјински Мајдан и покушај да се он понови у Хонгконгу дело руку, пре свега, Американаца.

„У Пекингу су улогу западних институција и технологије за при-

прему свих тих побуна примили к знању. Кина изгледа искрено дели гледиште Москве у вези са украјинским догађајима и слаже се с тим да су их углавном организовали Американци…“, пише британски новинар Гидеон Рахман.

Из неког разлога и у Будимпешти се упорно шире гласине да некооперативног Орбана Американци желе да помоћу локалне либералне опозиције замене неким много кооперативнијим, а садашњи египатски председник боље од других зна како и зашто се мењала власт у многим земљама у његовом суседству.

Па како то да су у тако различитим престоницама уверени у исто – да завере постоје и да се њихови конци скоро увек повлаче из Вашингтона? Зашто је то тако?

Пошто је одговор на то питање очигледан, данас поверење према САД – и у Каиру, и у Бразилу, и у Њујорку, и у Пекингу, и у Београду, и у Москви, и у Будимпешти, и у Анкари – није баш превелико. Русију, међутим, сматрају много поузданијим и много мање неискреним партнером. За 40 година у Египту су могли да схвате шта се може очекивати од САД. На крају су дошли до закључка да су погрешили што су одустали од тесних односа с Русијом. Зато је време америчког монопола на Блиском истоку прошло – ма како то било непријатно сазнање за Обамину администрацију. Све је јасно – нема никаквих завера, већ само неумољиви ток историје.

БОЛНЕ ТАЧКЕ РУСИЈЕ: С КАКВИМ НАСЛЕЂЕМ СМО УШЛИ У НОВИ ВЕК

ЗА ШТА СМО СЕ БОРИЛИ или КАКАВ СМО КАПИТАЛИЗАМ ИЗГРАДИЛИ

Друштвеним уређењем створеним у Русији након што је закорачила на капиталистички пут развоја незадовољна је не само већина грађана него – у мањој или већој мери – и руководство земље. Међутим, власт тражи одговор у повећању контроле – често формалне, док договор лежи у другом плану.

Глобална криза је опет показала мане нашег капитализма, које су биле прикривене у периоду економског бума и позитивне конјунктуре. Пре свега, испоставило се да почетна грешка руског капитализма уопште није превладана. Како је код нас протекла приватизација, како су прошле реформе деведесетих година, тако се и развијамо. Задржала се, па чак и повећала, концентрација богатства и власништва у рукама веома уског круга елите. Према подацима часописа „Форбс“, „боримо“ се за друго-треће место у свету по броју милијардера, а према класификацији УН налазимо се на 72. месту по животном стандарду. То је ненормално. Такав раскорак између другог-трећег места и 72. места карактеристичан је за сиромашна друштва и неуравнотежене економије.

Приближно у таквој ситуацији тренутно се налази Кина, али разлика између Кине и Русије је знатна: Кина се креће од огромног сиромаштва навише, и то стабилно, самоуверено показујући рекордно високу стопу раста. То нам даје основ да сматрамо да Кина иде путем савладавања сиромаштва и повећања животног стандарда, који је у великим кинеским градовима већ упоредив са животним стандардом земаља као што су Чешка и Словачка. Русија иде путем јачања финансијске моћи, створене у земљи олигархије, и одржавања сиромаштва. Стопа развоја земље није висока, за разлику од Кине, она је веома много претрпела услед кризе: 2009. године

изгубљено је отприлике девет процената БДП, док је у Кини забележена стопа раста од осам процената! Повећање животног стандарда иде веома споро, и то углавном од експлоатације природних ресурса, а не од развоја савременог вида производње. Умногоме је то резултат реформи деведесетих година и криминалне приватизације, што још увек није превазиђено.

Друго, постаје очигледан стагнантни карактер нашег капитализма. До данас он није био у стању да осигура ни економски ни научно-технички напредак. На састанку у Томску одржаном у фебруару 2010. године, на којем је учествовао и Дмитриј Медведев, Анатолиј Чубајс је саопштио: за 20 година продуктивност рада у индустрији била је и остала на нивоу 25 процената америчке. Односно, 1991. године – године распада Совјетског Савеза – имали смо продуктивност рада 24,9 процената од продуктивности рада САД, а сада – 25 процената. Поставља се питање за шта смо се борили, и да ли је Совјетски Савез био баш тако лош.

Наравно, данас је то питање реторичко. Али иза њега се крије заиста озбиљан проблем: зашто је за 20 година наша стопа раста износила само 0,1 проценат? Својевремено је Јегор Гајдар детаљно описивао економске разлоге пада Совјетског Савеза, али из неког разлога није се запитао: зашто „нова Русија" 20 година стоји у месту, шта је разлог томе? А разлози, сасвим сигурно, постоје. Они имају везе с природом система који је код нас формиран.

Треће: однос између државе и олигархије код нас се практично не мења, мада је почетком двехиљадитих било наде да ће до таквих промена доћи. Али оне су биле површне. У условима кризе наша држава је претежно пружала помоћ банкама и великим олигархијским системима. Управо у рукама тих система налази се основна актива наше економије. Спасавајући ту стратешку активу, држава је спасавала олигархијске системе и банке. Према речима банкара Петра Авена, било је око 30 банака којима ни под којим условима не би дали да пропадну. А где је конкуренција, где су ти либерални принципи о којима нам се тако дуго говорило, ако се у периоду кризе код нас није десио ниједан велики банкрот (иако је дефакто један број система банкротирао)? Ниједан велики власник код нас није банкротирао, без обзира на то што је већина њих пословала веома неефикасно. Свима им је у помоћ прискочила држава.

С тим има везе стагнација у највишим структурама власти и несмењивост наше „пословне елите“. На ТВ екранима гледамо једна те иста лица, уски круг је монополизовао не само велике скандале од Куршевела до Пикалова већ и све велике пројекте. Чим би се појавио велики пројекат, одмах би на место његовог руководиоца дошао један представник несмењиве олигархије. Наш велики бизнис, као и досад, није у стању да егзистира без државног буџета. У САД такође постоји један број привредних грана које се у знатној мери развијају на основу инфузије и инвестиција из буџета, али то је мањи део економије. Америчка влада није спасавала банку „Леман брадерс“ када је пропадала, као што није спасавала ни „Џенерал моторс“; напротив, донела је одлуку о његовом банкроту. Неефикасни власници у системима у развоју у условима кризе нестају. У системима који се налазе у стању стагнације, неефикасни власници остају на оним местима на којима су били и пре кризе. На тај начин код нас криза не игра ону корисну улогу коју игра у условима либералне економије: она није инструмент економског, па према томе и друштвеног чишћења, не представља инструмент за повећање садржаја конкурентског економског развоја.

Комбинација тих фактора води до веома озбиљних последица. Током наше савремене историје пропустили смо већ два технолошка циклуса – седамдесетих и деведесетих година. Данас су у праву они који упозоравају: налазимо се на прагу да изгубимо и трећи циклус. А онда ћемо од светских лидера заостајати не за 20–30 година, него заувек.

Исправност тог закључка потврђују многобројне прогнозе. Ако узмемо било које озбиљне рачунице западних, кинеских, индијских стручњака – свуда налазимо потврду тога. Прогноза аналитичког одељења британског часописа „Економист“ (The Economist) која се појавила у марту 2010. године изгледа овако: 2020. године економија Кине (ако се БДП мери куповном моћи) износиће 20 одсто светског БДП, док је 2005. износила 13,5 одсто. Индија ће удвостручити свој БДП и имаће девет одсто – а наш БДП (према куповној моћи), који тренутно износи 2,5 одсто светског БДП, 2020. године остаће на истом нивоу. То је још и оптимистичан сценарио: он предвиђа да ће се Русија развијати ниском али стабилном стопом, што ће јој омогућити да задржи садашњу позицију. Заправо – уколико се буде-

мо развијали овако као што се сада развијамо, на глобалном плану ћемо тапкати у месту!

Према стопи развоја после кризе, ми смо већ испали из четворопрег локомотива светске економије, како су 2005–2007. године називали Кину, Бразил, Индију и Русију. Уколико се задржи садашња тенденција, нећемо моћи да станемо међу светске лидере.

Наравно, можемо се утешити тиме што Русија и даље има огромну територију и огромне залихе сировина, што је наш нуклеарни потенцијал још увек други у свету и што смо чланови Савета безбедности УН, као и „велике осморке". Међутим, да ли је то заслуга садашње Русије или и даље Совјетског Савеза? Засад Русија још увек има карактеристике велике силе. Али, због константног смањења броја становника, корупције и неефикасности економије и државне управе, ускоро бисмо се могли претворити у „закржљалу велику силу", то јест у велику силу која се ослања на своја некадашња, а не на нова достигнућа.

НАСЛЕЂЕ.
ПОСТСКРИПТУМ ЗА ДЕЛАТНОСТ БОРИСА ЈЕЉЦИНА

О мртвима само најбоље. Такав је ред, кажу. Али, шта с мртвима чија дела и после њихове смрти не дају мира живима.

Ако ћемо о Јељцину поштено, то и није лако. У формулу „само најбоље" та личност се тешко уклапа. Кажу да је то историјска личност. Неоспорно је тако. Али тај плитки суд не садржи ништа: у историји Русије било је много историјских личности – и Дмитриј Донски, и Иван Грозни, и Борис Годунов, и терориста Каракозов, па чак и Григориј Отрепјев. Сам по себи траг остављен у историји не говори о томе какав је то траг.

У последње време много тога смо чули о првом председнику. Углавном су нас убеђивали у величину његове личности. У то како је он био велики демократа. У то како је он спасао Русију. Међутим, нису нам потребни митови и нове лажи. Имали смо их довољно. Пре више од 80 година у Москви, на Црвеном тргу, сахрањен је човек који је Русији донео мноштво невоља и пролио реке крви. А затим је створен мит о најхуманијем човеку – Лењину. Оном истом

који је био прави оснивач гулага. Оном истом који је дао наређење за стрељање не само цара Николаја Другог већ и читаве његове породице. Оном истом који је као свој циљ прокламовао физичко уништење читавих класа. И било је потребно скоро читаво столеће да би се спознала сва штетност тога мита.

Не, нови митови нам не требају. Као што нам не требају ни патуљци који покушавају да се успењу на рамена покојника. Знамо све, знамо каква нам је Русија остала после одласка Јељцина из Кремља. Сећамо се и какве су била деведесете године. Знамо и ко је расформирао Совјетски Савез, оставивши одједном без домовине 25 милиона Руса и лишивши земљу 25 процената територије. Тачно је да растанак од комунизма није могао бити једноставан, али када главни покретач нису земља и људи, већ жеђ за влашћу и победа по сваку цену, онда тај растанак представља уништење, укључујући и уништење људских душа и људских нада.

Како се догодило то да оно што је почело под заставом слободе, демократије и правде, под заставом борбе против привилегија мањине, доведе до демократије дефолта? Демократије покрадене земље. Демократије нескривене преваре. Демократије хипотекарних аукција. И, најзад, демократије корупције, у поређењу с којом су бледе све оне привилегије против којих су нас позивали да се боримо. Како је до свега тога дошло и ко је за то крив?

Патуљци се напињу: ми смо, довикују они, спречили грађански рат и масовну глад. Али то је недоказиво. То је поново бесрамно саморекламерство. Познато је, међутим, да реформе 1991–92. године они нису спречили, већ су припремили грађански рат у Русији. Он је букнуо на московским улицама у октобру 1993. године. То смо, без сумње, сви видели. Да нисмо имали ТАКВЕ реформе, на московским улицама не би било ни тенкова који су пуцали на донедавне саборце новог вође.

Како је дошло до тога да покрет за обнову земље доведе до њене дегенерације? До тога да сваке године губимо по милион становника? Или су то можда биле класе осуђене на смрт? Социјални терет, како су нам дошаптавали патуљци: да га се ослободимо и појуримо у будућност? По чему се таква обнова разликује од старе пароле о уништењу читавих класа и друштвених слојева?

Не, не требају нам нови митови. Док говоримо о демократији и слободи, не смемо да заборавимо на то ШТА се заправо десило с на-

шом земљом. У периоду од 1991. до 2001. године испод границе сиромаштва нашло се 80 одсто грађана. Уништење система здравствене заштите довело је до појаве болести на које смо већ почели да заборављамо. За десет година број оболелих од туберкулозе повећао се троструко. Сифилис је постао уобичајена болест великих градова. Број здраве деце 2000. године износио је само седам процената, док су остала патила од разних поремећаја и хроничних обољења.

Нагло се скратио просечни животни век, нарочито код мушкараца: крајем деведесетих година био је пао на 55,5 година. Први пут од завршетка грађанског рата у земљи су се појавили бескућници – њих око два милиона! Смртност деце у Русији повећала се 42 пута, а одраслих 12 пута. Као резултат тога дошло је до демографске трагедије: 1993. године становника Русије било је скоро 149 милиона, а 2001. само 145 милиона.

У демократији се тако нешто не догађа и нису могуће такве катастрофе. Код нас се радило о нечем другом, јер демократија не претпоставља самоуништење.

„Никада нећемо сазнати да ли би неки други руски лидер успео да уради све другачије или боље", писао је размишљајући о Јељцину један амерички новинар. Истина – нећемо сазнати. Али зато знамо шта ни у ком случају не смемо чинити: не смемо због безумне идеје или због власти уништавати сопствену земљу.

Историја према једнима бива блага, а према другима неумољива. Први председник Русије сахрањен је уз химну државе којој је он у Бјаловјешкој шуми сам потписао смртну пресуду, а коју је обновио његов наследник. Просудите сами шта је то – ирониja историје или неумољива пресуда.

МОДЕРНИЗАЦИЈА: ПАРОЛА ИЛИ ПРАКТИЧНА ПОЛИТИКА?

У обраћању Федералној скупштини крајем 2009. године, Дмитриј Медведев је коначно дефинисао садржај свог председничког мандата. То је модернизације земље. Ако је Владимир Путин дошао с паролом о стабилизацији и враћању контроле, која је практично била изгубљена за време Бориса Јељцина, онда се Дмитриј

Медведев, исто тако као што се Путин прогласио председником стабилизације, прогласио председником модернизације.

У том смислу запажа се не само политички већ и идеолошки континуитет између њега и Путина – јер модернизација се без стабилизације не може спровести. Нису случајно многе данас развијене земље приступиле модернизацији путем успостављања ауторитарних режима и путем пооштравања политичког режима: од Чилеа до Јужне Кореје, а о Кини да и не говоримо. Ауторитарна владавина је често била основ за даљи економски скок. Кључни појам овде је ефикасност. Наиме, ауторитарна власт може довести до скока само у случају да је он економски ефикасан. Он некада може бити основ за страшну стагнацију, а у историји је таквих примера знатно више.

Управо зато је за остварење задатака модернизације земље изложених у обраћању било потребно да се они испуне практичним садржајем. Модернизацију је требало од пароле претворити у практичну политику. Мада о самим задацима нема никакве сумње ни код класе политичара ни у друштву, ипак су подстакнута многобројна питања. Главно питање је како постићи њихово остварење, то јест која су средства потребна за испуњење задатака. И може ли се извршити модернизација с државним апаратом који се бавио такозваним реформама, другим речима приватизацијом друштвене имовине? Могу ли исти ти људи сада осигурати остваривање задатака модернизације земље? Да ли у Русији има довољно лидера модернизационог, а не корупционог и стагнацијског типа?

Пажњу је привукла и изјава Медведева о томе како се ефикасност спољне политике, пре свега, мора мерити тиме да ли она помаже повећању животног стандарда грађана Русије. Ако се та изјава схвати буквално, онда постоји опасност да се упадне у рецидив деведесетих година, када се говорило да је главни задатак спољне политике осигуравање економског развоја Русије. Али, подређивање спољне политике чисто економским циљевима не само што није довело до неоправданих политичких уступака него није решило ни економске задатке.

Међутим, управо такав приступ, то јест тај „економизам“, који је код нас владао деведесетих година, заговарају сада како представници либералних кругова, тако и део наше високе бирократије.

У томе су јединствени. Мада је потпуно јасно да спољна политика има много шири спектар деловања од привлачења инвестиција и обезбеђивања реализације строго економских задатака. Очигледно је, на пример, да признавање Абхазије и Јужне Осетије и криза везана за то у односима са Западом није утицала на животни стандард грађана Русије. Али исто тако је јасно да је то било једино исправно решење, без обзира на то што је довело до привременог захлађења односа са САД и Европом. С чисто економског аспекта, то признавање је закомпликовало наше укупне односе са Западом, а не би се могло рећи да је помогло модернизацији и економском развоју Русије. Без обзира на то, Медведев и Путин су донели ту одлуку, чиме су очигледно потврдили да се спољна политика не може свести на чисто економске функције.

С гледишта модернизације, специфичност спољне политике је у томе што се она, поред стварања повољне климе за развој земље, бави и одбраном националних интереса у најразличитијим неекономским сферама. Тежња да се целокупна спољна политика потчини задацима везаним за привлачење инвестиција и технолошко осавремењавање Русије, ако се грубо протумачи, значила би да престанемо да се свађамо са иностраним партнерима у вези с нашим интересима и да почнемо да чинимо разноразне уступке како бисмо с њихове стране обезбедили инвестиције и испоруке високих технологија. Тај курс смо већ пробали деведесетих година.

Добро се сећам како је Борис Јељцин помогао Американцима да Милошевићу наметну ултиматум НАТО за време рата у Југославији. После тога Јељцин је отпутовао у Келн, на састанак „велике осморке", која се окупила у јуну 1999. године. Чинило се да би Јељцин у Келну требало да добије „награду" за подршку Западу. Постојала су надања да ће Москви омогућити, на пример, отписивање дела спољног дуга Русије. Те наде заснивале су се на томе што су САД у то време биле веома заинтересоване за руску подршку поводом Југославије, а биле су такође заинтересоване и за учешће Јељцина у келнској „великој осморци". Клинтонов саборац Строуб Талбот је касније писао да Американци тада нису имали ниједан аргумент који би натерао Јељцина да дође у Келн осим Јељциновог самољубља и амбиције. И Клинтонова администрација је те амбиције окренула у своју корист. Јељцин је дошао, потапшали су га по рамену, прогла-

сили за великог државника, дали му могућност да се мало шепури у окружењу западних лидера, а отишао је из Келна не добивши ништа! Тада је Русији потпуно измакла из руку ситуација на Балкану, а није добила ни отпис дуга, ни технологију, ни инвестиције.

То је била веома поучна прича, на коју се, нажалост, пребрзо заборавило. Један од проблема наших лидера, као уосталом и неких страних, огледа се у томе што су уверени да спољна политика не захтева посебна знања и искуство, да се своди на разговоре и преговоре с руководиоцима других земаља и да се као поље делатности може веома брзо савладати. То заправо није тако. Борис Јељцин, некултивисани провинцијалац, често је говорио да му у комуникацији с Америком дипломате само сметају. Његова омиљена реченице била је: „Бил и ја можемо о свему да се договоримо." Међутим, Клинтон и он су се договарали увек у корист САД. Акценат који је Владимир Путин стављао на „посебне односе" с Бушом такође није био оправдан. У сваком случају, ти односи нису помогли да се спречи драматична деградација односа са САД, што је фактички признао и сам Путин у свом познатом обраћању у Минхену фебруара 2007. године. У слично искушење – да се претерано узда у добре односе с Бараком Обамом – упао је и Дмитриј Медведев. Тежња да се преувеличава значај личних односа у спољној политици по правилу се освети. У то су се на сопственом искуству уверили многи лидери наше земље, почев од Михаила Горбачова.

ЗАШТО СЕ ЈОШ УВЕК СПОРИМО ОКО РЕФОРМИ ДЕВЕДЕСЕТИХ ГОДИНА

Анатолиј Чубајс се обратио писмом главном уреднику новина „Московски комсомолац" у вези с чланком Јурија Лушкова и Гаврила Попова који је објављен под насловом „Још једна реч о Гајдару" (Московски комсомолац, 2010). Како се и могло очекивати, Чубајс се није сложио са садржајем чланка. Све што је у њему написано он је прогласио за пређаву и злобну лаж, пуну зависти, назвао пашквилом и изјавио да не жели да „копа по пређавштини". Према Чубајсовим речима, ни лаж ни клевета не могу умањити оно што је Гајдар учинио.

Таква реакција је карактеристична за руководство наших реформатора. Она показује да Анатолиј Чубајс – како деведесетих година, тако и данас – покушава да реформаторски покрет прогласи недодирљивим за критику. Не дирајте нас, говори он, или ћемо све што год кажете или напишете прогласити лажју и прљавштином. Критика на нашу адресу је недопустива, сваки насртај на они што смо урадили деведесетих година је клевета, ми не подлежемо суду, ми смо носиоци објективне истине.

Такав приступ је задивљујуће добро својевремено оценио Петар Авен, који је био у саставу Гајдаровог кабинета. Он је 1999. године у „Комерсанту" написао чланак у којем каже да је једна од карактеристичних црта руских реформатора била та што су „у праву увек и у свему, чак и ако је негативан резултат свима апсолутно очигледан".

Управо то је још једном потврдио Чубајс. Али то не отклања проблем. *Спор о реформама спроведеним деведесетих година је спор о савременој Русији,* спор о томе да ли је исправно то што смо изградили. То што сада имамо изграђено у директној је вези с реформама деведесетих. Управо те реформе су поставиле темеље капитализма који је код нас створен.

Шта смо добили на крају деведесетих година? Као прво, августовски дефолт из 1998. године. Тешко да ће Чубајс рећи да је то лаж и клевета. Управо као резултат политике Бориса Јељцина и реформатора који су владали земљом и били чланови владе током читавих деведесетих година, ми смо добили дефолт, и ту чињеницу нико не може оповргнути и назвати је клеветом. Тај дефолт је дефолт Чубајса, то је дефолт Немцова, то је дефолт Гајдара.

Осим дефолта као необориве чињенице, добили смо капитализам, који је карактерисан као „бандитски", „криминални", „олигархијски", „дивљи", „корумпирани". Тој терминологији су прибегавали како политичари левог уверења, тако и сасвим либерални активисти – Григориј Јавлински, Генадиј Зјуганов, добитник Нобелове награде Џозеф Штиглиц, професор универзитета Принстон Стивен Коен, професор Лондонског универзитета Питер Ридвеј, амерички новинар и председник московског издања часописа „Форбс", покојни Пол Хлебњиков и многи други. Има их читава војска.

Невероватно! И десни и леви, и руски политичари и западни интелектуалци исто називају оно што је било изграђено за вре-

ме Јељцина, Гајдара и Чубајса у Русији деведесетих година. Да ли је Чубајс у стању да одговори на то зашто је тако велики број људи који немају ништа заједничко и нису ни у каквој вези – сложићете се, тешко да има нечег заједничког између, рецимо, Зјуганова и Штиглица – дошао до истог закључка? Или је, можда, и то клевета?

Заправо, такав једногласни став није напад на руске либерале. Овде се ради о нечем другом. Ево о чему: „тржиште" код нас нису стварали либерали – наше „тржиште" су стварали нови бољшевици. То је чисто бољшевистички приступ – не дирајте нас, ми смо апсолутно у праву. Не нападајте Гајдара, не дирајте Гајдара, свака критика Гајдара проглашава се лажју и клеветом унапред, несумњиво, и чак није ни важно шта имате да кажете. У лику Гајдара желе да нам наметну новог Лењина. Већ планирају да близу споменика Лењину на Калушкој трошарини, негде у Лењиновој улици, поставе споменик Јегору Гајдару.

Пошто су тржиште стварали „необољшевици", стварали су га необољшевичким методима: крутим наметањем, апсолутно равнодушним односом према људима. Како би се другачије могло назвати немилосрдно уништење штедних улога које су у то време људи имали, као и предају целокупне економске и политичке власти изузетно уском кругу, који је деведесетих година у Русији фактички успоставио политичку диктатуру, прикривену демократским велом? Да то није била стварна диктатура, Јељцин не би могао победити на такозваним изборима 1996. године, а пола године пре тога имао је свега шест (!) процената подршке бирача.

Управо овде је кључни проблем. Спор о реформама се не води с либералима, спор се води с људима који су наследници бољшевистичке традиције. Одатле све и потиче. Реформе деведесетих година треба посматрати, с једне стране, као антидруштвени пројекат који се спроводио у име неолибералне идеје, а с друге – као механизам стварања и предаје власти новој олигархији и владајућим групама које су с њом тесно повезане. А како је то очигледно и самом Чубајсу, разумљиво је што он не жели да копа по тој „прљавштини".

ДА ЛИ ЈЕ ГАЈДАР БИО СПАСИЛАЦ РУСИЈЕ?

У фебруару 1992. године, на састанку у вези са социјалним питањима који је водио Јегор Гајдар, један од новинара је „информисао Гајдара о томе како је у Зеленограду наше здравство евидентирало 36 смртних случајева због глади. На то је Гајдар одговорио једноставно: одвијају се радикалне трансформације, није лако с новцем, а то што умиру људи који нису у стању да се суоче с тим трансформацијама, природна је ствар. Онда су га упитали: Јегоре Тимуровичу, а кад би се међу тим људима нашли и ваши родитељи? Гајдар се насмешио и рекао да на та глупа питања нема намеру да одговара".

То је одломак из чланка Јурија Лушкова и Гаврила Попова о Гајдаровим реформама. Сама та епизода је, рекло би се, само нова цртица за већ познати лик аутора реформи. Али то је цртица у којој је садржана сва њихова суштина.

Гајдаров лични пријатељ и саборац Анатолиј Чубајс тврди да су реформе били тешке, али неопходне. Без њих би Русија утонула у мрак, глад и хладноћу.

Анатолиј Чубајс, тренутно директор државне корпорације „Роснанотехнологије", изјавио је: „Земља је имала невероватну срећу – личност таквог формата у тако преломном тренутку – редак сплет околности, иако то не разумеју сви. Слушам коментаре и питам се када ћете напокон видети да се ради о човеку који је спасао земљу од масовне глади, о човеку који је спасао земљу од крвавог грађанског рата, узео на себе одговорност кад држава није имала ни хиљаду долара, кад се нису могли купити ни хлеб, ни месо, ни инсулин, 1991, када су болесници умирали."

То је главни аргумент у корист Гајдара. Тај аргумент – о спасавању Русије од грађанског рата и распада, као мантру, на разне начине понављају све Гајдарове присталице. Али он ничим није потврђен. Ни Чубајс ни Немцов нам нису испричали где, код којег су града – Брјанска или Калуге – стајали ти измишљени челични контрареволуционарни батаљони, спремни да крену на обновљену, демократску Москву?

Ни на какав грађански рат у Русији 1991–92. није ни мирисало. Напротив. Тада је ауторитет Јељцинове власти у друштву још увек био доста висок, још није било никаквог раскола, још су и Руцкој и

Хазбулатов били уз Јељцина, а од првог председника Русије људи су искрено очекивали оно што им је обећао кад се пробијао до власти. Али дочекали су само супротно. Све је почело кад су цене либерализоване и кад су проглашене реформе. Управо оне су гурнуле Русију на саму ивицу грађанског рата. Не измишљеног грађанског рата, већ правог. Видели смо га, а с нама и читав свет, на московским улицама и трговима у октобру 1993. године.

Сада нам говоре да је Гајдар желео да спасе Русију од страшних невоља. Можда је и желео, али о политици се не сме судити према жељама оних који је стварају. О политици се може судити само према резултатима. А резултати су говорили сами за себе.

„Упркос још једном миту – да Гајдару нису дали да заврши започето, – он је реализовао све своје планове. Уштеђевине су замрзнуте, тачније, изгубиле су значај. Зараде су обезвређене. Фабрике су престале да раде. Појавило се тржиште препродаваца. Али оно најважније – почетак препорода Русије – није се десило. Тржиште није прорадило", пишу Лушков и Попов.

Заиста, реално тржиште код нас није прорадило. Али прорадила је паклена машинерија тајне приватизације, када је огромна имовина у бесцење, у тишини кабинета, пребацивана из државног џепа у приватне. О каквој конкуренцији и тендерима можемо говорити када је огроман део колача државне имовине отписиван, према сведочењу једног од Јељцинових помоћника, у сауни преко ознојеног колена?!

Пол Хлебњиков, амерички новинар, главни уредник руског издања часописа „Форбс", дао је још 2004. године у интервјуу за емисију „Постскриптум" овакву оцену реформатора: „Никада се с њима нисам слагао. Од самог почетка они су спроводили ту приватизацију и либерализацију неписмено, на најгори могући начин. Она је требало да буде спроведена, али то се могло радити на знатно бољи начин. Капитализам се у Јељциново доба градио на темељу неморала, безакоња, неправде, толико дубоке неправде да је то био веома климав темељ. То је била лоша основа за даљи развој капитализма." До друге половине деведесетих Запад, који је подржавао и усмеравао реформаторе, с ужасом се окренуо од монструма који је створио и почео да говори о Јељциновој Русији као о „црној рупи корупције". Ето, то је резултат такозваних либералних реформи. Све остало су само наклапања, обмане и празне речи.

У свом чланку Јуриј Лушков и Гаврил Попов писали су: „Гајдарове реформе означавале су излазак из социјализма. У томе је њихов позитиван значај за земљу. Али Гајдарове реформе биле су најгора од свих могућих варијаната изласка…“

То је тачно тако. Јер, ако су реформе из деведесетих година, како неки говоре, биле успешне и задале нов правац кретања земље, онда како бисмо могли објаснити да током читавих деведесетих код нас није изграђено ниједно велико предузеће? Зашто смо на другом или трећем месту у свету по броју милијардера, а према подацима УН налазимо се тек на 72. месту по животном стандарду? Зашто председник у свом обраћању Федералној скупштини признаје да се ми данас – после 20 година! – углавном ослањамо на достигнућа и индустријски потенцијал совјетског периода? Зашто?

У ретким тренуцима искрености и рефлексија банкар Петар Авен, који је био члан кабинета Јегора Гајдара на дужности министра спољне трговине 1991–92. године, писао је у фебруару 1999: „Поистовећивање с богом, које је природно проистицало из вере у своје способности, на несрећу, било је типично за наше реформаторе. Мисија остваривања либералних реформи пала је на совјетску интелигенцију, која је у души далеко од либерализма – препотентно самоуверена и лишена неопходног уважавања туђег мишљења. И стога се није трудила да објашњава своје поступке, допустивши себи право на стварање митова и лаж“ (Комерсант, 27. јануар 1999).

Што је најчудније – грађани наше земље, који реформаторе уопште нису познавали, некако су их оценили исто тако као и банкар и Гајдаров министар Петар Авен. И већ су донели своју пресуду – по оној библијској: „и по делима њиховим препознаћете их“.

„УКЛЕТИ БРОЈ“, или ПРОКЛЕТСТВО РУСКИХ РЕФОРМАТОРА

Седница Комисије за модернизацију у Томску уз учешће председника Медведева 11. фебруара 2010. године дала је нов материјал за полемику о реформама из деведесетих и њиховим последицама, полемику која се у земљи развила после смрти Јегора Гајдара.

Обраћајући се на седници, Анатолиј Чубајс је рекао: „Укупна продуктивност рада у Русији данас износи око 25 процената у односу на Сједињене Државе. Узгред, то је очигледно неки уклети број."

Д. Медведев: Дајте бројеве још једном.

А. Чубајс: Продуктивност рада у Русији у односу на Сједињене Државе износи 25 процената.

Д. Медведев: А зашто је уклета?

А. Чубајс: Уклета је зато што сам за себе гледао последње податке из Совјетског Савеза. Године 1990. продуктивност рада у СССР у поређењу са Сједињеним Државама износила је 24,9, а данас је 25. Генерално можемо рећи да се крећемо, али некако стопа раста не даје баш основа за радост.

Тако, према главном показатељу ефикасности економије – продуктивности рада – од совјетског времена ми се нисмо нимало померили. Као што смо били на нивоу од 25 процената у односу на америчку, тако смо на том нивоу и остали. У периоду економског бума 2005–2008. године Чубајс је волео да понавља: садашња стопа раста у Русији резултат је наших реформи! Али та стопа раста била је, нажалост, екстензивна – све захваљујући природним ресурсима. А по квалитету економије, ми нигде нисмо остварили напредак – штавише, наставили смо да се ослањамо на пртљаг из совјетских времена.

И то су објективни подаци, а не идеологија. Изјаве Чубајса, Немцова, Гозмана и њихових присталица о томе како су „Гајдарове реформе спасле земљу од глади, распада и грађанског рата" чисто су идеолошка разматрања која су недоказива. То схватају чак и ултралиберали, као што је публициста Јулија Латињина, која је о томе писала у новинама „Москоу тајмс": „Ако то детаљније посматрамо, открићемо да та тврдња није ништа до скуп бесмислених звукова који нису поткрепљени никаквим чињеницама". Други ултралиберал, Андреј Илларионов, с цифрама у рукама доказује: Гајдар никако није могао да спасе земљу од глади. „Ни масовне глади, ни претње таквом глађу почетком деведесетих година у Русији није било... и зато ‚да спасе земљу од глади' није могао ни Гајдар, ни Чубајс, чак ни сам Господ Бог – јер такве претње није ни било", пише Илларионов.

И тако, све тврдње аутора реформи деведесетих година како су те реформе биле једино исправно и могуће решење спадају у сферу усхићења њима самима, а никако у сферу реалног. Многи вели-

ки експерти – и наши и страни – признају: то што никако не можемо да се ослободимо од нафтне зависности, што је наша економија слабо продуктивна и одликује је ниска конкурентност резултат је управо реформи деведесетих година, који, нажалост, није исправљен ни двехиљадитих.

Нобеловац, професор универзитета Колумбија Џозеф Штиглиц, с којим сам разговарао у Давосу 2010. године, дао је о томе овакво мишљење: „Сматрам да је Русија извршила прелазак на тржиште – и то је добро. Али, приликом оцењивања реформи треба се замислити над питањем да ли су оне могле донети боље резултате, онакве какви су постигнути у другим земљама. Ако погледамо руске реформе с тог аспекта, резултат који проистиче из њих није претерано добар. Ако погледамо како је опао БДП, како је смањен животни век и тако даље, можемо са сигурношћу рећи да ништа није ишло онако како се очекивало."

Другим речима: не доноси свака реформа и свака приватизација благостање. Јељцинова Русија је пример приватизације која доводи до појаве слабо продуктивне, наказне и корумпиране економије. Позваћемо се на суд економисте с беспрекорним либералним погледима – ректора Руске економске школе Сергеја Гуријева – објављен у часопису „Форбс". „Огромна већина истраживања говори у корист приватизације: она доводи до повећања продуктивности и раста курса акција", пише Гуријев. „Али много тога зависи од начина на који се спроводи приватизација: у земљи са незаштићеним правом власништва, с великом корупцијом и неразвијеним тржиштем капитала и државне имовине не мора да значи да ће она обавезно припасти најефикаснијим власницима." И додаје: „Због особености Русије и начина приватизације који је у њој примењиван, у неким истраживањима ефекат руске приватизације оцењује се као негативан (бар оне из времена деведесетих година)." Речено је пажљиво, али јасно.

Изјаве Чубајса и његових присталица о томе да је деведесетих све било урађено како ваља не потврђују ни пракса ни теорија. Наша тржишна економија до данас на себи носи урођено проклетство тих реформи и те приватизације. И засад није јасно кад ће то проклетство престати да делује. Тако да Анатолију Чубајсу – творцу и главном заштитнику тих реформи и те приватизације – остаје само

да шири руке и јадикује над ниском стопом раста продуктивности рада. За 20 година њена стопа је у поређењу са САД износила читавих 0,1 одсто. То је један од резултата реформи из деведесетих година, оних истих – једино могућих и незамењивих.

Јулија Латињина се присећа како је о реформама расправљала с једним својим познаником, који је сада високи чиновник, а који је каријеру започео радећи с Чубајсом и Гајдаром у влади. „Како је Андреј Илариновић могао да напише да Гајдар није спасао Русију од глади!", озлојеђено је рекао тај познаник. „Па то је истина – није је спасао", узвратила је Латињина. „Можда је то и истина, али је непоштено!", гласио је одговор.

О чему се овде уопште расправља – о истини или о томе да ли је „непоштено" или није довести у питање резултате активности реформатора?

СИНДРОМ „ХРОМОГ КОЊА"

Заиста је истина: што се иде дубље у шуму, то је више дрвећа. Што даље иде испитивање узрока и корена страшне трагедије у Перму, која је однела преко 150 живота[1], то се више откривају свима познате мане нашег система, које и данас мало кога брину. Међутим, број погинулих у „Хромом коњу" наводи на помисао да се овде не ради о неком несрећном случају какви се повремено догађају, већ о правој правцатој техногеној катастрофи.

Владимир Путин је овако оценио тај догађај: „У пермској трагедији – о томе сам већ јавно говорио, али желим да поновим – најочигледније су се манифестовале мане наше бирократије: њена некомпетентност, корумпираност, повезаност с бизнисом, и то тамо где је то непотребно, где се то не сме дозволити." (При томе премијер није одговорио на питање: зар постоје области у којима је потребно дозволити повезаност наше бирократије с бизнисом?! Није ли у тој повезаности главни разлог наше корупције и многих других проблема?)

[1] Реч је о пожару у ноћном клубу „Хроми коњ" који се догодио 5. децембра 2009. године, када је погинуло 156 људи.

Зато се овде не ради само о нехату. Све је, нажалост, знатно дубље и запуштеније. Совјетски теоретичари, свикли на то да разобличавају мане тог, како су га називали, приватно-капиталистичког система, занемели би од збуњености пред привредно-бирократским системом који је код нас створен. Када се чиновнички положаји успешно користе за извлачење користи, и та корист постаје готово главни смисао њиховог рада, а све остало престаје да буде важно – природно следи плаћање цеха. У Перму је због тога животом платило 156 људи, а у болници се у тешком стању нашло још 84. И ако тај систем не почнемо да мењамо већ данас – не само речима и апелима – онда пермска трагедија сигурно неће бити последња.

Кажу: кида се тамо где је најтање. Ето, прекинуло се у „Хромом коњу". Међутим, код нас се већ кида и тамо где је дебело. Сетимо се Сајано-Шушенске хидроелектране. Ту трагедију са пермском повезује једно: тежња нашег бизниса да исцеди до максимума улажући минимално. У Европи су бизнисмени спремни да раде за 10–15 процената добити. Али за већи део наших такозваних бизнисмена то је неозбиљно. Дај 100, дај 200 или 300 процената! И зато ви и ја морамо да платимо ту цену. И то не само у продавницама, где се шокирају странци који дођу: таквог нивоа цена, с чуђењем говоре, нема чак ни у прескупом Јапану! Али не, због система тоталне корупције и свеопште неодговорности који код нас важи, морамо да плаћамо сопственим животима. И то све више.

НЕУСПЕХ У ВАНКУВЕРУ

Резултати Олимпијаде у Ванкуверу били су „тренутак истине" за садашњу Русију, њену власт и друштво, мада је власти било пријатније да истину не види. То није био само спортски неуспех. Наравно, може се рећи да не треба преувеличавати, да је то спорт, не дешава се то стално, и ето, овога пута нам се једноставно није дало. Може се говорити о томе да смо имали такву судбоносну смену генерације: отишли су спортисти совјетске школе – они који су се формирали у прошлом времену препуном победа, а нови снажни руски спортисти још нису стасали. Неко ће рећи да су за све криви

министар спорта Виталиј Мутко и председник Олимпијског комитета Русије Леонид Тјагачов. Међутим, узроци наше срамоте у Ванкуверу заправо су много дубљи.

Сматра се да у спорту најбоље резултате показују нације у успону. А пад земље се неизбежно одражава на спортска достигнућа. Ако је то тако, намеће се жалостан закључак: ми очигледно нисмо у успону. Погледајте Кину: тај будући светски лидер незадрживо граби напред и у спорту. На летњим Олимпијским играма Кинези су апсолутни лидери. Зимски спортови уопште нису кинески, али, без обзира на то, они су успели да освоје неколико златних медаља и да нас престигну у укупном екипном резултату. За нас су зимске Олимпијске игре до последњих 10–12 година увек биле место жетве златних медаља. Међутим, у Ванкуверу смо освојили само три злата. Гори резултат нисмо имали у читавој историји.

Зашто смо изгубили? По мом мишљењу, наш неуспех у Ванкуверу је драматични сигнал. Сигнал да смо створили земљу и друштво без високих мотива и идеала, у којем је за главну вредност проглашен новац. То се директно одржава на спортисте. Доживели смо пораз не само на хокејашком турниру у Ванкуверу. Пола године пре тога наша фудбалска репрезентација је изгубила од веома просечног тима Словеније – и нисмо отишли на Светско првенство у фудбалу. Али зато се осредња словеначка репрезентација заложила из све снаге, а наши фудбалери су скоро читаву утакмицу млако добацивали лопту један другом. Као и код хокејаша, они нису били расположени за игру, нису били концентрисани на победу.

На олимпијадама и фудбалским првенствима не наступа се за новац. Новац се може зарадити на други начин, играјући у Ноћној хокејашкој лиги или у „Арсеналу“. Међутим, на олимпијадама се наступа за сопствену земљу, а ту мотивацију скоро да нисмо ни осетили код наших спортиста, као ни код наших фудбалера. Они су знали: новац ће узети на другом месту, па кад је тако, зашто да се залажу, зашто да се боре?

Нису криви само спортисти. Колико само година слушамо: нису нам потребне „империјалистичке амбиције“, треба да постанемо „нормална“ земља. Својевремено нас је саветник председника Андреј Илларионов стално поредио с Португалом и позивао да се угледамо на њега – тамо је већи БДП по глави становника! Председ-

ник му није противречио. Као резултат тога ризикујемо да добијемо земљу и људе потпуно без амбиција – не само империјалистичких већ било каквих. Тачније, само с једном амбицијом: да се добије, направи, заради или украде новац – није важно којим путем, само да га има што је могуће више.

Желите „нормалну" земљу? Успешно идемо тим путем. Тиме што се нисмо пласирали у финале Светског првенства у фудбалу, ми смо се показали управо као „нормална", обична земља, која се ни по чему не издваја. Јер пут на Светско фудбалско првенство у УАР нису освојиле „нормалне" репрезентације, већ најбоље. И у Ванкуверу смо заузели 11. место – одмах иза не баш успешне Холандије. На првим местима нису биле „нормалне", већ најбоље – САД, Немачка, Канада и Норвешка. Не, не решава све новац, како је код нас постало уобичајено мишљење.

Нашим спортистима се за победу на Олимпијским играма исплаћује огроман новац – а резултати су скромни. Швајцарци добијају ситан новац, али како се само борила хокејашка репрезентација Швајцарске против много јачих Американаца! Она се борила као да јој је то била последња и одлучујућа битка – све до последњег минута тим САД водио је резултатом 1:0. Наши хокејаши, који се сасвим могу упоредити с Канађанима, изгубили су од њих још у првој трећини. Изгледало је као да једноставно нису желели да се боре. „Игра Руса је европски крш. Стварно сам се разочарао у игру тих момака, играли су апсолутно без срца, без емоција", изјавио је бивши тренер и генерални менаџер „Ајслендерса" Мајк Милберн у интервјуу за Ен-Би-Си.

Шта смо заправо очекивали? Ако се људима као национална идеја нуди само потрошња, комфор и идеали света гламура, можемо очекивати само један одговор – друштво које се распада. На то се може рећи: а шта је са Америком? Зар то није потрошачко друштво? Да, тако је, али америчко друштво је изграђено на много вишим идеалима – идеалима слободе, демократије и ширења америчког модела по читавом свету. Тачно је да пречесто председници САД, као онај исти Џорџ Буш, под маском заштите тих идеала воде неправедне ратове и дискредитују Америку. Али за америчко друштво они су јаки. А шта ми доносимо свету, осим нафте, гаса и успомене на победу у давном Другом светском рату? И шта нудимо новим

генерацијама, осим идеја материјалног благостања? Наравно, оно је потребно, али не смемо од тога стварати једини и главни циљ.

Русија је земља с великом историјом, земља која је навикла на победе. Погледајте Црвени трг: то је трг велике земље. Имамо највећу територију, други по величини нуклеарни потенцијал у свету, као члан Савета безбедности УН уврштени смо међу пет главних држава света. И оправдано очекујемо победе. И ето, таквој земљи се предлаже да акценат стави на немоћ! Предлажем да постанемо „нормална" земља, једноставно нормална, а лидерство да препустимо другима. Али ако је задатак да се од лидерске земље пређе међу другоразредне, сиве, неприметне земље без амбиција, онда и не треба очекивати успехе. Неће их ни бити. Биће их код „ненормалних" земаља, код којих постоје сила и моћ, и воља за победом, и високи оријентири. Достигнућа и победе биће њихове – а не наше.

ИМАМО ЛИ МИ ИДЕОЛОГИЈУ, ОСИМ ИДЕОЛОГИЈЕ НОВЦА?

После катастрофалног пораза у Ванкуверу, где смо уместо спортских успеха гледали само необуздано прождирање црног кавијара и веселе игре у „Руском дому", упитали смо се да ли се нашој земљи очувао појам као што је патриотизам.

Када се 1991. године распао Совјетски Савез, заједно с њим страдала је и комунистичка идеологија. Онда се то сматрало ослобађањем од тоталитарне доктрине која владала у земљи током дугих деценија. А шта смо заузврат добили?

Нови интелектуални псеудолидери оличени у „Гајдар и компани." понудили су нам једно – да трошимо. Сви. За 20 година „нове Русије" није нам била понуђена ниједна друга идеја која би могла бити разлог нашег постојања. Ништа осим идеје побољшања сопственог материјалног стања. То је беда реформатора! И никакав сјај. Сва њихова идеологија своди се на једно – необуздану, неукротиву, агресивну жељу за трошењем. Ако бисмо парафразирали Карла Маркса, то је идеологија ситне буржоазије, побеснеле од ужаса социјализма (односно „недовољне потрошње" из оног времена). Та ситна буржоазија желела би да стекне имовину, што им социјализам

није дозвољавао. Као последица тога извршена је – на идеолошком плану апсолутно штетна – идеолошка револуција која није створила ниједну идеју. Није створила ништа у шта би људи могли да улажу труд, осим баналне идеје личног благостања, и то не за све, већ само за „изабране", означене, како се изразио један од њих, „божјим печатом".

Потрошњу, луксуз и гламур понудили су нам као нашу нову националну идеологију. Некако у то време на лондонском економском форуму представници руске „елите" расправљали су о теми може ли луксуз постати национална идеологија. Расправљали су неталентовано и нису чак успели ни да се наругају том циничном парадоксу. И, што ме је изненадило – расправљало се озбиљно и без трачка хумора.

Да ли је могуће да се демократија може сматрати идеологијом савремене Русије? Не, не бих рекао. Не само зато што је код нас пракса дубоко недемократска, већ и због тога што је идеја демократије била веома дискредитована у периоду владавине Бориса Јељцина. Под плаштом демократије тада су нам подметнули ауторитарност и политичке манипулације. Симбол руске државе друге половине деведесетих година била је такозвана породица и Борис Березовски у Кремљу. Ако је то демократија, шта је онда корумпирана диктатура?

Фалсификовања и најгрубља извртања резултата избора почела су управо тада. Истовремено је под плаштом либералних реформи и демократских преображаја била извршена криминална приватизација.

То је свима јасно. Управо зато резултати нису ни анализирани двехиљадитих година, а извештај Завода за обрачуне и плаћања о приватизацији деведесетих, који је требало да разматра Државна дума, био је скинут с расправе и практично проглашен поверљивим. Да је тај извештај угледао светлост дана, морали би бити укинути сви резултати приватизације, а земљу би очекивала нова револуција. Владимир Путин, као опрезан политичар, који изнад свега цени стабилност, није се одлучио на тако радикалан корак.

Аналитичар Чубајс је, истина, изјавио: Није важно како су се спроводиле реформе и приватизација, јер су реформатори решавали главни задатак – стављање тачке на комунизам. Зато није важно на који начин је и коме припала државна имовина. Али то је неваж-

но само Чубајсу. Друштво се већ уверило да ће, уколико се реформа спроводи погрешно, и њени резултати бити погрешни.

Демократија није наша идеологија ни с тачке гледишта власти, ни с тачке гледишта идејних оријентира становништва. Или, ако и јесте, онда је то чисто формално. Стални говори о демократији с високих говорница једноставно прикривају њено одсуство. Шта је онда наша идеологија? Трансформација у моћну, напредну државу, која ће одређивати судбину света? То би био вредан циљ. Али уместо тога нуде нам нешто друго и говоре да Русија мора бити „једноставно нормална земља", у којој се „комфорно живи". Међутим, може ли парола о достизању удобности бити државна идеологија?! И како је изразити речима? Позвати све: „Напред у комфор!" Или – „Производимо комфор!"

„Комфор" је малограђански термин од којег не треба правити идеолошку основу за развој државе и друштва. Комфор је заправо термин „социјалних кртица" (господин Кртица, лик из бајке о Палчици, прим. прев.). Људи чији је циљ стварање сопственог удобног света у којем ће они напредовати, а ван њега неће ни трава расти! У том смислу пет до седам процената становништва Русије који припадају високом друштву осигурали су себи сасвим удобну егзистенцију. Али комфор никако не може бити национална идеологија која мобилише нацију.

Можда се код нас етаблира идеологија модернизације? Таква парола је, наравно, пласирана, али модернизација је само средство за постизање нечег већег. Управо зато не запажамо ентузијазам поводом модернизације ван кругова који би требало да је обезбеде. Доста је узан слој руководећих кадрова и идеолога који их опслужују. Да би се од модернизације начинила општенационална идеологија, у њу треба увести елемент циља. Ком циљу је подређена модернизација? Без циља се не може правити национална идеологија.

Борис Јељцин је својевремено послао најбоље умове у летњиковац близу Москве, где су они током два месеца покушавали да издељу националну идеју. Али ништа нису урадили, јер национална идеја мора да израсте из самог развоја државе, да представља наставак историјског процеса, а не вештачко наследство настало као резултат интелектуалних игара људи који су опслуживали власт. Тако смо остали без националне идеје. Уместо ње, у Русији се раширила

прилично чудна филозофија, за коју у нашој земљи кажу да је прагматизам.

Данас је веома модерно рећи: „ја сам прагматичан“. Али, хајде да разјаснимо што је то прагматичност. Обратио сам пажњу на интервју који је руским новинарима једном приликом дао заменик председника украјинске Партије региона Борис Колесников. Често је употребљавао речи „ми смо прагматичари“. Такође, за Нашу Украјину, фракцију Виктора Јушченка у Врховној ради, каже: „Они су прагматични“. Према њему, ако их за нешто замолимо, рећи ће нам: „Дајте нама *Укренерго*, дајте *Укрспирт*, а дајте још и нешто слатко, *Укрсахар*, на пример. После тога ће подржати Партију региона.“ Е, то су „прагматичари“. За Колесникова то је скоро похвалан термин – ето, какви су прагматичари, чврсти и промишљени! Кад размислите, испада да је прагматизам идеологија шакала. По принципу „зграбићу, смотаћу и украшћу за себе шта год могу, а онога ко ми омогући да то урадим, подржаћу“. Код нас веома често можете чути (и од депутата, и од новинара, и од јавних радника) фразу: „Морамо бити прагматични.“

Али шта је то прагматичност? То је заправо мешавина цинизма и трговине. То је кад се све гледа кроз ценкање и са аспекта личне (кланске) користи. Интересантно је то што у Америци (где се управо и родила филозофија прагматизма) прагматичарима називају оне политичаре који немају баш добру репутацију. У Америци се појам прагматизма у позитивном смислу користи другачије. Може се рећи „то је прагматична одлука“, то јест: нисмо деца и разумемо да се у политици морају закључивати разни споразуми. Другим речима, то је реалистична одлука, настала на принципима равнотеже интереса. Американци користе реч прагматизам у том значењу, па на пример Барака Обаму не називају прагматичарем – јер би било помало увредљиво рећи за њега да је нешто попут „непринципијелног трговца“. Американци кажу: он је реалиста који увек доноси прагматичне (одмерене) одлуке. У Америци нећете чути позив „Будимо прагматични!“, јер то фактички значи „Будимо трговци и одустанимо од идеала!“

Покушавају на све начине да нам усаде ту малограђанску идеологију прагматизма, која доводи до појаве земље без идеала. Као и људи који све – апсолутно све! – посматрају као низ привреме-

них уговора: од сопственог брака до односа с пословним партнерима и односа према својој земљи. Док је потребна, то јест док доноси корист, у њој живе и раде. Али када за њом престане потреба, то јест кад престане да доноси корист, из ње одлазе, а новац и активу односе. Михаил Ходорковски, коме је одлично била позната идеја прагматизма, већ је био у затвору кад је писао да је превише руских предузетника прешло у „зону слободног лова" (истина, он је тактично прећутао да је и сам био међу тим „слободним ловцима"). Трофеји који се освоје у „зони слободног лова" износе се у иностранство, где су већ купљене куће и где уче деца. Ето, то вам је тај „прагматизам". Таква идеологија, чак и у условима постојећег идејног вакуума, не сме се претворити у оријентир за земљу, а поготово за њену младу генерацију.

Прагматизам као идеологија, ако нас нечему и доведе, то ће бити потпуна пропаст. Време је да се схвати: Русија није нормална, већ необична, посебна земља – и по својој величини, и по својим природним ресурсима, и по традицији, и по структури становништва. Ми се не налазимо међу нормалним, већ међу необичним земљама које се издвајају, као што су САД, Кина, Индија. И ако неко сања да Русију претвори у Канаду, то је немогуће. Русија треба да остане Русија, али треба да буде просперитетна, богата и снажна. У супротном ће једноставно нестати.

МАЊЕЖНИ ТРГ, 11. ДЕЦЕМБАР 2010. ГОДИНЕ

Русија је релативно мирно изашла из економске кризе 2008–2010. године. Чак и у најтежем периоду ми смо успели да задржимо резерве злата и девиза на нивоу од 360 милијарди долара. То је, у сваком случају, давало прилично солидну сигурност за краткорочну акутну фазу кризе. Акумулираног новца било је довољно да преживимо тај непријатни период.

До почетка 2011. увећали смо резерве на 550 милијарди долара и заузели треће место у свету по том показатељу, после Кине и Јапана, стекавши значајну предност над Тајваном и Јужном Корејом. Такође смо достигли годишњу стопу раста БДП од 4,3 одсто. То, наравно,

није годишња стопа раста коју смо имали пре кризе и која је износила шест-седам одсто – али је ипак више од стопе коју су приказале Европа и САД, иако је то неупоредиво с Кином, чија годишња стопа раста БДП износи 10 одсто, а још мање са Сингапуром са његових 15 одсто! Без обзира на то, за европску зону то је био један од највиших показатеља.

Као последица релативно благог изласка из кризе, социјални немири којих смо се веома плашили 2008–09. године нису се десили. Без обзира на то, 2010. годину завршили смо у алармантној ситуацији. Претња социјалној стабилности дошла је из правца из којег је нисмо очекивали. Сви су сматрали да ће главни проблем бити незадовољство људи због социјално-економске ситуације. Заправо, најдубље незадовољство људи – излазак неколико хиљада људи на Манежни трг 12. децембра 2010. године – није било изазвано тиме, већ понашањем органа реда. И то је показало да је политика власти, која је у сфери економије била релативно успешна, што се тиче односа између органа реда и друштва оцењивана негативно. Последњих година нагло је порасло неповерење људи према органима реда, који су се свуда – од Кушчовске станице до Подмосковља – повезали с криминалом.

За време дискусије на телевизији учесници су тврдили да таквих случајева Кушчовске станице у Русији има много, да у сваком региону постоји нека „Кушчовска станица". Вероватно је то претеривање, али је индикативно. Та прича је открила дубоку повезаност органа реда с организованим криминалом, што представља темпирану бомбу.

Владимир Путин је био у праву када је рекао да окупљања навијача „Спартака" и догађаји на Манежном тргу нису толико били изазвани самом смрћу Јегора Свиридова (иако је то без сумње трагичан догађај) колико изостајањем адекватне реакције органа реда – пре свега тиме што су истражни органи пустили саучеснике убиства. Тако је корупција код нас постала реметилачки и дестабилишући фактор. Колико су тог фактора свесни у нашим структурама власти, није нам сасвим познато. Ствара се утисак да власт више воли да се бори с последицама поремећаја стабилности (окупљањима навијача, изласком људи на тргове) него са примарним узроцима нереда. Међутим, органи реда су нам толико корумпирани да друшт-

во у њих нема никакво поверење. То у себи крије велику претњу за унутрашњу стабилност Русије.

Сетимо се конкретних околности које су довеле до немира. Примарни разлог био је тај што је после убиства Јегора Свиридова истражитељ из непознатих разлога пустио пет од шест ухапшених. Задржао је само оног за кога се претпостављало да је убица и који је непосредно пуцао. Узгред, он није само убио Јегора Свиридова већ је и ранио још једног навијача „Спартака". До пуштања ухапшених дошло је након што је у одељење истражне управе стигло много дошљака из Дагестана, који су, према сведочењима штампе и очевидаца, буквално преплавили одељење. Као резултат тога, они које су пустили на слободу, уз шале и гласан смех, напустили су одељење, сели у возила и отишли. И тек после неколико дана, након протеста које су организовали навијачи „Спартака" на Лењинградском проспекту, за њима су почели потеру по читавој земљи.

Могли смо претпоставити који је разлог због којег су били пуштени. „Сви знамо како се то зове", рекао је тада Дмитриј Медведев. У томе се скрива изузетно велика претња, јер се корумпирани органи реда практично налазе у завери против власти и сопственог народа. Последице корупције у органима реда и правосуђу могу бити најнепредвидљивије и најтеже. Зашто се неки дошљаци с југа понашају у Москви баш овако? Зашто је њихово понашање разлог за „причу и подсмех међу свим народима"? То се дешава зато што дошљаци знају: сви проблеми могу да се „реше". Могу да подмите, могу да утичу, могу да се договоре да за криминал не буду гоњени.

Зашто се у Москви – и не само у њој (сетимо се Кондопоге!) – укорењо тако велики етнички криминал? Тешко да је то било могуће без директне сарадње с корумпираним делом органа реда и правосудног система. Понашање младића који су убили Јегора Свиридова одражава њихову увереност да се за све може искупити митом, ако имаш новац и некога ко је спреман да се за тебе заложи.

Реаговање друштва на такве случајеве корупције може бити сасвим непредвидиво, што је развој догађаја и показао. Истина, нама је 11. децембра објашњено да су на Мањежном тргу били провокатори и радикали. Да, било их је. Али треба јасно разликовати примарни узрок и последице онога што се догодило. Тако огроман број људи није дошао на Мањежни трг зато што су их тамо позвали про-

вокатори. Немогуће је скупити 10.000 људи на позив провокатора. Њих је могуће окупити само уколико имају озбиљне примедбе на рачун власти, а пре свега, снажан осећај неправде. У гомили је могло бити и радикалних елемената и чланова екстремистичких група, али јасно је да је то био апсолутно мањи део оних који су се окупили на Мањежу.

На тај начин се једно наизглед појединачно питање: зашто органи реда нису на адекватан начин реаговали на убиство Јегора Свиридова – претвара у једно од кључних питања нашег даљег политичког развоја. Постоји ризик од поновљене конфликтне ситуације, везане за корумпираност и неефикасност органа реда и правосудног система. Али не смемо да жигошемо све људе који раде у органима реда, као што не смемо ни да зажмуримо пред чињеницом да је примарни узрок догађаја на Мањежном тргу понашање само једног инспектора. Међутим, колико је таквих инспектора и припадника МУП у читавој земљи?

ГОРБАЧОВ: ПОКУШАЈ ОБЈЕКТИВНЕ АНАЛИЗЕ

Осамдесети рођендан Михаила Горбачова привукао је велику пажњу због тога што га је Дмитриј Медведев наградио највишим орденом земље – Орденом Андреја Првозваног. То није било само због тога што је тај догађај изазвао лавину коментара у западној штампи и многобројне интервјуе које је „кривац за славље" дао руским медијима. Било је и због тога што до данас – како у Русији, тако и на Западу – покушавају да схвате садржај и резултате делатности Михаила Горбачова. Ти резултати су изузетно противречни, па није случајно што његова личност изазива тако много емоција.

Михаил Горбачов је дошао на власт када је СССР ушао у преткризни период. Али тај процес није обавезно морао да се заврши 1991. године распадом Совјетског Савеза. СССР је могао доста дуго да остане у стању у каквом смо га знали осамдесетих година. Да за новог генералног секретара није именован Горбачов, већ неки конзервативнији члан Политбироа, мање склон реформама, он највероватније не би дозволио тако брзо погоршање ситуације и

распад земље. Али уз то тешко да би излечио совјетски систем од катастрофалне економске неефикасности, дефицита намирница и одсуства робе не рафовима продавница. Уосталом, Горбачов није био способан за то.

Михаил Горбачов је пред себе поставио задатак да реформише Совјетски Савез. Себи за циљ није задао другачију државу – државу западног типа, с тржишном економијом и политичком демократијом. Он је желео да побољша постојећи систем, задржавши власт КПСС.

Горбачов је такође себи поставио задатак да одустане од Хладног рата са Западом. Али пред себе није ставио задатак да растури СССР, да у потпуности напусти источну Европу, која је била стратешко упориште Совјетског Савеза, да изгуби систем војних савеза по читавом свету. Његови планови нису обухватали свесно растурање државе и предаја њених спољнополитичких позиција.

На крају, Горбачов је желео да створи бољи живот: да грађанима Русије осигура већи степен слободе, а пре свега слободу кретања и изражавање сопствене мисли.

Задаци које је пред себе поставио Горбачов били су правилни и популарни: стварање ефикасније економије, завршетак Хладног рата, давање људима демократских слобода, којих су били лишени у совјетско доба. Али показало се да Горбачов није био дорастао тим задацима. Он је створио услове за социјалну, економску и геополитичку катастрофу грандиозних размера. Вероватно је желео најбоље, и то веома искрено. Али да би постигао најбоље, морао је да стоји на челу и чврсто води процесе реформи, контролишући у свакој фази резултате тих процеса.

Горбачов се у томе није снашао. У реформе је ушао као у планински брзак, која га је однео. А затим смо га гледали како се у том планинском брзаку прашака, покушавајући да се докопа час овога, час онога, да би застао и осврнуо се. Али политичко време које је убрзано протицало није му дозвољавало да то уради. Они процеси које је започео више му нису давали могућност да застане и поново преузме контролу.

Горбачов је реформатор који је изгубио контролу над процесом реформи. Желео је да своју земљу учини срећнијом, богатијом и слободнијом, а као резултат тога створио је услове за страш-

ну социјалну, економску и политичку катастрофу која се у нашој земљи десила почетком деведесетих година, тада већ уз учешће Бориса Јељцина. Својом неспособношћу да процес реформи држи под контролом, он је отворио пут за власт уништитеља – Бориса Јељцина – који је почео да докрајчује оно што је преостало и да уништава оно што се још могло уништити, и који наместо срушеног није створио демократију, већ олигархију, не тржиште, већ полукриминалну пијацу. Није случајно Дмитриј Медведев у свом првом обраћању Федералној скупштини у својству председника рекао да је од времена појаве нове Русије прошло 20 година, а ми се још увек ослањамо на потенцијал СССР и још увек користимо потенцијал људи који су студирали на совјетским факултетима – то јест, ми скоро ништа нисмо створили за ово време и крећемо се, као и досад, истим стазама које су прокрчене у совјетско доба.

Иза губитка контроле над процесом реформи се и крије политичка драма Михаила Горбачова. За разлику од Јељцина, који је због власти био спреман на све, чак и да пуца на сопствени парламент, Горбачов је фактички предао власт. То показује да је по суровости и усмерености ка циљу Јељцин био снажнији од Горбачова. Он је ради очувања власти био спрема да пуца на Врховни совјет. Горбачов ради очувања власти ни на кога није пуцао. Крв која је за време његовог мандата проливена у Бакуу, Сумгајиту, Вилњусу и Тбилисију била је пре последица слабости него суровости његове власти. Те трагедије биле су резултат тога што је Горбачов изгубио контролу над догађајима, који су почели да се развијају по сценаријима који нису од њега зависили.

На Западу Горбачова хвале углавном због тога што је зауставио Хладни рат и није се противио уједињењу Немачке. У Немачкој је он заиста херој, човек који је омогућио рушење Берлинског зида. Горбачова такође хвале и због тога што је приближио Русију и Запад и није спречавао процес одвајања република, од којих су затим настајале нове, независне државе. Али то су реални плусеви с тачке гледишта Немаца, Украјинаца или балтичких земаља, који су тежили стицању независности. За нашу земљу је његова делатност била узрок многих трагедија. За нас је најважније то што су достигнућа Горбачова изван граница Русије изузетно скупо коштала саму Русију. Његове „заслуге“, које су у априлу 2011. године слави-

ли у Лондону, саму Русију коштале су изузетно много. Наша земља је платила огромну цену за поступке Горбачова, који је омогућио да се окончају процеси који су довели до катастрофалног слабљења наше државе.

Политичара треба оцењивати не према његовим намерама, већ према конкретним резултатима његове делатности. А они су разочаравајући. Руска Федерација се не може упоредити са Совјетским Савезом ни по територији, ни по моћи, ни по ауторитету, ни по томе како се према њој опходе у свету. Очигледне су катастрофалне социјалне последице до којих су довеле неуређене, неконтролисане и хаотичне реформе. И те последице ми осећамо и данас. И данас у нашој земљи умре приближно 700.000–750.000 људи више него што се роди, а сасвим недавно је тај број износио милион. Наша економија се 1991–92. године срушила за тили час, изгубили смо 50 процената производње, и нисмо је повратили на некадашњи ниво до дана данашњег. Изгубили смо совјетски систем здравствене заштите, који је, упркос свим својим недостацима, обезбеђивао становништву потребне здравствене услуге и лекове, што се не би могло рећи за садашњи.

Не успевши да спроведе уређене реформе и предавши власт Јељцину, Горбачов је одиграо огромну улогу у томе што смо 1991–1998. године прошли социјалну катастрофу, коју је сада покојни амерички новинар Пол Хлебњиков, убијен 1994. године у Москви, упоредио с последицама рата. По мишљењу Хлебњикова, социјална катастрофа коју је преживела Русија деведесетих година била је страшнија, а наши губици су премашили економске, социјалне и људске губитке које је претрпео СССР за време Великог отаџбинског рата. Становници Русије, за разлику од јавности западних земаља, Горбачова не доживљавају као хероја и не могу му опростити управо то.

Горбачов, за разлику од кинеског лидера Денг Сјаопинга, није успео да дође до резултата који је желео да постигне. Уместо тога, добио је потпуно другачији резултат – од којег би се вероватно и сам ужаснуо да је знао какве ће бити последице реформи које је отпочео у априлу 1985. године.

ГАЈДАР ЈЕ УМРО, АЛИ ЊЕГОВО ДЕЛО ЖИВИ

Крајем марта 2011. године руководилац експертске групе блиске влади Јевсеј Гурвич закључио је да је прерада нафте у Русији „економски бесмислена" и да земљи доноси само губитке. По тој логици, у Русији треба одмах престати с прерадом нафте, затворити предузећа које се њоме баве, а потрошаче преоријентисати искључиво на увозно гориво. Тај закључак нас тера да се замислимо над идејним и политичким основама нашег савременог економског развоја. Ради се о томе да се од деведесетих година код нас усталио примитивни тржишни концепт који се може назвати вулгарним либерализмом. Према том концепту, све што не даје добит данас мора се затворити.

Тај примитивни концепт био је главни у економској теорији Јегора Гајдара, који је по правилу и оперисао вулгаризмима, издајући их за научна знања. Према Гајдаровој логици, тржиште све поставља на своје место, а ако Русија на тржиште изађе с недовољно јефтином и конкурентном робом, то значи да се таквих производа треба одрећи. Имао сам доста прилика да разговарам с представницима те школе – на пример, с Јевгенијем Јасином док је био министар економије Русије за време Јељцина. Сећам се како ми је Јасин ватрено доказивао да морамо затворити руднике угља јер су нерентабилни, да морамо одустати од стварања домаћих авио-мотора, пошто су они непоуздани у односу на америчке, да морамо одустати од домаће авио-индустрије јер је постала нерентабилна… Као резултат тога одустали смо скоро од свега, па је данас удео производа машинске индустрије у нашем извозу три пута нижи него што је био за време СССР.

Ако слушамо представнике Гајдарове школе, онда је у Русији генерално свака производна делатност економски бесмислена јер ће производи наше пољопривреде, уколико она остане без државних субвенција, бити много скупљи од производа пољопривредних произвођача из земаља Европске уније или Сједињених Држава. Уз то, код нас је, како се испоставља, цена радне снаге „превисока" (мада је у Европи, као што знамо, цена радне снаге много виша). На крају долазимо до закључка да би, ако полазимо од поставки школе Јегора Гајдара, кога наши либерали називају „спасиоцем Русије",

требало затворити практично све видове производње и претворити се у огроман усисивач који усисава робу из увоза. А Русију, после ступања у Светску трговинску организацију, треба отворити за неограничени увоз, који ће, због тога што је „рентабилнији", „конкурентнији" и „јефтинији", једноставно убити остатке руске индустрије и пољопривреде.

У суштини, тај курс се код нас спроводи, мада с извесним варијацијама, почев од деведесетих. Он је већ довео до тога да је у нашем извозу производа машинске индустрије дошло до озбиљних погоршања. Док су у извозу Совјетског Савеза 1990. године производи машинске индустрије и индустрије мерних инструмената учествовали са 15 процената, данас удео тих производа износи пет-шест процената. Идемо путем деиндустријализације, а кривац за то је Гајдарова вулгарна тржишна доктрина. Такав курс практично опслужују други економски центри моћи. Не знам да ли је Гајдар себе сматрао политичким агентом утицаја других центара моћи или не, али практично је играо такву улогу. Изјавом да у Русији треба затворити све нерентабилне врсте производње потписао је смртну пресуду руској економији. И мада је умро, остали су настављачи његовог дела, који полазе од примитивног, вулгарног схватања рентабилности, односно користи „данас, овде и сад".

Земље које се одликују највећом конкурентношћу на свету заправо су ишле сасвим другим путем. Сингапур је, према класификацији Светског економског форума, из године у годину проглашаван за једну од најконкурентнијих економија на свету. Пре 30 година у Сингапуру уопште није било економије. Била је то сиромашна лука која се састојала од двоспратница и троспратница, забачена на јужном крају Малајског полуострва. Али у Сингапуру нису ишли путем присталица вулгарног либерализма, већ другим путем.

У Сингапуру су почели да улажу новац у перспективне гране. Сингапур, који никад није имао сопствену авијацију, створио је једну од најбољих авио-компанија савременог света – „Сингапур ерлајнс". Она, наравно, није одмах дала добит и постала рентабилна, али сада представља једну од најконкурентнијих. Сингапур се није зауставио на томе што се претворио у ваздухопловни и финансијски центар, већ је уложио огромне инвестиције у високотехнолошку производњу. Док је за време Гајдара био отворен пут да се крчми

национална имовина, у Сингапуру је за време Ли Куан Јуа – аутора сингапурског економског чуда – тај пут био затворен, а корупционаши би се обавезно нашли у затвору.

Сингапур је имао велику срећу што је на његово чело дошао Ли Куан Ју, а не неки тамошњи Гајдар. Судбину комунистичке Кине одлучило је то што је седамдесетих на њено чело дошао Денг Сјаопинг. Русија је, нажалост, добила Јељцина и Гајдара. Резултат је познат.

УЗРОЦИ АРАПСКИХ РЕВОЛУЦИЈА: ЛЕКЦИЈЕ ЗА РУСИЈУ

Бурни помаци на Блиском и Средњем истоку почели су од догађаја у Тунису, који су завршени протеривањем председника те земље.

Туниска „револуција јасмина" била је катализатор масовних иступања у суседном Египту против Мубараковог режима и довела до повећања тензије у Јемену, Јордану, Алжиру, Мароку и низу других земаља. Почетком фебруара 2011. један арапски интернет сајт спровео је анкету међу корисницима и 86 процената њих било је за то да се народни покрет у Тунису прошири ван оквира те земље. Тако се Тунис у арапском свету схвата као почетак процеса ослобађања од породичних кланова и корумпиране врхушке која управља великим делом арапских земаља.

За 20 година власт се коначно распада

Из туниских и египатских догађаја може се извести неколико закључака.

Први закључак: владавина корумпираног породичног клана, који прибегава ауторитарним, диктаторским методама да би дуже остао на власти и одбија да оде, увек ће се завршавати народном револуцијом. Обратите пажњу: народна иступања данас се дешавају у оним земљама у којима се председници налазе на власти 20 година и више. Највероватније је то време за које се власт коначно распада, а становништво се најзад умори од те власти. При томе, у Тунису се радило о породичном клану председника Бен Алија. Овде се говорило о такозваној породици, као у Русији деведесетих годи-

на, када се на власти налазила Јељцинова „породица“. Када су у Тунису изговарали реч „породица“, сви су, као и у Русији, одлично разумели о чему се ради.

Јељцинова „породица“, за разлику од „породице“ туниског председника, на време је схватила да треба да оде с власти. Бојећи се за сопствену сигурност и сигурност свог породичног клана, Борис Јељцин је поднео оставку у децембру 1999. године. То је био исправан корак, пошто је он отворио пут некаквој обнови власти. У Тунису тај корак није учињен и као резултат тога видели смо апсолутно неочекиван исход.

Тако је први закључак да власт породичних кланова који владају земљом није бесконачна. То је на себи осетио Муамер Гадафи, који је владао Либијом више од 40 година, и Башар Асад у Сирији, мада у ове две земље народне побуне нису биле толико спонтане, већ су вероватно усмераване из иностранства.

Очи у очи с народом

Као што је познато, председник Бен Али се осигурао апсолутно у свим правцима. Осамдесетих година прошлог века он се налазио на челу обавештајне службе Туниса и у то време је успоставио тесне везе с америчком ЦИА. То умногоме објашњава његове добре односе са САД, које су га увек подржавале.

Када је 1987. године организовао државни преврат без крви и сменио свог претходника Хабиба Бургибу, Вашингтон је то примио мирно, пошто га је сматрао „својим човеком“. Бен Али се показао и као непомирљиви присталица борбе против милитантног ислама. После 11. септембра 2001. године постао је један од најпоузданијих Бушових савезника у његовом „глобалном рату против тероризма“. Штавише, Бен Али је био љубимац ММФ. Ватрено је подржавао фонд, по чијим је препорукама увек поступао и за шта је од Запада добијао комплименте због своје „напредне“ политике.

Још годину-две пре револуције западне дипломате су углас говориле како је Тунис арапска земља која „добро ради“. А то што је на власти била очигледна (мада не и крвава) диктатура, Запад није нарочито бринуло. Обезбедивши подршку и САД и Француске, Бен Али је добио моћан међународни ослонац. Међутим, у условима

када долази до оштрог конфликта између становништва и владара, тај међународни ослонац престаје да важи. То је друга лекција из ових догађаја. Штавише, како показује реаговање САД на догађаје у Египту, без обзира на то што је Обамина администрација сматрала председника Мубарака својим блиским савезником и тачком ослонца на Блиском истоку, она се од њега окренула чим је видела да се ситуација не развија у његову корист. Тако се догодило и са Бен Алијем: ниједна западна држава није га подржала кад је видела да су бес и социјални протести достигли такву тензију да неће моћи да се одржи на власти. Тако међународна подршка постаје неважна кад се владар суочи очи у очи с народом.

Када безначајна епизода доведе до експлозије

Трећи закључак: у условима раскола између власти и грађана, они су склони да поверују било којој, па и непровереној и веома преувеличаној информацији о поступцима власти. Ако се власт сматра корумпираном, онда све што би се могло рећи о њој налази захвалне слушаоце. Кад је Бен Алијева жена Лајла Трабелзи (бивша фризерка која је постала супруга председника), напуштала Тунис, према гласинама, она је понела тону и по злата из националне банке те земље. Та информација је облетела читав Тунис. И мада су следећег дана представници банке изјавили да нико није узео тону и по злата из њених резерви, то више није имало никакав значај. Улица је донела одлуку – пошто је породица Бен Алија била позната по својој корумпираности и тежњом ка прекомерном луксузу – да је та информација тачна. Стога, ако режим има лош углед, грађани ће поверовати у сваку, па чак и очигледно лажну информацију. То, са своје стране, игра додатну улогу у распаљивању народног гнева.

И закључак четврти – масовни протести у Тунису почелу су после безначајне епизоде: полицајка је по лицу ударила продавца воћа на једној од улица главног града Туниса и одузела му дозволу за продају. Млади човек (који је био компјутерски стручњак, али није могао да нађе посао у струци, па је кренуо да продаје воће на улици како би прехранио своје седморо деце) у очајању је покушао да се обрати локалној префектури. Молио је да му врате одузету дозволу

за продају. Али пошто га нису примили, он се демонстративно запалио. Тај акт самоспаљивања био је почетак народних немира.

Овде се можемо подсетити да су почетак и главни разлог догађаја на Мањежном тргу били поступци органа реда и правосуђа, који су пустили претпостављене учеснике у убиству навијача московског „Спартака" Јегора Свиридова. Као резултат тога 10.000 људи је изашло на централни градски трг. Тако у условима када се чини очигледна неправда, а грађани немају поверења у органе реда и целокупну власт, чак и најбезначајнија епизода може довести до катастрофалних последица.

„НОВА ЕКОНОМИЈА" И ЛЕШЕВИ НА ВОЛГИ

Ужасну трагедију која је однела животе 120 људи (међу којима и 28 деце) није изазвала виша сила нити фатална случајност. То је, нажалост, била планирана трагедија. Она је била последица распада система државне управе и контроле с једне стране, а с друге стране – невероватна похлепа наших бизнисмена. Велики део наших бизнисмена и даље се понаша као да се деведесетих ништа није променило: и даље јуре да извуку добит одакле год могу и било којим средствима, не рачунајући на то да би то могло довести до страдања људи.

Систем тоталне корупције и свеопште неодговорности

Када се пре неколико година у Перму догодио пожар у клубу „Хроми коњ", који је однео 150 људских живота, писао сам како због система тоталне корупције и свеопште неодговорности морамо и још ћемо морати да плаћамо животима, а што даље идемо, тога ће бити све више. У време када сам то писао, стварно сам се надао да грешим. Међутим, без обзира на све већи број сигнала, систем тоталне корупције и свеопште неодговорности не само да не слаби већ и јача.

Неко би могао да каже: свуда се догађају такве трагедије. Негде потоне брод, негде падне авион. Али нигде се такве велике трагедије не догађају тако редовно као код нас, и нигде не постоји скуп тако дубоких разлога због којих се то догађа.

У ствари, ми смо ушли у фазу дубоке технолошке кризе. Просудите сами: за 12 месеци, од августа 2010. године, догодило се 12 авионских несрећа: два пута су падали авиони Ан-24, седам пута хеликоптери Ми-2, Ми-8 и Ка-2, а срушила су се и три авиона Ту-154 и Ту-134. Обратите пажњу на то да су ти авиони произведени у периоду од 1974. до 1983. године, а хеликоптери раде од 1965. године! Ови подаци говоре сами за себе. А недељу дана након што је потонула „Булгарија" догодио се још један инцидент: авион Ту-154 који је саобраћао на лету Барнаул–Абакан–Норильск морао је ванредно да слети на аеродром „Абакан". Разлог – отказивање једног од три мотора. Авион је срећно слетео, али треба ли говорити да, ако не извршимо хитну замену застарелих авиона, а пре свега Ту-134, Ту-154 и Ан-24, онда ће нове катастрофе бити неизбежне.

„Булгарија" је била осуђена да пре или касније потоне. Тај брод је редовно кретао на туре без одговарајуће дозволе, то јест није имао право да обавља туристичке пловидбе. Укрцало се више људи него што је смело, а то, очигледно, није био први пут. На дан кобног путовања, брод је из луке испловио нагнут на једну страну, у неисправном стању, без обзира на лажна уверавања закупаца да је био исправан. Зна се да на „Булгарији" није радио један од мотора, та крнтија произведена 1955. године (!) одслужила је свој век још седамдесетих година и налазила се у јадном стању. Без обзира на то, никога – ни лучку капетанију, ни власника, ни туристичку агенцију која је продавала ваучере – то није забрињавало. Практично сви ти људи су на овај или онај начин учествовали у криминалу који је проузроковао трагедију. А криминал у случају „Булгарије" био је у томе што су прекршени сви могући услови за коришћење брода.

Обратите пажњу: на дан кад је „Булгарија" потонула и наредног дана десила су се два индикативна догађаја. Први се такође завршио трагедијом. Неисправни авион Ан-24 покушао је да слети на реку Об. Резултат је погибија петоро људи. У другом случају трагедија је успешно избегнута само зато што су се побунили путници неисправног авиона Ту-154, који је требало да полети из Анталије. Да нису одбили да лете, могло је доћи до још једне стравичне несреће. Притом, пошто су се искрцали из авиона и повезли до аеродромске зграде, људи су видели како ватрогасци поливају водом један од мотора тог авиона, Према сведочењима путника, авион се запалио.

Поклапање та три догађаја никако није могло бити случајност. Овде се већ није могло рећи: па и у Аустрији или Канади се недавно догодила иста ствар! Не, код нас је сасвим другачија ситуација.

Код нас у Русији не ради се о појединачним, већ о серијским несрећама, које имају три главна узрока. Први је висок степен распада система државне управе. Други је природа наших бизнисмена, који ствара мало новога и углавном нештедимице експлоатише оно што је створено у совјетско време. И на крају, треће, принцип „ако прође – прође", који је веома карактеристичан за Русију. Притом је он већ прерастао у систем. Стиче се утисак да се код нас авиони шаљу на лет, а бродови на пловидбу с надом „ако прође – прође". Али, имајући у виду колико је стара та техника и у колико лошем стању се налази, са сваком годином постаје све јасније да неће проћи.

Наравно, може пасти и савремени путнички авион. Ризик увек постоји. Али у ситуацији када се авион налазио у експлоатацији преко 25 година (или је брод изграђен пре 50 година), степен ризика се сигурно повећава. Ако погледамо историју авионских несрећа у Русији последњих година, видећемо да су „рекордери" по таквим несрећама ужасно стари авиони.

Техника се не сме користити бесконачно. Када је 2008. године код Перма пао „боинг" (у тој авионској несрећи погинуо је генерал Владимир Трошев, који је прошао читаву Чеченију, и није погинуо у Чеченији, али је страдао у паду цивилног авиона), није се радило о авиону домаће производње. Али тај „боинг" је већ 20 година служио у Кини! Ми смо га узели као половног. Наше авио-компаније више технику не купују од напредних држава, већ од земаља које су донедавно биле земље у развоју и на нас гледале као на напредну државу у технолошком смислу.

Строга пресуда свим нашим реформама и приватизацијама

Говори се како нам је потребна – једноставно потребна! – нова рунда приватизације. Али до чега она може довести? У условима распада система државне управе и контроле нова приватизација би могла да доведе до веома тешких последица. Познато је на чему је фокус нашег бизниса. Он ће опет експлоатисати сва та застарела

техничка средства и капацитете, не улажући у њих новац. Зар ћемо зато спроводити приватизацију?

Осим тога, чак и „бурних деведесетих“ несрећа је било мање него сада, јер смо тада још увек имали резерву совјетске технологије. Сам Медведев је о томе говорио у првом обраћању пред Федералном скупштином 2008. године: ми и дан-данас живимо на совјетском индустријском и технолошком темељу, нисмо створили практично ништа ново.

И шта се од тада променило? Ништа. Ево, председник већ предлаже Министарству одбране да купује западну војну технику уместо руске, јер, како каже, „не треба куповати старудију“. У совјетско време је наш војноиндустријски комплекс био један од најнапреднијих у свету! Кад је почело да се говори о увођењу универзалне платне картице, Дмитриј Медведев се вајкао како ће, док будемо пројектовали сопствени чип, проћи око 15 година. Па хајде да производимо ту картицу са увозним чиповима, рекао је. Испада да ми нисмо у стању да направимо ни свој чип. Тиме се сада баве практично свуда: на Тајвану, у Малезији, у Бразилу, у Сингапуру, то јест у земљама које су до пре 20–30 година с усхићењем гледале у нас као у државу која је послала првог човека у космос, а данас нас сматрају силом која се распада.

Када чујемо изјаве наших реформатора – истог тог Чубајса, како су он и Гајдар „спасавали“ Русију и „стварали нову економију“, нека прво боље погледају чему води њихова „нова економија“. Лешеви на Волги – то је та „нова економија“, коју су створили наши реформатори. И када код нас постављају споменике Јељцину и по њему називају библиотеке, боље би било да прво погледају какве су последице онога што се у земљи догађало деведесетих година. Учестале трагедије су најстрожа пресуда свим нашим реформама и приватизацијама. То је пресуда свему ономе што су урадили с нашом економијом они који су нам стално обећавали бољу будућност.

СУЂЕЊЕ НЕСРЕТНОМ ВРЕМЕНУ

Процес између Бориса Березовског и Романа Абрамовича представља, између осталог, и суђење епохи деведесетих.

„У суштини, то је процес који се води против читавог руског посткомунистичког система, у чијој сенци су се преплитали политика и бизнис у потпуном безакоњу“, писале су тим поводом британске новине „Фајненшел тајмс“. У Русији таквог суђења није било. Али, свакако иронијом историје, уприличили су га у Лондону они који су били међу главним јунацима – или антијунацима – тих година, мутних и бурних.

Изјаве адвоката и правника често цитиране у британској и светској штампи веома су речите. Абрамовичев заступник Џонатан Сампшен изјавио је да су се после слома комунизма у Русији створили услови који подсећају на Енглеску у XV веку. „Вероватно сте читали Шекспира“, рекао је Сампшен. „Закони се нису поштовали, органи реда и правосуђе су били корумпирани, нико није могао да се бави бизнисом уколико нема приступ политичкој власти.“ Према тврдњама Абрамовичевих адвоката, Березовски је „заправо пружао услуге криминалне природе“, укључујући и „корумпирано политичко покровитељство“.

Абрамовичева одбрана је већ изјавила да је он Березовском платио укупно две милијарде долара, али не за имовину, већ за „пружање заштите“, то јест као захвалност за то што му је пружио политичко покровитељство у Јељциновој Русији.

Али у читавој тој збрци с међусобним прекорима и оптужбама некако се заборавља како су се Березовски и Абрамович домогли компаније „Сибњефт“, због које се управо и распламсао овај спор?

За оне који су заборавили или не знају, да их подсетимо: „Сибњефт“, који је у августу 1995. године основан не одлуком владе, већ указом Бориса Јељцина (што је само по себи неуобичајено), био је једна од највећих нафтних компанија на свету. Њихове истражене резерве угљоводоника биле су једнаке укупним резервама компанија „Амоко“ и „Мобил“. Међутим, почетна цена ТАКВЕ компаније на аукцији одржаној 28. децембра 1995. године износила је само 100 милиона долара, мада је по мишљењу свих она вредела најмање милијарду и по долара. Пријава другог учесника

аукције – Инкомбанке – била је из непознатих разлога елиминисана у последњем тренутку, и „Сибњефт“ је продат Березовском – Абрамовичу за свега 100.300.000 долара! То јест, нови власници су платили свега 300.000 долара више од почетне цене! Већ две године касније компанија је процењивана на пет милијарди долара.

Рекло би се да је спор између Березовског и Абрамовича само спор везан за време које је иза нас. Па зашто онда говорити о томе данас? Али управо одатле потичу многе – веома многе! – наше данашње болести.

Ових дана је сећања на то време с нама поделио познати економиста Андреј Илларионов, који се тада налазио у уском кругу наших „либералних револуционара“, ужасно удаљеном од народа. Његова сећања, као и спор између два олигарха, бацају светлост на веома ружне стране Јељциновог доба.

Према речима Илларионова, дефолт из августа 1998. године није био последица „слободне игре тржишних сила“ или стихијских поступака „невидљиве руке тржишта“, већ директна последица намерних поступака сасвим „видљивих руку“ главних либералних реформатора, који су створили своју компанију МММ – пирамиду државних обвезница и помоћу ње полетно правили новац. У тој заводљивој игри о трошку читаве државе учествовао је и „бесребреник“ Јегор Гајдар. Према тврдњама Илларионова, Гајдар је у државне краткорочне обвезнице уложио око милион долара, што је за човека који је радио у буџетском сектору била прилично значајна сума.

И опет, као у причи са „Сибњефтом“, иза свега тога се назирала сенка тадашњег председника Русије.

Данас се, наравно, могу дизати споменици Борису Јељцину и на зградама постављати спомен-плоче у част Јегора Гајдара. Али споменици су смртни као и сами људи. Једино не умире људско сећање. А у том сећању ће бурне деведесете заувек остати године смутње и безакоња, „време греха“ у историји савремене Русије. То сећање је јаче од било каквих табли и споменика.

ПОСТСКРИПТУМ

РУСКИ ЕКСПЕРТ НЕЗАДОВОЉАН ЗАПАДОМ[1]

Алексеј Пушков, који је крајем осамдесетих писао говоре за совјетског лидера Михаила Горбачова, славио поводом окончања Хладног рата и залагао се за пријатељство с бившим капиталистичким непријатељима Москве, сада заступа потпуно другачије ставове.

Европа жели да Русија „одустане од суверенитета" тако што ће отворити приступ својим гасоводима, саопштава он гледаоцима емисије „Постскриптум". Списак злодела се тиме не завршава: Запад ради на прављењу раскола у Русији тако што подржава чеченске сепаратисте. Лидере „наранџасте револуције" у Украјини, који уживају подршку САД, водитељ назива „хулиганима".

Трансформација Пушкова из проповедника зближавања са Западом у присталицу чврстог курса, као и популарност његове емисије и идеја које исказује помажу нам да објаснимо неоправдану самоувереност која влада у земљи за време припреме самита „велике осморке" ове недеље. Састанак у Санкт Петербургу – доказ враћања Русији статуса велике силе, чији енергетски ресурси играју све већу улогу за Запад – требало је да осигура место земље у елитном клубу водећих демократских држава. Уместо тога, напрегнутост између Москве и њених партнера из „осморке" прети да озбиљно помрачи тај догађај.

Пушков, чија емисија може да послужи као барометар погоршања односа – један је од најблиставијих руских „јастребова" – човек који брзо говори, преплануо, проседе уредно подшишане косе. Сваке недеље око шест милиона становника Русије укључује телевизор да би гледало „Постскриптум", који је оваплоћење новог и нафтом подгрејаног руског национализма и неповерења према САД. Медијска истраживања показују да рејтинг емисије расте према томе како односи Русије са Западом прелазе у огорченост.

[1] The Wall Street Journal, САД, 16. 10. 2007.

„Знате, почетком деведесетих гледали смо на САД као на нешто свето“, смеје се Пушков. „Више тога нема.“

Односи Русије са САД и Европом претрпели су оштре заокрете током протеклих 20 година – од непријатељства Хладног рата до топлог пријатељства у Јељциново време. Сада је атмосфера поново захладнела, и то је изазвано геополитичким супарништвом, због којег се те земље често налазе на различитим странама барикада.

Западни критичари оптужује Кремљ за политизацију руског извоза енергената, за застрашивање суседа и неоправдано одбијање да подржи чврсту позицију Запада када је реч о нуклеарним амбицијама Ирана. Русија, са своје стране, оптужује Европу и САД за распаљивање народних устанака у Украјини и Грузији и за то што покушава да прави сметње руским енергетским компанијама да изађу на иностранa тржишта.

А мада емисија А. Пушкова представља прогресивну линију антизападног расположења, ставови који су тамо изговорени почињу да налазе одјека и у либералним мас-медијима. „Људи не верују у искреност намера САД“, каже Алексеј Венедиктов, главни уредник радио-станице „Ехо Москве“.

Председник Владимир Путин је подржао то ново непријатељство у обраћању парламенту у мају, позвавши на појачавање одбрамбених ресурса ради супротстављања „другу вуку“ (очигледна алузија на САД), који „зна кога треба да поједе, једе и никога не слуша. И по свему судећи, и не намерава да слуша“.

Нигде се неповерљивост обичних грађана Русије не изражава тако очигледно као у телефонским позивима слушалаца радиостанице „Ехо Москве“. Раније су ти позиви били прилика да се либерали (који су некада били главна публика радио-станице) натерају да искажу своје мишљење о оштрој Путиновој политици. Овде сада мишљење исказују присталице исте те политике.

„Наши слушаоци постају све већи изолационисти и ксенофоби“, говори Венедиктов. „Око половина од њих сматра САД непријатељем.“

Али, без обзира на напетост, московски политички кругови су уверени да ће Русија и САД задржати тесне односе, нарочито у сфери безбедности. „Имамо мало потенцијалних савезника за борбу против тероризма и исламског фундаментализма“, каже Сергеј Ка-

раганов, председник Савета за спољну одбрамбену политику. „Америка и даље остаје користан партнер."

И заиста, Бушова администрација је већ ставила до знања да ће у наредних неколико дана учинити неке уступке Кремљу – вероватно ће подржати захтев Русије за пријем у Светску трговинску организацију и дозволити сарадњу у области цивилних нуклеарних технологија – у нади да ће средити односе с Путином.

Каријера А. Пушкова симболизује успоне и падове у америчко-руским односима. Крајем осамдесетих година, радећи на месту саветника за спољну политику Горбачова и других чланова Политбироа, он је помогао бржем паду Берлинског зида. Потом је полагао велике наде у јединствену Европу, у којој не би било места хладноратовским војним савезима и ранијим идеолошким наслагањима.

„Био сам један од оних који су заиста веровали да можемо успоставити истинско партнерство са Западом", сећа се Пушков.

Године 1994. добио је хонорар од НАТО да напише чланак о спољној политици Русије. Као заменик главног уредника „Московских новости" и лидер либерала, био је чест гост у Белој кући, Пентагону и Стејт департменту у време Клинтонове администрације.

Радећи на месту заменика генералног директора Првог канала, Пушков је 1996. године подржао реизбор Јељцина и исмејао његовог конкурента, комунисту Генадија Зјуганова и његова антизападна уверења. „(Јељцин) је једина реална шанса за Русију која се окренула ка Западу", писао је он у уводнику својих новина.

Разочарање је дошло када се НАТО проширио на источну Европу, примивши у своје редове бивше учеснике Варшавског уговора и примакавши се границама Русије. Све приче Запада о ослобађању после Хладног рата биле су само приче, кажа Пушков. Бомбардовање које су земље НАТО извршиле на Србију – традиционалног савезника Русије – у јеку рата на Косову 1999. године била је последња кап, „највеће разочарање".

„Начинили само огромну грешку", рекао је. „Заиста смо поверовали да се основ односа може променити. Али почео је нови рат, овог пута за геополитичку превласт."

„Постскриптум" се емитује из тесног студија ТВЦ, федералног канала који припада московској влади, с милитантним погледом на догађаје типичним за ту емисију.

Водитељ одевен у одело „армани“, као и увек, напада Украјину: Јулија Тимошенко, једна од најпопуларнијих политичарки земље, названа је „агресивном авантуристкињом“ која ужива подршку САД, а њена партија – „наранџастом хунтом“. Такође је приказана некритичка репортажа о Путиновој интернет конференцији, а амерички мас-медији осуђују се због превеликог интересовања за лични живот политичара (притом се ипак понављају гласине које је пустила жута штампа о афери председника Буша с државном секретарком Кондолизом Рајс).

Садашње телевизијско битисање Пушкова открива да он више није близак Вашингтону. Венедиктов из „Еха Москве“ био је један од неколико познатих либералних новинара који су пили бело вино на прослави Дана независности САД у Спасо хаусу, елегантној московској резиденцији америчког амбасадора. Пушкова, честог сталног госта на таквим догађајима, овога пута није било.

„Последње три године ме не позивају“, објаснио је. „Сада не говорим баш оно што би желели да чују.“

О РУСИЈИ, О ВЛАСТИ, О МЕЂУНАРОДНОЈ ПОЛИТИЦИ...[2]

Питање: *Алексеј, када је Александар Рар наступао код вас, исказао је мишљење да су, наводно, западни новинари једноставно негативно настројени према Русији. Шта онда можемо да радимо?*

Одговор: Мислим да је Александар Рар умногоме у праву. Наравно, овде су методе принуде апсолутно искључене. Ради се о томе да се на Западу формирала одређена култура негативног односа према Русији, о којој је још у XIX веку писао Н. Данилевски, на пример, и о којој је писао Достојевски. То се догађа због неких психолошких особености Запада и, по мом мишљењу, у знатној мери под утицајем Ватикана и Католичке цркве, након што се у Русији формирало православље и пошто Русија није пошла путем којим су пошле западна и централна Европа. Управо од тог доба на Русију је почело да се гледа као на нешто што Европи припада територијално,

[2] Према материјалу са онлајн конференције А. К. Пушкова на сајту ИноСМИ, мај, 2008.

иако се налази на периферним деловима Европе, али не и идеолошки. И отуда потиче тај крајње опрезан однос – да су Руси неки други људи, да су другачији. У том упорно сумњичавом односу према Русији, у том дубоко укорењеном неповерењу, у тој идеолошкој непомирљивости има нечег племенског, нечег архаичног, када су племена која су живела у суседству највише мрзела једна друге. Удаљена племена – рецимо, племе Кинеза – нису могла да изазову мржњу једноставно зато што с њима није било додира и пошто је оно уопште настало на другачијим историјским коренима. Оно је могло изазвати радозналост, интересовање, могло је изазвати жељу да буде колонизовано, што су, узгред буди речено, и почеле да раде западне државе у XIX веку. Али оно није изазивало мржњу.

Скрећем вам пажњу на то да на Западу практично нема људи који нападају Кину с таквим бесом с каквим нападају Русију.

Недавно сам наступао у Никсоновом центру у Вашингтону. После наступа, познати амерички политиколог који је веома скептичан према Русији, који је својевремено био дипломата и специјални Клинтонов представник за Русију и ЗНД, почео је да ме убеђује да Русија мора да одустане од своје прошлости, да осуди своју империјалистичку прошлост, да осуди Стаљинову епоху, да осуди своју спољну политику. Говорио је тако остршћено о томе да сам био веома изненађен тиме што ми он, Хрват по рођењу, амерички држављанин, тако бесно доказује зашто Русија треба да одустане од своје прошлости. Упитао сам другог Американца да ли Америка такве ствари говори Кинезима. Он је одговорио да не говори. „Зашто?“ Одговорио је „да је то, као прво, бесмислено, а као друго, кинеска прошлост је толико далеко од нас да не знам на основу чега бисмо од њих тражили да се ње одрекну?!“

Ми смо, како ми је објаснио један француски истраживач, за Запад пример на којем сами себи доказују да су бољи. Важно је полазиште. Смешно је доказивати да је Запад демократичнији од Кине. То је толико разумљиво да то ни на кога не оставља утисак. Али Русија – то је као невољало дете Европе, пример на којем се деци из добрих породица показује како се не треба понашати.

Како ми је рекао: „Ми у Русији мрзимо своје најгоре особине.“ Међутим, те особине нам често приписују, преувеличавају их, хиперболизују. И настаје имиџ крвожедних империјалистички

настројених Руса. Притом су у историји човечанства западне силе извршиле много више крвожедних поступака: већ историја колонизације Азије, Јужне Америке и Африке то доказује. Нико не може Русији пребацити било какве монструозне злочине против стотина или милиона људи док је руска империја ширила своје границе. Да, било је ратова на Кавказу и у средњој Азији, али није било геноцида према локалном становништву – док су Кортес, Пизаро и други конквистадори огњем и мачем проносили католичку веру кроз Латинску Америку и уништили тамо два милиона људи. Такозвана америчка демократска цивилизација рођена је тако што је уништавано локално индијанско становништво. Сви то знају. И злочини Енглеза су такође познати. Али за империјализам, крвожедност, за злочине против човечности оптужују нас.

Мислим да је Русија згодан објекат на који могу да се сваљују грехова Запада и да се тиме одвлачи пажња од злочина које је извршио. Овде се не ради само о уобичајеном неповерењу према суседном племену, које јесте да је примило хришћанство, али у нешто другачијем облику, то јест друге је вере. Ту је још и жеља да се учврсте сопствене позиције на наш рачун. Да се каже да су они носиоци цивилизацијских принципа, а да ту поред њих постоји земља која је током читаве историје заправо била брука европске цивилизације.

На крају, постоје овде и чисто политички циљеви. И то је трећи моменат. Враћајући се из Вашингтона, погледао сам у авиону филм „Рат Чарлија Вилсона“ (Charlie Wilsons War) с Томом Хенксом и Џулијом Робертс. Гледао сам га с великим интересовањем и с великим огорчењем, јер је то дубоко антируски филм. То је филм о оним злочинима које су Руси вршили за време рата у Авганистану. Не ради се о томе што се тамо нису вршили злочини, већ о томе што је у филму показана мржња Америке према Русији.

Филм је направљен да би доказао да Американци у Ираку ништа посебно лоше не чине. Погледајте само шта су радили Руси у Авганистану! Тамо има реченица као што су: „Мислиш да само ти желиш да убијаш Русе?“ С одобравањем и подршком приказана је мржња према Русији, која постоји у одређеним круговима Сједињених Држава, можда и у екстремној форми.

Био сам запањен, јер ми о Американцима не правимо такве филмове. Не снимамо филмове о злочинима Американаца у

Вијетнаму. А могли бисмо, јер су злочини били страшни и за њих зна читав свет. Не снимамо филмова о томе како су Американци организовали преврате у Латинској Америци, о томе да на њиховој савети леже оне хиљаде људи које је мучио Пиноче. Не правимо сад такве филмове. Хладни рат је завршен. Престали смо да се разрачунавамо с Америком на идеолошком и пропагандном плану.

А тамо се константно појављују филмови о страшним Русима, о страшној Русији. На пример, филм Дејвида Кроненберга („Руска обећања“) о Русима у Лондону, у којем је приказана руска мафија. Наши филмови и наша филмска култура комуницирају с публиком на сасвим други начин. А тамо се константно одржава тај негативни имиџ о Русији.

Наравно да су и многи представници медија његови носиоци. То има врло дубоке корене. Веома често говориш с тим људима, а не знаш треба ли уопште с њима разговарати. Има ли у томе икаквог смисла? Јер они или не желе да те разумеју, или изврћу, или те представе у таквом светлу да је боље да им ништа ни ниси говорио.

С друге стране, не слажем се с Раром. Срећем се с много западних новинара, мањи део њих, али ипак довољан број, озбиљно је заинтересован за оно што се догађа у Русији, покушавају да Русију не осуде, већ да је схвате. Постоје новинари идеолози, за њих је важно да осуде, а да схвате – није важно, само да су на својој линији. А постоје новинари истраживачи или једноставно новинари који су само људи са савешћу. Таквим западним новинарима је важно да схвате шта се дешава у Русији и да то што су схватили пренесу западној публици. Сматрам да с тим новинарима треба радити.

С оним људима који се одушевљавају сами собом до изнемоглости и који сматрају да је америчка цивилизација највеће добро које је створило човечанство – с њима је апсолутно бесмислено разговарати. Нека их, нека уживају у свом осећању самољубља и усхићења собом и нека пишу све те глупости. Бесмислено их је позивати у Русију, бесмислено им је организовати сусрете с председником. Понекад се чудим поступцима оних који организују контакте нашег руководства са западним новинарима и политиколозима. Западни новинари и политиколози долазе овамо, осмехују се Путину, удворички се рукују с њим, уз ласкање му задају питања, а затим одлазе за Америку и тамо траже да се Русија искључи из „велике осморке“.

Постоји и такозвани Валдајски клуб. У оквиру њега председник Путин се већ неколико година заредом у септембру састаје са западним новинарима и политиколозима. Међу њима има оних који се према нама односе добро, има и оних који су уздржани, али спремни да чују оно што говоримо. Постоје, међутим, и они који стално играју на карту да је Русија непријатељ. То је њихов главни циљ и у животу и у послу. Зашто их позивати? Зашто им организовати сусрете с Путином, које они, кад се врате у Европу или у Америку, користе за антируску пропаганду? То ми је уопште није јасно.

Американци одржавају везе са онима с којима, како сматрају, имају шансе да разговарају, с онима који могу да прихвате њихове поруке. Да, они могу да критикују Американце, али су спреми да слушају и способни су да чују. Какав је смисао у томе да се одржавају везе са онима који на то нису спремни, искрено, не бих могао да кажем.

Али с новинарима који теже објективности, наравно, треба радити и таквих новинар има. Сматрам да има веома много таквих новинара на Си-Ен-Ену, Ej-Би-Сију и Би-Би-Сију с којима сам разговарао у последњих 10 година. Они су пре покушавали да разумеју Русију него да је осуде. Друга је ствар како њихов материјал преокрене редакција у Лондону или САД. Али код тих новинара ја сам видео интересовање за стварна дешавања у Русији. Таквих новинара има, и треба им стварати услове за боље разумевање онога што се дешава у земљи. Не можемо прихватити став који постоји код неких руководећих људи у кабинету да „нас тамо свеједно не воле, свеједно нас тамо не разумеју, свеједно ће тамо о нама писати лоше". То је, такође, погрешан став.

Предложио бих да се одвоји жито од кукоља. Непријатни кукољ, којег у западној штампи има у великом броју, нећемо разуверити – он ће остати кукољ. А људе који су спремни да прихватају треба издвојити и с њима радити. И онда резултат неће изостати.

Питање: *Да ли је ваша телевизијска емисија пропаганда?*

Одговор: Не сматрам да је емисија „Постскриптум" пропагандни програм. Пропагандни програм полази од политичког задатка. Таква је била емисија Сергеја Доренка, која је емитована 1999. године на Првом каналу, а задатак јој је био један: постићи да блок „Отаџбина – Читава Русија" не победи на парламентарним изборима. И задатак

водитеља те емисије је био да максимално дискредитује Јурија Лушкова и Јевгенија Примакова као руководиоце тог партијског блока. То је била права правцата пропаганда! Проналазиле су се све негативне ствари, стварао се негативан имиц, измишљале су се приче, спровођена је таква, рекао бих, клеветничка кампања према два заслужна руска политичара, које, као и све друге, имамо за шта да критикујемо. Али садржај емисија није био критика. Садржај је био клевета, очигледно оцрњивање тих људи.

„Постскриптум" никад није имао такав задатак. Никад нисам имао задатак да некога намерно оцрњујем, да некога намерно нападам. Мада, наравно, емисија „Постскриптум" има своју идеолошку основу. Та идеолошка основа је формирана још 1998. године. Емисија, наравно, има став. Али емисија са ставом и пропагандни програм различите су ствари.

Заправо, емисија „Постскриптум" традиционално заузима критички став према десном либералном крилу у Русији. Али она заузима такав став јер је десно либерално крило, које је руководило земљом у време Јељцина, довело до дефолта 1998. године и до таквих катастрофалних социјалних и спољнополитичких последица које смо морали и морамо још увек да кусамо.

При томе, дуго сам у својој емисији давао реч представницима десног либералног крила. У студио су нам долазили Јавлински, Хакамада, Надеждин, Гозман, сви руководиоци Јаблока и Савез десних снага. Ако се њихово учешће у емисији знатно смањило, то је због тога што се знатно смањио и њихов утицај у земљи. Међутим, нико од њих не може да каже да нису били чести гости у емисији „Постскриптум", да у емисији с њима нису прављени интервјуи и да их није приказивала на малом екрану.

Током седам година они су стално били присутни у мојој ТВ емисији, што доказује да, и поред мог критичког односа према тим политичким снагама, они нису били искључени из оног политичког спектра који је био присутан у програму. Сматрам да је „Постскриптум" емисија која заступа доста јасне политичке ставове и која притом није пропагандна.

Питање: *Да ли ваша емисија одражава мишљење руског руководства? Подудара ли се информациони правац „Постскриптума" с мишљењем неких политичких снага и зашто?*

Одговор: Мислим да она, у сваком случају, одражава мишљење дела политичког руководства Русије, али то не значи да је емисија направљена да би се одражавало такво мишљење. Емисија се појавила 1998. године, а тада су имена оних који су после 2000. године руководили Русијом за огромну већину телевизијских гледалаца била сасвим непозната. Тада је Владимир Путин још увек радио у администрацији председника и није био неки познати чиновник. И највероватније нико није знао какви су Путинови политички ставови, јер их није ни исказивао: он је имао другу улогу и другу функцију.

И тако је идеолошка и политичка основа емисије била формирана пре доласка Владимира Путина и његовог тима на власт. Али, већ тада је емисија полазила од јасне државне линије, од тога да је потребно оријентисати се ка националним, друштвеним интересима Русије, а не ка интересима кланова у земљи. Већ тада је емисија одлучно иступала против наслеђа Андреја Козирјева, Анатолија Чубајса у нашој спољној и унутрашњој политици, већ тада је емисија одлучно критиковала Бориса Јељцина, већ тада је емисија прилично озбиљно изражавала неслагање са спољном политиком Сједињених Држава.

Ништа нисам мењао у емисији после доласка Путина на власт. Садржај јој је остао исти. И ако се мењала политика, политичка линија руског руководства или је почело да се мења друштвено и политичко расположење (ја се надам да сам дао свој допринос тој промени друштвеног и политичког расположења), нисам прилагођавао програм новом времену. Дошло је до доста природног поклапања погледа оних који су дошли на власт 2000. године и погледа које је пласирала емисија „Постскриптум“. На власт су дошли људи који су у већој мери моји истомишљеници него они који су владали земљом деведесетих година, а који су били моји идејни противници. То потврђују чланци које сам деведесетих година објављивао у „Независимој газети“ и у другим медијима. Тако да је све евидентирано и заведено. (смеје се)

„Постскриптум“ није емисија која изражава ставове неке групе. То је емисија која се појавила у телевизијском етру са сопственим ставовима. А затим су ти погледи почели да преовладавају.

Питање: *Да ли је ваша емисија запажена и у другим земљама?*

Одговор: Да, програм је запажен и у другим земљама, и то и у позитивном и у негативном смислу. Позитивно је то што је америчка телевизија направила неколико специјалних репортажа о емисији. Долазиле су телевизијске екипе, снимали су ме у студију, говорили у својим репортажама о емисији, о томе како је водим, постављали су питања о развоју Русије, о руско-америчким односима. Било је неколико ТВ екипа – Ej-Би-Си, Ен-Би-Си и Си-Би-Ес – које су замолиле да се те репортаже направе управо у професионалном студију емисије „Постскриптум". То није био само интервју са мном као политичким аналитичарем, била је то репортажа управо о програму и о мишљењу њеног аутора и водитеља.

Пре неколико година у „Вол стрит џорналу", водећој америчкој конзервативној публикацији, објављен је велики чланак који је, узгред, преведен на сајту ИноСМИ. Чланак се зове „Руски експерт се љути на Запад".

Дописник „Вол стрит џорнала" у Москви заинтересовао за моју еволуцију од човека који је писао говоре за Михаила Горбачова и подржавао идеје новог политичког мишљења до позиције сталног критичара садашње америчке спољне политике и човека који инсистира на томе да Русија треба да брани своје националне интересе. Чланак је посвећен тој еволуцији и у њему сам детаљно објаснио разлоге који су ме натерали да ревидирам свој раније веома позитиван однос према стратешком партнерству са Сједињеним Државама. Треба рећи, на част редакцији, то је било објављено.

Емисија је запажена и добро је знају и у круговима који се специјално баве Русијом. За њу знају и у америчком Стејт департменту, у аналитичким службама које проучавају Русију, за њу знају и у новинарским круговима. Многи је не воле, као што су, на пример, они у новинама „Вашингтон пост", али у том истом „Вашингтон посту" постоје и они који се за њу интересују. Програм је познат у Европи.

Као уредника и водитеља тог програма мене последњих 15 година позивају на форум у Давосу. Додуше, кад су почели да ме позивају, још увек нисам био кренуо са емисијом.

Економски форум у Давосу је форум број један по значају оних који се на њему представљају. Сваког јануара 2.500 водећих светских политичара и бизнисмена, политичких аналитичара и науч-

ника састаје се у Давосу у источној Швајцарској. Мене позивају тамо од 1988. године, као уредника и водитеља емисије. То јест, организатори програма сматрају да је та емисија довољно интересантна и утицајна да бих био учесник форума. Иначе, на тај форум је тешко пробити се, чак и за новац.

Налазим се међу медијским лидерима, у групи уредника и водитеља аналитичара светских медија која је формирана у оквиру тог форума.

Веома велику пажњу привукла су јавна предавања која сам одржао у Немачкој. Становништво које говори руски – а у Немачкој сада живи око милион оних који говоре руски – с великим интересовањем прима та моја гостовања. Немци који говоре руски такође знају за тај програм.

Недавно сам одржао неколико јавних предавања у Енглеској, а једно од њих у најчувенијој дворани Чатам хаус, то је Краљевски институт за међународне односе, где су се скупили експерти. Сви који су тамо били одлично познају емисију „Постскриптум", неки су и гостовали у њој. Такође, наступао сам и на јавним дебатама у Енглеској с Едвардом Лукасом, аутором књиге „Нови хладни рат", пред 800 слушалаца. Многи од оних који су били присутни макар су чули да емисија „Постскриптум" дуго постоји у Русији и да се сматра једном од најутицајнијих. То су позитивни примери односа према емисији на Западу.

Постоје и примери негативног односа. Један некада велики немачки политичар који је прешао на проамеричке позиције, позивајући на обуздавање Русије и заузимање максимално оштре позиције према њој, недавно је одбио да дâ интервју за нашу емисију. Притом, није одбио да дâ интервју руској телевизији уопште, он је одбио да дâ интервју управо за емисију „Постскриптум". То потврђује да добро зна ко му је тражио интервју и разумљиво је зашто је одбио. Одбијање има везе управо с његовим негативним односом према политичком крилу у Русији које заступа позиције јаке државности.

Притом је Хенри Кисинџер, перјаница америчке дипломатије, човек који веома цени односе с Русијом, сваке године долази, сусреће се с Путином и пет година заредом даје ексклузивне интервјуе за емисију „Постскриптум". Ниједан други канал се

не може похвалити да добија тако дугачке и детаљне интервјуе од Хенрија Кисинџера.

Као аутор и водитељ програма „Постскриптум“ од 2002. године сам члан редакцијског колегијума прилично познатог америчког политичког часописа „Нешенел интерест“, а главни и одговорни уредник тог листа је Хенри Кисинџер. Према томе, мислим да то све врло добро показује да макар у политичким круговима Сједињених Држава емисија има озбиљан углед – за неког позитиван, за неког негативан, али у сваком случају озбиљан.

Питање: *Није ли време да се ваша емисија преводи на енглески и објављује на интернету?*

Одговор: Засад се моја емисија емитује у оквиру пројекта TVCI (TVC International – међународна верзија ТВЦ), истина, на руском језику. Кажу ми да се свуда гледа: у Грчкој, Немачкој, Енглеској, Израелу. Десило се да сам након емисије емитоване у суботу отпутовао у Женеву и у хотелу „Интерконтинентал“ укључио телевизор и са изненађењем угледао себе на екрану. Била је то реприза емисије од понедељка. Схватио сам да се круг страног гледалишта постепено шири.

Што се тиче превода на енглески језик, мислим да је то технички веома сложено и да захтева постојање великог гледалишта са енглеског говорног подручја, које би занимали детаљи о ономе што се дешава у Русији и детаљи о руској спољној политици. Не мислим да таква публика постоји, бар засад… Што се тиче објављивања на интернету, с тим се потпуно слажем. Извесно време је садржај емисије постављан на сајту ТВЦ, и знам да су је многи пратили. Затим је наступила пауза. Али сајт канала www.tvc.ru сада мења форму и на њему ће ускоро поново бити могуће упознавање са садржајем емисије „Постскриптум“ у писаној форми. Притом се такође може погледати и видео-издање емисије. У наредним месецима ће бити завршен рад на унапређивању рада интернет варијанте ТВЦ.

Питање: *Емисија „Постскриптум“ навршава 10 година. Какви су резултати ове деценије емитовања?*

Одговор: Емисија се етаблирала као ауторитетна и озбиљна. Кад то кажем, не покушавам само да ласкам себи. Управо смо говорили о реакцијама Запада на емисију. У Русији је то потврђено стабилно високим рејтинзима. Иако се канал ТВЦ по броју гледалаца

не може такмичити с Првим или Другим каналом, емисија „Постскриптум“ се са успехом такмичи са информативним програмима тих канала, и ништа мање је не познају људи који се занимају за политику. Притом, „Постскриптум“ сада наступа у доста јединственом жанру политичке аналитике. Иако се многе емисије називају информативно-аналитичким, уколико их пажљивије погледате, оне су заправо информативне. Водитељи тих канала – било због тога што теже информативној стилистици, било из других разлога – себи ретко дозвољавају да пођу путем анализе. Они ће се пре држати информационе стилистике с малим коментарима.

Жанр аналитике с обавезним недељним коментаром о некој озбиљној теми, с коментаром и садржајем који одражава одређени став, а не само прича о догађају – такви материјали су сада ретки. А оне емисије које се емитују у тој форми немају тако велику публику као „Постскриптум“.

Говорили су ми да руководиоци земље одлажу свој традиционални суботњи билијар да би гледали емисију. За многе значајне пословне људе, људе из политичког света, посланике, емисија је обавезна и они се труде да је не пропусте. На инаугурацији Дмитрија Медведева пришао ми је један заслужни радник Савета Федерације, један од предводника руске политике и упитао ме: „Алексеј, па где си ти био?“ „Био сам у Вашингтону, а затим сам се неколико дана одмарао и пецао.“ „Немој то више да радиш! Укључио сам телевизор у суботу у девет, а тебе нема! Нисам знао шта да радим!“ То је, наравно, шала. Али у свакој шали, као што знамо, има и зрно истине.

Признања има и од широког телевизијског гледалишта и од политичке елите, и од оних људи који се ван граница Русије баве проучавањем Русије. Онај широки спектар медија који ме редовно интервјуише, од америчких до кинеских, арапских и иранских, говори о томе да има резултата и ван граница Русије. Тим резултатима сам задовољан.

Питање: *Колико је корисно то што се код грађана Русије на основу чланака из западних медија формира свест о томе како се на Западу односе према Русији? Сматрате ли да би објављивање изразито негативних чланака о Русији из стране штампе могло да негативно утиче на неприпремљеног читаоца?*

Одговор: Мислим да то у знатној мери зависи од сајта ИноСМИ. Уколико је то што ја говорим интересантно читаоцима, посетиоцима сајта, ми то можемо претворити у традицију. Не видим никаквих препрека за то, што се мене тиче.

Сматрам да морамо знати шта о нама мисле ван граница наше земље. Не треба се угледати на Сједињене Америчке Државе, које с уживањем посматрају свој сопствени пупак. Француски путник и истраживач Алексис де Токвил је у првој половини XIX века написао о Америци интересантну мисао: „Огромна већина је стално усхићена самим собом". Сматрам да то америчко задовољство самом собом Русији није потребно. Али, с друге стране, не треба нам ни комплекс ниже вредности. Не треба да се меримо западним аршинима. Не треба да стално уздишемо: Е, Савет Европе је нешто рекао, е, Парламентарна скупштина је нешто осудила... У Грузији је сада пред изборе било тако дрских и озбиљних кршења права опозиције! Једина независна телевизијска компанија је тамо затворена јер су власти рекле да јој је прегорео предајник. А руководилац те компаније је тужно казао да предајник прегорева сваки пут у време избора. Савет Европе о томе не проговара ни речи. Јер, Сакашвили је стратешки савезник НАТО и жели Грузију да уведе у НАТО. Ако желите Грузију да уведете у НАТО, онда вам је опроштено апсолутно све. Равнати се према оценама организација које раде по свом плану и за које људска права, демократија и тако даље представљају само монету за поткусуривање није добро. Тај комплекс ниже вредности који понекад код нас покушавају да створе западни партнери говорећи нам: треба да пођете од наших оцена, треба да се оријентишете према нашем мишљењу о вама – Русији не треба.

Руски гледалац и читалац мора знати шта о њему мисле у свету, али не треба да има комплексе због тога. И многи западни пословни људи и политичари који гаје симпатије према Русији говорили су ми: ви обраћате превише пажње на то што ми мислимо о вама. На пример, широку публику у САД – дакле, не говоримо о професионалцима – уопште не интересује шта Русија мисли о Сједињеним Државама. Највише што би могло да их интересује и мало забрине – баш сам недавно разговарао с обичним Американцима – јесте то што је због рата у Ираку веома опао имиџ Америке у свету. То

се појавило недавно, у последње три-четири године. Али то стање није карактеристично за Америку.

Не смемо имати комплексе због тога и не смемо се претварати у људе који тај став треба да узимају за референтну тачку.

Питање: *У последњем издању ваше емисије „Постскриптум" анализирали сте ситуацију с непризнатим републикама на територији постсовјетског простора после једностраног проглашавања независности Косова. Опрезна позиција Русије што се тиче признавања независности Абхазије и Јужне Осетије, да ли је то трговина са Западом или страх од заоштравања односа са САД?*

Одговор: Мислим да је опрезну позицију Русије изазвало неколико фактора. Као прво, ми данас не желимо нагло ремећење равнотеже међународног система, с којим су почели Американци признавањем Косова и његовим отцепљењем од Србије. Ако сада почнемо да признајемо све те републике, много ћемо допринети поремећају равнотеже тог система.

Други разлог је тај што у Москви ипак постоје неки страхови, пошто смо федерација, а то би могло да створи извесне подстреке за активирање сепаратистичких покрета на територије саме Русије.

Трећи моменат је криза коју би то проузроковало у односима са Западом. Ових дана сенатор Мекејн, кандидат Републиканске партије за председника, поново је позвао да се Русија искључи из „велике осморке". А нисам сигуран да је наше руководство психолошки спремно да спроводи линију која би могла да доведе у сумњу учешће Русије у тој организацији.

Нарочито сада, када на власт долази Дмитриј Медведев. Он је нови председник који мора да успоставља контакте, да успоставља личне везе са светским лидерима. Не верујем да ће до састанка „велике осморке", који ће се одржати у јулу у Јапану, Русија предузети било какве кораке у том правцу. И на крају, руководство земље има намеру да се, пре свега, усредсреди на питања економске политике. У сваком случају, програм Дмитрија Медведева, па и Путинов план, пре свега представљају план економске модернизације земље. Мислим да у Кремљу засад постоји став да би признавање Абхазије и Јужне Осетије могло да противречи том плану модернизације, јер би могло да закомпликује наше односе са Западом, да се одрази на

прилив страних инвестиција, на перспективу нашег уласка у СТО, то јест да доведе до „микро хладног рата“, што не одговара захтевима модернизације земље.

Наше руководство може инспирисати искуство Кине, која, иако тврди да је Тајван њен саставни део, не предузима никакве агресивне или војне акције ради повратка Тајвана под окриље земље. Више би да се усредсреди на економске задатке, на прикупљање снаге. Према уверењу кинеских лидера, кад се Кина претвори у велесилу, питање повратка Тајвана у састав Кине биће решено аутоматски.

Такви су мотиви због којих Русија заузима доста опрезну позицију. Али мислим да ће развој догађаја поћи у правцу када ћемо морати да тај став озбиљно преиспитамо.

Питање: *У ком случају ћемо морати да га преиспитамо?*

Одговор: Па мораћемо да га преиспитамо онда када у практичну раван пређе питање пријема Грузије у НАТО. Русија није заинтересована да Грузија уђе у НАТО у свом садашњем територијалном саставу, са Абхазијом и Осетијом. Предстоји нам да одлучимо хоћемо ли поћи путем признавања тих република или путем такозваног тајванског модела, у којем званично не признајемо ту територију, али јој обезбеђујемо све гаранције безбедности, веома јој се приближавамо економски, шаљемо тамо мисију која је фактички изједначена се амбасадом. Тако се понашају САД с Тајваном. Сматрам да ће, у сваком случају, то бити једна од две варијанте: или признавање самосталности дејуре, на шта, по свему судећи, садашње руководство не жели да иде, или признавање самосталности дефакто, на шта ће Москва сигурно ићи, пошто је за нас апсолутно неприхватљиво да Грузија уђе у НАТО са Абхазијом и Осетијом. Прво, то значи да неће бити уважено мишљење становништва тих република, а 80 одсто њих су држављани Русије. Друго, то би био – с тачке гледишта интереса Русије – геополитички преступ, нарочито што Грузија и садашња грузинска елита гаје отворено непријатељски однос према Русији. Русија не може себи дозволити да преда Абхазију и Осетију уз речи: ваше мишљење нас не интересује, идите заједно с нама непријатељском Грузијом у НАТО. Таква варијанта је искључена. Позиција ће остати опрезна, али у случају форсирања ступања Грузије у НАТО, мораће да се говори о признавању самосталности дефакто од стране Русије – то је си-

гурно, па чак ће се и питање признавања дејуре несумњиво наћи на дневном реду.

Питање: *У вези с питањем о „микро хладном рату", аналитичар „Економиста" Едвард Лукас окарактерисао је садашње односе између Русије и Запада као нови хладни рат. Да ли се ви слажете с таквим мишљењем?*

Одговор: Хладног рата заправо нема. То је углавном измишљотина западних политичара који се налазе на крајње антируским позицијама и не желе да виде промене које су се догодиле у Русији од времена распада Совјетског Савеза. Потребан им је Хладни рат да би идеолошки потхрањивали рад војне индустрије, они праве каријере на оживљавању авети Хладног рата. Такође је потребан и неким енглеским новинарима, који о томе објављују књиге, поредећи Русију малтене с Хитлеровом Немачком, и шире свакакве бесмислице, а то с великим задовољством гута део западног јавног мњења, који се, по мом мишљењу, зажелео непријатеља.

Погледајте само: деведесетих година чак ни Џејмс Бонд није имао с ким да се бори! Кад су непријатељи били Руси – онда су бар имали достојног противника. Затим су се појавили неки манијаци који желе да униште свет, некаква Северна Кореја – све је то неозбиљно. А ево у последње време Русију су поново почели да приказују као противника Сједињених Држава и Запада, и одмах је Џејмс Бонд „заиграо", појавила му се нова снага, нови сокови су потекли кроз његово увело остарело тело. На Западу постоји потражња за имицом непријатеља у облику Русије. То мобилише Запад. То му омогућује да се стоји у истом строју.

А јединство је оно што је под великим питањем. Када је почео рат у Ираку, јединство Запада се распало: половина чланица НАТО није подржала акције Сједињених Држава. А непријатељ у облику Русије је веома добар фактор обједињавања западних држава, то је згодан фактор који омогућава САД да не пушта далеко до себе своје европске савезнике. Авет Русије као претња Западу још увек помаже у изградњи политичких каријера. Зато ће авет Хладног рата још дуго бити тражена.

Недавно сам био на дебати у Лондону, и дискусија још није стигла ни да се заврши а један од њених учесника – певача Хладног рата – пожурио је да потписује своје књиге јер се уплашио да

ће се људи разићи, а он неће стићи да им потпише књиге. Било му је важно да на таласу критичког односа према Русији освоји максималан број бодова. То је игра коју људи воде савршено свесно, граде каријере, постижу успех, добијају новац, граде себи име. У том контексту хладни рат као некаква фарса, виртуелна стварност, заиста постоји, али, поновићу, као нешто измишљено, на чему се прави новац и каријера и што се на Западу користи у политичке сврхе.

Питање: *Постоје ли данас темељне идеолошке разлике између Русије и Запада? Да ли су Запад и Русија партнери, супарници или конкуренти?*

Одговор: Данас нема супротстављености идеолошких система, нема супарништва између политичких система, уопште нема борбе за примат у свету, нема глобалног надметања у вредностима, већ постоји нормално геополитичко и геоекономско супарништво. У том смислу ми смо се, изгледа, пре вратили ситуацији с почетка XX века, када су се силе блиске по друштвенополитичком уређењу – Француска, Велика Британија, Немачка, Сједињене Државе, Јапан и Русија – трудиле да максимално увећају свој утицај у свету, наравно, сукобљавајући се међусобно у тој борби за максимално увећање интереса. Изгледа као да смо се вратили сто година уназад, а не педесет. Никаквог хладног рата нема. То је измишљотина веома потребна и згодна за представнике прилично озбиљних кругова на Западу, који је користе за своје интересе.

Питање: *Повратак на почетак XX века... Али на почетку века распламсао се Први светски рат.*

Одговор: Потпуно тачно. Нисам говорио да геополитичко супарништво не може довести до светског рата. У том смислу је Хладни рат – који су сви описивали као ужасан период развоја човечанства – у ствари, ако се погледа уназад, био релативно стабилан период развија човечанства.

У сваком случају, Сједињене Државе су се у годинама Хладног рата понашале опрезније него сада. Зато што је било противтеже. Да, они су ушли у Вијетнам, ушли су у Камбоџу, али онда није било такве бахате, једностране, апсолутно неизазване примене војне силе као против Југославије и Ирака. У Вијетнаму је макар постојао покушај да се спасе Јужни Вијетнам као геополитичка одскочна да-

ска Сједињених Држава, пошто је север против јужновијетнамског режима водио партизански рат.

А напад на Ирак уопште ничим није био изазван. То је чисто била вежба за остваривање америчке хегемоније. Јесте, Садам Хусеин је био диктатор, али ничим није претио Америци. Садам Хусеин није имао никакве везе са 11. септембром 2011. године, Садам Хусеин није имао никакве везе се Ал Каидом и на територији Ирака није припремана ниједна терористичка група. Сада то признају и сами Американци. Сви разлози за напад на Садама Хусеина били су исисани из малог прста. Заправо, био је постављен задатак да се он свргне и успостави режим такозваног демократског типа који би одговарао интересима САД на великом Блиском истоку. Остваривање те идеје није било успешно, али је ипак спроведено!

Неки данас говоре да идемо ка светском рату. То се не сме искључити, али разлог неће бити хладни рат, а неће бити ни сукоб између Русије и Запада. У овом случају окидач за трећи светски рат, по мом мишљењу, може бити напад Сједињених Држава на Иран. Одговор иранске државе у виду терористичких активности или чак нуклеарног тероризма не можемо искључити. Скоро је у Сједињеним Државама разматрано питање могућности удара на иранска подземна нуклеарна постројења помоћу тактичких нуклеарних средстава. Ако Американци буду ишли на то – ја се надам да неће, али ако буду – моћи ће да очекују одговор нуклеарним ударима по територији Сједињених Држава.

Тако да ми можемо бити увучени у трећи светски рат, али не због конфликта између САД и Русије, већ због тога што САД покушавају на све начине да учврсте своју хегемонију и, као што видимо на примеру Ирака или Косова, пречесто су ти начини крајње неразумни, у суштини злочиначки и агресивни, и то би могло да нас увуче у трећи светски сукоб.

Питање: *Да ли је имиџ Русије у свету претрпео штету или је побољшан последњих година?*

Одговор: Склони смо да оцењујемо имиџ Русије с аспекта онога што у Русији мисле на Западу. Сматрам да је то велика грешка и велика заблуда. Склони смо да читав свет посматрамо као Запад. А Запад нам интензивно намеће такву тачку гледишта када говори о светском јавном мњењу. Кад на Западу пишу „светска заједница“,

имају у виду 25 НАТО држава и 27 земаља Европске уније. Али то је смешно. Нема такве светске заједнице која би се ограничавала на 27 земаља. Постоји светска заједница која обухвата 200 држава. А ако погледамо однос према Русији на Западу, тамо заиста постоје забрињавајуће тенденције. Зато што, поновићу, постоје људи који су заинтересовани да Русији наметну „комплекс кривице" да би је потчиниле својим интересима, да би је ставиле у тешку позицију, да је принуде да прихвати западне, посебно америчке услове.

Уколико погледамо однос према Русији у другим деловима света, видећемо да је тамо однос много позитивнији. Кина, Индија, Бразил, Мексико, апсолутно већина становника планете оцењује Русију као позитиван фактор. Скоро су ме звали на Би-Би-Си ради дискусије о теми „Треба ли Владимир Путин да остане". То је било још у новембру, пре него што се коначно одлучило да се Путин неће кандидовати за трећи мандат. И запазио сам да су сви они који нису позивали из западних земаља имали веома пристојну представу о Русији. Да, Русија има унутрашњих проблема, да, Русија нема зрелу демократију, да, Русија има озбиљних проблема с корупцијом. Али ја вас уверавам да је имиџ Русије у свету знатно бољи од имиџа Сједињених Америчких Држава.

Све последње америчке анкете – Pew Research, CNN, ABC – показују да су САД данас рекордер по негативном односу у свету. Притом је најнегативнији однос према САД – у земљама која су им најближе у стратешком погледу: у Француској, Немачкој, Великој Британији – од 65 до 75 процената сматра да Бушова администрација негативно утиче на међународне односе, У Турској само 10 одсто становништва има добар однос према Америци, у Пакистану – само пет процената, у Египту – само седам одсто становништва. Погледајте какви су то поражавајући подаци! А Сједињене Државе пружају Египту помоћ од две и по милијарде долара сваке године, не само у војне већ и у економске и социјалне сврхе. Стејт департмент САД није случајно одржао већ неколико скупова посвећених томе како је имиџ Америке у свету катастрофално лош. Уведена је чак и дужност заменика државног секретара за „public relations", за пи-ар Америке. Али ништа није помогло, јер је политика лоша.

Узгред, један од главних захтева за човека који би требало да замени Џорџа Буша јесте да поврати имиџ Америке у свету. И, об-

ратите пажњу, сада сви кандидати једногласно, чак и Мекејн, да не говоримо о Обами и Клинтоновој, говоре: саветоваћемо се са савезницима, свет ће видети разумнију Америку, прожетију духом колективизма, ми ћемо се трудити да узимамо у обзир мишљење наших пријатеља и држава које су нам важне на свету. Ето до чега је довео Буш! Сви кандидати се заклињу да ће исправити тај утисак који се формирао о Америци за време његове администрације.

На желим да кажем да Русија има идеалан имиџ у свету. Али зависи с чим се пореди. И не треба имиџ Русије посматрати само с гледишта Запада. Хајде да га упоредимо с представом о Сједињеним Државама, па ћемо схватити да наш имиџ уопште није лошији.

Питање: *Треба ли Западу објашњавати да су се Русији за време Путина догодиле позитивне промене када смо сигурни да ће Запад тешко променити своју представу о Русији као о агресивној и недемократској земљи?*

Одговор: Путин покушава да објасни Западу зашто Русију не треба гледати као агресивну државу, покушава да докаже да смо ми поуздани партнери, на пример, у енергетској сфери. А намеру да се улагујемо Западу и да Западу доказујемо да смо ми „бели и паперјасти", то нисам приметио. Наравно, боље је кад о теби мисле боље, а не лошије. Али притом постоје објективни императиви: не смемо Европској унији дати приступ нашим гасоводима и нашим гасним изворима уколико заузврат од Европске уније не добијемо нешто озбиљно. Али, Европска унија не жели размену. А ни ми нећемо предузимати једностране кораке! Не можемо се сложити с пријемом Украјине у НАТО, то нам уопште не одговара. Не можемо се сложити с размештањем противракетне одбране у Европи. Ма какве гаранције да нам дају, јер те гаранције су привремене, у другачијој ситуацији Сједињене Државе би ПРО могле да окрену против нас. Целокупна политика САД, укључујући последњу посету Кондолизе Рајс Москви, подређена је једном задатку: инсталирати ПРО сада. А како ће се она користити за пет година – то нам нико не може гарантовати.

Постојање дубоких противречности, где САД желе да нас максимално ослабе, а ми желимо да задржимо за нас повољан стратешки положај, искључује могућност да се на Западу битније промени њихов однос према Русији. Мислим да, док се Русија не претвори у

апсолутно послушну државу, каква је била у једном периоду за време Јељцина, наш имиџ на Западу биће сложен. Али када је Јељцин био херој на Западу, а посебно у Сједињеним Државама, када су му аплаудирали као великом демократи, у Русији је умирало по милион и сто хиљада становника сваке године.

Постоји огромна разлика између тога како руководство Русије оцењују њени грађани и како га оцењују у Сједињеним Државама. Оно што се њим допада некако се не допада грађанима Русије. Да, код нас и сада умире по 720.000 становника годишње, али се запажа макар некаква тенденција ка побољшању ситуације. Зато не мислим да превише треба да обраћамо пажњу на то што о нама говоре на Западу. Пола од онога што се говори не представља реалну узнемиреност, већ одражава одређене политичке интересе. То си интереси да Русија постане подређена држава, да подржава америчке авантуре, одобравајући то што Америка чини у светским пословима, да даје приступ америчким компанијама нашем сектору нафте и гаса под условима који су за њих изузетно повољни.

Питање: *Анатолиј Чубајс је рекао да ће Русију превише коштати конфронтирање са Западом.*

Одговор: Путин још није стигао ни да оде кад се појавио Чубајс с причом о томе како морамо да коригујемо нашу политику и како не смемо да нервирамо Запад. Појавио се и Кудрин, који је упозорио: ако је не коригујемо, престаће да нам стижу инвестиције. Али како онда објаснити да је 2007. године, када је Путин одржао говор у Минхену, обим инвестиција достигао 82 милијарде долара? То је апсолутни рекорд. Он се некако поклопио с говором Путина, најоштријим за читаво време његове владавине, који је био упућен Западу.

Кудрин не би могао да објасни такав пораст обима инвестиција, али ја могу. Разлог је то што западни бизнис баш брига за реторички рат између Москве и Вашингтона или Москве и Брисела. Они гледају реалне услове за економски развој и то какву добит могу извући. Данас је за њих Русија једно од најпогоднијих места за улагање капитала. А то што се Путин спори са САД у вези са ПРО, све док то не пређе одређене границе, Запад не брине. Они сматрају да су то политички спорови који се не одражавају много на економске услове пословања страних компанија код нас.

Погледајте њихов однос према Кини. Кина је, генерално, комунистичка држава. Она има прилично сложене односе са Америком, али Кина је истовремено рекордер по обиму америчких инвестиција. То је зато што је тамо повољно за бизнис. Према томе, било би изузетно опасно спроводити корекцију на коју позива Чубајс. То би значило да треба да будемо послушнији према Америци. Али то би било само на штету наших интереса. Американци нам ничим неће платити, то је потпуно јасно. Путин је већ једном помогао Американцима у борби против тероризма после 11. септембра. И шта је за то добио? Буш је позвао Путина у Тексас, почастио га роштиљем и поклонио му тексаски шешир. И на томе се све завршило!

Питање: *С чим има везе јачање негативног односа према Русији на Западу?*

Одговор: Желео бих још да кажем да лош однос према нама на Западу има везе са активностима западне пропагандне машинерије. Често имам прилику да говорим пред западном публиком, као професор Московског државног факултета за међународне односе, то јест као стручњак за спољну политику. Морам рећи да, кад изађете пред обичне и реалне људе, а не професионалне пропагандисте и професионалне политичаре, однос се одмах мења. Русију одмах другачије перципирају. На Русију гледају као на важну државу с којом треба сарађивати, која, наравно, има своје недостатке, у којој сигурно демократија није до краја развијена, али која свакако није крива за све оне грехе које јој приписује западна пропагандна машинерија.

Те разлике у перцепцији веома су значајне. Мени се чини да више треба да радимо за западно јавно мњење, а мање да се бавимо убеђивањем професионалних политичара који праве каријеру на антируској позицији, као и професионалних витезова Хладног рата. Нема сврхе убеђивати их. То је само пуко бацање новца и труда. Оправданије је обраћати се западним друштвеним организацијама и политичким партијама, западној јавности, која је спремна за трезвенији поглед на Русију. Само ове године имао сам јавне наступе у Данској, два пута, у Великој Британији, Швајцарској и Чехословачкој. Из разговора с људима у тим земљама добио сам управо такав утисак.

Питање: *Едвард Лукас назива западне политичаре и бизнисмене који сарађују с Русијом „симпатизерима" Кремља...*

Одговор: Тај човек у последње време говори толико бесмислица да о томе чак не треба ни размишљати. Лукас је ограничен оквирима хладног рата, о чему сам већ говорио. И што оштрије звучи, то је траженији. Аналитичка вредност његових исказа равна је нули. Вредност политиколошких судова равна је нули. Зато за неке кругове на Западу вредност представљају његове пропагандне вежбе. Али западни бизнис, укључујући и британски, сигурно се не равна према људима као што је Едвард Лукас.

Питање: Колико је западна штампа слободна? Да ли су се западни новинари сложили с вашом понудом сарадње – учешће у полемици на страницама „Фајненшел тајмса" и у вашој емисији „Постскриптум"?

Одговор: Западни новинари су у извесном смислу мање самостални од нас, и то је феномен који сам запази више пута. Сећам се како ми је у Немачкој пришао један новинар из познатих немачких новина и рекао да је желео да објави чланак против рата на Косову. Рекли су му: извини, то није линија наше редакције. Наставио је да инсистира. Речено му је да ће у том случају морати да потражи други посао... У Сједињеним Државама мало познатом новинару или аналитичару било би изузетно тешко да објави материјал против бомбардовања Југославије. То је себи дозволио само Хенри Кисинџер. Али за то морате бити Хенри Кисинџер.

Обратите пажњу на то како је код нас број дискусија везаних за питања споне политике много шири него у Америци, јер рат у Ираку су почели да критикују у Америци тек кад су САД почеле да га губе. Пре тога сви су били за рат у Ираку. Сви до једног. И они који сада критикују Џорџа Буша и говоре како је он тамо све погрешно урадио – то су пацови који беже с брода. Буш је макар капетан који ће потонути заједно с тим бродом ирачког рата. Он узвикује: „Добићемо га!" Позиција можда није паметна, али је доследна.

У Америци је било веома много новинара који су подржавали идеју рата, а сада тврде како је Буш све погрешно урадио. У Америци све иде у таласима и постоји огроман конформизам у штампи.

Тамо постоји својеврсна и цензура и самоцензура. Зато, кад сам „Фајненшел тајмсу" предложио такву размену, знао сам шта гово-

рим. За Квентина Пила, аналитичара новина којем сам то предложио, за њега је то био проблем: јер ја с њим могу да направим озбиљан интервју и да га прикажем у својој емисији, а он мора да убеђује главног уредника да је такав дијалог с познатим руским водитељем и политикологом потребан. А не зна се како ће на то гледати главни уредник. Зато је Квентин Пил на мој предлог за време дискусије коју су организовале РИА „Новости" љубазно узвратио: „Алексеј, радо ћемо вас видети у Лондону". Тај одговор је био искрен. После сам ја боравио у Лондону и сретао се с Квентином Пилом. Имали смо добар разговор и ја сам направио интервју с њим, који ће бити емитован у мојој емисији следеће суботе. Али узвратна понуда да се појавим на страницама „Фајненшел тајмса" није уследила. Зашто? Зато што постоји редакцијска линија које се огледа у томе што лавовски део материјала који се у новинама „Фајненшел тајмс" објављује о Русији представља критички материјал. Ето вам одговора на ваше питање.

„ЖЕЛЕЛИ СТЕ ДА У РУСИЈИ БУДЕ КАПИТАЛИЗАМ? Е САД ГА ИМАТЕ, КАКАВ ГОД ДА ЈЕ"[3]

Стивен Сакер, водитељ емисије „Тешки разговори" (Би-Би-Си): *Мој гост данас је један од најпознатијих руских ТВ водитеља. Зашто слобода говора плаши руске лидере? Алексеју Пушкове, добро дошли у „Тешке разговоре".*

Шта мислите, да ли је уопште важно то што у Русији нема правих слободних медија?

Мислим да у Русији има неупоредиво више медијске слободе него што то обично сматрају на Западу. Заправо, можете стећи доста јасну, адекватну слику о ономе што се дешава у Русији ако пратите штампу. Телевизија је – како бих вам рекао – опрезнија у приказивању чињеница… Када сам пратио америчке телевизијске канале у тренутку кад су говорили о рату с Ираком, а 2003. сви су

[3] Према материјалу са онлајн конференције А. К. Пушкова на сајту ИноСМИ, мај, 2008.

листом били „за“, и када сам, сећам се, гледао ТВ канале у Русији који су осуђивали други чеченски рат – код нас је било више дебата о томе да ли је паметно ратовати у Чеченији или не.

Ви не бисте могли замислити да амерички председник каже оно што је председник Путин рекао 2003. године, када је, одговарајући на питање критичара има ли у Русији цензуре, господин Путин једноставно рекао: „Ми у Русији никада нисмо имали слободу говора, тако да не разумем о прогону чега се овде ради“...

Америка има другачију традицију, другачију историју, а Путин је у највећој мери у праву. За време комуниста није могло бити никакве слободе говора. Није је било ни за време Бориса Јељцина, када су медији били у рукама олигарха... Какви су то слободни демократски медији ако један велики капиталиста користи свој телевизијски канал против другог капиталисте, као и против владе – једноставно зато што му је тако одговара?

Ви непрестано понављате „тако је како је“. Зар вас то не брине?

Знате, ја сам историчар, тако да знам да је за развој потребно време. Демократија у Ираку се неће изградити за пет година. Не може се у Русији изградити зрела демократија – после осамдесет година комунизма – за петнаест година. За то је потребно време. Мислим да сада ствари стоје боље него раније.

Сећате ли се Италије седамдесетих? Преко сто новинара које је ликвидирала мафија... Италија се од тада променила. А ја се надам да ће се и Русија променити.

Сећам се како су ме деведесетих година моји западни пријатељи питали: зашто је ваш тип капитализма тако наказан? А ја сам одговарао: то је све што смо могли произвести. Желели сте да у Русији имамо капитализам – е сад га имате, какав год да је. Нама је потребно да то сваримо, разумете?

Овде код нас гостовао је Вилијем Браудер – у тој истој столици – донедавно, водећи страни инвеститор у Русији. Говорили сте да ви углавном пишете о спољној политици, тако да је то ваш терен. А ето, Вилијем Браудер тврди да га је из Русије истиснула масовна корупција у руском министарству унутрашњих послова. Мени се чини да је то управо једна од оних прича за коју је ваш програм било заинтересован. Јесте ли тражили такав материјал?

Разговарао сам с Вилијемом Браудером – знам да је он веома незадовољан тиме што му не дозвољавају да уђе у Русију. Не знам који су разлози, али ради се о томе да многи послови нису најчистији. Не желим ни на шта да алудирам, али не знам који је бизнис чист, а који не. И немам инструмената за такву анализу. Тако да не знам зашто Браудеру не дозвољавају да уђе у Русију, па зато, незадовољан, говори о страшним стварима. И мени је о томе говорио.

Ми имамо термин „контролисана демократија", вероватно сте за њега чули…

Оксиморон.

Потпуно тачно. У свом чланку у америчком часопису „Нешенел интерест" написао сам да је умерена ауторитарност оно чему су прибегавале многе земље у процесу транзиције на тржишни капитализам, у процесу модернизације. Према томе, мислим да данас у Русији постоје демократске институције, али извршан власт је изузетно снажна. Шта је боље за модернизацију – демократија које се граничи с хаосом и анархијом, као што је било за време Јељцина, или, да кажемо, Путинова „јака рука"?

Али демократија се не мора обавезно претворити у хаос, како смо то гледали у време Јељцина…

Не мора, али је тако било. И зато Руси нису баш привржени идеји демократије. Они размишљају овако – ако је демократија оно што смо имали за време Јељцина, онда нам то не треба, и зато је Путин популаран.

Ви сте подвукли везу између десних, либералних снага, односно опозиције у Русији и у Сједињеним Државама, и тврдили сте да су опозициони лидери, цитирам, „лупежи", још из Јељциновог времена. И тврдили сте како су Борис Немцов и Гари Каспаров желели да направо своју верзију „наранџасте револуције", као у Украјини. И ко сте ви после тога? Нисте ли ви Путинов човек?

Видите, ја сам у медијима већ доста дуго. И када за Путина још нико није био ни чуо, ја сам већ имао одређени систем сопствених идеја, које сам исказивао потпуно независно од Путина. Увек сам био против те улоге коју су руске десне партије играле у политици, јер су те партије покушавале да Русију учине пудлицом Сједињених Држава. Узгред, та позиција је у последње време била критикована и у Великој Британији. Не мислим да Русија треба да буде земља која

зависи од САД, а управо су то желеле десне снаге – веома јасно. А Гарију Каспарову бих желео да поставим питање: зашто је он кад су га хапсили за време демонстрација викао: „Help! Help!“ – „Упомоћ!“ – на енглеском? Зашто не на руском?

Можда зато што су једини медији који су могли да пренесу извештај о његовом хапшењу били западни, а не руски, и ви то одлично знате.

То је преношено на свим руским телевизијским каналима, а он је говорио на енглеском и викао: „Help!“ на свим руским ТВ каналима. У Русији неме репресије. Јесте ли скоро боравили у Москви? Дођите у Москву! Ако у Русији видите велику репресију, ја ћу бити веома изненађен.

Сами сте говорили о покушајима Гарија Каспарова да организује јавне демонстрације за време избора. Сваки пут када би са друговима из опозиције покушавао да изведе људе на улицу – све би их похапсили.

Он је хапшен само једном, а организовао је демонстрације пет или шест пута, тако да, као што видите – могућност је имао.

Запад је себи доделио назив „светска заједница“. Али 27 земаља – чланица НАТО и ЕУ – не чини „светску заједницу“. Зато што у свету постоји преко две стотине земаља. Према томе, када ми кажу да „међународна заједница“ „критикује“ Русију, а то је само 27 земаља, не слажем се с тим.

Последњих неколико дана видели смо колико је претрпела руска економија – поготову на берзама…

О! Много мање од америчке…

Није баш тако… Ако погледате како је куповина на вашим берзама заустављана неколико дана заредом, а берзански индекси опали за 50 процената за последњих шест месеци…

Колико је милијарди долара Министарство финансија Сједињених Држава издвојило за спасавање америчке економије? Колико се сећам, трилион, или нешто тако… у сваком случају, преко седамсто милијарди долара.

Уосталом, финансијска криза у Русији је скоро завршена. То је одговор на ваше прво питање. А да ли је Русији потребан Запад? Мислим да јесте. Русији је потребан Запад. Али не Запад који окружује Русију војним базама, не Запад који диктира Русији шта

да ради. Мислим да је Русији потребан Запад који је пажљив према њеним националним интересима.

17. 10. 2008.

НАЦИЈА ЋЕ ОЦЕНИТИ АКТИВНО ЋУТАЊЕ[4]

У јулу је емисија „Постскриптум“ навршила тринаест година. То је период који нам дозвољава да емисију сврстамо у дуговечне. Нарочито ако се узме у обзир да њен стални водитељ Алексеј Пушков једном недељно разматра политичка збивања, па према томе и задире у нечије интересе.

Како се променила емисија за тринаест година постојања, а како сте се променили ви?

Раније је емисија била оштрија, критичнија. Али променио се и политички контекст, промениле су се и друштвене норме, па и сама телевизија. Можемо сматрати да данас на телевизији нема оштрих материјала, посебно оних који се тичу великих политичких играча. Стил од пре двадесетак година данас се практично не може поновити – успоставила се наша сопствена политичка коректност. Међутим, политичка коректност увек нешто скрива. На пример, када у Америци не би било расизма, не би ни било потребе да се смишља термин „Афроамериканац“, јер објективно реч „црнац“ није увредљива – као ни „белац“ или „жути“. Али у САД ће вас због тих речи сматрати расистом, управо због тога што тамо постоји расизам. А друштво се боји кад се он испољава. Сами Американци признају: критика упућена Бараку Обами има, између осталог, и расистичке корене. Ми имамо сопствену политичку коректност: критиковати министра на телевизији можете уколико су то већ учинили председник или премијер. Код нас су престали да на телевизију гледају као на средство комуникације између народа и власти. Политичке емисије се све више претварају у огледало тежњи за влашћу. Гледалац те тежње чита, али повратног импулса

[4] Литературна газета, 29. 6. 2011.

практично нема. Значи да власт, гледајући телевизију, не може да разуме расположење друштва. Да ли сте запазили да, кад су Медведева питали има ли реалну слику о ономе што се догађа у земљи, рекао је – да, зато што чита на интернету, а не зато што гледа ТВ. У садашњој политичкој ситуацији тешко је на телевизији замислити такав степен отворености као на интернету.

Каква је природа те политичке коректности?

У извесном смислу политичка коректност је карактеристика изграђених друштава. Почетком деведесетих година имали смо револуционарно друштво, дошло је до антикомунистичке револуције. Она је довела до стварања демократских институција, али су све оне на крају биле потчињене извршној власти. Данас имамо изграђено друштво у којем није добро примењивати револуционарне методе. Јељцин је 1993. године пуцао на сопствени парламент. Данас то једноставно није могуће. Онај степен социјалне напетости, без обзира на испољавање незадовољства које смо видели, на пример, у октобру на Мањежном тргу, знатно је опао. То се одразило на телевизијске раднике, јер су и они део друштва. Па и гледалац се променио. Емисија набијена критичким социјалним темама имаће висок рејтинг у Русији, али нижи у Москви. Гледалац у главном граду жели више да се забавља, као и у Њујорку, Паризу или Лондону.

А јесте ли ви оријентисани на Москву или на Русију? Кога сматрате својим гледаоцем?

„Постскриптум“ има веома стабилно гледалиште и у Москви и у читавој Русији. То су они који размишљају, који поштујући политичку коректност не желе да постану њене жртве. Јер политичка коректност није ништа више од премаза лаком. У њој се крије велика опасност. У Немачкој је, на пример, дуго пређуткивано како се муслимани не интегришу у немачко друштво – из страха да се не дира у осетљиву тему. Ћутали су и ћутали, и одједном је избило: већ и Меркелова признаје политику интеграције неуспешном, а позната књига Тила Сарацина „Самоуништење Немачке“ говори о томе како ће као последица муслиманске најезде Немачка за 30 година престати потпуно да буде продукт германске културе. А колико су само времена тамо следили и сада следе принципе строге политичке коректности! Али у некој фази се открива да политичка коректност не помаже, већ смета да се проблеми уоче. У Русији је

иста ствар. Може се, наравно, говорити да су догађаји у Кондопоги изузетак. Такође, у Саратову су недавно тинејџери са Кавказа натерали ученике да клекну уз повике: „Кавказ је сила!“ Можемо, наравно, тврдити како проблема нема, али самим тим они неће нестати. У међувремену, телевизија, уз ретке изузетке, поштује правила неке тајне игре. У том смислу ми све више подсећамо на САД, где је веома тешко подићи глас против општеприхваћене политике. Када су САД припремале инвазију на Ирак, читаво америчко новинарство је срамотно подржавало лаж да Садам Хусеин има оружје за масовно уништење. А штампа се није покајала одмах, већ тек онда када су САД почеле да губе рат.

Сматрате да је било кајања?

Потпуног покајања није било. Прича о Ираку и то изнуђено кајање је зачуђујући пример конформизма и политичке коректности која се претвара у општенационално слепило. Штампа подржава власт у очигледно неправедној ствари, а када ова почне да губи, крене да иступа против ње. Разумете ли какав је то степен лицемерја? Легитимност, суверенитет друге земље, људска права – све су то празне приче, главно је да се победи за три месеца и без жртава. Онда ће амерички медији подржати власт и опростиће сваку крв која је проливена. Зашто се рат у Југославији сматрао успешним? Зато што је трајао свега 78 дана. Зашто рат у Либији почиње да изазива питања и у САД и у земљама НАТО? Зато што је настављен наредна три месеца, а Гадафи се држи, упркос свим ваздушним ударима. У западној штампи нећете срести питање: а ко је рекао да је Гадафи убио 6.000 цивила? Прихваћено је да се томе верује на реч – само зато што је он проглашен за непријатеља. То јесте политичка коректност. Гадафи је предлагао да се пошаље комисија УН за испитивање оптужби упућених на његову адресу, али САД и Европа су одбацили ту идеју, јер би у том случају могло да се испостави да таквих жртава није било…

Сада се, према гласинама, на телевизију враћају Доренко, Макаров, а прикупљају се и други стари кадрови. Можда помоћу њих желе да политичкој коректности додају неки нови сјај?

Сваки вишак политичке коректности даје обрнути резултат. Што више власт притиска јавно мњење, оно ће се касније интензивније светити власти. Судбина Буша млађег је изразит

пример. Његова администрација је предузела моћну пропагандну кампању за подршку ирачком рату. Али када је друштво сазнало за истину, то је задало веома јак ударац Бушу, па је он отишао као нејнепопуларнији председник САД у читавој историји Сједињених Држава. Када се кључање појача, потребно је подићи поклопац са шерпе. Не искључујем да се на ТВ планирају емисије које имају за циљ да пусте пару, да људи схвате како се о њиховим стварним проблемима дискутује. Желео бих само да се нови пројекти не претворе у лечење личних комплекса водитеља, како је то већ бивало, или да се не претворе у нешто виртуелно како би се створио привид вођења озбиљних дебата.

Слављење политичке коректности о којој ви говорите на нашој телевизији делимично се компензује постмодернистичким методама. Посебно је у томе успешан НТВ, који ствара илузију неког кретања, атмосфере дискусије, разматрања важних друштвених проблема.

Суштина постмодернизма је обмана, по правилу у комерцијалне сврхе. Постмодернизам проглашавају за псеудополитику, псеудокултуру, псеудодебате. Велики број – не све, али велики број дискусија на телевизији, у суштини су псеудодискусије. На некима се види да се водитељ боји да оде даље од онога докле је дозвољено. У другим случајевима задају се параметри из којих је јасно да се неће расправљати ни о чему. Постмодернистичка телевизија је виртуелна дискусија, виртуелна отвореност. То се не дешава само код нас. Тај исти Барак Обама је виртуелни председник, човек чији су погледи – или, ако ништа друго, онда изјаве – веома далеко од политике коју за његовог мандата спроводе САД. Барак Обама је дошао и рекао да ће пружити руку муслиманском свету – и пружио ју је према грлу Муамера Гадафија. Он није успео да помири Израел и Палестинце, наставио је рат у Ираку, а у Авганистану је повећао број војних лица за 30.000 људи. Намеће се питање: где је председник који је добио Нобелову награду за мир? И за шта ју је добио? Према подацима часописа „Њузвик", тајних операција које се врше ван граница САД више је за време Обаме него што их је било за време Буша. Затвор у Гвантанаму није затворен, а на убијено цивилно становништво Авганистана додају се нове жртве у Либији. Где је онда велики миротворац чији су нам имиц тако активно продава-

ли? Обама је председник који је створен да прави илузију кретања, илузију промена. Виртуелизација политичког и информационог простора постала је обележје нашег времена.

У којој мери се то односи на Русију?

Показатељ виртуелизације политике је изузетно велики број говора и наступа. Постоји мишљење да је стално присуство на телевизијском екрану позитивно за политичара. Али ја имам другачији осећај: наступи фаза када то постаје негативан фактор, посебно ако се не виде убедљиви резултати. Узгред, то већ изневерава Саркозија, који је изабран као председник од акције. Саркози је рекао да ће доћи и трансформисати Француску, и то се бирачима допало. А сада, када Французе питају зашто су се разочарали у њега, одговарају: има га превише на екрану, он превише говори, а премало чини. Резултат је рејтинг од 20 одсто, а то је рекордно низак ниво. Живимо у доба тоталне телевизије, и то доба за политичаре рађа проблем – колико често и којим поводом треба да се појављују на екрану. Сасвим је вероватно да ће нација дати позитивну оцену активном ћутању.

Шта ви мислите, да ли је данашња телевизија идеолошки инструмент? У оквиру које идеологије егзистира руска телевизија?

После политичких и идејних борби из деведесетих година понуђен нам је потрошачки модел развоја. Теза о удобној егзистенцији постала је малтене национална идеја. Интересантно је, узгред, да у тврђави потрошачког начина живота – у САД – одлично схватају да људима као националну идеологију не треба нудити искључиво потрошњу. Одатле потиче подржавање високих идеала: демократије, слободе, америчке мисије у иностранству... У САД схватају да америчка нација не живи само о хлебу. Да, становници Русије треба да живе боље него што су живели у совјетско и Јељциново време. Али нудити Русији – земљи која је историјски одиграла истакнуту улогу у светској политици, култури, у развоју човечанства – искључиво тежњу ка удобности, значи водити ка деградацији нашег друштва. Јер, ако је најважнија ствар удобност, ради ње се може жртвовати све – и самопоштовање, и историјско сећање, и суверенитет, и идеали.

За либерале је реч „мисија" нешто непристојно, нешто што се прима са иронијом, сарказмом. Из сфере културе, уметности

и друштвених односа појам се преселио у бизнис. На сајту сваке фирме може се наћи одељак – „мисија компаније". Мисија „Лукоила" је, на пример, „Ми смо створени да енергију природних ресурса претворимо у добробит за човека". Та маркетиншка банална бесмислица стигла нам је заједно са западним уџбеницима тржишне економије. Шта мислите, да ли телевизија мора да се руководи представама о мисији?

Не прихватам идеју да је телевизија пре свега бизнис. Одатле је један корак до креда Трахтенберга: новац не смрди. Ако је телевизија пре свега бизнис, значи да новац који она зарађује не сме смрдети. Али он заправо смрди, а на ТВ посебно. То је посебна сфера у којој се формирају идеје и морална правила, где свесно или несвесно долази до васпитања друштва, па према томе овде мора бити присутан већи степен одговорности. Телевизија заиста мора имати мисију, ако је нема, онда ће се она претворити у инструмент дегенерације нације. Узгред, либерална јавност се према томе појму односи са сарказмом, док ствар не дође до глобалне мисије САД на заштити људских права. Чиме почне да се говори о САД и њиховој мисији, либерали падају на колена и почињу да се моле. Америчка мисија код њих не изазива протест – без обзира на бомбардовања и на „томахавке", а постојање мисије сопствене земље чини им се као нешто наказно. Либерално крило наше политике је нуспроизвод америчке културе, и зато у Русији десна партија нема озбиљну подршку.

При томе је његова медијска заступљеност непропорционално висока.

Сада се ситуација поправила, али веома дуго је било права владавина либерала на ТВ екрану. Они су 12 година имали потпуни монопол на телевизији, а сада сви превише добро знају шта они желе и могу да кажу. И што је најважније – због чега.

Са многим либералима имате заједничке корене, потекли сте из исте средине – безбрижне совјетске деце из имућних породица. Али сте постали носилац идеја државности...

И Столипин је потицао из имућне породице царског времена, и био је државник. Постоје и другачији примери… Чини ми се да је ствар у нечем другом. Једноставно, постоје људи за које је највиша вредност право да напуне стомак хамбургерима и купе фирмиране фармерке. Међутим, постоје они који разумеју: нација постоји за нешто више.

СРБИЈА У ПРОЦЕПУ ИЗМЕЂУ РУСИЈЕ И ЗАПАДА

ИНТЕРВЈУ АЛЕКСЕЈ ПУШКОВ, ПРЕДСЕДНИК СПОЉНОПОЛИТИЧКОГ КОМИТЕТА ДРЖАВНЕ ДУМЕ РФ

На питање да ли ће Русија уложити вето на резолуцију о Сребреници, Пушков је одговорио: *„Москва је увек подржавала Србију када је она јасно исказивала своју позицију"*

Приближавање америчких тенкова руским границама значи јачање војног присутства САД у Европи, посебно на њеном истоку, али то за Москву није изненађење, оцењује за „Политику" утицајни шеф Комитета за међународне односе доњег дома руског парламента. Алексеј Пушков сматра се једним од најбољих руских познавалаца Запада, где је дуго живео и радио, стичући бројне контакте у највишим форумима Америке и Европе. Ипак, како каже, није дозволио да га обузме „западни дух", већ је остао веран руском, што га је вероватно и довело на црни списак САД, Канаде и Аустралије.

– Мислим да су САД одавно имали такве планове, имајући у виду да стратегија ширења НАТО постоји још од 90-их година. Колико видим, САД не намеравају да се зауставе. Сада нас на Западу уверавају да нема говора о пријему Грузије и Украјине у НАТО, али САД делују на билатералној основи са источноевропским земљама.

Зашто САД то све ради?

– У САД су негде од 2006. или 2007. дефинитивно дошли до закључка да је Русија потенцијални војно-политички противник Америке. Администрација Барака Обаме, користећи се терминима „изолација и обуздавање" из 50-их година прошлог века, одбацила је све разговоре о партнерству са Русијом и води хладноратовку политику адаптирану данашњим условима. Американцима је било тешко десетак година, јер нису имали непријатеља, како би одржа-

вали дисциплину у НАТО. Сада су добили основ за консолидацију НАТО. Ипак, не верујем да они желе војни сукоб са Русијом, јер у размени нуклеарних удара не може бити победника.

Да ли је Москва спремна на уступке?

– Не може бити говора о промени статуса Крима, који је део РФ. Донбас ми видимо као део Украјине, али мора имати статус у складу са жељама свог становништва и споразумима из Минска. Једино што САД могу да постигну повећањем војно-политичког притиска, јесу још већи напори за јачање ефикасности наших оружаних снага.

Под притиском су и друге државе, попут Србије, које је Џозеф Бајден недавно означио као земље на линији ватре. Да ли тај глобални фронт, линија ватре, заиста пролази кроз Србију?

— Рекао бих да се Србија налази на вододелници између Русије и западног света.

Ви говорите о води, а Американци о ватри?

– Ми избегавамо да користимо милитаристичку реторику. Господин Бајден и америчка страна уопште, превише су обузети војном терминологијом и војним активностима изван сопствених граница. У овом случају, умесније је говорити о вододелници. Са једне стране, то је Русија и земље које припадају Евроазијској економској унији, БРИКС, Шангајској организацији за сарадњу. Са друге, то је западна алијанса. Србија није једина земља на тој вододелници, али је можда највидљивија. Она се налази у процепу између две крупне геополитичке формације, не само зато јер је већ била подвргнута агресији, већ и зато што је једина земља у Европи која тежи да уђе у ЕУ, али одбија да уведе санкције Русији. Мислим да то ипак не доводи у питање безбедност Србије. На Балкану у овом тренутку, осим ако не буде неких веома активних спољних покушаја дестабилизације, нема довољно „горива" за регионални рат.

Имали смо такву искру у Македонији недавно.

– То су покушаји да се отежа позиција Русије у региону, да се нанесе удар по њеним геоекономским плановима. Најпре је срушен Јужни ток, а сада имамо покушаје удара на Турски ток.

Да ли ће Турски ток проћи кроз Србију?

– У овом тренутку је рано о томе говорити и за сада је најважније да овај пројекат успе на нивоу Русије и Турске. Путин и Ердоган су ових дана имали разговоре у Бакуу иза затворених врата и мој

лични осећај је да се Анкара неће одрећи Турског тока, јер јој он даје много већу политичку и економску тежину на Блиском Истоку и јужној Европи. Тако да не бих искључио да Турски ток добије и наставак, у облику дистрибутивне мреже гасовода кроз Европу, укључујући и Србију.

Да ли британски предлог резолуције о Сребреници може утицати на дестабилизацију Балкана о којој говорите? Путин је једном приликом рекао да Руси не могу бити већи Срби од Срба, па се поставља питање да ли ће Русија уложити вето у Савету безбедности због сопствених интереса или зато што верује да у Сребреници није било геноцида?

– Пројекат британске резолуције је пре свега инструмент притиска на Србију, која не пристаје да уведе санкције Русији. Претпостављам да је резолуција форма у којој се Србији шаље сигнал крајњег незадовољства појединих западних кругова. Друго, то је покушај да се негативно утиче на односе Србије са БиХ, односно да се доведе до супротстављености Београда и муслимана на Балкану. Трећи разлог је да се још једном потврди исправност агресије НАТО против Југославије. Ако се каже да је то био геноцид, а није био, онда то оправдава и западну агресију и одвајање Косова.

Да ли то значи да ће Русија ипак уложити вето?

– Москва је увек подржавала Србију када је она јасно исказивала своју позицију, увек је бранила њену безбедност и суверенитет. Када год је Србија имала јасан став, није било таквог случаја да је Русија није подржала.

Интервју са Алексејем Пушковом водио Бојан Билбија
Објављено у Политици 17. јуна 2015. године

САДРЖАЈ

Предговор 5
Барак Обама између рата и мира 9
Први пораз новог председника 9
Парадокси Барака Обаме 12
Нобелова награда за мир за „председника земаљске кугле“ ... 15
Води ли Америка двоструку игру? 20
„Оружје за сиромашне“: зашто је Обама за ненуклеарни свет? 22
САД и Авганистан: стопама Совјетског Савеза? 27
Ко жели да узме Америку председнику Обами? 31
Пуцњава у Аризони и подељено друштво 34
Финансијски гигант на глиненим ногама 36
Шта раде САД и НАТО у Авганистану? 38
Барак Обама као „председник рата“? 40
Џорџ Вашингтон с масницом на оку 44

Рат у Либији 47
Велика лаж о Либији 47
Буш или Обама – САД су доследне себи 49
Лондонска конференција: ликвидирати Гадафија 50
Презумпција кривице 52
Погрешна рачуница Муамера Гадафија 54
„Хуманитарна операција“ на рушевинама међународног права 57
Сумњиво посредништво 59
Инструмент политичког обрачуна 61
Последњи рат НАТО 64
Дозвола за убиство 67

Глобална криза: уочи предстојеће невоље 70
Преломна година 70
Три лица ере „финансијских мехурова“ 72
Раскомадани леш, Алан Гринспен и ново божанство 76
Искушења кризе 80
Крах кнежевине из маште: од Дубаија до Грчке 85

Бриљантни Боб и „акт самоограничења“ 87
Сјај и беда ММФ 89
Сумрак Европе 92

XXI век – мутације светског система 95
Како Америка није постала „нови Рим“ 95
123.000.000.000.000 или Ко највише троши
на Јелисејским пољима 97
Нова зона утицаја с центром у Пекингу 100
Зашто је Сједињеним Државама потребна
демократизација НРК 102
Када ће наступити „век Кине“ 104
Незадовољни доларом: шта обједињује земље БРИКС? 108
„Арапско пролеће“: стихијска експлозија
или дириговане револуције? 110
Мир на амерички начин: почетак краја 116

Иза седам брава 119
Скандал са Викиликсом 119
Руски двојац и америчка надменост 121
Злочин Џулијана Асанжа 124
Ликвидирати редова Менинга 126
Како је Бин Ладен избачен у море 128
Случај Строс-Кана: сексуални скандал или политичка завера 131

Нови свет: за старе овде нема места 134
Виртуелна политика и друштво забаве 134
Писац из сенке: да ли је Тони Блер био агент ЦИА? 137
„No Country for Old Men” 140
Муслимански ратови 142
Личност године 145
Утицајни или сензационалистички? 147
Шпијуни који су потребни Америци 149
Како се америчка демократија разрачунала са Строс-Каном ..155

Жива историја 159
Како покушавају да нам одузму победу 159
Стаљин и Хитлер: знак једнакости? 161
Како је Обамин рођак ослобађао Аушвиц 163
Човек с Хајберског превоја 165
Курилска острва, Медведев и јапански демарш 167
Неоправдане наде Џорџа Буша млађег 168
Гагаринов лет: велико достигнуће или циркуски трик? 170
Да ли нам је потребна „дестаљинизација“ 172
Платили смо превисоку цену за демократију 177
Како су САД осудиле ослобађање Талина
које је извршила Црвена армија 187
Како је немачки председник изједначио
Совјетски Савез с Трећим рајхом 189
Како је украјински премијер бранио Трећи рајх од Москве .. 191

**Владимир Путин, Барак Обама
и „велика шаховска табла“ (2012–2015. год.)** 194
Зашто Путин није ишао на самит „осморке“ у Кемп Дејвид .. 194
Хилари Клинтон против Сирије:
како САД намеравају да свргну Асада 195
Трагедија у Бенгазију као последица
смене режима у арапском свету 197
Зашто је Осама бин Ладен потребан Америци? 199
САД против Сирије: лажна информација Хилари Клинтон .. 201
Други мандат Барака Обаме или
завршница концерта поп звезде 203
„Велика осморка“ у Лох Ерну:
притисак који је издржао Путин 204
Шаховска партија Обама – Путин: прелиминарни резултати 206
И поново Путин: зашто је његов рејтинг
виши од рејтинга Барака Обаме? 208

Украјинска криза: нови „Хладни рат“? 211
Украјина уочи преврата: ко је бирао нове владаре? 211
Санкције против Русије:
хоће ли Европска унија однети победу? 214

О међународној кризи око Крима и Украјине 215
Барак Обама, русија и ебола 218
Минск-2 219
„Велика седморка“, БРИКС, Русија 222
Неуспела изолација: како се нису оправдале рачунице
Сједињених Држава и њихових сателита 225

Болне тачке Русије: с каквим наслеђем смо ушли у нови век 228
За шта смо се борили или какав смо капитализам изградили 228
Наслеђе: „Постскриптум“ за делатност Бориса Јељцина 231
Модернизација: парола или практична политика? 233
Зашто се још увек споримо око реформи деведесетих година 236
Да ли је Гајдар био спасилац Русије? 239
„Уклети број“ или проклетство руских реформатора 241
Синдром „Хромог коња“ 244
Неуспех у Ванкуверу 245
Имамо ли ми идеологију, осим идеологије новца? 248
Мањежни трг, 11. децембар 2010. године 252
Горбачов: покушај објективне анализе 255
Гајдар је умро, али његово дело живи 259
Узроци арапских револуција: лекције за Русију 261
„Нова економија“ и лешеви на Волги 264
Суђење несретном времену 268

Постскриптум 270
Руски експерт незадовољан Западом 270
О Русији, о власти, о међународној политици... 275
„Желели сте да у Русији буде капитализам?
Е сад га имате, какав год да је“ 295
Нација ће оценити активно ћутање 299

Србија у процепу између Русије и Запада 305
Интервју Алексеј Пушков, председник
Спољнополитичког комитета Државне Думе РФ 305

Алексеј Пушков

ПОСТСКРИПТУМ

МОЖЕ ЛИ ПУТИН ПОМОЋИ РУСИЈИ?

Издаје: Карић фондација
Суиздавачи: Alliance BK Group d. o. o. и Алфа БК Универзитет
Превод са руског: Горан Трутин
Лектор: Драгана Раковић
Технички уредник: Зоран Совиљ
Штампа: Графика Галеб, Ниш
Тираж: 500

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

327(73)"19/20"
327(470)"19/20"
327::911.3(100)"19/20"

ПУШКОВ, Алексеј, 1954-
Постскриптум : може ли Путин помоћи Русији? / Алексеј Пушков ; [превод са руског Горан Трутин]. - Београд : Карић фондација, 2015 (Ниш : Графика Галеб). - 312 стр., [24] стр. с таблама : фотогр. ; 20 cm

Превод дела: Постскриптум : Поможет ли России Путин?. - Ауторове слике. - Тираж 500. - Стр. 5-7: Предговор / Драгомир Ј. Карић.

ISBN 978-86-7594-040-1

а) Међународни односи - САД - 20в-21в b) Геополитика - 20в-21в c) Русија - Спољна политика - 20в-21в
COBISS.SR-ID 218155788